ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР МИНИСТРІЛІГІ
«Жасыл даму» акционерлік қоғамы

Қазақстан Республикасы үшін аса маңызды мәселелер бойынша келіссөздерді қадағалау арқылы БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы, Киото хаттамасы және Париж келісімі бойынша халықаралық келіссөздер процестеріне қатысу туралы есеп

Астана, 2025 жыл

Бекіту парағы

Қазақстан Республикасы үшін аса маңызды мәселелер бойынша келіссөздерді қадағалау арқылы БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы, Киото хаттамасы және Париж келісімі бойынша халықаралық келіссөздер процестеріне қатысу туралы есеп

№	Аты-жөні	Лауазымы	Қолы
1	Ахметова Ботагоз Акмалиденовна	«Жасыл даму» АҚ басқарушы директоры	
2	Насирхан Рустам	«Жасыл даму» АҚ модельдеу, талдау және болжау департаментінің директоры	
3	Рысбеков Казбек Талгатович	«Жасыл даму» АҚ секторалдық құзыреттілік 1 департаментінің бас менеджері	
4	Альшагиров Олжас Мерекевич	«Жасыл даму» АҚ модельдеу, талдау және болжау департаментінің бас менеджері	
5	Даузов Рамазан Самадович	«Жасыл даму» АҚ модельдеу, талдау және болжау департаментінің менеджері	
6	Мусина Александра Рустамовна	«Жасыл даму» АҚ модельдеу, талдау және болжау департаментінің менеджері	
7	Тегинбаев Даулет Ленсович	«Жасыл даму» АҚ модельдеу, талдау және болжау департаментінің менеджері	

Мазмұны

Аббревиатуралар мен қысқартулар тізімі 4
Шешімдер тізімі 9
1. Резюме 11
2. Шешімдерді сипаттау және талдау 25
2.1. «Global *Mutirão*» шешімі: климаттың өзгеруіне қарсы жаһандық жұмылдыруда адамзаттың бірігуі 25
2.2. БАӘ-нің әділетті түрде көшу жұмыс бағдарламасы 31
2.3. Жаһандық қорытындылауға қатысты 39
2.4. Париж келісімінің 9-бабының 5-тармағына қатысты екіжылдық хабарламалар бойынша сессия ішілік семинардың жинақтауы мен синтезі және жиынтық есебі 42
2.5. Париж келісімінің 2-бабының 1(c) тармағының және оның Париж келісімінің 9-бабымен толықтырылуының көлемі бойынша Шарм-эль-Шейх диалогы 45
2.6. Ден қою шараларын жүзеге асырудың әсері туралы форумның есебі 47
2.7. Қаржыландыру жөніндегі Тұрақты комитетке қатысты мәселелер 50
2.8. Жасыл климаттық қордың Тараптар конференциясына есеп беру және Жасыл климаттық қорды басқару 53
2.9. Жаһандық экологиялық қордың Тараптар конференциясына баяндамасы және Жаһандық экологиялық қор бойынша нұсқаулық 56
2.10. Шығындар мен залалдарға қарсы күрес қорының есебі және Шығындар мен залалдарға қарсы күрес қорына ұсыныстар 59
2.11. Бейімделу қоры бойынша сұрақтар 61
2.12. Технологияны енгізу бағдарламасы 63
2.13. Париж келісімінің 13-бабына сәйкес есеп беру және шолу: дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету 65
2.14. Жаһандық бейімделу мақсаты 68
2.15. Шарм-эль-Шейх бойынша амбицияны арттыру және жұмсарту шараларын іске асыру жөніндегі жұмыс бағдарламасы 74
2.16. Белен гендерлік мәселелер жөніндегі іс-қимыл жоспары 77
2.17. Париж келісімінің 6-бабының 2-тармағында көзделген кооперативтік тәсілдер бойынша басшылықты іске асыру 79
2.18. Париж келісімінің 6-бабының 4-тармағына сәйкес белгіленген тетікке арналған қосымша нұсқаулық 82
2.19. Париж келісімінің 6-бабының 8-тармағында және 4/CMA.3 шешімінде көрсетілген нарықтық емес тәсілдер бойынша жұмыс бағдарламасы 86
2.20. Таулар және климаттың өзгеруі 90
2.21. Ұлттық бейімделу жоспары 91
2.22. Варшава халықаралық климаттың өзгеруінің әсерінен болатын шығындар мен залал бойынша тетіктің және климаттың өзгеруінің жағымсыз әсерлерінен болатын шығындар мен залалдың алдын алу, азайту және жою жөніндегі Сантьяго желісінің Атқарушы комитетінің 2025 жылға арналған бірлескен жылдық есебі ..95
2.23. Климаттың өзгеруінің әсеріне байланысты шығындар мен залалдарды жою бойынша Варшава халықаралық механизміне шолу 97
2.24. Варшава халықаралық климаттың өзгеруінің әсерінен болатын шығындар мен залал бойынша тетіктің және климаттың өзгеруінің жағымсыз әсерлерінен болатын шығындар мен залалды болдырмау, азайту және жою жөніндегі Сантьяго желісінің Атқарушы комитетінің 2024 жылға арналған бірлескен жылдық есебі 100
2.25. Климаттық технологиялар орталығының функцияларына шолу 102
3. Екіжақты кездесулер 103
4. Параллель оқиғалар және басқа да мәселелер 104
5. Трамп әкімшілігі кезіндегі климаттық қаржыландыру үрдістері және АҚШ басымдықтары 111

1 Қосымша……..115
2 Қосымша……..149

Аббревиатуралар мен қысқартулар тізімі

Араб тобы	Араб елдерінің мүдделерін білдіретін БҰҰ КӨНК келіссөздер тобы
АСЕАН	Оңтүстік-Шығыс Азия мемлекеттері қауымдастығы
Африка тобы	Африка елдерінің мүдделерін білдіретін БҰҰ КӨНК келіссөздер тобы
ЖЭК	Жаңартылатын энергия көздері
БСҰ	Бүкілдүниежүзілік сауда ұйымы БҰҰ
ЕО	Еуропалық одақ
Қолшатыр тобы	КӨНК БҰҰ шеңберіндегі «Қолшатыр тобы» келіссөздер тобы (Umbrella Group)
БҰҰ	Біріккен Ұлттар Ұйымы
БАӘ	Біріккен Араб Әмірліктері
ПГ	Парниктік газдар
КӨНК БҰҰ	БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясы
ҚР	Қазақстан Республикасы
ОДМ	Орнықты даму мақсаттары
ОПЕК	Мұнай экспорттаушы елдер ұйымы
AC	Бейімделу комитеті (Adaptation Commitee)
AF	Бейімделу қоры (Adaptation Fund)
AILAC	Латын Америкасы мен Кариб бассейнінің Тәуелсіз ассоциациясы атынан КӨНК БҰҰ шеңберіндегі келіссөздер тобы
AOSIS	Шағын аралдық мемлекеттер альянсы атынан КӨНК БҰҰ шеңберіндегі келіссөздер тобы
BA	Климаттық қаржы ағындарына екі жыл сайынғы бағалау және шолу
BAM	Belém Action Mechanism
BTR	Екі жыл сайынғы транспаренттік есебі
CBAM	Көміртектің шекаралық реттеу механизмі
CBDR	Жалпы, бірақ сараланған міндеттер

CBDR-RC	Жалпы, бірақ сараланған міндеттер және сәйкес мүмкіндіктер
CBDR-NC	Ұлттық жағдайларды ескере отырып, жалпы, бірақ сараланған міндеттер
CCUS	Көміртекті ұстап алу, пайдалану және сақтау
CDM	Таза даму механизмі
CfRN	Тропикалық ормалы елдер коалициясы
CGE	Сарапшылардың консультативтік тобы
CiACA	Амбициялық климаттық іс-қимылға арналған бірлескен құралдар
CIF	Климаттық инвестициялық қорлар
CMA	Париж келісіміне қатысты Тараптар жиналысы ретінде әрекет ететін Тараптар конференциясы
CMP	Киото протоколына қатысты Тараптар жиналысы ретінде әрекет ететін Тараптар конференциясы
CNZS	Нөлдік эмиссия корпоративтік стандарты
COP	Тараптар конференциясы
CORSIA	Халықаралық авиация үшін көміртекті шығарындыларды өтеп-жабу және азайту схемасы
COY	Жастар конференциясы
CTC	Климаттық технологиялар орталығы
CTCN	Климаттық технологиялар орталығы және желісі
EIG	КӨНК БҰҰ шеңберіндегі Экологиялық тұтастық тобы
ESG	Экологиялық, әлеуметтік және корпоративтік басқару факторлары
ETF	Кеңейтілген транспаренттік жүйесі
ETS	Эмиссияларды саудалау жүйесі
FMCP	Ілгерілеуді жеңілдететін көпжақты қарастыру
FRLD	Шығындар мен залалдарға жауап беру қоры
G77 и Китай	G77 және Қытай (БҰҰ КӨНК бойынша келіссөздер тобы)

GAP	Гендерлік іс-қимыл жоспары
GCF	Жасыл климат қоры
GEF	Ғаламдық экологиялық қор
GGA	Жаһандық бейімделу мақсаты
Gruppo SUR	Латын Америкасы мен Кариб елдерінің КӨНК БҰҰ келіссөздер тобы
GST	Жаһандық қорытындылау (Global stocktake)
IBA	Халықаралық заңгерлер қауымдастығы (International Bar Association)
ICAO	Халықаралық азаматтық авиация ұйымы
IEA	Халықаралық энергетикалық агенттік
IHLEG	Тәуелсіз жоғары деңгейлі сарапшылар тобы (Independent High Level Expert Group)
IGTIC	Халықаралық жасыл технологиялар мен инвестициялар орталығы
IPCC	Климаттың өзгеруі жөніндегі үкіметаралық топ
IRENA	Халықаралық жаңартылатын энергия агенттігі
ITMO	Халықаралық деңгейде алмастырылатын эмиссияны азайту нәтижесі
JCM	Бірлескен кредиттеу механизмі
JTWP	Әділ өтуді қамтамасыз ету жөніндегі жұмыс бағдарламасы
KCI	Әсерлерін бағалау Катовица комитеті
L&D	Шығындар мен залалдар
LCOY	Аумақтық жастар конференциясы
LDC	Ең аз дамыған елдер
LEG	Ең аз дамыған елдер бойынша сарапшылар тобы
LMDC	Бірдей көзқарасқа ие дамушы елдер тобы
LT-LEDS	Ұзақ мерзімді төмен көміртекті даму стратегиялары
MDB	Көпжақты даму банктері

MEP	Методологиялық сарапшылар тобы
MRV	Өлшеу, есеп беру және тексеру
MWP	Салдарын азайту бойынша жұмыс бағдарламасы
NAP	Ұлттық бейімделу жоспары
NC	Ұлттық хабарлама
NCQG	Жаңа ұжымдық сандық мақсат
NDC	Ұлттық деңгейде анықталатын үлес
NFP	Ұлттық үйлестіруші
NMA	Нарықтық емес тәсілдер
NTNU	Норвегия табиғи және техникалық ғылымдар университеті
OMGE	Жаһандық эмиссияларды жалпы азайту
SAF	Тұрақты авиациялық отын
SB	Көмекші орган
SBI	Іске асыру жөніндегі көмекші орган
SBM	6.4-бап бойынша механизмді бақылау органы
SBSTA	Ғылыми-техникалық консультациялар жөніндегі көмекші орган
SBTi	Ғылыми негізделген мақсаттар бастамасы
SCF	Қаржыландыру бойынша тұрақты комитет
SIDS	Шағын аралдық дамушы мемлекеттер
SINTEF	Норвегиялық зерттеу ұйымы
SN	Сантьяго желісі
TEC	Технологиялар бойынша атқарушы комитет
TFFF	«Тропикалық ормандар мәңгі» қоры
TIP	Технологияларды енгізу бағдарламасы
TNA	Технологиялық қажеттіліктерді бағалау
UFPA	Пара федералдық университеті

UNEP	БҰҰ Қоршаған орта бағдарламасы
UNEP-CCC	Копенгаген климаттық орталығы ЮНЕП
UNICEF	БҰҰ Балалар қоры
WIM	Климаттың өзгеруі салдарынан туындаған шығындар мен залалдарға арналған Варшава халықаралық механизмі
WIM ExCom	Климаттық өзгеру салдарынан туындаған шығындар мен залалдарға арналған Варшава халықаралық механизмінің Атқарушы комитеті
WIPO	Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы
WMO	Дүниежүзілік метеорологиялық ұйым
YOUNGO	КӨНК БҰҰ құрамында балалар мен жастарды ресми түрде өкілдейтін ұйым

Шешімдер тізімі

№	Шешім	Сілтеме
1	Global *Mutirão* шешімі: климаттың өзгеруіне қарсы жаһандық жұмылдыруда адамзаттың бірігуі	https://unfccc.int/documents/654389
2	БАӘ-нің әділетті түрде көшу жұмыс бағдарламасы	https://unfccc.int/documents/653888
3	Жаһандық қорытындылаудың 3 компоненті	https://unfccc.int/documents/655077
4	Париж келісімінің 9-бабының 5-тармағына қатысты екі жылдық ақпарат хабарламалары бойынша сессиялық семинар туралы қысқаша есеп	https://unfccc.int/documents/655041
5	Шарм-эль-Шейх Париж келісімінің 2-бабының 1(c) - тармағын қолдану аясы және оның Париж келісімінің 9-бабымен өзара толықтырылуы туралы диалог	https://unfccc.int/documents/653821
6	Реакция шараларының іске асырылу әсерлері жөніндегі форумның есебі	https://unfccc.int/documents/651920
7	Қаржыландыру жөніндегі Тұрақты комитетке (SCF) қатысты мәселелер	https://unfccc.int/documents/653913
8	Жасыл климаттық қордың Тараптар конференциясына есеп беру және Жасыл климаттық қорды басқару	https://unfccc.int/documents/655067
9	Жаһандық экологиялық қордың Тараптар конференциясына баяндамасы және Жаһандық экологиялық қор бойынша нұсқаулық	https://unfccc.int/documents/653636
10	Шығындар мен залалдарға қарсы күрес қорының есебі және Шығындар мен залалдарға қарсы күрес қорына ұсыныстар	https://unfccc.int/documents/655044
11	Бейімделу қоры бойынша сұрақтар	https://unfccc.int/documents/655061
12	Технологияны енгізу бағдарламасы	https://unfccc.int/documents/653102
13	Париж келісімінің 13-бабына сәйкес есеп беру және шолу: дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету	https://unfccc.int/documents/654415
14	Жаһандық бейімделу мақсаты	https://unfccc.int/documents/653890

15	Шарм-эль-Шейх бойынша амбицияны арттыру және жұмсарту шараларын іске асыру жөніндегі жұмыс бағдарламасы	https://unfccc.int/documents/652245
16	Белен гендерлік мәселелер жөніндегі іс-қимыл жоспары	https://unfccc.int/documents/653290
17	Париж келісімінің 6-бабының 2-тармағында көзделген кооперативтік тәсілдер бойынша басшылықты іске асыру	https://unfccc.int/documents/653149
18	Париж келісімінің 6-бабының 4-тармағына сәйкес белгіленген тетікке арналған қосымша нұсқаулық	https://unfccc.int/documents/653886
19	Париж келісімінің 6-бабының 8-тармағында және 4/CMA.3 шешімінде көрсетілген нарықтық емес тәсілдер бойынша жұмыс бағдарламасы	https://unfccc.int/documents/653282
20	Таулар және климаттың өзгеруі	https://unfccc.int/documents/654414
21	Ұлттық бейімделу жоспары	https://unfccc.int/documents/653411
22	Варшава халықаралық климаттың өзгеруінің әсерінен болатын шығындар мен залал бойынша тетіктің және климаттың өзгеруінің жағымсыз әсерлерінен болатын шығындар мен залалдың алдын алу, азайту және жою жөніндегі Сантьяго желісінің Атқарушы комитетінің 2025 жылға арналған бірлескен жылдық есебі	https://unfccc.int/documents/655078
23	Климаттың өзгеруінің әсеріне байланысты шығындар мен залалдарды жою бойынша Варшава халықаралық механизміне шолу	https://unfccc.int/documents/655070
24	Варшава халықаралық климаттың өзгеруінің әсерінен болатын шығындар мен залал бойынша тетіктің және климаттың өзгеруінің жағымсыз әсерлерінен болатын шығындар мен залалды болдырмау, азайту және жою жөніндегі Сантьяго желісінің Атқарушы комитетінің 2024 жылға арналған бірлескен жылдық есебі	https://unfccc.int/documents/654629
25	Климаттық технологиялар орталығының функцияларына шолу	https://unfccc.int/documents/653103

1. Резюме

Белендегі COP 30 келіссөздері соңғы онжылдықтағы ең саяси және институционалдық тұрғыдан проблемалық КӨНК сессияларының бірі болды. Париж келісімінің ережелерін іске асыру басымдыққа ие болуы тиіс «имплементациялық COP» күтулеріне қарамастан, процесс қаржыландыруға, біржақты сауда шараларына, әділ өтуге және климаттың жаһандық өзгеруін басқару архитектурасына қатысты терең келіспеушіліктермен қиындады.

Бразилия президентілігі амбицияларының жеткіліксіз және дәйекті емес іске асырылуы шындыққа сәйкес келмеді және келіссөздер жүргізетін топтар мен Тараптар арасында белгісіздік, ұйымдаспау және жанжалдардың шиеленісу атмосферасын құруға әкелді. Президентілік келіссөздер процесін өзінің саяси мақсаттары үшін белсенді түрде пайдаланып, Бразилия үшін табыс ретінде ұсынылуы мүмкін шешімдердің «тарихи пакетін» құруға тырысты, бұл ел процедуралық және процестік бұзушылықтар, нашар әзірленген мәтіндер және дамушы елдердің басым бөлігінің ұстанымдарын елемеу есебінен қол жеткізуге дайын болды.

Негізгі келіссөздер жүргізетін топтар - LMDC, Араб, Африкалық, AILAC, G77 және Қытай, сондай-ақ дамушы экономикасы бар бірнеше елдер бұл процестің артқа қарай немесе тоқырауда екенін бірнеше рет мәлімдеді. ЕО және дамыған елдер, керісінше, президентіліктің жаңа міндеттемелердің, әсіресе қаржыландыру және сауда шаралары бойынша ауқымын барынша азайту әрекетін қолдады. Халықаралық климаттық күн тәртібін қалыптастыруда ықпалды дауыс ретінде АҚШ-тың болмауы да байқалды және бұл фактор климаттың өзгеруіне қарсы күреске бөлінген қысқартылған ресурстар үшін бәсекелестіктің күшеюінде және CBAM контекстінде біржақты сауда шараларын талқылауда маңызды рөл атқарды. Осы контексте келіссөздерді басқарудағы толтырылмаған вакуум да байқала бастады, бұл процестен енді шығып кеткен АҚШ ЕО-ға дамыған елдердегі климаттық саясатты қалыптастыруда дипломатиялық рөл атқаруға мүмкіндік бере отырып, Жаһандық Оңтүстіктің бастамаларын басу және қуатты теңестіру үшін қажетті рычагқа ие болды.

Осының аясында күтпеген фактор Ресей Федерациясының рөлінің айтарлықтай күшеюі болды, ол өткен жылдардағы іс жүзінде оқшауланғаннан кейін LMDC, Араб тобы және Африка тобымен жаңа арнайы одақтар құрды. Ресей Федерациясы Жаһандық Оңтүстікпен резонанс тудыратын техникалық дәлелдер ұсынып, үлестік және қаржыландыру мәселелерін талқылауда ЕО-ға қарсы салмақты құра отырып, біржақты шаралар жолында (CBAM қоса алғанда) көрнекті ойыншыға айналды.

Шешімдердің түпкілікті «Белен пакеті» COP 30 саяси сәтсіздікке жол бермеу үшін қажетті ымыра болды, бірақ сонымен бірге негізгі салалардағы нақты серпілістерді көрсетпеді.

Негізгі шешімдерге мыналар жатады:

- қаржыландыру бойынша екі жылдық жұмыс бағдарламасы (9.1-бапты қоса алғанда),
- NCQG-ны енгізу бойынша жоғары деңгейдегі министрлік дөңгелек үстел,
- әділетті түрде көшу механизмінің архитектурасын іске қосу (пайдалану кешіктірілген),
- 2035 жылға қарай бейімделу қаржыландыруын үш есеге арттыру,
- 2028 жылы толыққанды бағдарлама мен осы мәселе бойынша жоғары деңгейдегі талқылаудың орнына біржақты сауда шаралары бойынша үш диалог өткізу,
- GST енгізу үшін оңайлатылған тұжырымдар,
- жаһандық іске асыру үдеткішін және 1,5 Белен миссиясын іске қосу

- 6-баптың нарықтық тетіктерін бейімдеу, ашықтық пен әзірлеудегі шектеулі прогресс.

ҚР үшін COP 30 нәтижелері маңызды әлеуетті мүмкіндіктерді де, болжамды тәуекелдерді де білдіреді.

Бір жағынан, екі жылдық қаржыландыру бағдарламасы және дамушы елдерді қолдауды күшейту қажеттілігі ҚР энергетикаға, көлікке, бейімделуге, әділетті түрде көшуге және цифрландыруға MRV/ETF арқылы инвестициялық қажеттіліктерін шешуге терезе жасайды. Бұл CBAM экспортқа теріс әсеріне қарсы дәлелді күшейте отырып, сауда шаралары туралы ережелерді әзірлеуге белсенді қатысу мүмкіндігін ашады.

Екінші жағынан, процестің бейберекет сипаты, топтар арасындағы бытыраңқылықтың күшеюі, халықаралық көпжақты процестерге сенімсіздік, халықаралық құқықтың беделінің төмендігі, келіссөздер жолының өсіп келе жатқан саясилануы және блоктар арасындағы айтарлықтай бәсекелестік (ЕО – LMDC – Араб тобы – G77 және Қытай – Ресей Федерациясы) болашақ COP белгісіздігін арттырады және ҚР елдің қажетсіз саяси одақтарға тартылуына жол бермейтін дипломатиялық тұрғыдан нақты ұстанымды қабылдауға мүмкіндік бермеуін талап етеді.

Ол ҚР үшін аса маңызды болып отыр:

- өзінің климаттық ETF/NDC архитектурасын нығайту;
- CBAM бойынша күшті ғылыми-техникалық ұстанымды дамыту;
- жоғары сапалы BTR дайындау;
- қаржыландыру үшін жобалар портфелін құру;
- 9.1-бапқа бойынша және сауда мәселелері бойынша жұмыс бағдарламаларына белсенді қатысу;
- ҚР конструктивті, техникалық және болжамды ойыншы ретіндегі рөлін нығайта отырып, жаңа саяси геометрияда мұқият ұстанымға ие болу.

Жалпы алғанда, COP 30 климатты «біркелкі» басқару дәуірі аяқталғанын көрсетті: КӨНК поляризацияның, саясаттанудың және қаржыландыруға, технологияға қол жеткізу және жаһандық энергетикалық ауысуда әділ қатысу үшін бәсекелестіктің тереңдеу кезеңіне енді. ҚР халықаралық климаттық келіссөздердің жаңа, анағұрлым күрделі архитектурасына бейімделе отырып, осы мүмкіндіктер терезесін пайдалануы керек.

1.1. Жалпы саяси көрініс

COP 30 келіссөздері өте шиеленісті саяси ортада өтті, бұл жаһандық климаттық режимнің терең құрылымдық қайшылықтарын көрсетті. Алдыңғы конференциялар Тараптар арасындағы фрагментацияның артуын көрсеткенімен, Белен бұл фрагментацияның жүйелік сипатқа ие болған сәтін белгілеп, Париж келісімінің алғашқы онжылдығын аяқтады. Сессияның басынан бастап терең келіспеушіліктер, ең алдымен қаржыландыру, теңдік, энергетикалық ауысу және біржақты сауда шараларына қатысты, келіссөздердің логикасын қалыптастырып қана қоймай, процесті басқарудың бұрынғы әдістері енді жұмыс істемейтін жаңа саяси геометрияны қалыптастырып жатқаны белгілі болды.

Дамушы елдер COP 30-ға БҰҰ КӨНК үдерісіне деген жиналған көңіл толмаушылықпен келді. Келіссөздер басталмай тұрып-ақ кейбір топтар инфрақұрылымы әлсіз Белен қаласында COP өткізу шығындары мен қатысу құнына байланысты наразылық білдірді, алайда Бразилия төрағалығы бұл шағымдарға қатаң әрі толық елемеумен жауап берді. Соның нәтижесінде

Глобалдық Оңтүстік елдерінің ұстанымдары айтарлықтай радикалданып, Париж келісімі қабылданғаннан бергі ең қатаң және тікелей сипатқа ие болды. Көптеген елдер үшін CBDR қағидаттарына негізделген жаһандық климаттық жүйе іс жүзінде айқын асимметрия жағдайында жұмыс істейтіні аксиомаға айналды: дамыған елдер экономикалық және реттеуші шешімдерді жеткілікті қаржыландырусыз немесе өтемақы тетіктерінсіз алға тартады, сонымен бірге ұлттық саясаттың егеменді дамуына араласады. Осы себепті G77 және Қытай, LMDC, Араб және Африка топтарының ескертулері құжаттардың техникалық редакциясына қатысты ғана емес, сонымен қатар саяси талаптардың көрінісі болды. Негізгі талаптар дамыған елдердің Париж келісімінің 9.1-бабы бойынша қаржылық міндеттемелерін мойындауы және орындауы, біржақты шаралардың әсерін бағалауы, әділдік қағидатын халықаралық құқық категориясы ретінде күшейтуі және өнеркәсіптік даму кезеңіндегі елдер үшін нақты қолдау тетіктерін енгізуі қажеттігін қамтыды.

Осыған байланысты дамыған елдер, ең алдымен ЕО және дамыған экономикалардың Қолшатыр тобы COP 30-ға қарама-қарсы стратегиямен келді. Олардың негізгі тәсілі - жаңа міндеттемелерді барынша азайту және оларға қарсы кез келген ықтимал ымыраға келуді болдырмау, әсіресе заңды түрде міндетті деп түсіндірілуі мүмкін немесе айтарлықтай қаржылық ресурстарды қажет ететін ымыраларды қабылдамау болды. Сонымен қатар, ЕО біржақты сауда шаралары, әсіресе CBAM, БҰҰ КӨНК келіссөздер мандатына кірмейді және олар халықаралық сауда ережелері немесе екіжақты дипломатия шеңберінде қарастырылуы керек деген ұстанымды алға тартуға тырысты. Бұл позиция автоматты түрде келіссөздердегі ымыра кеңістігін тарылтып, жаһандық климаттық экономикадағы ең даулы мәселелердің біріне айналған CBAM бойынша Жаһандық Оңтүстік елдерімен қақтығысты күшейтті.

Мұндай саяси асимметрия тиімді, стратегиялық тұрғыдан бейтарап және білікті COP төрағалығы болған жағдайда жұмсара түсер еді. Алайда Бразилия COP 30 процесіне өзінің жеке басымдықтарымен келді, және бұл басымдықтар конференцияның жалпы сипатын айтарлықтай айқындап берді. Байсалды, алдын ала болжанатын және рәсімдік тұрғыдан нақты құрылған байланыс топтарының жұмысын қамтамасыз етудің орнына, төрағалық конференцияны өз саяси және имидждік мақсаттарын ілгерілету алаңы ретінде пайдалануға ұмтылды. Оның айқын мысалы - Бразилия «*Mutirão*» тұжырымдамасын инновациялық келіссөздер құралы ретінде таныстыруға тырысқанымен, іс жүзінде ол күн тәртібін бұлыңғырлататын, мандаттарды әлсірететін және COP-тың институционалдық логикасын субъективті президенттік стильмен алмастыратын механизмге айналып кетті.

Анық басқарудың болмауы және келіссөздер мәтіндерінің кешіктіріліп жарияланууы хаос сезімін тудырды, онда елдердің ұстанымдары тіпті техникалық бөлшектер бойынша да сәйкес келмеді. Бір кезде көптеген делегациялар, соның ішінде ең тәжірибелі келіссөз жүргізушілер, процестің алға емес, кері қарай жылжып бара жатқанын мойындады. Төрағалықтың әлсіздігі процедураларға деген сенімді әлсіретіп қана қоймай, сонымен қатар ең белсенді саяси ойыншылардың өздерін нығайтуға мүмкіндік берді, бұл өз кезегінде күштер тепе-теңдігін өзгертті.

Белендегі жалпы талқылаулар аясында климаттық келіссөздер процесінде Ресей Федерациясының рөлі мен ықпалының айтарлықтай артқаны байқалды. Бұған дейін сыртқы саяси жағдайларға байланысты Ресей Федерациясының қатысуы шектеулі болғанымен, осы жолы халықаралық сауда және әділдік мәселелері (соның ішінде CBAM және JTWP) бойынша негізді ұстанымы арқасында ол LMDC және Араб тобы сияқты жекелеген кіші топтарда консенсус қалыптастыруға ықпал еткен қатысушылардың біріне айналды. АҚШ делегациясының болмауы және Бразилиямен, сондай-ақ Жаһандық Оңтүстік елдерімен қолайлы саяси-экономикалық өзара

іс-қимыл жағдайында Ресей Федерациясының позициясы ЕО-ға бағытталған сын тұрғысынан айтарлықтай қолдау тапты. Ресей Федерациясының климаттық келіссөздер процесіне қайта белсенді түрде қосылуы COP 30-дың негізгі құрылымдық өзгерістерінің бірі болды, бұл блоктар арасындағы антагонизмді күшейтіп, БҰҰ КӨНК жүйесіндегі ықпал таразылары экономикалық көрсеткіштерден гөрі саяси белсенділік пен сараптамалық күн тәртібін қалыптастыру қабілетіне көбірек тәуелді екенін көрсетті.

Қосымша қиындық ретінде елдердің жаңартылған ҰДАС құжаттарын уақытында ұсынбауы аталды. COP30-дың бірінші күні – 10 қарашада – КӨНК БҰҰ-ның Атқарушы хатшысы Саймон Стил (Simon Stiell) барлық Тараптарға хат жолдап, NDC бойынша жиынтық есеп жарияланғаннан бері 22 жаңа ҰДАС ұсынылғанын, бұл болжанатын жаһандық шығарындыларды 12%-ға төмендетуге мүмкіндік беретінін хабарлады. Алайда ҰДАС-тардың уақытылы ұсынылмауы КӨНК есебін талқылауды үйлесімсіз етті, себебі COP30 барысында елдер өздерінің жаңа ҰДАС құжаттарын ұсынуды жалғастырды. Олардың қатарында Беларусь, Бутан, Бурунди, Украина, Джибути, Ирак, Коста-Рика, Йемен, Қазақстан және Мексика болды. Оңтүстік Корея да өз ҰДАС-ын ұсыну ниетін жариялады. Нәтижесінде, COP30 соңына қарай 197 елдің шамамен 122-сі өздерінің жаңа міндеттемелерін ұсынды. Бұл факт қорытынды пленарлық отырыста қабылданған «*Global Mutirão*» шешімінде атап өтілді. Құжатта әлі ҰДАС ұсынбаған елдерге оны «мейлінше тез» орындау жөнінде «қатаң үндеу» жасалды. Саммит барысында әлемдегі үшінші ірі эмитент — Үндістан — өз жаңа ҰДАС-ын ұсына ма деген сұрақ кеңінен талқыланды, алайда құжатты ұсыну 2025 жылғы желтоқсанға дейін кешіктірілді.

Жалпы алғанда, COP 30 келіссөздер процесі шешім іздейтін құрал ретінде емес, стратегиялық мүдделер қақтығысатын кеңістік ретінде жұмыс істеген сессия болды. Қорытынды шешімдер топтамасы ұстанымдардың конструктивті үйлестіруінің нәтижесінен гөрі, жүйенің беделін сақтап қалу қажеттілігімен шартталған ымыралы құжатқа көбірек ұқсады. Белен климаттық көпорталықтылықты басқарылатын құбылыс ретінде сипаттайтын кезеңнің аяқталып, оның орнына сенім мен рәсімдік мәдениет автоматты түрде қамтамасыз етілмейтін, ал әділдікке қатысты қалыптасқан түсініктер барлық тарап үшін қайта қаралатын неғұрлым қатаң әрі қақтығысты жаңа дәуірдің келе жатқанын көрсетті.

1.2. COP 30-дағы топтық мінез-құлық және жасырын одақтар

COP 30 саяси динамикасы көбінесе ресми мәлімдемелермен емес, жасырын дипломатиямен, арнайы одақтармен және мүдделі топтар арасындағы күрделі өзара әрекеттесумен анықталды, олардың көпшілігі БҰҰ КӨНК ресми аймақтық блоктарынан әлдеқайда асып түсті. Келіссөздер жүріп келе жатқанда, дәстүрлі топтық құрылым - G77 және Қытай, LMDC, AOSIS, LDC, Қолшатыр тобы және ЕО - енді саяси күштердің нақты тепе-теңдігін көрсетпейтіндігі айқын болды. Белемде бұл ресми коалициялар тек бірліктің көрінісін сақтап қалды, ал нақты саясат икемді, бейресми және уақытша одақтар арқылы жүргізілді, көбінесе елдердің декларативті ұстанымдарына қайшы келді.

Дамушы елдер, әдетте, COP 30-ға шаршау мен сенімсіздік сезімімен қарады. Олардың мінез-құлқы ортақ ұстанымдарды елемеумен және өздерінің экономикалық және саяси мүдделеріне төнетін нақты қауіптерге барған сайын реактивті жауап берумен сипатталды. Көптеген елдер үшін негізгі фактор Париж келісімінің мазмұны емес, оның жүзеге асырылуының фискалдық ауыртпалықтардың артуы, қарызға тәуелділіктің артуы және халықаралық қаржы институттарының қысымы жағдайында олардың экономикалық модельдеріне әсері болды. Сондықтан олар бұрынғы COP-тарға қарағанда әлдеқайда белсенді, агрессивті және ашық бола бастады. LMDC және Араб тобы климаттық әділетсіздік туралы риторикасын айқын түрде күшейтті, олардың өнеркәсіптік дамуын дамыған елдердің талаптарына құрбан етуге

болмайтынын атап өтті. Сонымен қатар, қаржыландыруды бөлудегі ашықтық әлсіз тұс болып қала берді. ЕО мен Швейцария халықаралық қаржылық қолдаудың қолжетімділігіне қарамастан, Үндістанның BTR немесе NDC бермегенін бірнеше рет атап өтті, бұл дамыған елдер оны ыңғайлы сын және сенімсіздік негізі ретінде пайдаланды. Сондай-ақ, дәстүрлі түрде жұмсақ дауыспен сөйлейтін Африка тобы күтпеген жерден, әсіресе қаржыландыру және біржақты шаралар мен бейімделу саясатын жүзеге асыру құралдары бойынша қатаң ұстанымды қабылдағаны атап өтілді. Бұл COP 30-дағы маңызды бетбұрыс болды: Африка «моральдық дәлелдердің» көзі болудан қалды және 2027 жылы Эфиопияда өтеді деп күтілетін «Африка COP» алдында тәуелсіз стратегиялық ойыншыға айналды. Осы конференция алдында, төрағалықпен консультациялар барысында Африка тобы Африканың ерекше жағдайын COP 30 күн тәртібіне тақырып ретінде талқылауды енгізуді талап етті, Эфиопиядағы COP 32-ге және Африка құрлығының тарихи даму контексті мен климаттық әділетсіздікті ескере отырып, оның қиын жағдайына дайындық қажеттілігін айтты (елдер жаһандық Солтүстікке ресурстармен қамтамасыз ете отырып, кедейшілікте өмір сүреді; климаттың өзгеруінің әсері елдердің шығарындыларынан және тиісінше, олардың жаһандық жылынуды жеделдетуге әсерінен әлдеқайда асып түседі). Ымыраға әкелетін шешім президенттік кеңестер мен алдағы COP 32-ге бағытталған іс-шараларды, соның ішінде жыл бойы өткізуді қамту болды; дегенмен, Африкаға ерекше мәртебе берілмеді. Қолшатыр тобының құрамындағы дамыған елдердің кездесулерінде Тараптар Африка COP-та кездесетін тәуекелдер мен қысымға алдын ала аландап, сақтықпен диалог жүргізу қажеттілігін атап өтті. Сондықтан олар 2025 жылдың күзінде климат апталығын өткізген және 2027 жылы COP 32 өткізетін Эфиопияда шарықтау шегіне жетуі мүмкін осындай жаңа амбициялы тетіктер мен бастамаларды шектеу қажеттілігін талқылады. G77 шеңберіндегі Қытаймен коалиция дамыған елдерге климаттық қаржыландыру және тарихи әділеттілікті қалпына келтіру мәселелері бойынша айтарлықтай қысымды күшейтуде. АҚШ келіссөздер тобының болмауы бұл жағдайды жақсартпайды, әсіресе дамыған елдер үшін шешілмеген дауларға орын жасайды.

ЕО, CBAM Жаһандық Оңтүстіктің наразылығының шоғырланған нүктесіне айналғанын түсіне отырып, бұл мәселені ресми күн тәртібінен шығаруға айтарлықтай күш жұмсады. Оның келіссөздердегі ұстанымы, ең алдымен декарбондау мен техникалық құралдарды дамыған елдер бақылауында ұстай отырып, климаттық саясаттың «стратегиялық өзегін» сақтап қалуға бағытталған әрекет ретінде көрінді. Сонымен қатар ЕО бірқатар рет «саяси сыпайылық» тактикасын қолданып, жалпы сипаттағы тұжырымдамалармен келісуге дайындық танытқанымен, CBAM-ды шектеуі немесе оған саяси баға беруі мүмкін кез келген институционалдық тетіктерді қалыптастыруға бағытталған әрекеттерді жүйелі түрде бөгеді. Нәтижесінде көптеген дамушы елдер ЕО-ны климаттық процестегі стратегиялық қарсылас ретінде қарастыра бастады.

Екінші жағынан, шағын аралдық дамушы елдер (AOSIS) және ең аз дамыған елдер (LDC) тобы қиын жағдайға тап болды. Олардың басымдықтары бейімделу, шығын мен залал, сондай-ақ қолдау тетіктерін қорғау болды. Алайда, келіссөздер процесі қаржыландыруға және CBAM-ға ауысқандықтан, олардың күн тәртібіне әсер ету мүмкіндігі күрт төмендеді. Олар блоктар арасында маневр жасауға тырысты, бірақ сайып келгенде, негізгі саяси шешімдерде өздерін шеттетіп қалды.

Ресей Федерациясы соңғы жылдардағы іс жүзіндегі оқшауланыуынан және қабылдамауынан айқын түрде шығып, бірнеше маңызды пікірталастарда (CBAM, біржақты шаралар және JTWP) бірнеше дамушы елдердің саяси одақтасы ретінде позицияларды иеленді. Бұл Ресей Федерациясы интеллектуалдық үйлестіруші рөлін атқарған LMDC, Араб тобы және Африка тобын біріктіретін жаңа, бейресми блоктың құрылуына әкелді. Алайда, G77-нің ресми ұстанымдары топ ішіндегі нақты мүдделерден алшақтап, дәстүрлі коалициялық құрылымды одан әрі әлсіретті.

Өтпелі экономикасы бар елдер арасында қызықты, бірақ сақтықпен динамика байқалды. Кеңес Одағынан кейінгі елдер екі полюстің ортасында қалды: бір жағынан, олардың көміртегін азайту жөніндегі күш-жігері және ЕО-мен диалогты жалғастыру қажеттілігі; екінші жағынан, ірі дамушы елдердің қаржыландыру, сауда және климаттық қаржыландыруға қол жеткізу бойынша күшті ұстанымдар қабылдауға қысымы. Осылайша, COP 30-да Орталық Азия елдері дамыған және дамушы елдер арасындағы тепе-теңдікті сақтай отырып, жаһандық климаттық процестерге нақты қызығушылықты сақтай отырып, келіссөздерді бақылау мен әлеуетті арттыру стратегиясын ұстанды.

Келесі COP 31-ге үміткерді таңдау мәселесі ерекше қызығушылық тудырды. COP 30-да болашақ конференцияларды өткізу туралы келісімге қол жеткізілді, бұл Батыс Еуропа және басқа елдер арасындағы жылдар бойы пікірталасты аяқтады. Үш жылдан астам уақытқа созылған пікірталастың қорытындысы болған бұл шешім қабылдаушы ел мен келіссөздер төрағалығы арасындағы өкілеттіктерді бөлуді егжей-тегжейлі сипаттайтын екі беттік құжатта жазылды. COP 31 (2026) Түркияның Анталия қаласында өтеді, бірақ төрағалық екіге бөлінеді: Түркия COP 31-ді қабылдайды және оның президенті қызметін атқарады, ал Австралия бәсекелес қатысушы ретінде келіссөздер төрағалығының өкілеттігін өз мойнына алады. Тынық мұхиты аймағындағы дайындық кездесуін (COP алдындағы) қамтитын бұл теңдессіз үшжақты формат келіссөздердің саяси салмағын арттыруға және климаттық міндеттемелерді орындау дәуіріне басымдық беруге бағытталған. Сондай-ақ, COP 32 (2027) Эфиопияның Аддис-Абеба қаласында өтеді деп шешілді, бұл оны ең аз дамыған ел өткізетін алғашқы конференция етеді. Бразилия президенттігінің іс-әрекеттерін талдау.

1.3. Бразилия президенттігінің іс-әрекеттерін талдау

Түптеп келгенде, COP 30 саяси ландшафты классикалық көпжақты архитектураны емес, қиылысатын мүдделердің күрделі жүйесін білдірді, мұнда ықпал ресми топтармен емес, елдердің техникалық дәлелдерді тұжырымдау, жақтастарды тарту және өміршең саяси баламаларды ұсыну қабілетімен анықталды. Жасырын дипломатия, бірқатар бейресми кездесулер және арнайы одақтар келіссөздер динамикасын түпкілікті қалыптастырғанның негізін қалады. COP 30 жаһандық климаттық режимнің бәсекелес саяси модельдер кезеңіне өткенін көрсетті, мұнда бұрынғы ұжымдық қатысу ережелері енді ықпалға кепілдік бермейді.

Бразилия төрағалығының рөлі COP 30 динамикасын ғана емес, жалпы БҰҰ КӨНК процесіне деген сенім деңгейін айқындайтын негізгі факторға айналды. Ел келіссөздерге Бразилияны «Жаһандық Оңтүстіктің жетекшісі» ретінде қайта таныту амбициясымен кірді: дамушы елдерді біріктіруге қабілетті, Еуропамен диалог жүргізуге дайын және бір мезетте Амазонияның символизміне негізделген өзінің климаттық көшбасшылығын көрсетуді мақсат тұтты. Алайда үдеріс барысында бұл амбициялар COP төрағалығының институционалдық міндеттерімен - рәсімдік бейтараптықты сақтау, дәлдікке сүйену және процесті Тараптар мен көмекші органдар мандаттарымен белгіленген шеңберден шығармай басқару міндеттерімен - тікелей қайшылыққа түсетіні анықталды. Қиындықтардан басқа, COP-тың Белемдегі орналасуы логистикалық сынға ұшырады. Амазонканы таңдау символикалық болғанымен, оны ұйымдастыру көптеген тұрғындарда әлі де қарапайым қолайлылықтар жетіспейтін аймақта жүздеген миллион долларға түсті. «Теңсіздіктің айқын бейнесінің» айқын мысалы - қонақ үй кеңістігінің жетіспеушілігіне байланысты делегаттарды байланған круиздік кемелерге орналастыру қажеттілігі, дегенмен круиздік кемелерде бес жұлдызды қонақ үйлерге қарағанда сегіз есе көп шығарындылар болуы мүмкін, бұл климаттық COP-тың мәніне қайшы келеді. Сыншылар, соның ішінде климаттық саясатты ұзақ уақыт бойы бақылаушылар COP процесінің болашағына күмән келтіріп, мыңдаған адамдарды таңғы сағат 3-ке дейін үтірлер мен түсіндірмелерді талқылау үшін әлемнің жарты жолымен «алып кондиционерленген шатырларға»

ұшырудың абсурдтығын атап өтті, бұл олардың пікірінше, миллиардтаған адамдардың күнделікті өмірінен, нақты әлемнен және оның қажеттіліктерінен ажыратылған. Мысалы, павильон аймағындағы өрт талқылаулардың бір күндік тоқтатылуына әкелді, бұл жұма күнгі мерзімнен асып кеткен күрделі келіссөздерді одан әрі кешіктірді. Сонымен қатар, бұрын-соңды болмаған азаматтық қоғам мен жергілікті белсенділік күрделі қиындық тудырды: Мундуруку халқының кіруін жауып тастауын қоса алғанда, жаппай наразылықтар қауіпсіздік шараларын күшейтуді талап етті, бұл COP 30 өтетін орынның айналасына қарулы полиция мен әскери күштерді орналастыруға әкелді. Бұл шиеленіс атмосферасын тудырды және келіссөздер жүргізіп жатқандар мен олардан тікелей зардап шеккендер арасындағы бөліністі айқындады. Соңғы күні ымыраға келгеннен кейін де Колумбия өкілі сияқты делегаттар «климаттық теріске шығару негізінде қабылданған консенсус сәтсіз келісім» деп мәлімдеуге мәжбүр болған кезде наразылық шегіне жетті. Процедуралық кідірістер, логистикалық қиындықтар және жоғары шығындар, сондай-ақ қорытынды құжаттағы амбицияның болмауы БҰҰ-ның жыл сайынғы климаттық кездесулерінің болашақ форматына күмәнмен қарауды күшейтті.

Пленарлық отырыстың уақытында басталуы соңғы жылдардағы климаттық жиындар үшін тосын жағдай болғанымен, төрағалықтың негізгі кемшіліктерінің бірі базалық рәсімдерді басқарудағы олқылықтар болды. Төрағалық құжаттарды жариялауды созып жіберді, мәтіндерді талқылау және келісу процесі келіссөз жүргізуші топтар үшін ашық болмады, контакттік топтардың жұмыс логикасын бірнеше рет өзгертуге тырысты және рәсімдерде қарастырылмаған форматтарды енгізуге ұмтылды. Бұған қоса, конференция өтетін орынның әкімшілік қолдауы жеткіліксіз болып, бірқатар форс-мажорлар туындады. Ең айқын мысалдардың бірі төрағалық инновациялық жедел келісу тетігі ретінде таныстырған «*Mutirão*» форматы болды, алайда іс жүзінде ол келіссөздердің қалыптасқан тәжірибесін толық алмастырды. Құрылымды контакттік топ отырыстарының орнына делегаттар талқылау барысы да, қорытындылар да тиісінше тіркелмейтін жабық және нашар ұйымдастырылған кездесулерге қатысуға мәжбүр болды. Ұзаққа созылған финалдық келіссөздер кезеңінде «*Mutirão*» тәсілі белгісіздікке әкеліп, процестің болжамдылығын әлсіретті және төрағалыққа Тараптардың позицияларын жеткілікті ескерместен мәтіндерді өз қалауынша өзгертуге мүмкіндік берді. Бразилия төрағалығы өз риторикасында инклюзивтілік қағидатын алға тартса да, іс жүзінде шешімдер аз ғана елдермен жабық консультациялар арқылы ілгерілетілетін модельді қайта жаңғыртты. Бұл президенттіктің шынайы мақсаты консенсус табу емес, Бразилияға тиімді саяси нәтиже қалыптастыру деген әсер қалдырды. Кулуарлық талқылауларда COP 30-дың негізгі мақсаты мықты финалдық мәтін жасау емес, Бразилияны Глобалдық Оңтүстікті біріктірген және әлемге шешім ұсынған ел ретінде көрсететін тарихи нарратив құру екені жиі айтылды, тіпті бұл шешімдер рәсімдік те, мазмұндық та тұрғыдан әлсіз болса да.

Сынның негізгі элементі Бразилияның COP 30-ды президент Лула да Силваның сыртқы саясат стратегиясының бөлігі ретінде пайдалануға тырысқаны болды, ол Бразилияның жаһандық саясаттағы мәртебесін көтеруге, оның жаһандық Оңтүстіктегі рөлін нығайтуға және елді дипломатиялық төреші ретінде көрсетуге бағытталған. Алайда, бұл стратегия институционалдық бейтараптықты сақтау қажеттілігіне қайшы келді. Іс жүзінде президенттік саяси мақсаттар мен процедуралық жауапкершілікті теңестірді, және бұл шиеленіс кезінде біріншісі сөзсіз жеңіске жетті. Бразилияның G77 елдерін біріктіру қабілетін көрсетуге деген ұмтылысы ерекше байқалды, өзін олардың мүдделері мен дамыған елдердің талаптары арасында делдал ретінде көрсетті. Шын мәнінде, төрағалық ЕО-мен қақтығыстарды болдырмау және экономикалық тұрғыдан маңызды елдермен серіктестікті сақтау мақсатында Жаһандық Оңтүстіктің 9.1-бабынан бастап сауда шараларын институционализациялауға дейінгі негізгі талаптарын бірнеше рет елемей келді. Бұл Бразилияның әрекеттерін жасырын саботаж түрі ретінде қабылдаған LMDC және Араб тобында

ашық ашу тудырды: төрағалық ресми түрде дамушы елдердің мүдделеріне міндеттемесін жариялағанымен, іс жүзінде процесті дамыған экономикалар үшін тиімдірек бағытқа бұрды.

COP 30 кезінде саммиттің ұйымдастырылуы мен басшылығына қатысты айтарлықтай наразылықтар туындады. Қонақ ретінде Бразилия COP-ты «Шындықтың COP» ретінде насихаттады, бірақ көптеген қатысушылар соңғы нәтижелер оның мәлімделген мақсаттарына сәйкес келмегенін айтты. Негізгі қарама-қайшылықтардың бірі қазба отынынан бас тартуға көшудің «жол карталары» туралы айтқан президент Луланың мақсаттары мен COP 30 президенті Андре Корреа ду Лагоның басымдығы қандай болса да консенсусқа жету болды. Corrêa do Lago қазба отындарын ресми күн тәртібіне қосудан әдейі бас тартты, себебі бұл нәзік бірлікті бұзуы мүмкін екенін білді. Нәтижесінде, Колумбия, ЕО және басқа елдердің қолдауына қарамастан, көмірден, мұнайдан және газдан бас тартуға шақырулар құлақ аспады. Консенсусқа қол жеткізу процесі, әсіресе Бразилияның *«mutirão»* (топтық талқылау) форматы арқылы, келіспеушіліктерді одан сайын күшейтті. Араб тобының келіссөз жүргізушілері қазба отынынан бас тартуды жақтайтындармен талқылаулардан бас тартты. Бұл маңызды мәселелердің ынтымақтастық емес, қақтығыс арқылы шешілуіне әкелді. Ақырында, Бразилия қазба отындары мен ормандарды кесу бойынша ымыраға келу «жол карталарын» ұсынуға мәжбүр болды, бұл көпшіліктің пікірінше, оларды заңды күші мен нақты ықпалынан айырды.

Бұл қаржыландыру және біржақты шаралар бойынша келіссөздерге ең үлкен әсер етті. Тараптарға болжамды және басқарылатын келіссөз процесін ұсынудың орнына, төрағалық келіссөз процесін кейінге қалдырды, бұл елдерді қысым, уақыт шектеулері және ашықтықтың болмауы жағдайында мәтіндер бойынша келісімге келуге мәжбүр етті. Дамушы елдер төрағалықтың шұғылдықты қысым құралы ретінде пайдаланып, олардың негізгі талаптарын көрсетпейтін мәтіндерді алға тартқанын бірнеше рет атап өтті.

Тағы бір сын, Президенттіктің жаһандық климаттық процеске қосқан үлесін атап өтуге тырысқаны, бірақ осылайша келіссөздер архитектурасының шындығын жеткіліксіз қарастырғаны болды. Мысалы, кейбір GST бағыттарын «жеңілдету» әрекеті іс жүзінде тілдің әлсіреуіне және одан әрі жүзеге асыру көлемінің қысқаруына әкелді. Сол сияқты, әділ өтпелі мәселеде Президенттіктің «саяси синергияның көшбасшысы» ретінде әрекет етуге тырысты, бірақ сайып келгенде келіссөздер процесін алға жылжыта алмаған тым жалпы шешімдер ұсынды. Сонымен қатар, GGA туралы шешімді үйлестірілген деп айту қиын, себебі Латын Америкасы елдерінің индикаторлардың соңғы тізіміне сенімсіздігіне қарамастан, Президент Андре Корреа ду Лаго 2035 жылға қарай бейімделуді қаржыландыруды «үш есеге арттыруға» қатысты тілді бекіту туралы шешім қабылдады, бұл бұрын ЕО мен Қолшатыр тобы наразылық білдірген болатын.

Бразилияның оң репутациялық бастамаларының ішінде президенттік ерекше мән берген екі негізгі жетістік бар: мәңгі жасыл тропикалық ормандарды қаржыландыру қоры және Глобалдық имплементация акселераторы (Global Implementation Accelerator). COP 30 аландарында Бразилия үкіметі Тропикалық ормандар қорының (TFFF) жаңа цифрлық қолжетімділік платформасын құрғанын жариялады. Бұл платформа елдерге Қордың критерийлеріне сай келуге және оның қаржыландыруына қол жеткізуге жәрдемдесуге арналған. Көшбасшылар саммитінде іске қосылған TFFF Норвегия, Бразилия және Индонезияның жарналарын қоса алғанда, 5,5 млрд АҚШ долл. астам қаражат мобилизациялап, ормандарды сақтау үшін елдерге төлем жасайтын және қаражаттың 20 пайызы жергілікті халықтарға берілуін қамтамасыз ететін инновациялық механизмге айналды. Сонымен қатар тропикалық ормандарды сақтауға арналған болжамды қаржыландыруды жеңілдетуге бағытталған бұл ерікті әрі тәуелсіз платформа жыл сайын 66,7 млрд АҚШ долл. тарту жөніндегі жарияланған мақсаттан әзірге едәуір артта қалып отыр. «*Global Mutirão*» шеңберінде NDC және NAP құжаттарын жедел іске асыруды

мақсат ететін COP 30 және COP 31 төрағалары басқаратын ерікті кооперативтік бастама — Глобалдық имплементация акселераторы да іске қосылды. Бұған қоса, COP 29–COP 31 төрағалығы «үштігінің» қамқорлығымен нақты іс-қимылға бағытталған «1.5-ке арналған Белен миссиясы» (Belém Mission to 1.5) іске қосылды. Ол жұмсарту, бейімделу және инвестициялар салаларындағы өршілдік деңгейін арттыру және халықаралық ынтымақтастықты күшейту мақсатын көздей отырып, «Іс-қимыл күн тәртібімен» өзара үйлесімді жұмыс істейді.

Нәтижесінде Бразилияның әрекеттері БҰҰ КӨНК үдерісінде төрағалық рөліне деген сенімнің айтарлықтай төмендеуіне алып келді. Келіссөздерге қатысушылар арасында COP төрағалықтарын басқару тәсілін қайта қарау және секретариат пен көмекші органдардың рөлін күшейту қажеттігі жөніндегі пікір қалыптаса бастады. COP 30 президенттік мандатты саясаттандыру және келіссөздерді сыртқы саясат құралы ретінде пайдалану үдерістің легитимдігін сөзсіз әлсіреететінін және елдер арасындағы құрылымдық фрагментацияны тереңдететінін көрсеткен маңызды сабақ болды.

1.4. COP 30-дың негізгі шешімдеріне талдау

COP 30-дың қорытынды шешімдер топтамасы (т. б. «Белен пакеті») Париж келісімін неғұрлым шешімді іске асыру бағытындағы әлемдік стратегиялық қадамдардың келісілген көрінісінен гөрі, саяси қысымның, рәсімдік айқынсыздықтың және халықаралық климаттық үдерістің беделін сақтап қалу қажеттілігінің нәтижесі болды. COP 30 нақты міндеттерді айқындау, міндеттемелерді орындауға көшу және GST қорытындыларын іске асыру арқылы дамушы елдерге арналған қаржыландыру мен қолдау архитектурасын күшейтеді деген күтулерге қарамастан, келіссөздер ең төменгі мүмкін ымырамен аяқталды. Бұл ымыра климаттық шешімдерді ілгерілетуге емес, конференцияның институционалдық дағдарысын болдырмауға, әртүрлі тараптардың күтулері арасындағы алшақтықты басқаруға және БҰҰ КӨНК жүйесінің базалық жұмыс қабілеттілігін сақтауға бағытталды.

Әдеттегідей, климаттық қаржыландыру мәселесі орталық сахнаға шығып, келіссөздердегі даудың басты тақырыбына айналды. Дамушы елдер дамыған елдердің қаржылық ресурстарды беру бойынша тікелей міндеттемелерін бекітетін 9.1-бап бойынша міндеттерін міндетті түрде мойындауды талап етті. Дегенмен, дамыған елдер заңды түрде міндетті деп түсіндірілуі мүмкін кез келген тілден үнемі аулақ болды. Нәтижесінде, келіссөздер елдердің «нақты қажеттіліктерін» және әлеуетті ресурстар көздерін анықтауға бағытталған екі жылдық қаржыландыру жұмыс бағдарламасын жасауға дейін қысқарды. Формальды түрде алға жылжу қадамы болып көрінгенімен, мәні бойынша бұл шешімді кейінгі COP-тарға кейінге қалдыру әрекетін білдірді. Жұмыс бағдарламасында нақты міндеттемелер жоқ, есеп беру шеңбері белгіленбеген, қаражатты бөлу механизмі белгіленбеген және институционалдық кепілдіктер ұсынылмаған. Осылайша, негізгі нәтиже сенімді қалыптастыру механизмінен гөрі саяси тұрақтандыру құралы болып шықты.

Біржақты сауда шаралары, соның ішінде CBAM мәселесі бойынша нәтижелер де айқын болды. Бұл бағыт COP 30-дың ең даулы тақырыптарының біріне және Жаһандық Оңтүстік пен ЕО арасындағы қарама-қайшылықтың символына айналды. Дамушы елдер мұндай шаралардың тұрақты даму мен өнеркәсіптік көшуге әсерін бағалауға қабілетті кешенді жұмыс бағдарламасын құруды талап етті. CBAM заңдылығына төнетін қауіптерді білетін ЕО талқылауды институционалдандыру әрекеттерін үнемі тоқтатып отырды. Нәтижесінде пікір алмасуға арналған бейресми платформалар ретінде құрылымдалған үшдиалог болды. Оларда ұсыныстар әзірлеуге мандат жоқ, аналитикалық зерттеулерді бастай алмайды және сауда шараларының әсерін бағалау үшін заңды негіз жасамайды. Бұл шешім статус-квоны тиімді түрде нығайтты және ЕО-ға халықаралық бақылау қаупінсіз әрекет ету еркіндігін сақтауға мүмкіндік берді.Үш

диалогтан кейін 2028 жылы осы мәселе бойынша жоғары деңгейдегі талқылау өтеді, онда SB үш диалогтағы талқылаулар бойынша қысқаша есеп ұсынады.

Соған қарамастан, CBAM-ға қатысты саяси күрестің өзі маңызды белгі болды: дамушы елдердің көпшілігі алғаш рет Еуропаның реттеу траекториясының климаттық әділдігіне ашық және ұжымдық түрде күмән келтірді. Бұл мәселе бойынша COP 30 қарары әлсіз болып шыққанымен, пікірталастың өзі COP 31 және COP 32-де сөзсіз жалғасатын ұзақ, қарама-қайшылықты жолдың бастамасын белгіледі.

Осыған ұқсас динамика JTWP-тің әділ өтпелі кезеңінде де байқалды. COP 30 елдер өтпелі кезеңге ең осал аймақтар мен секторларды қолдау тетіктері туралы келісетін нүкте болады деп күтілген. Дегенмен, төрағалық нақты құралдардан, эталондардан немесе қаржылық міндеттемелерден іс жүзінде айырылған мәтінді ұсынды. Құжаттың COP 28-де келісілген қазба отындарынан бас тарту туралы ұсынысты алып тастауы ерекше сынға ұшырады. Соңғы шешім айқын емес тұжырымдамасы және нақты іске асыру архитектурасы жоқ негіздемелік құжат болып табылады. Саяси тұрғыдан алғанда, ол елдерге «әділеттіліктің маңыздылығын» жариялауға мүмкіндік береді, бірақ бұл тұжырымдаманы практикалық іс-әрекетке айналдыру тетіктерін жасай алмайды.

GST-тің жаһандық түгендеуі COP 30-дың негізгі элементі болады деп күтілді. Дегенмен, GST мәтіндері төрағалық тарапынан блоктар арасындағы терең келіспеушіліктерге қатысты мәселелер бойынша Белемде ілгерілеуге қол жеткізу мүмкін емес деген сылтаумен әдейі жеңілдетілді. Соңғы мәтін жеделдетілген амбицияны талап ететін салаларды нығайта алмады; ол болашақ бағалауларға арналған әдіснамалық талаптарды тұжырымдамайды; және ол іске асыру траекториясын белгілемейді. Ол бұрын келісілген процестің ресми көрінісіне айналды, бірақ оны әзірлеудің маңызды құралы емес.

Бейімделу, ашықтық және 6-бап сияқты кейбір техникалық бағыттар жалпы саяси белгісіздікке ұшырады. Бұл салалардағы ілгерілеушілік үзік-үзік және толық емес болды. Бірнеше жыл бойы институционалдық тұрақсыздық жағдайында болған 6-бап мәселелері диалогты сақтауға бағытталған, бірақ жұмыс тетіктерін орнатпаған минималды шешімдерге ие болды. Бұл әсіресе 6-бапты өтпелі қаржыландыру құралы ретінде пайдалануға тырысатын елдердің жағдайында байқалады: айқын ережелердің болмауы олардың жоспарларына кедергі келтіруде.

Бейімделу жолы GGA жаһандық бейімделу мақсаттары шеңберіндегі шешімнің даулы қабылдануымен аяқталды, ол индикаторлық жұмыс бағдарламасын аяқтады және 59 ерікті және нұсқаулықсыз индикаторлардың тізімін бекітті. Мәтіннің кеш жариялануын, оның екі жылдық сараптамалық жұмыстан ауытқуын және іске асыру құралдарының айтылмауын сынға алған делегациялардың елеулі процедуралық наразылықтары мен қарсылықтарына қарамастан, шешім қабылданды. Келесі GST-ке кіріспе ретінде қызмет ететін GGA шешімінің бөлігі ретінде индикатор метадеректерін аяқтау үшін екі жылдық саяси келісім процесі құрылды. Сонымен қатар, «*Global Mutirão*» шешімінде тараптар NAP үшін қаражаттың жетіспеушілігін атап өте отырып, 2035 жылға дейін бейімделуді қаржыландыруды кем дегенде үш есеге арттыруға күш салуды талап етті.

COP 30 нәтижелерін қорытындылай келе, Белен «ұстап тұратын» COP мысалына айналды деуге болады, яғни оның мақсаты алға ілгерілеу емес, саяси дағдарыстың алдын алу болды. Барлық негізгі тақырыптар әлсіреген немесе уақытша шешімдермен аяқталды, олар әрі қарай пысықтауды талап етеді және қозғалыстың айқын бағытын жасамайды. Нәтижелер блоктар арасындағы жіктің тереңдегенін, президенттік басқарудың әлсіздігін және БҰҰ КӨНК процесіне деген сенім дағдарысының күшейіп келе жатқанын көрсетеді. Белен өршіл ілгерілеудің алаңына

айналмады, бірақ COP 31 мен COP 32 барысын айқындайтын дағдарыстар мен жасырын шиеленіс желілерінің лакмус қағазына айналды.

1.5. Қазақстан Республикасы үшін салдарлар

COP 30 нәтижелері ҚР үшін ерекше маңызды, себебі ел дамыған және дамушы елдер арасындағы ерекше жағдайда: энергияны көп қажет ететін өнімдерді экспорттаушы, аймақтық интеграция процестеріне қатысушы және ETS, MRV жүйесі, NDC 3.0 және ұзақ мерзімді декарбонизация стратегиясын қоса алғанда, өзінің климаттық саясат архитектурасын құрып жатқан мемлекет. Белен әлемге Париж келісімін ілгерілету үшін айқын құралдарды ұсынбағанымен, енді жаһандық климаттық ландшафтты қалыптастыратын негізгі шиеленістерді анықтады. ҚР үшін бұл оның халықаралық үрдістерге жауап беру қабілеті ішкі реформалар сияқты маңызды болып келе жатқанын білдіреді.

COP 30-дың негізгі салдарының бірі - қаржыландыру мен сауда шараларын саясаттандыру үрдісінің нығаюы. Бұл екі сала ҚР үшін маңызды болып келеді. Бір жағынан, климаттық қаржыландыру бойынша жаңа екі жылдық жұмыс бағдарламасы мемлекеттік басымдықтарды - электр энергетикасы секторын жаңғыртудан бастап бейімделу жүйелеріне және әділ өтпелі кезеңге дейін - дамушы елдердің жаһандық қажеттіліктерінің құрамдас бөліктері ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Дегенмен, дамыған елдердің нақты міндеттемелерінің болмауы ҚР ұлттық климаттық стратегияға біріктірілген нақты жобаларды ұсыну арқылы донорлардың, халықаралық даму банктерінің және климаттық қорлардың назарын аудару үшін бәсекелесуге мәжбүр екенін білдіреді. Елдің ішкі климаттық саясаты тек декларативті ғана емес, сонымен қатар инвестициялық есептеулермен, ETS реформасымен, мөлдір деректер жүйесін құрумен және өлшенетін әсері бар климаттық жобаларды жүзеге асыру мүмкіндігімен дәлелдеу мүмкіндігі ерекше маңызды.

Екінші жағынан, CBAM-ды қоса алғанда, біржақты шараларды талқылау бұл мәселенің алдағы көптеген жылдар бойы өзекті болып қала беретінін көрсетті. ҚР үшін CBAM абстрактілі дипломатиялық тақырып емес, металдардың, тыңайтқыштардың және басқа да энергияны көп қажет ететін тауарлардың экспортына әсер ететін тікелей экономикалық тәуекел. COP 30 жаһандық оңтүстіктегі елдердің көпшілігі CBAM-ды CBDR қағидаттарын бұзатын және олардың экспорттық әлеуетін төмендететін әділетсіз реттеу ретінде қарастыратынын анық көрсетті. ҚР бұл мәселе бойынша халықаралық ұстанымды одан әрі қалыптастыруда белсенді рөл атқара алатын және атқаруы тиіс елдердің қатарында. Бұл тек диалогтарға қатысуды ғана емес, сонымен қатар CBAM-ның экономикалық әсері, энергетикалық өтпелі модельдер және салалық декарбонизация жоспарлары туралы деректермен расталған негізделген, ғылыми негізделген ұстанымды ұсыну мүмкіндігін де талап етеді.

Тағы бір маңызды салдары - ұлттық ETF жүйесін институционализациялауды аяқтау қажеттілігі. COP 30 күшті есеп беру жүйелері бар елдердің айтарлықтай дипломатиялық артықшылыққа ие болатынын көрсетті: олардың ұстанымдары жетілген деп қабылданады, ал инвестициялық сұраныстары негізделген. Бұл жағдайда ҚР аймақтағы жетекші елдердің біріне айналу мүмкіндігіне ие, ашық есеп беруді амбициялы саясатпен біріктіре алады. Дегенмен, министрліктер, бағынышты мекемелер және салалық операторлар арасындағы институционалдық үйлестірудің қазіргі деңгейі жеткіліксіз болып қала береді. Әртүрлі деректердің, синхрондалмаған процестердің болуы және бірыңғай сапаны бақылау жүйесінің болмауы елдің BTR-ге дайындығын шектейді және ұлттық климаттық көрсеткіштердің сенімділігін төмендетуі мүмкін. Осыған байланысты ETF-ті нығайту және бірыңғай деректер платформасын құру техникалық міндет емес, қаржыландыруға қол жеткізу және климаттық саясатты халықаралық деңгейде тану үшін стратегиялық талапқа айналуда.

COP 30-дың маңызды нәтижесі - әділ өтпелі кезеңнің рөлінің күшеюі. JTWP конференциясының бұл мәселе бойынша шешімдері күткеннен әлсіз болғанымен, тақырыптың өзі тұрақты саяси маңызға ие болды. ҚР үшін әділ өтпелі кезең көмір аймақтарын трансформациялауға, электр желісінің инфрақұрылымын жаңғыртуға, кадрларды қайта даярлауға және жаңа салалар үшін жағдайлар жасауға жүйелік тәсілді әзірлеу қажеттілігін білдіреді. Халықаралық донорлар әділ өтпелі кезеңді инвестициялық басымдық ретінде қарастыруда, және ҚР аймақтық трансформацияның айқын, дәйекті және экономикалық тұрғыдан негізделген жоспарын ұсынған жағдайда қолдау тарту мүмкіндігіне ие.

Халықаралық позицияға ерекше назар аудару қажет. COP 30 дамушы экономикасы бар елдердің жаһандық климаттық тепе-теңдікті қалыптастыруда негізгі ойыншыларға айналып келе жатқанын көрсетті, себебі олар өнеркәсіптік мұрамен байланысты және қаржылық қолдауға мұқтаж. ҚР бұл мәртебені халықаралық климаттық форумдардағы рөлін нығайту үшін пайдалана алады. Бұл тек дәстүрлі серіктестермен ғана емес, сонымен қатар Африка, ACEAH елдері және Парсы шығанағы мемлекеттері сияқты аймақтармен коалициялар құруды талап етеді.

COP 30 шеңберіндегі бейімделу компонентінің кеңею рөліне қатысты қабылданған ерікті GGA индикаторлары ҚР ұлттық мониторингі мен есептілігін жақсартудың негізгі құралы ретінде қарастырылуы керек, бұл тиісті жаһандық мақсаттарды ҰДАС пен ҰҰЖ-ға тиімдірек интеграциялауға мүмкіндік береді. Индикатор әдіснамасын бейімдеу және оның Орталық Азияның су ресурстарын басқару және тау экожүйелері сияқты нақты қиындықтарына сәйкестігін қамтамасыз ету үшін екі жылдық саясатты үйлестіру процесіне белсенді қатысуды қамтамасыз ету өте маңызды. Дамушы елдердің іске асыру қаражатының жетіспеушілігіне қатысты жалпы алаңдаушылығын ескере отырып, ҚР бейімделуді қаржыландыру қажеттіліктері үшін лоббиді күшейтуі, Жаңа ұжымдық сандық мақсатты (NCQG) іске асырудағы прогресті мұқият бақылауы және қаржыландыруды үш есеге арттыруға шақыруы қажет. Ел жаңа жаһандық климаттық қаржыландыру тетіктері аясында өзінің ерекше аймақтық тәуекелдеріне, әсіресе трансшекаралық тәуекелдерге техникалық қолдау мен назар аудару үшін халықаралық жұмыс топтарымен белсенді ынтымақтастықты дамытуы керек.

Ресей климаттық талқылаулардың орталығына қайта оралған сайын, ҚР сақтықпен және теңгерімді тәсілді сақтауы керек. Бір жағынан, бірқатар техникалық мәселелер, мысалы, сауда шаралары және энергетикалық ауысу, мүдделердің тоғысуына мүмкіндік жасайды. Екінші жағынан, кез келген бір блокпен шамадан тыс байланыс елдің икемділігін төмендетеді және ЕО және АҚШ-пен қарым-қатынастағы позициясын әлсіретуі мүмкін.

Жалпы алғанда, COP 30 салдары ҚР белсенді, техникалық және жоғары стратегиялық ұстанымды талап етеді. Ел қаржыландыруды тарту, ішкі климаттық институттарды нығайту, CBAM бойынша сенімді экономикалық ұстанымды қалыптастыру, жоғары сапалы BTR дайындау және COP 31 және COP 32-дегі мүдделерін деректер, экономикалық модельдер және халықаралық құқық тілінде сөйлей алатын жетілген, теңгерімді және сындарлы ойыншы ретінде ілгерілету үшін пайда болатын мүмкіндіктерді пайдалануы керек.

Бұл ұстаным ҚР-ның алдағы жылдардағы климаттық архитектурадағы табысын COP 30 шешімдерінің өзінен гөрі айқынырақ анықтайды, олар жеткілікті түрде мазмұнды емес болып шықты, бірақ жаһандық климаттық саясаттың одан әрі дамуының бағыттарын анық көрсетті – баяу, қарама-қайшы және барған сайын саясаттандырылған.

1.6. Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР ішкі реформаларды сыртқы саясаттағы күш-жігермен біріктіре отырып, белсенді, технологиялық тұрғыдан дамыған және стратегиялық тұрғыдан негізделген ұстанымды ұстануы

керек. COP 30 әлемге жаңа шешімдер ұсынбаса да, мүмкіндіктер терезесін ұсынды: қаржыландыруды қамтамасыз ету, халықаралық күш-жігердегі ҚР рөлін нығайту және жетілген ұлттық климаттық жүйені дамыту. Бұл іс-қимыл жоспарын іске асыру ҚР жаһандық процестің белгісіздігін алдағы онжылдықтағы климаттық архитектурадағы өз орнын нығайту құралына айналдыруға мүмкіндік береді.

1. Халықаралық дипломатия және позициялау

- Біржақты сауда шаралары (CBAM, «климаттық тарифтер») бойынша жаңартылған ұлттық ұстанымды әзірлеу, оның ішінде экономикалық модельдеу, залалды бағалау және CBDR дәлелдерін келтіру.
- Келіссөздер жүргізудегі икемділікті арттыру үшін өтпелі экономикасы бар ел ретіндегі ҚР мәртебесін пайдалана отырып, саяси блоктардан теңгерімді қашықтықты сақтау. Негізгі блоктар мен бейресми ЕО қолдауы арасында маневр жасау мүмкіндігін қарастыру қажет.
- Біржақты шаралар бойынша үш диалогқа қатысуды күшейту.
- Қаржыландыру жұмыс бағдарламасы үшін техникалық ұсыныстар дайындау, ҚР сындарлы, техникалық тұрғыдан құзыретті және ұйымдасқан қатысушы ретіндегі имиджін қалыптастыру.

2. Жоба портфолиосын қаржыландыру және дайындау

- Жаңа екі жылдық қаржыландыру бағдарламасы бойынша ұсыну үшін климаттық жобалардың интеграцияланған портфолиосын әзірлеңіз.
- Әрбір жоба үшін инвестициялық есептеулерді, климатқа ықтимал әсерді, MRV модулін және ұзақ мерзімді экономикалық орындылықты әзірлеңіз.
- ETS реформаларын қаржыландыруға кешенді өтінім беріңіз (цифрландыру, ережелерді жетілдіру және 6-баппен кеңейтілген интеграция).
- Көмір аймақтарын жаңғырту, жаңа салаларды құру, жұмыс күшін қайта даярлау және электр желісін жаңғырту сияқты әділ өтпелі жобалар пакетін дайындаңыз.
- GCF, GEF, MDB және басқа қорларға өтінімдер бойынша жұмыс жасаңыз, оларды COP 30 шешімдерімен үйлестіріңіз.

3. Қазақстан Республикасының климаттық архитектурасын нығайту

- Министрліктер, бағынышты агенттіктер және салалық операторлар арасында рөлдерді ресми түрде бөлуді қоса алғанда, ETF жүйесін институционализациялауды аяқтау.
- Деректерді орталықтандырылған сақтауды, сапаны бақылауды және тексеруді қамтамасыз ету үшін бірыңғай ұлттық климаттық деректер платформасын құру.
- Ұлттық MRV жүйесін BTR талаптарына және 6-бапта белгіленген тетіктерге сәйкес келетініне көз жеткізу үшін жаңарту.
- ҰДАС, BTR, ETF және жобаларды дайындау процестерін байланыстыратын үздіксіз министрлікаралық үйлестіру механизмін енгізу.

4. COP 31 және COP 32-ге дайындық

- «Қазақстан Республикасының халықаралық/аймақтық климаттық саясат стратегияларын бағалау» құжатын әзірлеу, оған қаржыландыру, CBAM, ETF, NDC 3.0, LT-LEDS және әділ өтпелі жолдар бойынша трактерді біріктіру.

- Келіссөздер тобын қалыптастыру және оған 6-бап, сауда шаралары, қаржыландыру және COP техникалық рәсімдері бойынша мамандандырылған даярлық өткізу.
- БҰҰ КӨНК рәсімдерінің саяси поляризациясының күшеюі мен одан әрі әлсіреуіне ҚР әрекет ету сценарийлерін әзірлеу.

5. NDC 3.0, NAP, BTR және ішкі реформалар

- NDC 3.0 мен NAP жол картасын инвестициялық қажеттіліктерге, секторлық өтпелі жоспарларға және 2060 жылға дейінгі ұзақмерзімді стратегиямен ықпалдастыруға басымдық бере отырып аяқтау.
- ETF-тің жаңа жүйесіне көшу үдерісін көрсететін сапалы BTR дайындап, оны ҚР климаттық архитектурасының жетілгендігін айқындайтын құжат ретінде ұсыну.
- NDC 3.0 мен NAP-ты мемлекеттік жоспарлау жүйесіне, оның ішінде бюджеттендіру, индустриялық саясат, энергетика және өңірлік даму процестеріне тереңірек кіріктіру.
- CBAM және басқа да біржақты шаралардың ықпалын бағалаудың ұлттық жүйесін әзірлеп, оны NDC мен ұзақмерзімді стратегияларға енгізу.

6. Экономикалық саясат және CBAM-ға жауап

- CBAM-ның ҚР салаларына ықпалын, оның ішінде 2035 жылға дейінгі сценарийлерін бағалау.
- Экспортқа бағытталған салалар үшін шығындарды азайту жоспарын әзірлеу, оған энергетикаға инвестициялар, электрлендіру, энергия тиімділігі және ESG стандарттарын енгізу кіреді.
- Бағалау нәтижелерін ЕО-мен және халықаралық қаржы институттарымен дипломатиялық өзара іс-қимыл мен келіссөздер жүргізудің құралы ретінде пайдалану.
- CBAM мәселелерін отандық бизнес және салалық қауымдастықтармен диалогқа шығару, бірлескен ұстаным мен бірыңғай аргументацияны әзірлеу.

2. Шешімдерді сипаттау және талдау

2.1. «Global *Mutirão*» шешімі: климаттың өзгеруіне қарсы жаһандық жұмылдыруда адамзаттың бірігуі

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/654389

Қорытынды шешімдер

Global *Mutirão* шешімі COP 30 президенттігінің Тараптармен консультацияларының барлық төрт бастапқы тақырыбын қамтитын үш негізгі бөлімге құрылған.

Бірінші бөлім Париж келісімінің он жылдығын атап өтуге арналған. Шешімнің осы бөлігінде Тараптар көпжақты тәсіл пен Париж келісімінің қағидаттарын ұстанатындықтарын растады.

Айтарлықтай прогреске қарамастан, жаһандық ПГ шығарындыларының траекториялары Париж келісімінің температуралық мақсатына әлі сәйкес келмейтіні мойындалды. Шешімде жаһандық температураның күтілетін өсімі соңғы NDC толық жүзеге асырылуы негізінде Цельсий бойынша 4 градустан 2,3-тен 2,5 градусқа дейін төмендегені атап өтілген. Алайда, бұл шаралар Париж келісімінің температуралық мақсатына жету үшін әлі де жеткіліксіз. Бұл бөлімде сондай-ақ соңғы NDC, NAP және BTR бірінші раундымен бірге бірінші GST қорытындысы Париж келісімінің саясат циклінің толық іске қосылғанын білдіретіні атап өтілді.

Екінші бөлім келіссөздерден имплементацияға көшуге бағытталған. Шешім Париж келісімінің саяси циклі белсенді кезеңге енгенін мойындайды:

- 122 Тараптар Париж келісімінің келесі саяси циклі үшін өздерінің жаңа NDC-ін ұсынды.
- 80 Тарап төмен көміртекті дамудың ұзақ мерзімді стратегияларын (LT-LEDS) ұсынды.
- 71 Тарап NAP-ты ұсынды.
- 119 Тарап өздерінің алғашқы BTR-ін ұсынды.

Шешім дамушы елдерге ETF-ті енгізу үшін уақтылы, барабар және болжамды түрде қолдауды арттырудың маңыздылығын атап көрсетеді. BTR мәселесі бойынша шешімде ETF-ті толық іске асыру Тараптардың Париж келісімін жүзеге асыру жөніндегі күш-жігерін айқын түсінуге септігін тигізетінін, осылайша сенім мен сенімділікті нығайтуға ықпал ететінін мойындайды. 2025 жылдың желтоқсан айының соңына қарай күтілетін 50 тарап үшін BTR және 12 тарап үшін FMCP техникалық сараптамасының басталуы атап өтілді.

Үшінші бөлім елдердің өсіп келе жатқан климаттық тәуекелдерді - имплементацияны жеделдету, ынтымақтастықты нығайту және халықаралық ынтымақтастықты дамыту арқылы қалай тезірек әрекет етуді жоспарлап отырғанына бағытталған. 9.1-баптың контекстінде климаттық қаржыландыру мәселелеріне баса назар аударылды.

Шешім дамыған елдердің дамушы елдерге климаттың өзгеруін жеңілдетуде де, оған бейімделуде де қолдау көрсету үшін қаржылық ресурстарды қамтамасыз ету міндеттемесін растайды, сонымен бірге КӨНК шеңберінде өз міндеттемелерін орындауды жалғастырады.

Париж келісімінің 9-бабы, оның ішінде 9.1-бабы аясында климаттық қаржыландыру бойынша екі жылдық жұмыс бағдарламасын құру маңызды нәтиже болды. Бағдарламаны COP Президенті тиісті топтармен келісе отырып тағайындайтын дамыған елдерден және дамушы елдерден келген екі тең төраға үйлестіреді.

Шешім барлық қатысушыларды 2035 жылға қарай дамушы елдердегі климаттық іс-шараларды қаржыландыруды барлық мемлекеттік және жеке көздерден жылына кемінде 1,3 трлн АҚШ долл. дейін кеңейтуді бірлесіп қамтамасыз етуге шақырады. Дамыған елдер жетекші рөл атқара отырып, 2035 жылға қарай жылына кемінде 300 млрд АҚШ долл. жұмылдыру мақсатына жету жолында ілгерілеуді қамтамасыз ету қажеттілігі бөлек атап өтілді.

Сондай-ақ гранттық қаражатты және жоғары концессиялық қаржыландыруды ұсыну мен жұмылдырудың өзектілігі, әсіресе ең осал дамушы елдерде, соның ішінде LDC және SIDS елдерінде бейімделу үшін ерекше атап өтілген.

Сонымен қатар, оның сандық және сапалық параметрлерін қамтитын NCQG іске асыруға арналған жоғары деңгейде министрлік дөңгелек үстел өткізу туралы шешім қабылданды.

Біржақты сауда шаралары мәселесі бойынша шешім Тараптардың барлық Тараптар үшін, әсіресе дамушы елдер үшін тұрақты экономикалық өсу мен дамуға әкелетін қолдау көрсететін және ашық халықаралық экономикалық жүйені ілгерілету үшін ынтымақтасуы керектігін қуаттайды, осылайша оларға климаттың өзгеруін жақсырақ шешуге мүмкіндік береді. Шешім сонымен қатар климаттың өзгеруімен күресу үшін қабылданатын шаралар, соның ішінде біржақты шаралар еркін немесе негізсіз кемсітушілік немесе халықаралық сауданы жасырын шектеу құралы болып табылмауы тиіс екенін растайды.

Біржақты сауда шаралары бойынша жеке жұмыс бағдарламасының орнына SBI және SBSTA SB 64, SB 66 және SB 68-де Тараптармен және басқа мүдделі тараптармен, соның ішінде Халықаралық сауда орталығымен, БҰҰ-ның Сауда және даму жөніндегі конференциясымен және Дүниежүзілік сауда ұйымымен халықаралық сауда-саттықтың ықпалдастығын нығайтуға байланысты мүмкіндіктерді, қиындықтарды және кедергілерді тексеру үшін диалог өткізу туралы шешім қабылданды. 2028 жылы жоғары деңгейде өтетін іс-шараға байланысты мәселелер бойынша тәжірибе алмасу және пікір алмасу жоспарланған.

Тараптар Климатқа қарсы іс-қимыл үшін халықаралық қолайлы жағдайлар жасау және NDC толық орындалуын жеделдету мақсатында кедергілерді азайту бағытында ынтымақтастықты нығайтуға шақырылды.

Жаһандық Имплементация Акселераторын СМА-ның жетінші және сегізінші сессияларының Президенттері басқаратын кооперативті, көмекші және ерікті бастама ретінде іске қосу туралы шешім қабылданды, бұл барлық қатысушылар арасында имплементацияны жеделдету, 1,5 градусты сақтау және елдерді NDC және NAP-ты жүзеге асыруға қолдау көрсету.

Сондай-ақ, 1,5-ке дейін Белен Миссиясын іске қосу туралы шешім қабылданды, ол NDC мен NAP амбициясы мен жүзеге асырылуын қамтамасыз етуге бағытталған, іске асыруды жеделдету, халықаралық ынтымақтастық және жұмсарту және бейімдеу саласындағы инвестициялау туралы ойлану үшін.

Келіссөздер процесі

Келіссөздерге дайындалу үшін COP 30 Президенттігі 2025 жылдың күзінде қатысушы келіссөздер топтарының ұстанымдарын нақтылау және Беленде кездесу алдында күтулерді белгілеу үшін Тараптармен алдын ала 4 кеңес өткізді. Осылайша, жексенбі, 9 қарашадағы жағдай бойынша Президенттік белсенділік танытты және келесі екі аптаның күн тәртібін пысықтау үшін Тараптармен консультативтік кездесу өткізуді талап етті, бұл пленарлық сессияның уақтылы ашылуын бразилиялық тарап прогреске қол жеткізген салалардың келісілген тізімімен қамтамасыз етті. Осы күрделі мәселелерді шешу шеңберінде Президенттік 4 маңызды бағыт бойынша консультациялар өткізуге уәде берді: NDC және BTR жиынтық есебі, 9.1-бап және

біржақты сауда шаралары (CBAM). Кейіннен «4-і 1» форматы деп белгіленген бұл консультациялар 10 қарашада Тулио Андраденің жетекшілігімен COP 30-да басталды.

Президенттік кеңес елеулі саяси қайшылықтарға байланысты COP 30-ның ресми күн тәртібіне енгізілмеген сезімтал мәселелерді, соның ішінде таулы елдер үшін жеке келіссөздер тобын құруды қоса, президенттік консультацияларға ауыстырды. Бұл тәсіл келіссөздер үшін шектеулі мерзімде ымыраға келу және өзара қолайлы шешімдерді табу үшін кеңістікті құра отырып, неғұрлым сезімтал тақырыптарды ресми түрде азырақ, бірақ икемді ортада алға жылжытуға мүмкіндік берді.

Бірінші аптада өткен президенттік консультациялар екінші аптадағы процесті «*mutirão*» форматына айналдыруға негіз болды. Бұл жұмыстың нәтижелері негізгі саясат элементтерін қамтитын бірыңғай «Белен пакетіне» біріктірілді. Осылайша, даулы мәселелер негізгі күн тәртібінен уақытша алынып тасталып, жеке президенттік процесте пысықталып, кейіннен шешімдердің соңғы пакетіне біріктірілді.

Әу бастан дамушы және дамыған елдер арасында терең саяси қайшылықтар пайда болды. Дамушы елдер, соның ішінде G77 және Қытай, Африка тобы, LMDC, Араб тобы және т.б. бірінші күннен бастап 9.1-бап заңды түрде міндетті міндеттеме және оны орындаудың кілті екенін талап етті. Олар 9.1-бап бойынша бөлек талқылаулар, нақты жоспарлар мен жұмыс бағдарламаларын талап етті. Араб тобы 9.1-бап бойынша бұрынғы барлық төрағалықтардың елеулі ілгерілеушілік болмағанын атап өтіп, келіссөздер GST жағдайын қайталап, маңызды нәтижелерсіз аяқталуы мүмкін екенін ескертті. Мысыр қаржыландырудың экзистенциалды мәселе екенін және шұғыл шешімдер мен іске асыру қажет екенін үзілді-кесілді мәлімдеді. Палестина, Катар, Сирия және басқа да дамушы елдер NDC дайындап, оларды ұлттық жоспарларға біріктіргенін атап өтті, бірақ NDC шараларын жүзеге асыру үшін қаржы келмеді. Олар дамыған елдердің болжамды қаржыландыруынсыз жүзеге асыру мүмкін емес екенін алға тартты.

Керісінше, дамыған елдер, соның ішінде ЕО, Ұлыбритания, Австралия және Канада 9.1-баптың NCQG-де қамтылғанын алға тартты. Олар бұл қаржыландырудың үлкен көрінісіне назар аударуды шектейді деп, жеке пікірталастарға қарсы болды. ЕО жеке күн тәртібін немесе жұмыс бағдарламасын оқшаулау келіссөздер барысында топтар көтерген алаңдаушылықтарды шешпейді деп сендірді. Норвегия 9.1-баптың маңыздылығын мойындады, бірақ 9.5 және 9.7-баптарда есеп беру тетіктері бар екенін атап өтті және мұны басқа контексттерде қарастыруды жөн көрді.

Біржақты сауда шаралары мәселесінде барлық дамушы елдер ЕО-ның трансшекаралық көміртекті реттеу механизмі (CBAM) сияқты шараларға үзілді-кесілді қарсы болды. LMDC ұсынылған біржақты стандарттар толық консультацияларсыз әзірленді және дамушы елдерге, әсіресе аз дамыған елдерге пропорционалды емес қаржылық жүктемеге әкелуі мүмкін деп алаңдаушылық білдірді. Олар бұл CBDR-ді бұзады және климаттық әрекетке кедергі келтіреді деп сендірді. Дамыған елдер сауда БҰҰ КӨНК мандаты емес және оны қолданыстағы форумдарда немесе ДСҰ-да талқылау керек деп жауап берді.

Бірінші аптаның ортасында қазіргі консультациялар форматы ілгерілеуге әкелмейтіні белгілі болды. Дамушы елдер 9.1-бап бойынша бөлек күн тәртібі және біржақты сауда шаралары бар бөлек талқылауды табанды түрде талап етті. Олар NDC және BTR-ді қолданыстағы күн тәртібінің мәселелері мен жұмыс бағдарламалары аясында талқылануы тиіс екенін алға тартты. Дамыған елдер соңғы күндері ілгерілеушілікке қол жеткізілгенін алға тартып, қазіргі форматта талқылауды жалғастыруды талап етті. Араб тобы және басқа да дамушы елдер талқылаулар консенсусқа жақындаудан гөрі, одан әрі алыстап кетті деп қарсылық білдірді.

Барлық келіссөздер топтарының көпшілігі пікірталастардың тығырыққа тірелгенін білдірді. Тараптар Президенттікке шұғыл түрде қалай алға жылжу керектігі туралы нақты нұсқаулар беруге шақырды, өйткені елдер өз бетінше алға жылжу туралы келісе алмайды. Африкалық топ Президенттіктің алға жылжу туралы нұсқаулары жетіспейтінін мәлімдеді. AILAC тараптардың өз пікірлерімен жан-жақты бөліскенін, сондықтан шешімдерді алға жылжытудың уақыты келгенін атап өтіп, Президенттіктің алға жылжу туралы нұсқауы қажет екенін қайталады.

LMDC SB 62-нің 9.1-бап бойынша бір ғана консультация өткізгеніне және тіпті осы бір реттік консультацияның өзінде уақыт шектеулеріне байланысты LMDC-ке өз презентациясын аяқтауға рұқсат етілмегеніне қатты өкініш білдірді. Араб тобы SB 62 бойынша консультациялар жеткіліксіз және кеңейту қажет деп мәлімдеп, LMDC-ті қолдады. Қытай көптеген дамыған елдердің 9.1-бапқа жеке күн тәртібін бөлуден бас тартқанына қатты өкініш білдіріп, LMDC және Араб тобына қосылды.

ЕО талқылауларға төрт тағайындалған тақырыпқа емес, жалпы COP 30 күн тәртібіндегі мәселелер енгізілгеніне таң қалды және CBDR тұжырымының қолданылуына да, біржақты сауда шаралары мәселесін құруға да қанағаттанбады. ЕО CBDR-RC тұжырымын («жалпы, бірақ сараланған жауапкершіліктер мен сәйкес мүмкіндіктер» қағидасы) пайдалану қатаң саралауды күшейтеді және дамыған елдердің міндеттемелерін кеңейту ретінде түсіндірілуі мүмкін деп санайды. ЕО, өз кезегінде, CBAM сияқты шараларды қаржыландыруға және келіссөздер жүргізуге қатысты қосымша күтулерді тудырмайтын икемді CBDR-NC тұжырымын («ұлттық жағдайларды ескере отырып, жалпы, бірақ сараланған жауапкершілік» қағидасы) қалайтын еді.

Келіссөздердің екінші аптасының басында Президенттік бірінші аптадағы консультациялар жазбаларының қысқаша мазмұнын ұсынып, түсініктемелерге жол ашты. Араб тобы жазбалар келісілген жұмыс шеңберінен шығып, барлық көзқарастарды көрсетпейтінін айтып, терең наразылығын білдірді. LMDC жазбаларды теңгерімсіз деп атады, олар келісілген «4-і 1» мәселелерінің шеңберінен шығып, қаржыландыру жөніндегі талқылауларды әлсіретіп жіберді деп мәлімдеді. Мысыр 9.1-бап пен біржақты сауда шаралары нақты айтылмағанын мәлімдеді. GST енгізуге сілтеме жасау өте қиын, өйткені ол Париж келісімінің бөлігі емес.

Осы маңызды сәтте Президенттік дауларды шешуге деген көзқарасын өзгертті: Тараптар тармақтар мен тезистерден мәтіндік жаттығуға көшетіні жарияланды. Президенттік Белен пакетінің тұжырымдамасын саяси элементтерді бірге талқылау үшін енгізді. Президенттік ұжымдық деңгейде шешім қабылдау қарқынын жеделдету қажеттігін атап өтті. Делегация басшыларының кездесуі жоспарланған болатын және Президенттік CO P 30-дағы барлық негізгі талқылаулар мен төрт мәселе арасындағы байланыстар туралы жүйелі көзқарасқа назар аударғысы келді.

Бұл жаңа тәсіл айтарлықтай күмән тудырды. Африкалық келіссөз жүргізушілер тобы төрт маңызды мәселе бойынша жұмыс істеуге келіскен кезде неге кеңейтілген тізімді талқылап жатыр деген сұрақ қойды. Тувалу Президенттік мақсаттарды түсінуге тырысты және президенттік консультациялар шеңберінде талқыланатын саяси тармақтар мен мандатта/күн тәртібінде бекітілген тармақтар арасындағы айырмашылықтар туралы түсініктеме сұрады. Көптеген елдер бұл процеске және бұл тәсіл басқа пікірталас бөлмелеріндегі жұмысқа нұқсан келтіретініне алаңдаушылық білдірді.

Соған қарамастан, әртүрлі топтардың алаңдаушылығына қарамастан, президенттік әртүрлі келіссөздер ұстанымдары арасында теңдестірілген шешім табу үшін «*mutirão*» форматына сүйенуді жалғастырды. Дамушы елдер талап еткен және дамыған елдер үзілді-кесілді бас тартқан 9.1-баптың жеке күн тәртібінің орнына, Президенттік 9.1-бапты тұтастай 9-бапқа қосатын климаттық қаржыландыру бойынша екі жылдық жұмыс бағдарламасын құруды ұсынды. Бұл

тұжырым ымыраға келудің негізгі элементі болды: ол дамушы елдердің 9.1-бап бойынша бағытталған жұмыс қажеттілігіне қатысты алаңдаушылығын мойындады, бірақ оны дамыған елдер үшін қолайлырақ кеңірек шеңберге орналастырды.

Біржақты сауда шаралары бойынша дамушы елдер талап еткен жеке жұмыс бағдарламасының орнына SB 64, SB 66 және SB 68-де бірқатар диалогтар құрылды. Мұндай шешім дамушы елдердің алғашқы үміттеріне сәйкес келмесе де, бұл олардың сауда шаралары туралы алаңдаушылықтарын мойындауды қамтамасыз етті және климаттық процесте осы мәселелерді одан әрі талқылау механизмін жасады. Халықаралық сауда орталығын, БҰҰ-ның сауда және даму конференциясын және ДСҰ-ны осы диалогтарға қосу дамыған елдердің сауда форумдарында сауда-саттықты талқылау керек деген ұстанымын мойындайтынромаға келді, сонымен бірге БҰҰ КӨНК шеңберінде осы пікірталастарға кеңістік құрды.

Шешімнің құрылымы да негізінен стратегиялық және негізінен процедуралық сипатта болды. Париж келісімінің 10 жылдығы және келіссөздерден имплементацияға көшу аясында талқылауды құра отырып, Президенттік күрделі саяси қайшылықтарды жұмсартуға және даулы элементтерді ілгерілету үшін қолайлы жағдай жасауға тырысты. Бұл өтініш құжатты оң баяндауға мүмкіндік берді, дегенмен нақты прогресс шектеулі болып қалды. Сонымен қатар, бұл тәсіл әр тарап өз мүдделерін ішінара көрсететін деп түсіндіре алатын тілді қосуға мүмкіндік берді: дамыған елдер технологиялық жетістіктер мен жаңартылатын энергия құнының төмендеуін мысалға ала алады, ал дамушы елдер кеңейтілген қаржыландыру қажеттілігін, CBDR принципін және қаражатқа қол жеткізудегі қиындықтарды мысалға ала алады. Дегенмен, құрылымның өзі шынайы консенсус көрінісінен гөрі күтуді басқарудың дипломатиялық құралы болып қала берді.

Терең келіспеушіліктерге қарамастан, түпкілікті шешімге қол жеткізілді, себебі, ең алдымен, Тараптар барлық адамдар үшін жетілмеген ымыраға келуден жаман нәтиже болмайтынын мойындады. Нәтижесінде, дамушы елдер 9.1-баптың маңыздылығын және климаттық қаржыландыру бойынша жұмыс бағдарламасын құруды ресми мойындады (бірақ олар бастапқыда талап еткеннен кішірек нысанда болса да). Дамыған елдер өз тарапынан 9.1-бап бойынша жеке күн тәртібінен аулақ болды және қаржылық мәселелерді талқылауды кеңірек, ал олар үшін қолайлырақ шеңберде ұстады. Осылайша, нәтиже кез келген адамның шынайы үміттерін қанағаттандырудан гөрі ең аз қолайлы жеңілдіктер балансын көрсетті.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР Климаттық қаржыландыру бойынша 9.1-бапты қамтитын екі жылдық жұмыс бағдарламасына белсенді қатысуы керек. Бұл ел үшін NDC және NAP іске асыру үшін қаржыландыру қажеттіліктерін ұсынуға маңызды мүмкіндік береді. ҚР халықаралық қаржылық қолдауды қажет ететін нақты жобалар мен бағдарламалар бойынша егжей-тегжейлі ұсыныстар дайындауы керек, әсіресе энергетика, көлік және өнеркәсіп салаларында жаңғырту және декарбонизация қажет.

ҚР жоғары сапалы BTR шығару бойынша әлеуетін дамытуды жалғастыруы тиіс. ҚР деректер жинау және есеп беру жүйелерін жақсарту үшін БҰҰ КӨНК хатшылығы және оның аймақтық ынтымақтастық орталықтары арқылы қолжетімді техникалық көмекті пайдалануы керек. Сондай-ақ өлшеу, есеп беру және тексерудің институционалдық тетіктерін күшейту маңызды.

Ел жаңа NDC 3.0 және NAP-ты іске асыруда техникалық көмек пен қолдау алу үшін жаһандық имплементация үдеткіші мен Беленнің 1,5 миссиясы бастамасын пайдалануы керек. Бұл бастамалар тәжірибе алмасуға, сарапшылардың қолдауына және ең жақсы тәжірибеге қол жеткізуге мүмкіндік береді. ҚР бұл платформаларды экономиканы декарбонизациялауға және

климаттың өзгеруіне бейімделуге басқа елдердің табысты тәсілдерін зерттеу үшін пайдалана алады.

ҚР біржақты сауда шаралары мәселесі бойынша SB 66 (2027) және SB 68 (2028) диалогтарына белсенді қатысу керек. Бұл диалогтар ҚР ЕО-ның көміртегі шекарасы механизмі сияқты сауда шараларының ел экономикасына әсері туралы алаңдаушылық білдіруге мүмкіндік береді. Мұндай шаралардың ҚР экспортқа тигізетін ықпалының егжей-тегжейлі талдауын дайындау және ұлттық жағдайлар мен даму басымдықтарын ескере отырып, мұндай шараларды қалай әділетті түрде әзірлеуге және іске асыруға болатыны туралы сындарлы ұсыныстарды ұсыну маңызды.

Ел NDC үшін іске асыру және инвестициялау жоспарларын дамытуы керек. Бұл нақты шаралардың қалай қаржыландырылатынын, жүзеге асырылатынын және бақыланатынын егжей-тегжейлі жоспарлауды қамтиды. Іске асыру жоспарлары елдің кеңірек экономикалық даму стратегияларына сәйкес келуі және жасыл жұмыс орындары, технологиялық инновациялар және жақсартылған энергетикалық қауіпсіздік мүмкіндіктерін қарастыруы керек.

ҚР бұл шешім 2035 жылға қарай бейімделуді қаржыландыруды кем дегенде үш есе арттыруға күш салуды талап ететініне назар аудару керек. Орталық Азияның климаттың өзгеруіне, әсіресе су ресурстарына, ауыл шаруашылығына және экстремалды ауа райы жағдайларына қатысты осалдығын ескере отырып, ҚР халықаралық қаржыландыруды ала алатын сенімді бейімделу жобаларын әзірлеуі керек. Бұған банктік жобаларды әзірлеу үшін GCF, AF және басқа қаржыландыру көздерімен жұмыс істеу кіреді.

Ел Орталық Азиядағы климаттық іс-қимыл жөніндегі өңірлік ынтымақтастықты күшейтуге тиіс. Шешім халықаралық ынтымақтастық пен озық тәжірибелермен алмасудың маңыздылығын көрсетеді. ҚР климаттық іс-қимылдарға өңірлік тәсілдерді үйлестіруде, әсіресе Орталық Азия елдері су ресурстарын басқару, шөлейттену және ауыл шаруашылығын бейімдеу сияқты ортақ сын-қатерлерге тап болатын салаларда жетекші рөл атқара алады.

ҚР жеке қаржыландыруды тарту мәселесімен жұмысты жалғастыруы керек. Жеке сектор үшін климаттық инвестицияларды тартымды ете алатын жасыл облигациялар, мемлекеттік-жекешелік әріптестік және тәуекелдерді азайту құралдарын қоса алғанда, климаттық жобаларға жеке инвестицияларды жұмылдырудың нақты тетіктері мен ынталандыруларын әзірлеу маңызды.

Дегенмен, қазір климаттық қаржыландыруға қолжетімділікті жақсарту және NDC жүзеге асыру үдерісіне елдің меншігін күшейтудің маңызды қажеттілігі бар екенін атап өткен жөн.

Мысалы, BTR дайындау процесінде NDC қадағалау және инвестициялық қажеттіліктерді бағалау үшін қажетті деректерді жинау тұрғысынан да, даму процесінің өзі және жауапты тұлғалар мен ұйымдар тұрғысынан да институционализация жоқ. Сондай-ақ есеп беру, саясатты әзірлеу, имплементациялау және инвестицияларды ынталандыру үшін әртүрлі елдің климаттық процестерін үйлестіру маңызды екенін атап өту маңызды. BTR үдерісі, NDC іске асыру және елдік тұғырнама шеңберінде күтілетін бастамалар, салалық Ел бағдарламалары және басқа да бастамалар арасындағы өзара әрекеттестіктің нақты стратегиясы өте маңызды. «Mutirão» рухында негізгі мүдделі тараптармен талқылаулар қажет, өзара әрекеттесу стратегиясы әзірленеді, мандаттар тағайындалады және жауапты тараптар тағайындалады.

2.2. БАӘ-нің әділетті түрде көшу жұмыс бағдарламасы

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653888

Қорытынды шешімдер

JTWP шешімі тараптардың жаһандық деңгейде әділ энергетикалық ауысуды ілгерілету кезінде әртүрлі мүдделер мен басымдықтар арасындағы тепе-теңдікті табуға деген ұмтылысын көрсететін кешенді құжат болып табылады. Шешім климаттың өзгеру қарқынын жеңілдету амбициясын осындай ауысудың әлеуметтік және экономикалық аспектілерімен байланыстыра отырып, жаһандық температураның 1,5 градусқа дейін көтерілуін шектеуге ұмтылу мен әділетті түрде көшу принциптеріне берілгендік арасындағы ажырамас байланысты көрсетеді. Шешім әділетті түрде көшу тәсілдерінің Париж келісімінің мақсаттарына сәйкес келуін, ұлттық жағдайларға бейімделуін және дамудың белгілі бір ұлттық басымдықтарына негізделуін қамтамасыз етудің маңыздылығын көрсетеді және жұмсарту мен бейімделудің неғұрлым сенімді және әділ нәтижелеріне қосқан үлесін көрсетеді.

JTWP өзінің ұсыныстарын жүзеге асыру үшін бірінші GST-тің әділ ауысуға қатысты нәтижелерін біріктіреді деп күтілуде. Келіссөздер қорытындысы бойынша Тараптар JTWP ұжымдық түсіністікке ықпал етеді, елдердің саясатына қатысты міндеттеме болмайды және әртүрлі ұлттық жағдайлар мен мүмкіндіктерді көрсете отырып, әділетті түрде көшуге біртұтас және интеграцияланған көзқарасты ынталандырады деп шешті. Бұл тұжырым JTWP олардың ұлттық даму басымдықтарына сәйкес келмейтін нақты саяси шешімдерді енгізу үшін пайдаланылмайтынын қамтамасыз еткісі келетін дамушы елдер үшін өте маңызды болды. Ұлттық іске асыру мәселесі бойынша шешім әділ өтудің анықталған жолдары ұлттық климаттық жоспарлар, саясаттар мен стратегиялар, соның ішінде NDC, NAP және LT-LEDS мақсаттары мен міндеттері, сондай-ақ КӨНК пен Париж келісімінің қағидаттары контекстінде ұлттық деңгейде жүзеге асырылатынын мойындайды. Шешім әділеттілік пен CBDR принциптері мен тиісті мүмкіндіктер әділ ауысуға күш салуы керек екенін көрсетеді. Шешім инновациялар мен технологияларды берудің маңызды рөлін біртұтас, көп салалы және барлық салаларда әділ ауысуды қамтамасыз етудің маңызды тетігі ретінде мойындайды және оларға қол жеткізу ешкімді артта қалдырмай, жұмыс орындары мен мүмкіндіктерді құруды барынша арттыра отырып, прогресті жеделдете алады.

Мүдделі тұлғалардың қатысуы мен тартылуы мәселесі бойынша шешім көпжақты, адамдарға бағытталған, инклюзивті тәсілдер жалпы қоғам үшін жаһандық әділ ауысуға қол жеткізу үшін қажет екенін ескереді.

Шешім бейімделу контекстінде, соның ішінде ауысулардан зардап шеккен жұмысшыларды, бейресми жұмысшыларды, осал жағдайдағы адамдарды, байырғы халықтарды, жергілікті қауымдастықтарды, мигранттар мен ішкі мигранттарды, Африкалық текті адамдарды, әйелдерді, мүгедектерді және мүгедектерді тиімді қамтамасыз етуді қоса алғанда, барлық мүдделі тараптарды тарта отырып ешкімді артта қалдырмай, әділ өту үшін инклюзивті және бірлескен жолдармен, кең және мазмұнды қатысуды қамтамасыз етудің маңыздылығын атап көрсетеді.

Шешім диалогтардың тақырыптарына қатысты мүмкіндіктер, озық тәжірибелер, практикалық шешімдер, қиындықтар мен кедергілер туралы ақпарат алмасу үшін бақылаушылар мен басқа да мемлекеттік емес мүдделі тараптардың үлестерін құптайды және осы диалогтардың негізінде шешім әділ өту элементтерінің кең жиынтығын мойындайды.

Шешім энергияның төмен көміртекті экономикаға көшуі тәуекелдерді барынша азайту және мүмкіндіктерді барынша арттыру үшін ұлттық деңгейде анықталған өтпелі жолдарды ескере отырып, әлеуметтік-экономикалық аспектілерді қамтуы тиіс екенін мойындайды. Бұл тәсіл

барлық әлеуметтік серіктестермен мазмұнды және тиімді әлеуметтік диалогтың, еңбек құқықтарын құрметтеу, лайықты еңбек және әділ ауысу үшін сапалы жұмыс орындарының маңыздылығын мойындайды.

Сондай-ақ, еңбек нарығының, еңбек құқықтары мен әлеуметтік қорғау жүйелерінің қажеттіліктеріне жауап беретін біліктілікті арттыру мен қайта даярлауды қоса алғанда, білім беру және дағдыларды дамыту жүйелерінің және бейресми секторды, қамқорлық экономикасын, жұмыссыз адамдар мен болашақ қызметкерлерді әділ ауысуды қамтамасыз ету үшін, оның ішінде адам құқықтары мен еңбек құқықтарын, таза еңбек құқығын ескере отырып қараудың маңыздылығы атап өтіледі, салауатты және тұрақты орта, денсаулық құқығы, байырғы халықтардың, Африкалық тектес адамдардың, жергілікті қауымдастықтардың, мигранттардың, балалардың құқықтары, мүгедектігі бар адамдар мен осал жағдайлардағы адамдар, даму құқығы, сондай-ақ гендерлік теңдік, әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейту және ұрпақтар арасындағы әділеттілік.

Жергілікті құқықтардың маңыздылығын мойындау және БҰҰ-ның жергілікті құқықтар туралы декларациясына сәйкес адам құқықтары саласындағы тиісті халықаралық құжаттар мен принциптерге сәйкес олардың еркін, алдын-ала және ақпараттандырылған келісімін алу өте маңызды.

Энергетика мәселелеріне қатысты шешім энергияға әмбебап, қолжетімді және сенімді қолжетімділіктің, әсіресе энергетикалық кедейлікті шешуде ұлттық деңгейде анықталған әділ өтпелі жолдар үшін орталық бола алатынын мойындайды. Ол барлық адамдар үшін таза, сенімді, қолжетімді және орнықты энергияға әмбебап қолжетімділікті, соның ішінде жаңартылатын энергия көздерін кең ауқымда пайдалануды және таза тамақ дайындауға қол жеткізуді ынталандырудың маңыздылығын және мұндай күш-жігердің энергетикалық қауіпсіздікке ықпал ете алатынын, сонымен бірге энергияның ауысу жолдары ұлттық жағдайларға байланысты елдерде әртүрлі болатынын мойындайды.

Таза тағам дайындауға қолжетімділікті кеңейту қажеттілігі атап өтіліп, таза тағам дайындаудың денсаулық, гендерлік теңдік, қоршаған орта және өмір сүру құралдарымен қатар, көптеген бірлескен артықшылықтарын көрсетеді.

Сондай-ақ, нөлдік және төмен көміртекті технологиялар, соның ішінде жаңартылатын энергия технологиялары мен энергия тиімділігі шаралары барған сайын үнемді, масштабталатын және тез қолданысқа енетіні, соның ішінде шалғайдағы және қызмет көрсетілмейтін аудандарда, осылайша энергия қауіпсіздігін, сондай-ақ денсаулық пен қоршаған ортаны ластауды қоса алғанда, ауаның ластануын азайтуда байланысты артықшылықтармен энергияның әділ ауысуына ықпал ететіні мойындалған.

Іске асыру құралдарына қатысты шешім шектеулі институционалдық мүмкіндіктерді, іске асырудағы олқылықтарды және энергетикаға көшу контекстінде дамушы елдердің алдында тұрған қаржылық және техникалық шектеулерді қоса алғанда, кедергілерді шешу қажеттілігін мойындайды. Шешім өтпелі кезеңді жеңілдету үшін қаржыландыруды, технологияны және әлеуетті арттыруға қолдау көрсетуді жұмылдырудағы халықаралық ынтымақтастықты нығайтудың маңыздылығын атап көрсетеді.

Қарыздық ауыртпалықтарды күшейтпейтін және елдердің шығарындылары аз, климатқа төзімді даму жолдарымен қозғалуы үшін фискалдық кеңістікті жасайтын шаралар арқылы күш-жігерді жалғастырудың маңыздылығы мойындалды. Жаңа және қосымша гранттарды, жоғары концессиялық қаржыландыруды және борыштық құралдарды кеңейту дамушы елдерді қолдау үшін маңызды болып қала береді, әсіресе олар әділетті түрде өтіп жатқан кезде.

Шешім дамушы елдердің өз бетінше әділ өтуге қол жеткізу үшін институционалдық және қаржылық мүмкіндіктерінің болмауы мүмкін екенін және жаһандық серіктестіктер мен әлеуетті арттыру бастамаларының осы контексте құнды үлес қоса алатынын мойындайды.

Әділ және инклюзивті ауысуды қамтамасыз ету үшін халықаралық ынтымақтастықты, техникалық көмекті, әлеуетті арттыруды және біліммен алмасуды нығайтуға бағытталған әділ өту механизмін әзірлеу туралы шешім маңызды жаңа элемент болды. Бұл механизм КӨНК және Париж келісімі, соның ішінде JTWP жұмыс бағдарламасын қоса алғанда, қолданыстағы жұмыстарға негізделуі және оларды қайталаудың орнына оларды толықтыру үшін әзірленуі керек.

Процесті бастау үшін Тараптарға және мемлекеттік емес субъектілерге 2026 жылдың 15 наурызына дейін өз пікірлерін ұсынуға шақырылады. Осы ұсыныстар негізінде Хатшылыққа БҰҰ КӨНК, Париж келісімі және JTTWP жүзеге асыруға қолдау көрсете алатын БҰҰ-ның тиісті органдарының шеңберінде қолданыстағы құралдардың, бастамалардың және процестердің картасын дайындау тапсырылды. Алынған карта JTWP жұмыс бағдарламасының тиімділігі мен тиімділігін шолуға қосылады, оның барысында Тараптар СМА 8-де оны одан әрі кеңейтуді де қарастырады.

Мұндай шолуды жүргізу үшін SB-ге техникалық тапсырмаларды әзірлеу, сондай-ақ бағдарламаны ұзартуға қатысты қорытынды шешімді алдын-ала шешпей, оларды дайындау кезінде қолданыстағы әдістерді жетілдіру мүмкіндіктерін зерттеу тапсырылды.

Келесі процедуралық қадам SB 64 мандатына қатысты: Тараптар оны 2026 жылдың қарашасында СМА 8-де қарастыруы үшін 2026 жылдың маусымына дейін әділетті түрде көшу механизмін операциялық ету туралы шешім жобасын дайындау тапсырылды.

Келіссөздер процесі

COP 30-дағы JTWP келіссөздері дамыған және дамушы елдер арасындағы үш негізгі мәселе бойынша түбегейлі келіспеушіліктерді анықтады: институционалдық механизмдер, жұмыс бағдарламасын контексттеу және біржақты сауда шаралары.

Жыл бойы, тағы да Белемде, дамушы елдер Әділ өтпелі жұмыс бағдарламасының (ӘӨЖЖ) институционалдық негізін нығайту қажеттілігін атап өтті, көптеген елдерге әділ өтпелі жолдарды әзірлеу және енгізу үшін арнайы қолдау қажет екенін атап өтті. Бұл әсіресе фискалдық кеңістік шектеулі, институционалдық әлеует шектеулі және әлеуметтік-экономикалық осалдықтары жоғары салаларда өзекті. Басқа Тараптар біртіндеп тәсілдерді қолдады. Еуропалық Одақ (ЕО) Хатшылық басқаратын Әділ өтпелі іс-қимыл жоспарын ұсынды, ал Ұлыбритания, Канада, Норвегия және басқалары озық тәжірибелер мен нұсқаулықтарды жинауға арналған «саясат құралдары жинағын» қолдады. Бірнеше дамыған елдер арнайы ресурстарсыз жаңа тетік құруға алаңдаушылық білдіріп, Конвенция мен Париж келісімі бойынша қолданыстағы келісімдермен қайталанудан аулақ болудың маңыздылығын атап өтті.

11 қарашадағы келіссөздердің бірінші күнінен бастап дамушы елдер нақты ұстаным қабылдады. Мысыр, Қытай, Үндістан, Сауд Арабиясы, Иран, Оңтүстік Африка, Нигерия, Панама және Буркина-Фасо G77 мен Қытайды жалпы қолдай отырып, JTWP теңдікті, даму құқығын және ұлттық деңгейде анықталған әділетті түрде көшу жолдарын көрсетуі керек екенін атап өтті. Бұл елдер институционалдық тетіктер бойынша одан әрі жұмысты қолдады. Қытай, Оңтүстік Африка, Иран және Сауд Арабиясы болжамды қаржыландыруға, технологиялар трансферті мен әлеуетті арттыруға баса назар аудара отырып, жаһандық әділ өту механизміне ашық немесе қолдау білдірді.

Дамушы елдер үшін әділетті көшу – бұл экономикалық өмір сүруге, бейімделу қажеттіліктеріне және көпжақты тұрақтылық стратегияларына тікелей байланысты климаттық саясат мәселесі. Олар құрылымдық қолдау және даму қажеттіліктерін мойындау қажеттілігін олардың әділ өтпелі күш-жігерін болжамды қаржыландыруды және техникалық қолдауды қамтамасыз ете алатын тұрақты механизмді құру арқылы көрді.

Керісінше, дамыған елдер институционалдық реттеуде сақтық танытты. Ұлыбритания, Швейцария, Жапония, Канада және Жаңа Зеландия амбицияларды сақтауға, JTWP-ті Париж келісімімен және GST нәтижелерімен сәйкестендіруге назар аударды. Ұлыбритания мен Жапония жаңа институционалдық реттеулерді құрудың құндылығына күмән келтіріп, олар әрекетті кейінге қалдыруы немесе бар процестерді қайталауы мүмкін екенін ескертті. Швейцария мен Канада 1,5°C, тұрақтылық, адам құқықтары, байырғы халықтардың құқықтары және жұмысшыларды қолдауға негізделген тұтас көзқарас қажет екенін атап өтті. ЕО дамыған елдердің қосымша қаржыландыруды қажет ететін жаңа органдарды құруға емес, бар құрылымдар аясында жұмыс істеуді қалайтынын көрсететін тұрақты механизмнен гөрі нақты, уақытпен шектелетін әрекеттері бар әділ өтпелі іс-қимыл жоспарына балама ұсыныс жасады.

12 қарашада талқылаулар JTWP контекстуализациясына және шешімде танылуы тиіс нақты элементтерге арналды. Дамушы елдер, соның ішінде Сауд Арабиясы, Катар, Панама, Куба, Нигерия, Оңтүстік Африка және Қытай, JTWP теңдік, CBDR, ұлттық жағдайлар және даму құқығына негізделуі керек екенін қайталады. Сауд Арабиясы мен Катар көміртекті алу, кәдеге жарату және сақтау, биомасса және әртүрлі энергетикалық қоспалар сияқты технологиялар көптеген аймақтарда тұрақты дамуды қолдайтынын атап өтіп, қазбалы отындардың рөлін жалғастырды. Бұл келіспеушіліктің сыни нүктесі болды. Бірінші GST нәтижелері қазба отындарынан әділ, реттелген және әділ өтуді талап етті. Дегенмен, көптеген дамушы елдер, әсіресе LMDC және Араб тобы, мұны энергетикалық қауіпсіздікке қатер және кедейлікті азайту жолындағы кедергі ретінде қарастырды. Олар өз экономикалары қазба отынының кірістеріне тәуелді екенін және ұлттық жағдайлар мен даму басымдықтарына сәйкес өздерінің энергетикалық жолдарын анықтауға икемділік қажет екенін айтты.

Дамыған елдер, соның ішінде Ұлыбритания, Жаңа Зеландия, Швейцария және Канада Париж келісіміне, ең жақсы қолжетімді ғылымға және GST нәтижелеріне сәйкес келуге баса назар аударуды жалғастырды. EIG, ЕО, Маршалл аралдары, AILAC және Жаңа Зеландия энергияны декарбонизациялауға шақырды және қазбалы отынды субсидиялаудан кезең-кезеңмен бас тартуға баса назар аударды.

13 қарашада талқылаулар ең даулы мәселеге айналды: біржақты климаттық сауда шаралары, әсіресе ЕО-ның трансшекаралық көміртегі механизмі. Дамушы елдер, соның ішінде Сауд Арабиясы (Пікірлес топтың өкілі), Египет, Қытай, Үндістан, Иран, Танзания, Катар (Араб тобының өкілі), Филиппин, Куба және Ресей Федерациясы, ең алдымен, G77 және Қытай қолшатырында сөз сөйлеп, біржақты шаралардың әділеттілік қағидаттарына қайшы келетінін, ұлттық дамудың дұрыс жолын анықтайтынын алға тартты.

Олар біржақты көміртекті шекара шаралары сауда кедергілерін тудыратынын және талаптарды орындауға үлкен шығындар әкелетінін ескертті. Үндістан сәйкестік ауыртпалығын ерекше атап өтті. Сауд Арабиясы, Иран және Катар көміртегі шекарасы механизмінің әділетсіз, кемсітушілік, мәжбүрлеуші және тұрақты даму күштеріне тікелей зиян келтіретінін мәлімдеді. Қытай және басқалар мұндай шаралардың көбі көпжақты келісімсіз енгізілетінін және қаржылық пайданы бір елге немесе аймаққа қайтаратынын атап өтті.

Араб тобы мен БАӘ мәтіннің халықаралық ынтымақтастықты ілгерілетуге баса назар аударған нұсқасын қолдады және біржақты сауда климатын шектеу шараларына қатысты

мәселелерді қамтиды. Ресей Федерациясы біржақты сауда тетіктерінің сенімді бағалаулары жоқ екенін, жеткізілім тізбегінің үзілуі арқылы шығарындыларды ұлғайта алатынын және әртүрлі ұлттық өтпелі жолдарды көрсетпейтінін қосты.

ЕО, Ұлыбритания, Жапония және Австралия JTWP-ге біржақты сауда шараларын енгізуге үзілді-кесілді қарсылық білдірді. ЕО оның шаралары біржақты немесе кемсітушілік емес, мұқият әзірленген, дәлелдерге негізделген және ұлттық стандарттарға сәйкес отандық өнімдерге бірдей қолданылатынын талап етті. Одан әрі ЕО климатқа қатысты шараларының басым көпшілігі ішкі болып табылатынын, «Жасыл мәміле» халықаралық міндеттемелерге сәйкес келетінін және саудаға қатысты шаралар JTWP шеңберінен шығатынын алға тартты.

Ұлыбритания біржақты шаралардың келісілген анықтамасы жоқ екенін қосты, бұл біржақты тұжырымдаудан сақтандырады және мұндай мәселелердің әсіресе әділетті түрде көшуге қолданылуына назар аударуды ынталандырады. Жапония трансшекаралық әсерлердің бар екенін, бірақ нақты шешілуі керек екенін атап өтіп, мәтіндегі екі нұсқаны да қолдады.

Қарсы ұсыныс ретінде ЕО егер JTWP шеңберінде біржақты сауда шаралары қарастырылатын болса, таза технологиялар мен энергия үшін қажетті шикізат экспортына шектеулер де қарастырылуы керек деп ұсынды. Бұл ұсыныс Қытай сияқты энергетикалық көшу үшін маңызды пайдалы қазбаларды бақылайтын елдерге нақты бағытталған және дамушы елдер екі түбегейлі әртүрлі мәселені теңестіру әрекеті ретінде қабылдады.

Екінші аптада байланыс тобында техникалық келіссөздерден басқа, министрлер консультацияларында бұл мәселе талқыланды. Бұл техникалық келіссөздерге қатысушылардың ымыраға келе алмағанын және ең даулы мәселелерді шешу үшін жоғары деңгейдегі саяси араласу қажет екенін көрсетті. 17 қарашада, мәтін министрлерге жіберілгенге дейінгі соңғы байланыс тобының отырысында, көптеген Тараптар Парагвай сақтап қалуды таңдаған терминнің түсіндірмелерін көрсету үшін кейбір елдер енгізген гендерлік ескертулерге қарсылық білдірді. G77 мен Қытай біржақты сауда шараларын қарастыруды талап етті, LMDC, Араб тобы және Ресей Федерациясы Тараптарды мұндай шаралардан бас тартуға шақырды және біржақты сауда шараларын талқылау үшін JTWP ішінде кеңістік құруды ұсынды. Бұған дамыған елдер қарсы болды.

Келіссөздер барысында дамушы елдердің өз ұсыныстарында біртұтас екендігі және кәсіподақтар, жергілікті ұйымдар және жастарды қоса алғанда, бақылаушылар неғұрлым берік JTWP-ны белсенді түрде қолдағаны, көбінесе әлеуетті тетікті «Белем іс-қимыл механизмі» деп атағаны белгілі болды. Бұл біріктірілген қолдау мұндай тетікті әзірлеу туралы келісімге әкелді.

Шешімдегі соңғы ымыраға келу бәсекелес ұстанымдар арасындағы тепе-теңдікті табу әрекетін көрсетеді. Институционалдық келісімдер мәселесінде әділ өтпелі механизмді құру туралы шешім қабылданды, бұл дамушы елдер үшін ішінара жеңіс болды. Дегенмен, маңыздысы, шешімде механизм БҰҰ КӨНК және Париж келісімі бойынша тиісті жұмыс салаларын құрайтын және толықтыратын түрде жүзеге асырылуы керек деп көрсетілген. Бұл тұжырымдама дамыған елдердің талабы бойынша механизмнің қолданыстағы құрылымдарды қайталамауын және олармен үйлестіре жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін енгізілді.

Шешімде қол жеткізілген соңғы ымыра бәсекелес позициялар арасындағы тепе-теңдікті табу әрекетін көрсетеді. Институционалдық реттеу мәселесі бойынша дамушы елдердің ішінара жеңісі болған әділ өтпелі механизмді құру туралы шешім қабылданды. Дегенмен, сыни тұрғыдан алғанда, шешім бұл тетік БҰҰ КӨНК және Париж келісімі шеңберіндегі тиісті жұмыс бағыттарына негізделетін және оларды толықтыратын түрде жүзеге асырылуы керек деп

қарастырады. Бұл тұжырым дамыған елдердің талап етуімен механизмнің қолданыстағы құрылымдарды қайталамауы және олармен келісе отырып жұмыс істеуі үшін енгізілді.

Сонымен қатар, механизмнің егжей-тегжейлері одан әрі дамыту үшін кейінге қалдырылды. SB 2026 жылдың қарашасында CMA 8-де қарау үшін оны іске қосу процесі туралы шешімнің жобасын ұсыну міндетін алды. Бұл механизмнің қалай жұмыс істейтіні, оның қандай ресурстарға ие болатыны және оның қолданыстағы органдармен қарым-қатынасы туралы келіссөздер үшін тағы бір жылға мүмкіндік береді. Дамушы елдер бұл механизммен принципті түрде келісті, бірақ дамыған елдер нақты бөлшектердің, әсіресе қаржыландырудың болашақ келіссөздердің тақырыбы болып қалуына кепілдік берді.

JTWP контекстуализациясына қатысты соңғы шешімде энергетикалық мәселелер бойынша мұқият теңдестірілген тіл бар. Шешім энергияға әмбебап, қолжетімді және сенімді қолжетімділіктің, әсіресе, энергетикалық кедейлікті шешуде ұлттық деңгейде анықталған әділ өтпелі жолдар үшін орталық бола алатынын мойындайды. Ол сондай-ақ таза энергияға жалпыға бірдей қолжетімділікті, оның ішінде жаңартылатын энергия көздерін кең ауқымда орналастыруды ынталандырудың маңыздылығын мойындайды, бірақ ұлттық жағдайларға байланысты энергияның ауысу жолдары елден елге өзгеретінін сыни түрде қосады.

Бұл тұжырым екі тарапқа да өз мақсаттарына жеттік деп мәлімдеуге мүмкіндік береді. Дамыған елдер GST нәтижелерін көрсететін таза энергия және жаңартылатын энергия туралы тілді көрсете алады. Дамушы елдер қазба отындарын дамыту үшін қажет болған жағдайда пайдалануды жалғастыру икемділігін қамтамасыз ету ретінде ұлттық анықталған жолдар мен әртүрлі ұлттық жағдайларды тануды көрсете алады. Маңыздысы, бұл шешім көптеген дамушы елдердің басты талабы болған қазба отындарынан бас тартуға нақты сілтеме жасауды болдырмайды.

Біржақты сауда шараларының ең даулы мәселесі бойынша түпкілікті шешім трансшекаралық көміртегін басқару механизміне немесе біржақты сауда шараларына нақты сілтеме жасамайды. Бұл дамыған елдердің, әсіресе, мұндай тілді енгізуге үзілді-кесілді қарсы шыққан ЕО-ның жеңісі болды. Дегенмен, шешім әділ өтуді жүзеге асыру үшін ұжымдық күш-жігер мен талқылауларды жеңілдететін, қолдайтын, нұсқаушы және нұсқамасыз түрде жүргізуді қамтамасыз етудің маңыздылығы туралы дамушы елдердің пікірін жанама түрде мойындайды.

Сонымен қатар, шешім халықаралық ынтымақтастықты нығайтудың және қосымша кедергілер жасамай, әділ өту үшін қолайлы жағдай жасаудың маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл тіл таңдауларында біржақты сауда шаралары туралы нақты айтылмағанымен, олар жазалаушы немесе шектеуші ретінде қабылдануы мүмкін тәсілдерге қатысты алаңдаушылықты білдіреді. Дамушы елдер бұл тілді көміртегі шекарасы механизмі сияқты шараларға қатысты көзқарастарын жасырын мойындау ретінде түсіндіруі мүмкін, тіпті егер бұл шаралар нақты аталмаған болса да.

2026 жылдың қарашасында CMA 8 жұмыс бағдарламасына жоспарланған шолу да стратегиялық ымыраға келуді білдіреді. Бұл Тараптарға жұмыс бағдарламасының қазіргі нысанда тиімді екендігін немесе түзету қажеттігін бағалау мүмкіндігін береді. Ол сондай-ақ дамушы елдерге COP 30-да толық шеше алмаған мәселелерді, соның ішінде біржақты сауда шараларын және әділетті түрде өтпелі механизмді неғұрлым сенімді қаржыландыруды қайта көтеруге қысым жасайды.

Сайып келгенде, бұл шешім Тараптардың әділетті түрде көшу келісіміне қол жеткізбеу саяси тұрғыда қолайсыз болатынын мойындағандықтан қабылданды. JTWP GST нәтижесін жүзеге асырумен тығыз байланысты климаттық келіссөздердің орталық элементі болды. Шешімге қол жеткізбеу көпжақты процестің климаттық іс-әрекеттің әлеуметтік және

экономикалық өлшемдерін шешуге қабілетсіздігін көрсетеді, бұл тұтастай алғанда БҰҰ КӨНК процесіне сенімге нұқсан келтіреді.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР 2026 жылы әділетті түрде көшу механизмін әзірлеу процесіне белсенді түрде қатысуы керек. Ел 2026 жылдың 15 наурызына дейін бұл процеске қатысты өз көзқарасын ұсынып, бұл механизм ҚР ділетті түрде көшуге, әсіресе экономиканы әртараптандыру контекстіндегі күш-жігеріне қалай қолдау көрсете алатынын нақты көрсетуі керек.

ҚР өзінің әділетті түрде көшуге деген тәсілінің шешімде атап өтілгеніндегі көп жақты, адамдарға бағытталған, төменнен жоғары және тұтас қоғамды қамтитын көзқарасқа негізделуін қамтамасыз етуге тиіс. Бұл барлық мүдделі тараптардың, соның ішінде өтпелі кезеңдерден зардап шеккен жұмысшыларды, әсіресе көмір және мұнай-газ аймақтарындағы жұмысшыларды, кәсіподақтарды, кәсіпорындарды, жергілікті қауымдастықтарды және азаматтық қоғамды мазмұнды түрде тартуды талап етеді. ҚР ұлттық және өңірлік деңгейлерде әділетті түрде көшу мәселелер бойынша тиімді әлеуметтік диалог тетіктерін құруы тиіс. Ел өтпелі кезеңге ұшыраған секторлардағы қызметкерлердің біліктілігін арттыру, біліктілігін арттыру және қайта біліктілігін арттырудың кешенді бағдарламасын әзірлеуі керек. Шешімде еңбек нарығының қажеттіліктерін қанағаттандыратын білім беру мен дағдыларды дамыту жүйелерінің маңыздылығына баса назар аударылады. ҚР жасыл секторлардағы қазіргі және болашақтағы біліктілік қажеттіліктерін бағалауы және қызметкерлерді жаңа жұмысқа орналастыру мүмкіндіктеріне дайындау үшін оқыту бағдарламаларын әзірлеуі керек. Бұл әсіресе көмір мен мұнай өндіруге тәуелді аймақтар үшін өте маңызды.

ҚР өтпелі кезеңнен зардап шеккен жұмысшылар мен қауымдастықтарды қолдау үшін өзінің әлеуметтік қорғау жүйесін күшейтуі керек. Шешім әділ өтуді қамтамасыз ету үшін еңбек құқықтары мен әлеуметтік қорғау жүйелерінің маңыздылығын мойындайды. Бұл қайта даярлау бағдарламаларын, жұмыссыздық бойынша жәрдемақыларды, зардап шеккен жұмысшылардың табысын қолдауды және қазба отынына тәуелді аймақтардағы экономиканы әртараптандыруға инвестицияларды қамтуы мүмкін.

Ел ішкі және халықаралық көздерден әділетті түрде көшу үшін қаржыландыруды жұмылдыру стратегиясын әзірлеуі керек. Шешім климаттық қаржыландыруды қоса алғанда, жүзеге асыру құралдарының әділ өту жолдарын жеңілдету үшін маңызды екенін атап өтеді. ҚР халықаралық қаржыландыруға жарамды басым жобалар мен JTWP-ті анықтауы және оларды қаржыландыру үшін MDB, GCF және басқа да қаржы институттарымен жұмыс істеуі керек.

Ел JTWP аясында диалогтар мен білім алмасуға қатысуы керек. Шешім мүмкіндіктер, озық тәжірибелер, практикалық шешімдер, қиындықтар мен кедергілер туралы ақпаратпен бөлісудің маңыздылығын атап көрсетеді. ҚР жоспарлы экономикадан нарықтық экономикаға көшуде құнды тәжірибесі бар және ауқымды экономикалық қайта құруларды басқару бойынша сабақтармен бөлісе алады. Бұл ретте ҚР энергетикалық және өнеркәсіптік ауысудың әлеуметтік-экономикалық аспектілерін басқарудағы басқа елдердің тәжірибесін үйрене алады.

ҚР шешімнің әділетті түрде көшу жолдардағы ілгерілеуді жеделдету үшін қолжетімді және контекстке сәйкес келетін технологияларға қол жеткізу маңыздылығын мойындауын қамтамасыз етуі керек. Ел технологиялар трансферті үшін, әсіресе жаңартылатын энергия көздері, энергия тиімділігі, таза өнеркәсіптік процестер және жерді тұрақты басқару салаларында серіктестік іздеуі керек. ҚР мұндай технологиялар трансфертін жеңілдету үшін іске қосылғаннан кейін әділетті өту механизмін пайдалануы керек.

Ел 2026 жылы АМА 8-те өтетін JTWP шолуына дайын болуы керек. ҚР шолу үшін техникалық тапсырманы әзірлеуге қатысуы және өтпелі экономикасы бар елдердің қажеттіліктерін жақсырақ қанағаттандыру үшін бағдарламаны қалай жақсартуға болатыны туралы өз көзқарасын ұсынуы керек. Бұл да ҚР үшін әділ өтпелі жолдарды жүзеге асыру барысында туындаған кез келген мәселелерді көтеруге мүмкіндік береді.

Соңында, ҚР экономиканы әртараптандыру мен жасыл трансформацияға бағытталған күш-жігерін көрсету үшін JTWP және ол жасап жатқан механизмді пайдалануы керек. Әділетті түрде көшу жолындағы нақты ілгерілеушілікті көрсете отырып, ҚР өзін климаттық әрекеттің әлеуметтік және экономикалық аспектілерін басқаруда өтпелі экономикасы бар елдер арасында көшбасшы ретінде көрсете алады, бұл қосымша халықаралық қолдау мен инвестиция тартуға мүмкіндік береді. Кейінірек жаңа Әділ өтпелі механизмнің негізін қалаған Белем іс-қимыл механизмі (немесе BAM) JTWP талқылауларына да үлкен әсер етті.

2.3. Жаһандық қорытындылауға қатысты

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/655077

Қорытынды шешімдер

Қорытынды мәтінде БАӘ GST енгізу жөніндегі диалогы ұлттық деңгейде анықталған климаттық мақсаттар мен Тараптардың әртүрлі жағдайларын ескере отырып, жеңілдететін және рецептсіз болатыны айтылған. Диалогтың негізгі бағыты қаржыландыруды қамтамасыз етуге, әлеуетті арттыруға және іске асырудың негізгі драйверлері ретінде технологиялар трансфертіне ерекше назар аудара отырып, мүмкіндіктер, қиындықтар мен қажеттіліктер туралы тәжірибе және ақпарат алмасуды жеңілдету болып табылады. Диалог жыл сайын 2026 және 2027 жылдары өтеді және одан кейін аяқталады. Бірлескен ко-фасилитаторлар нақты және нұсқамасыз жиынтық есеп дайындауға міндетті. Диалог аясында CMA 9-да министрлердің қатысуымен жоғары деңгейдегі дөңгелек үстел өткізу туралы шешім қабылданды.

CMA 2024 және 2025 жылдары өткізілген жыл сайынғы диалогтардың жиынтық есептерін, сондай-ақ Тараптар мен мүдделі тараптар ұсынатын ақпаратты, көзқарастарды және ұстанымдарды, соның ішінде NDC дайындықтарының келесі кезеңін дайындау кезінде GST 1 нәтижелері қалай ескерілетінін мойындайды. Тараптар алынған сабақтар мен онда қамтылған озық тәжірибелерді пайдалануға және негіздеуге шақырылады. Негізгі процедуралық шешім - жыл сайынғы GST диалогы 2026 жылдың маусымында SB 64-пен аяқталады.

GST процедуралық және логистикалық элементтері болашақ GST циклдері үшін рәсімдерді белгілейді. Мәтін үкіметтік емес мүдделі тараптардың қатысуын ынталандыра отырып, инклюзивтіліктің қажеттілігіне баса назар аударады. Ол ғылыми қоғамдастықты қол жетімді ең жақсы ғылыми дәлелдемелерді қамтамасыз етуде қолдайды және IPCC жұмысының маңыздылығын мойындайды. Мәтінде дамушы елдердің жан-жақты және репрезентативті ғылыми ұсыныстарының және аймақтық топтар мен мекемелердің тиісті есептерінің маңыздылығы мойындалады және бұл ұйымдарды мұндай ұсыныстарды уақтылы қалай ұсыну керектігін қарастыруға шақырады.

Сондай-ақ SB төрағаларына әрбір GST компоненті, әсіресе шолу компоненті, EIG (Швейцария) және AILAC (Колумбия) ұсынған тармаққа барабар уақытты қамтамасыз етуді тапсыру туралы маңызды шешім қабылданды. Бұл GST 1-тен алынған тәжірибе мен сабақтарды, сондай-ақ Тараптардың және мүмкіндігі шектеулі басқа қатысушылардың кездесетін шектеулерін ескеріп, қажет болған жағдайда бұл кезең сессияаралық жұмысты қамтуы мүмкін екенін ескеруі керек.

Шешім сонымен қатар GST бойынша техникалық диалогтың тең төрағаларын L&D, әлеуметтік және экономикалық әсерлер мен әрекет ету шараларының әсеріне қатысты күш-жігерді қарастыруды күшейтуге шақырады.

Келіссөздер процесі

Тараптар Диалогты жүргізудің тәсілдерін, соның ішінде оның көлемін, мерзімін және күтілетін нәтижелерін талқылады. Дегенмен, Диалогтың күтілетін көлеміне қатысты пікірлерде келіспеушіліктер сақталды. Қарастырылып отырған нұсқаларға мыналар кірді: GST шешімін іске асыруға байланысты мүмкіндіктерді, олқылықтарды және қиындықтарды анықтау; ұжымдық ілгерілеуді қарау және GST-тің барлық нәтижелеріне қол жеткізу мүмкіндіктерін анықтау; Париж келісімінің 9.1, 9.5 және 9.7-баптарына сәйкес барабар және жеңілдікпен қаржыландыруды күшейту үшін олқылықтарды, қажеттіліктерді және мүмкіндіктерді анықтау; халықаралық ынтымақтастықты нығайтудағы мүмкіндіктерді, кедергілерді және қиындықтарды қарастыру;

және GST 1 шешімін ұлттық деңгейде айқындалған түрде іске асыру мүмкіндіктерін анықтау, жеделдету және қолдау.

Мәтіннің жеңілдететін және нұсқамасыз сипаты Сауд Арабиясы мен Үндістанның (LMDC) күшті ықпалын көрсетеді, олар тек іске асыру құралдарына (қаржы, технология) тар назар аударуды талап етіп, диалог алмасу болып табылады және саяси шешімдер қабылдау немесе саясат нұсқаулығы үшін форумға айналмауы керек. Сонымен қатар, бұл шешім Мальдив аралдары мен басқа да SIDS ұстанымына қайшы келеді, олар БАӘ диалогын нақты және тиімді нәтижелерге әкелмейінше қолдамайтындарын айтты.

Қытайдың Диалогтың GST 2 процесін қайталамауын талап етуі де 2027 жылға дейін нақты аяқталу күнін белгілеу туралы шешім қабылдауға ықпал етті. LMDC тобы ұсынылған нұсқалардың кейбірі GST мандатын қайталайды және қаржылық мәселелер бойынша диалогтың шеңберінен шығып кетті деп алаңдаушылық білдірді. Олар барабар және жеңілдетілген қаржыландыруды қамтамасыз етуді кеңейту үшін кемшіліктерді, қажеттіліктерді және мүмкіндіктерді анықтауға, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға, соның ішінде ынтымақтастық пен көпжақтылық жолындағы кедергілерді шешуге бағытталған диалогты қолдады.

AOSIS GST 1 курсты түзетуді қажет ететін бірқатар бағыттарды анықтағанын және оның нәтижелерін енгізу керектігін атап өтті. Олар 2028 жылға дейін жыл сайынғы диалогты өткізуді қолдады, оның қорытындысы бойынша қорытынды есеп және шешім қабылдау.

GST диалогын 2026 жылы аяқтау туралы шешім Қытай мен LMDC тобының осы диалог функцияларының алдағы GST 2 циклімен қайталануын болдырмауға және NDC ұлттық деңгейде анықталған сипатына нұқсан келтіруі мүмкін мандаттың асып кетуіне жол бермеуге қатысты алаңдаушылықтарына тікелей байланысты.

Сонымен бірге, EIG, Австралия, Канада және Норвегия жыл сайынғы Диалогты жалғастыруға шақырды және AILAC және AOSIS-пен бірге оның білім алмасу және іске асыруды қолдау платформасы ретіндегі маңызды рөлін атап өтті. Олар сондай-ақ жыл сайынғы Диалогтың аяқталу мерзімі жоқ деген пікірді қолдады. Африка тобы, Араб тобы және LMDC диалогты аяқтауды жөн көрді, кейбіреулер оны SB 62-де аяқтау керек деп санаса, басқалары SB 64-те тағы бір сессиядан кейін аяқтауды қолдады. Оңтүстік Африка Республикасы диалогты GST 2-мен қатар өткізуге болмайтынын мәлімдеді және тағы бір диалог қажеттілігін қайта қарау үшін «есік ашық қалдыруды» ұсынды.

Бірқатар Тараптар диалогтың алдыңғы сессияларының нақты элементтерін мәтін жобасында көрсетуді сұрады, оның ішінде басқаларымен қатар: елдердің NDC ұлттық сипаттағы сипатын және Париж келісімінің архитектурасын құрметтеуді атап көрсету; Тараптар өздерінің NDC дайындаған кезде GST нәтижелерін қалай ескереді; NDC бейімделу компонентін күшейту; 1,5°C траекториясын сақтау және NDC іске асырудағы кемшіліктер мен амбицияларды жою; және халықаралық ынтымақтастықты нығайту және оған кедергілерді жою. Дегенмен, LMDC, Ресей Федерациясы және Араб тобы кез келген мазмұнды элементтерді қосуға қарсы болды.

Филиппиндер, Сингапур, Фиджи және Ұлыбритания IPCC-тің ғылыми негізделген GST нәтижелерін қамтамасыз етудегі орталық рөлін ерекше атап өтті. Бірлескен фасилитаторларға сонымен қатар дамушы елдер мен арал мемлекеттерінің тұрақты сұранысын көрсете отырып, L&D-ның алдын алу, азайту және жою бойынша күш-жігерді күшейтуге шақырылады.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР диалогтың жеңілдетілген және нұсқамасыз деп танылғанына қуанышты. Бұл елді ықтимал сыртқы қысымнан немесе міндетті саясат нұсқауларын енгізуден қорғайды. Сонымен қатар, диалогтың қаржыландыруға, әлеуетті арттыруға және технологиялар трансфертіне нақты назар аударуы ҚР ең өзекті қажеттілігін тікелей шешеді: NDC шеңберінде өз амбицияларын жүзеге асыру және оның энергетикалық ауысуын жүзеге асыру үшін халықаралық қолдау алу. Жыл сайынғы диалогты 2026 жылдың маусымында аяқтау туралы шешім ҚР да қолайлы, өйткені бұл процедуралық айқындық әкеледі және GST процесінде функциялардың қайталануын болдырмайды.

ҚР үшін басты қауіп - бұл мәтін IPCC нәтижелерінің маңыздылығын мойындайды және GST үшін ең жақсы қолжетімді ғылымды пайдалануды ынталандырады. Ғылымға қатты көңіл бөлу барлық Тараптарға, соның ішінде ҚР алдағы GST циклдарында өздерінің келесі NDC амбицияларын көтеру үшін қысымның артуына әкелуі мүмкін.

Өтпелі экономикасы бар ел үшін кепілдендірілген қаржылық қолдаусыз анағұрлым қатаң ғылыми талаптарға жауап беру күрделі экономикалық және әлеуметтік қиындықтар туғызуы мүмкін. Сонымен қатар, L&D тілі климаттың өзгеруінің салдарын жоюға барабар қолдау көрсетуге кепілдік бермейді.

Дегенмен, ҚР қазіргі сыртқы саяси ұстанымын және оның Қолшатырлар тобына мүшелігін, сондай-ақ Президенттің экономикалық өсуді жеделдету және жаңғыртуды жалғастыру туралы мәлімдеген мақсатын ескере отырып, ҚР GST ғылыми негіздерін нығайтуға қарсылық ретінде түсіндіруге болатын позицияны ұстануы орынсыз болар еді. Экономикасы қазба отынына негізделген және халықаралық климаттық қаржыландыру мен технологияларға қол жеткізуді қажет ететін ел үшін IPCC қамқорлығындағы консенсусқа негізделген ғылыми процестерге қарсы тұрмай, конструктивті имиджді сақтау және ғылыми негізделген ақпаратпен жұмыс істеуге дайындығын көрсету маңызды. Ғылымға назар аударуды қолдау ҚР қаржыландыруға, технологияларға және әлеуетті арттыруға сұраныстарының заңдылығын нығайтады, донорлармен жүйелі диалог жүргізуге мүмкіндік береді және елдің GST негізгі элементтерін әлсірету әрекеті ретінде қабылдану қаупін азайтады. Бұл тұрғыда ең прагматикалық көзқарас ғылыми тұжырымдарға тікелей қарсылықсыз сындарлы ұстанымды сақтау болып табылады.

Келесі қадамдар

Делегациялар арасында келісімге қол жеткізілмегендіктен, Бразилия балама шешім ұсынды, оны COP30 президенті Андре Корреа ду Лаго соңғы пленарлық отырыста жариялады. Оның тікелей үйлестіруімен төрағалық Түркияда COP31 бойынша қазба отынын пайдалануды жою бойынша жаңа талқылаулар үшін негіз болатын техникалық құжат дайындауға уәде берді. Дегенмен, бұл жол картасы БҰҰ-ның климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы бойынша міндетті емес және Париж келісімінің мақсаттарына жету үшін заңды міндеттемелер жасамайды, тек бастаманы қолдаған елдер арасындағы диалог үшін ерікті платформа ретінде қызмет етеді. Correa du Lago компаниясының мәліметі бойынша, жол картасы Қоршаған ортаны қорғау министрлігі энергетикалық өтпелі жолдарды анықтау үшін тапсырыс берген зерттеулер негізінде әзірленеді. Бразилия ХЭА, IRENA және ОПЕК сияқты ұйымдардың қолдауымен жоспарды әзірлеуге ғалымдар мен мұнай өнеркәсібінің өкілдерін тартуды көздейді.

Сонымен қатар, Колумбия мен Нидерланды 2026 жылдың 28-29 сәуірінде көмір экспортының негізгі орталығы болып табылатын Колумбияның Санта-Марта портында өтетін қазба отынынан әділ өту бойынша бірінші халықаралық конференцияны жариялады. Бұл халықаралық конференция үшін қазба отынын жою елдерінің Тынық мұхиты тобының бірінші кездесуі жоспарланған.

Конференция Париж келісімінің мақсаттарын қолдау және Халықаралық Соттың жақында шығарылған кеңес беру қорытындысы тұрғысынан қазба отынынан бас тарту бойынша халықаралық ынтымақтастықты тереңдетуге бағытталған, онда мемлекеттердің климатты қорғау бойынша заңды міндеттемелері, соның ішінде өндірісті реттеу, лицензиялау және субсидиялар бекітілген.

Әлемдегі бесінші ірі көмір өндіруші аймақтағы көмір өндіретін ірі аймақ Санта-Мартаның таңдалуы қуатты саяси сигнал береді: тіпті қазба байлықтарына тәуелді елдер де көміртегінен кейінгі экономикаға көшуге міндеттенеді, бірақ әділ өтпелі кезең ешкімнің артта қалмауын қамтамасыз ету үшін бұрын-соңды болмаған халықаралық ынтымақтастықты қажет етеді.

Қазба отындарынан әділ өту бойынша алғашқы халықаралық конференция мүдделі тараптардың кең ауқымы – үкімет өкілдері, сарапшылар, ауылдық және байырғы халықтар, азаматтық қоғам, климат белсенділері, сала көшбасшылары және ғылыми қауымдастық арасындағы диалог үшін стратегиялық платформа ретінде қызмет етеді. Қатысушылар тұрақты, әртараптандырылған және қолжетімді энергия көздеріне жетудің өміршең, әділ және тең жолдарын талқылайды. Саммиттің мақсаты терең және құрылымдық өзгерістерді жеделдету, қазба отындарынан жоспарлы, әділ және тұрақты көшуді ілгерілету және қазіргі әлеуметтік-экономикалық модельдегі жүйелік өзгерістер қажеттілігін шешу болып табылады.

Конференция туралы хабарландыру 24 ел қолдаған «Қазба отынынан әділ өту туралы Белем декларациясының» жариялануымен қатар жүрді. Декларация әділ және тең жаһандық өтпелі кезеңнің негізін қалауы тиіс ең төменгі амбиция деңгейін белгілейді.

2.4. Париж келісімінің 9-бабының 5-тармағына қатысты екіжылдық хабарламалар бойынша сессия ішілік семинардың жинақтауы мен синтезі және жиынтық есебі

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/655041

Қорытынды шешімдер

Париж келісімінің 9.5-бабы дамыған елдерден дамушы елдерге ұсынылатын мемлекеттік қаржы ресурстарының болжамды деңгейлерін қоса алғанда, оларды қамтамасыз етуге және қаржыландыруды жұмылдыруға байланысты екі жылда бір рет сандық және сапалық индикативті ақпаратты (Biennial Communications) ұсынуды талап етеді. Ресурстарды қамтамасыз ететін басқа Тараптар мұндай ақпаратты екі жылда бір рет ерікті негізде ұсынуға шақырылады.

COP шешімі 9.5-бапқа сәйкес Тараптар ұсынатын үшінші екіжылдық хабарламаларда қамтылған ақпаратты хатшылық дайындаған жинақтау және синтездеу есебін, сондай-ақ 9.5-бапқа сәйкес Тараптар ұсынатын ақпарат туралы сессияның үшінші екіжылдық семинарының жиынтық есебін атап өтеді, 20 маусымда 2025 жылдың 20 маусымында жаңартылған ақпарат түрлері қамтылған C. 12/CMA.1 шешіміне жаңа шешімнің қосымшасында қамтылған ақпарат түрлерімен ауыстырылсын. Ақпарат түрлері жобаланған сомалар, жеткізу арналары, қаржыландыру құралдары, мақсатты секторлар және алушыларды қоса алғанда, дамыған елдердің климаттық қаржыландыру болжамдарына нені қосуы керектігінің нақты тізімін білдіреді. Жаңарту қаржыландыруды қамтамасыз ету және жұмылдыру, бейімдеу мен жұмсарту арасындағы тепе-теңдік, L&D мақсаттылығы және NCQG іске асыруға нақты сілтеме туралы деректерді бөлшектеу талабын қосып, осы ақпараттың егжей-тегжейіне қойылатын талаптарды айтарлықтай кеңейтті, осылайша дамыған елдердің қаржылық міндеттемелерін орындаудағы ашықтығы мен жауапкершілігін арттырады.

Хатшылыққа 2026 жылы ұсынылған екіжылдық хабарламалардың жинағы мен синтезі есебін дайындау, сессия барысында екіжылдық семинар ұйымдастыру және 9 CMA-да қарастыру үшін семинардың жиынтық есебін дайындау міндеті жүктелді. Ақпарат түрлерін жаңарту CMA 11-де тараптардың өзара байланысы мен тәжірибелері негізінде қарастырылатын болады деп келісілді.

Келіссөздер процесі

Келіссөздер барысында дамыған және дамушы елдер арасында қайшылықтар пайда болды. EIG, ЕО, Канада, Норвегия және т.б. дамушы елдерге ресурстар ұсынатын барлық Тараптарды климаттық қаржыландыру ағындарының анық көрінісін қамтамасыз ету үшін екі жылда бір рет ерікті хабарламалар жіберуге шақырды. G77 мен Қытай қаржыландыру туралы алдағы есеп беру туралы 9.5-бап пен қаржыландыру туралы кейінгі есеп беру туралы 9.7 баптары арасында нақты байланыс орнатуға шақырды.

Дамушы елдер екіжылдық хабарламаларға енгізілетін ақпарат түрлерінің тізімін жаңартуды қолдады, бұл ұсынысқа дамыған елдер қарсы болды. Дамушы елдер бейімделу және L&D қаржыландыруы, мерзімдері және болжамды алушылары туралы бөлшектелген ақпаратты ұсынды. Араб тобы климаттық қаржыландыруды өлшеу және климаттық қаржыландыруды үш есеге шығару туралы шешімнің орындалуын бағалау үшін бухгалтерлік есеп әдістемесін қалыптастыруды ұсынды. Африка және Араб топтары дамыған елдер арасында климатты қаржыландыру үшін ауыртпалықты бөлуді орнатуға шақырды. ЕО, Канада және Норвегия ішкі бюджеттік процестерге сілтемелер сияқты ұлттық егемендікке нұқсан келтіреді деп есептейтін мәтіннен сақтандырды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Дамушы елдердің дамушы елдерді қаржыландыру бойынша қандай ақпарат беретінін түсіну үшін ҚР екіжылдық хабарламаларға енгізілетін жаңартылған ақпарат түрлерін мұқият

бақылауы керек. Бұл ҚР-ға климаттық қаржыландырудың әлеуетті көздерін жақсырақ анықтауға және көбірек мақсатты қаржыландыру өтінімдерін дайындауға көмектесуі мүмкін.

ҚР климатты қаржыландыру үрдістерін талдау және климаттық жобалары үшін әлеуетті донорларды анықтау үшін Хатшылықтың екіжылдық хабарлама жинақтары мен жиынтық есептерін пайдалануы керек. Мемлекеттік қаржыландырудың болжамды деңгейлері туралы ақпарат елге климаттық қаржыландыруды жұмылдыру стратегиясын жоспарлауға көмектеседі.

2.5. Париж келісімінің 2-бабының 1(с) тармағының және оның Париж келісімінің 9-бабымен толықтырылуының көлемі бойынша Шарм-эль-Шейх диалогы

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653821

Қорытынды шешімдер

Шешім 2023-2025 жылдары өткен Шарм-эль-Шейх диалогын аяқтайды және Париж келісімінің 2.1(с) тармағының қаржылық ағындарды төмен парниктік газдар шығарындыларына сәйкестендіру және климатқа икемділік бойынша климаттық даму жолына және оның 9-бабына сәйкестендіруді талқылау үшін Вередас диалогы деп аталатын жаңа механизмді іске қосады.

Шешім 2.1(с)-баптың қолданылу аясы немесе оны қалай жүзеге асыру керектігі туралы ортақ түсіндірменің жоқтығын сыни түрде мойындайды. Бұл қаржы ағындарын үйлестіру нені білдіретіні және оны қалай жүзеге асыру керектігі туралы елдер арасындағы түбегейлі келіспеушіліктерді көрсетеді. Шешім 2.1(с)-баптың 9-бапқа сәйкес дамушы елдерге қаржылық қолдау көрсету мен жұмылдыруды толықтыратын және алмастырмайтынын қоса алғанда, әртүрлі алаңдаушылықтарды және қорғау шараларының қажеттілігін мойындайды. Бұл қаржылық ағындарды үйлестіруге назар аудару дамыған елдердің климаттық қаржыландыруды қамтамасыз ету жөніндегі міндеттемелерін бұзуы мүмкін деп қауіптенген дамушы елдер үшін өте маңызды болды.

Шешімде қаржылық ағындарды үйлестіру жөніндегі күш-жігер ұлттық егемендікті құрметтейтін және Тараптардың, атап айтқанда дамушы елдердің, әсіресе климаттың қолайсыз әсерлеріне ерекше осал елдердің ұлттық стратегиялары мен Париж келісімінің төменнен жоғарыға қарай сипатын ескере отырып, ұлттық деңгейде айқындалатыны атап көрсетілген. 2.1(с)-бапты орындау бойынша ұжымдық күш-жігер мен талқылаулар есептілік пен іске асыруды қоса алғанда, Тараптарға қосымша ауыртпалықтарды тудырмай, жеңілдететін, қолдау көрсететін, жазалаусыз және нұсқамасыз түрде жүзеге асырылуы тиіс.

Вередастың жаңа диалогы барлық Тараптар үшін ашық, ашық және инклюзивті түрде ұйымдастырылады және барлық қатысушыларды, соның ішінде үкіметтерді, қаржылық және қаржылық емес сектордағы мүдделі тараптарды тартады. Вередас диалогы шеңберінде жылына кемінде бір кездесу SB бірінші кезекті сессияларымен бірге өткізіледі. Төрағалық барлық мүдделі тараптар мен үкіметтік емес мүдделі тараптардың, атап айтқанда, академиялық ортаның, халықаралық қаржы институттарының және жеке сектордың оның 2-бапты орындаудағы қиындықтар мен мүмкіндіктерді қарастыратын практикалық шешімдер туралы бірлескен пікір алмасуын жеңілдету үшін Вередас диалогы аясында жыл сайынғы жоғары деңгейдегі Xingu Finance Talks дөңгелек үстелдерін шақырады.

Әр сессияда бір жыл мерзімге екі тең төраға, бірі дамыған елден және екіншісі дамушы елден тағайындалады. Олар COP қарауы үшін Вередас диалогы шеңберіндегі талқылаулар туралы жыл сайынғы есеп дайындайды. Диалог Шарм-эль-Шейх диалогында анықталғандарды қоса алғанда, 2.1(с)-бапты және оны 9-баппен толықтыруды жүзеге асырудағы қиындықтар мен мүмкіндіктерді қарастырады. Вередас диалогы шолу 2028 жылдың қарашасында COP 31 онынші сессиясына жоспарланған.

Келіссөздер процесі

G77 мен Қытай 2.1(с)-бапты және оның 9-баппен толықтыратын ортақ түсінігі жоқ екенін атап өтті; қаржыландыру ағындарын теңестірудің бір өлшемді тәсіліне қарсы шықты; және осы мәселе бойынша кез келген әрі қарай келісімді қарастырмас бұрын кепілдіктерге қатысты мәселелерді шешу қажеттігін атап өтті. Делегаттар мынадай келісімге келді: 2.1(с)-бап ұлттық

көзқарас негізінде төменнен жоғарыға жүзеге асырылуы тиіс; 2.1(c)-бапты орындау бойынша күш-жігер 9-бапқа сәйкес міндеттемелерге қосымша болып табылады және оларды алмастырмайды; және бұл мәселені СМА шеңберінде одан әрі қарау жаңа міндеттемелер мен ауыртпалықтарды енгізбей, нормативтік емес, нұсқамалық емес және саяси емес болуы керек.

Алдағы жұмысқа қатысты дамушы елдердің бірнеше топтары жоғары деңгейдегі келісімге қарсы болды. ЕО, Швейцария және Канада тиісті институттар арасындағы диалогты қолдап, бұл Тараптар арасындағы жұмысты толықтыратынын атап өтті. Біріккен Корольдік пен Австралия Тараптар мен мүдделі Тараптар 2.1(c)-бапты жүзеге асыруға байланысты іс-әрекеттер бойынша өз еркімен ұсыныстар бере алатын процесті құруды ұсынды. Норвегия мен Канада одан әрі жұмыс GST-ке қосылуы керек екенін атап өтті. AOSIS үйлестіру нұсқауларын әзірлеуге шақырды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР жыл сайын 28 ақпанға дейін ұсыну порталы арқылы өз пікірлерін жіберу арқылы Вередас диалогына белсенді қатысуы керек. Бұл елге диалогты ұйымдастыру мен бағытына әсер ету мүмкіндігін береді, оның елдің қажеттіліктері мен басымдықтарын көрсететінін қамтамасыз етеді.

Ел Вередас диалогы және Xingu Finance Talks дөңгелек үстелдерін ұлттық деңгейде қаржылық ағындарды климаттық мақсаттарға сәйкестендіруде алынған тәжірибелер мен сабақтарды алмасу үшін пайдалануы керек.

ҚР халықаралық қаржы институттарымен және жеке сектормен ҚР климаттық жобаларды қаржыландыруды жұмылдырудың практикалық шешімдері бойынша диалогты пайдалануы керек. Xingu Finance Talks дөңгелек үстелдері осындай өзара әрекеттесу үшін жоғары деңгейдегі платформаны қамтамасыз етеді.

2.6. Ден қою шараларын жүзеге асырудың әсері туралы форумның есебі

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/651920

Қорытынды шешімдер

COP 30, CMA 7 және CMP 20 жауап беру шаралары бойынша соңғы шешімдер жолдың бастапқы саяси бейтараптығын сақтай отырып, 2026–2030 жылдарға арналған форум мен KCI үшін тұрақты және ұзақ мерзімді архитектураны қалыптастыруды бекітті. Құжат бес жылға бөлінген барлық 17 іс-шараны біркелкі қамтуды көздейтін, мандатты кеңейтпей немесе саяси маңызды ережелерді қоспай-ақ, жаңартылған бесжылдық жұмыс жоспарын бекітеді.

Шешімдер 2026 жылдан 2029 жылға дейін жыл сайынғы жаһандық диалогтардың үздіксіз циклін белгілейді, оларды жауап архитектурасының негізгі элементі ретінде бекітеді және техникалық сараптама орталығы ретінде KCI институционалдық рөлінің маңыздылығын растайды. Құжаттар форумның жалпы жоспардың сақталуын қамтамасыз ете отырып, икемділігін сақтай отырып, жыл сайын келесі жылға арналған іс-шаралар тізбесін айқындайтыны қарастырылған.

Институционалдық элементтерден басқа, шешімдер, GST 2 техникалық құрамдас бөлігін дайындауға қатысу және кеңейтілген ашықтық шеңберінің талаптарын іске асыруда елдерге қолдау көрсету арқылы, жауап беру шараларының Париж келісімімен тығыз өзара әрекеттесуі үшін негіз болып табылады.

Шешімдер климаттық шаралардың әлеуметтік-экономикалық, трансшекаралық және салалық әсерін талдаудың рөлін және форумды елдердің іс-әрекеттерін бағалау немесе климаттық саясатты бақылау құралына айналдырмай, әдіснамаларды, аналитикалық құралдар мен деректер жүйесін әзірлеудің маңыздылығын көрсетеді.

Елдер форум мен KCI 2026–2030 жылдарға арналған бесжылдық жоспарға сәйкес жұмыс істейді және жыл сайын SB-ның екінші кезекті сессиясында келесі жылы жүзеге асырылатын іс-шаралар тізбесін анықтайды, 17 іс-шара бүкіл бесжылдық кезеңге толығымен қамтылатындай етіп таратылады. Шешім сонымен қатар 2026, 2027, 2028 және 2029 жылдардағы климаттық шаралардың әсері туралы KCI сессияаралық жұмысымен қатар ұйымдастырылған және жеке және виртуалды форматта қол жетімді жыл сайынғы екі күндік жаһандық диалогты өткізуді қарастырады. Форумға KCI жылдық есебіндегі жағдайлық зерттеулерді қарау, GST 2 техникалық бөлігі үшін қажетті ақпаратты анықтау және трансшекаралық әсерлерді талдау және декарбонизация шараларының әлеуметтік-экономикалық әсерін бағалау бойынша тәжірибе алмасуға жәрдемдесу қажет.

Елдер форумның келесі ұсынымдарын мақұлдады: климаттық әсерді өлшеуді NDC, NAP, BTR және ұлттық даму стратегияларына біріктіру; ұлттық деректер жүйесін нығайту; аналитикалық дағдыларды дамыту үшін білім беру бағдарламаларын құру; бағалау құралдары мен әдістемелерін енгізу; ғылыми орталықтармен ынтымақтасу; мүдделі тараптардың кең ауқымын тарту.

Тәжірибе алмасу және климаттық саясаттың әсерін бағалау бойынша елдердің әлеуетін арттыру үшін дамушы елдер арасындағы халықаралық, аймақтық және оңтүстік-оңтүстік ынтымақтастықты кеңейту бойынша ұсыныстар қабылданды. Сондай-ақ елдердің ETF шеңберінде әрекет ету шаралары туралы есеп беру әлеуетін арттыру үшін KCI мен CGE арасындағы ынтымақтастық туралы шешім қабылданды. Құжат SB 64 және SB 65 шеңберінде іс-шараларды жүзеге асыру үшін негізді белгілейді, нақты іс-шараларды, соның ішінде жағдайлық

зерттеулерді, GST 2 ақпарат талаптары бойынша жұмыстарды, семинарларды және елдер арасындағы үздік тәжірибе алмасуды көрсетеді.

Келіссөздер процесі

Шешімдердің түпкілікті форматы келіссөздер барысында пайда болған саяси шындықты және ұстанымдардың теңгерімділігін көрсетеді. Пікірталастардың сипаты бірнеше себептерге байланысты елдердің саясаттануға жол бермей, тар техникалық процесс ретінде жауап беруге ұмтылғанын көрсетті. Біріншіден, CBAM, энергия нарығының реформалары немесе төмен көміртекті материалдарға жаһандық сұраныстың артуы сияқты климаттық шаралардың трансшекаралық әсерлерін ірі дамушы елдер әлеуетті тәуекел ретінде қабылдады және қадағалау тетіктерін құрмай талқылауды қажет етті. Қытай Канада мен Біріккен Корольдік ілгерілеткен мәтінде бірлескен пайдаға сілтемелерді енгізуге тұрақты түрде қарсылық білдірді, өйткені оң өтпелі әсерлер дамушы елдер үшін проблема емес, ал теріс әсерлер нақты шығындар мен тәуекелдерді тудырады. Қытайдың ұстанымы жаһандық қысымның күшеюін ақтау үшін жеңілдіктерге кез келген екпін беруге болады деген алғышартқа негізделген. Бұл дауда Канада мен Біріккен Корольдік оң және теріс әсерлерді бағалау Париж келісімінде талап етілетін климаттық шаралардың жиынтығын талдаудың талабы болып табылатынын талап етті, өйткені бұл қандай шаралардың нақты жұмыс істейтінін түсінуге көмектеседі. Қытай және кейбір G77 бұл тұжырымды әрекет ету шараларын түсіндіруді кеңейту және дамыған елдердің климаттық қатаңдығын негіздейтін аналитикаға баса назар аудару ретінде қарастырды.

Латын Америкасының өкілі Гондурас KCI мойындау жобасында қамтылған «қатаң ғылыми негізделген тәсілдер» деген сөзге үзілді-кесілді қарсы шықты. Олар мұндай тұжырымдар жауап беру шараларының мағынасын өзгертіп, оларды климаттық шаралардың барлық спектрін талдауға арналған форумға көшудің салдарын талқылаудан өзгертеді деп сендірді. Олар жауап беру шараларының мандаты климаттық саясаттың ғылыми негізін құру емес, салдарын талдаумен қатаң шектелетінін еске салып, Париж келісімінің бастапқы ережелеріне оралуды талап етті.

Африкалық топ және кейбір G77 терминология бейтарап болып, KCI рөлін «ғылыми арбитр» ретінде күшейтпеуі керек деп талап етіп, абайлап тұжырымды қолдады. Канада, Ұлыбритания және ЕО диалогтардың техникалық негізін нығайтуға ұмтылды, әсіресе бірлескен пайда мәселесі бойынша, жұмсарту шаралары сөзсіз пайдалар мен шығындардың үйлесімін тудыратынын және пайданы талдаудың болмауы кез келген бағалауды толық емес етеді. Дегенмен, Қытай, Сауд Арабиясы және кейбір LMDC мәтінге оң әсерлерді біріктіру әрекеттеріне жүйелі түрде қарсылық көрсетті, бұл өз стандарттарын, соның ішінде CBAM-ды алға жылжытатын дамыған елдерге тепе-теңдікті бұзады.

Бесжылдық жоспардың құрылымын талқылау кезінде Канада мәтінде шамадан тыс егжей-тегжейден аулақ болуды жақтап, жоспарды формальды ережелер арқылы емес, тек кесте арқылы қарастыруды ұсынды. Бұл форумның икемділігін қамтамасыз ету және жыл сайын даулы тіл туралы келіссөздер жүргізу қажеттілігін болдырмау үшін жасалған. Дегенмен, кейбір елдер, соның ішінде G77 және Қытай, әрбір әрекетті түсіндіруге бақылауды сақтау үшін көбірек мәтіндік тәсілді қолдады.

Бұл келіспеушіліктердің жалпы нәтижесі төрағалық форумның негізгі техникалық бағытын сақтай отырып және саяси сигналдардан аулақ бола отырып, мүмкіндігінше бейтарап мәтінді ұсынуға мәжбүр болды. Қытай мен Канада, G77 мен Қытай және Латын Америкасы елдері, Африка елдері мен ЕО арасындағы қайшылықтар жауаптың тонусының кез келген күшеюі мәтіннің бұғатталуына әкелетінін анық көрсетті. Сондықтан, қорытынды құжат ымыраға келіп, әр елдің өз мүдделеріне сәйкес ережелерді түсіндіруге мүмкіндік берді, ал техникалық элементтер мандат кеңейтілмей қалды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР жаңартылған шешімдерін ескере отырып, жаһандық көшу жағдайында ұлттық талдауды күшейту және экспорттық салалардың мүдделерін ілгерілету құралы ретінде ден қою шараларын пайдалану орынды. Жыл сайынғы диалогтарға қатысу трансшекаралық әсерлер, атап айтқанда, ЕО, АҚШ және Қытайдың ҚР металлургия, мұнай-газ өнімдері және энергетика секторларына CBAM және реттеу шараларының әсері туралы дәлелдерді тұжырымдауға мүмкіндік береді. Ұлттық кейстерді алдын ала әзірлеу маңызды, өйткені форум оларды жыл сайын қарастырады және бұл елдің қажеттіліктеріне назар аудару үшін терезе жасайды. Есеп беру тұрғысынан ҚР климаттық шаралардың әлеуметтік-экономикалық әсерлерін ұлттық жоспарларға, соның ішінде BTR, жаңартылған NDC мен ұзақ мерзімді стратегияларға біріктіру бойынша жүйелі көзқарасты әзірлеуі қажет. Бұл секторлар бойынша бөлшектелген деректерді әзірлеуді, сарапшылар топтарын құруды, академиялық институттармен бірлесіп жұмыс істеуді және әсерді бағалау әдістемелерін енгізуді талап етеді. Тәжірибелік тұрғыдан алғанда, әрекет ету шаралары халықаралық техникалық көмекті, әсіресе экономиканы әртараптандыруға, біліктілікті арттыруға, трансшекаралық әсерлерді бағалауға және экономиканы жаһандық нарықты қайта құрылымдауға бейімдеуге тарту арнасы бола алады. Жаһандық қауымдастыққа ҚР нақты сын-қатерлерін түсіндіру мүмкіндігі ретінде ден қою шараларының GST 2-мен өзара әрекеттесуін де қарастыру маңызды. Жаһандық талдаудағы әлеуметтік-экономикалық әсерлердің өсіп келе жатқан рөлін ескере отырып, ел экспортқа тәуелді экономикалар мен энергетикалық осалдығы жоғары аймақтарды қолдау қажеттілігін дәлелдеу үшін жауап беру шараларын пайдалана алады. ҚР жыл сайынғы диалогтардың тақырыптары бойынша белсенді түрде ұсыныстар енгізуі және өзін климаттық мақсаттар мен экономикалық дамуды теңестіруге мүдделі ел ретінде көрсетуі керек.

2.7. Қаржыландыру жөніндегі Тұрақты комитетке қатысты мәселелер

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653913

Қорытынды шешімдер

COP 30 және CMA 7 Қаржы жөніндегі тұрақты комитеттің (SCF) жолындағы түпкілікті шешімдері SCF жұмысының 2026 жылға арналған жаңартылған архитектурасын біріктірді және оның жаһандық климаттық қаржыландыру ағындарын талдауға және негізгі аналитикалық құжаттарды дайындауға байланысты қызметінің негізгі бағыттарын растады.

Елдер Климаттық қаржыландыру ағындарының жетінші екіжылдық бағалауы мен шолуының (BA7) жоспарын және 100 млрд АҚШ долл. құрайтын мақсатқа қатысты үшінші прогресс есебін мақұлдады, бұл ретте деректер көздерін кеңейту және әсерді азайту мен бейімдеу арасындағы, сондай-ақ мемлекеттік және жеке қаржы арасындағы теңгерімді талдауды күшейту қажеттігін атап өтті. Шешімдер сонымен қатар 2026 жылғы SCF форумының тақырыбын - су жүйелері мен мұхит үшін климаттық қаржыландыруды бекітті, бұл су ресурстарының осалдығын және климатқа төзімділік контекстіндегі теңіз экожүйелерінің маңыздылығын мойындаудың артып келе жатқанын көрсетеді.

Бұдан әрі SCF өз жұмысының ашықтығын күшейтуді, мүдделі тараптармен, соның ішінде жергілікті қауымдастықтармен және байырғы халықтармен ынтымақтастығын кеңейтуді және талдау мен есеп беру сапасын арттыру үшін әдістемелік жетілдірулерді жүзеге асыруды жалғастыруы керек екендігі расталды. Шешімдерде бейімделу бойынша қаржыландыруды күшейтудің ерекше маңыздылығы атап өтіледі, өйткені қолданыстағы ағындардың ауқымы дамушы елдердің қажеттіліктерін қанағаттандырмайды.

Осылайша, негізгі шешімдер саяси мандатты кеңейтпей, бірақ аналитикалық функцияны айтарлықтай күшейте отырып, SCF жұмысының жоспарлы, тұрақты және техникалық бағытталған құрылымын құрайды.

Елдер SCF-тің 2026 жылға арналған жұмыс жоспарын мақұлдап, бар мандаттарға, соның ішінде BA7 дайындауға және 100 млрд АҚШ долл. мақсаты туралы үшінші есеп беруге назар аудару қажеттігін атап өтті. SCF қаржылық механизмнің операциялық жүйелерімен өзара әрекеттесу әдістерін дамытуды жалғастыру және GCF, GEF және басқа қорлар үшін нұсқаулықтарды дайындауда ашықтық пен инклюзивтіліктің жоғары дәрежесін қамтамасыз ету туралы келісілді. Шешім 2025 жылғы Тұрақты азық-түлік жүйелері жөніндегі SCF форумының нәтижелерін назарға алды және 2026 жылғы форумның тақырыбын бекітті, ол су және мұхит қаржыландыруына арналады. Елдер BA7 жеңілдету мен бейімделуді қаржыландыру арасындағы тепе-теңдікті қарастыруды жалғастырады және мемлекеттік және жеке капитал ағындарын талдайды.

100 млрд АҚШ долл. құрайтын мақсат туралы үшінші есеп SCF бейімделу қаржысының жеткіліксіздігін және бар ағындардағы олқылықтардың көрінуін қарастыруды қажет ететін деректер көздерінің кеңейтілген жинағына негізделеді. CMA SCF-ке CMA 10 үшін бейімделу қаржысын еселеу туралы жеке есеп дайындауды және 2026 жылы NCQG бойынша бірінші екіжылдық прогресс есебін дайындауды бастауды тапсырды. Сондай-ақ SCF COP 31 және CMA 8-ге жұмыс жоспарының орындалуы туралы есеп беруі және басқа COP шешімдерінде берілген нұсқауларды ескеруі қажет. Деректер көздерін, соның ішінде ұлттық қажеттіліктерді, аймақтық зерттеулерді және тәуелсіз талдауларды кеңейтудің маңыздылығы атап өтіледі.

Келіссөздер процесі

Қорытынды шешім SCF-тің аналитикалық рөлін күшейтуге және оның мандатын кеңейтуге ұмтылатын елдер мен SCF-ның тар техникалық бағытын сақтап, климаттық қаржыландыру тақырыбын саясаттандырудан аулақ болғысы келетін елдер арасындағы ымыра ретінде пайда болды. Көптеген елдер болашақ мақсатты жүйелі бағалаудың өсіп келе жатқан қажеттілігін көрсететін NCQG мониторингі бойынша SCF-ның ілгерілеуін құптады, бірақ әр топ өзінің жеке перспективасын алға тартты.

AILAC бейімделу қажеттіліктерін, жеке қаржыны және ашықтықты біріктірудің маңыздылығын атап көрсете отырып, NCQG барлық элементтерін қарастыру қажеттігін талап етті. Климаттық қаржыландырудағы тарихи олқылықтар олардың осалдығына тікелей әсер ететіндіктен, LDC елдерінің қолдауымен Африка тобы міндеттемелерді кейінгі бағалау қажеттілігіне ерекше назар аударды. Бұл елдер сондай-ақ SCF-тің бейімделу қаржысын еселеу жолындағы ілгерілеуді бағалау қажеттілігін көтерді, Кения мен Эфиопия бұл бағалауды SCF есебіне қосу қажеттілігін нақты айтты.

Сонымен бірге, ЕО мен Канада SCF мандатын шектен тыс кеңейтуге қарсы болды, бұл NCQG прогресті бақылауға қатысты талаптарды енгізгенін және SCF-дан бақылауды бастауды сұрау функциялардың қайталануына әкеледі деп сендірді. ЕО сондай-ақ SCF-ға қажеттіліктердің құнын есептеуді тапсыру идеясына қарсылық білдірді, мұндай функциялар Дамушы елдердің қажеттіліктерін анықтау есептеріне енгізілген және SCF қайталама емес, бар деректерге негізделуі керек. Бұл ЕО-ның SCF деректерді асыра бағалайтын және параллельді есеп жүйелерін жасайтын органға айналуына жол бермеу үшін құрылымдық тәртіптің қажеттілігі туралы ұстанымын көрсетеді.

Араб тобы мен LMDC 2025 SCF есебінде бұл талқылауларды тиісті түрде көрсетпейтініне терең алаңдаушылық білдірді, атап айтқанда, оның ықпалды азайтуға тым көп көңіл бөлетінін және бейімделу мен іске асыру құралдарының қажеттілігін «елемейтінін» атап өтті. Олардың ұстанымы SCF дамыған елдерге пайда әкелетін мәселелерге назар аударуы мүмкін және дамушы елдердің, әсіресе экономикасы жаһандық сауда үлгілерінің өзгеруіне осал елдердің әлеуметтік-экономикалық және құрылымдық қажеттіліктерін жеткіліксіз қанағаттандыруы мүмкін деген алаңдаушылықты көрсетті.

Африкалық топ сонымен қатар Париж келісімінің Тараптары болып табылмайтын елдерді білдіретін SCF мүшелерінің қатысуы туралы мәселені көтеріп, олардың СМА нұсқауларын әзірлеуге қатысу ауқымын нақтылау қажеттігін атап өтті. Оңтүстік Американың үйлестіру тобы нақты дамып келе жатқан технологияларға сілтемелерді қосуға қарсы болып, мұндай тіл тым шектейтін болады және жекелеген елдер ілгерілететін технологияларды саясаттандырып, ілгерілету қаупі бар екенін алға тартты. LDC жаңа мақсатқа өтуге неғұрлым құрылымдық көзқарас іздей отырып, NCQG үшін бірлескен жұмыс жоспарын құру идеясын қолдады. Осының аясында Африка елдері бағалау мен аналитикалық элементтерге емес, ресурстық міндеттемелерге баса назар аудару үшін «климатқа төзімді ауыл шаруашылығына инвестициялау» сілтемесін «қаржыландыру» деп өзгертуді ұсынды.

Көрсетілген позициялар жиынтығы SCF бойынша нақты немесе кеңейтілген шешім қабылдауға мүмкіндік бермеді. Президенттік теңдестірілген тәсілді таңдады: қолданыстағы мандатты сақтау, техникалық құрамдас бөлікті нығайту және аналитикалық базаны нығайту, бірақ жаңа саяси жауапкершіліктерді жасамау немесе SCF-ның тікелей функцияларын кеңейту. Сондықтан соңғы мәтінде барлық елдер топтары үшін маневр мүмкіндігін сақтай отырып, жұмыстың сақтық, шектеулі және техникалық сипатына баса назар аударылады.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Қабылданған шешімдерді ескере отырып, ҚР Орталық Азияның аймақтық басымдықтарын, әсіресе су ресурстарын, бейімделуді және жартылай құрғақ аймақтардағы климаттың осалдығын алға жылжыту арқылы SCF процесіне белсенді қатысудан пайда көреді. ВА7 және 100 млрд АҚШ долл. мақсатқа қол жеткізу туралы үшінші есепті дайындау контекстінде ел Орталық Азиядағы бейімделуді қаржыландырудың ерекшеліктерін, су инфрақұрылымы үшін ресурстардың жетіспеушілігін және климаттық тәуекелдердің азық-түлік қауіпсіздігіне әсерін көрсететін аймақтық деректерді енгізуге ықпал етуі керек.

ҚР үшін ақпарат көздерін кеңейту шеңберінде өзінің қажеттіліктерін бағалау мен ұлттық деректерді ұсыну маңызды, өйткені қазір SCF дерекқорды кеңейтуге шақырылады. NCQG рөлінің артып келе жатқанын ескере отырып, ҚР бейімделуді, қаржыландыруды бөлудегі теңдікті және құрғақ климаты бар елдердің аймақтық басымдықтарын құрылымдық тұрғыдан ескеру қажеттілігін атап көрсететін тәсілді қолдағаны орынды. 2026 жылғы SCF форумына қатысу трансшекаралық өзендер, тұщыландыру, тұрақты суару және ауыл шаруашылығына бейімделу мәселелерін қамтитын су жүйелері бойынша күшті аймақтық күн тәртібін құруға мүмкіндік береді. ҚР пікірталастардың көрнекті және ықпалды қатысушысы болу үшін жағдайлық есептер мен аналитикалық материалдарды алдын ала дайындауы керек.

Бұдан басқа, ел үшін SCF-ны әдістемелік тұрғыдан нығайтуға және деректер жүйелерін дамытуға қолдау көрсету мағынасы бар, өйткені жақсырақ SCF аналитикасы аймақтық қажеттіліктерді жаһандық есептерге енгізуге мүмкіндіктер жасайды. ҚР бейімделуді қаржыландыруды екі есе арттыру және NCQG бойынша диалогтарға қатысуы Орталық Азия аймақтары үшін бейімделу ресурстарының құрылымдық тапшылығына назар аударуға көмектесуі мүмкін.

ҚР белсенді ұстанымы оған GST қалыптастыруға және халықаралық қаржыландыруды трансшекаралық су жүйелеріне, құрғақ аймақтарға және климаттық осалдыққа бөлуге ықпал етуге мүмкіндік береді.

2.8. Жасыл климаттық қордың Тараптар конференциясына есеп беру және Жасыл климаттық қорды басқару

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/655067

Қорытынды шешімдер

Шешім GCF дамушы елдерге қолдау көрсетуді кеңейтудегі елеулі прогресті құптайды. GCF Кеңесі 134 дамушы елде 336 бейімдеу және жеңілдету жобаларын іске асыруды қолдау үшін жалпы сомасы 19,3 млрд АҚШ долл. болатын жобалар мен бағдарламаларды мақұлдады. Аккредиттелген ұйымдардың саны 158-ге дейін өсті, оның ішінде 106-сы тікелей қол жетімді ұйым болып табылады, бұл дамушы елдерге делдалсыз өздерінің ұлттық аккредиттелген ұйымдары арқылы қаржыландыруға қол жеткізуге мүмкіндік береді. GCF NAP және басқа бейімделуді жоспарлау процестеріне дайындықты қолдау үшін 144 грантты мақұлдады.

GCF Кеңесі қайта қаралған аккредиттеу жүйесін мақұлдап, оны енгізу GCF ресурстарына қолжетімділікті жақсартуға және процестердің жылдамдығын, болжамдылығын, тиімділігін, икемділігін және ашықтығын арттыруға тиіс екенін атап өтті. Шешім Кеңесті қайта қаралған аккредиттеу жүйесін енгізу 2024-2027 жылдарға арналған стратегиялық жоспардың бекітілген қаржыландыру ұсыныстарымен тікелей қолжетімді ұйымдардың санын екі есе арттыру мақсатына ықпал етуді қамтамасыз етуге шақырады.

Шешім Кеңесті тікелей қолжетімділік ұйымдарының әлеуетін арттыруды қолдауды күшейтуді және үкіметтік емес ұйымдардың, соның ішінде байырғы халықтар үшін тікелей қол жеткізуді жақсартуды қоса алғанда, тікелей қол жеткізу әдістерін пайдалануды ынталандыруды жалғастыруға шақырады. Кеңеске әрбір ұйым Кеңес отырысында ұсына алатын жобалардың санын шектемей, тікелей қолжетімді ұйымдардың қаржыландыру бойынша ұсыныстарын енгізуді ынталандыру ұсынылады.

GCF жеке сектормен, соның ішінде шағын және орта кәсіпорындармен серіктестікті нығайтуды мемлекеттік қаржыландыруды толықтыратын және елде анықталған басымдықтарды іске асыруды қолдайтын жолмен жалғастыруға шақырылады. Шешім GCF-тің жобаларды қарау уақытын тоғыз айға немесе одан аз уақытқа дейін қысқартудағы ілгерілеуін атап өтеді және Кеңесті қаржыландыруды төлеуді жеделдету және іске асыру тиімділігін арттыру үшін шаралар қабылдауға шақырады.

Шешімде GCF міндеттемелері бойынша өкілеттіктерін арттыру қажеттілігі атап көрсетіліп, Кеңестен оны арттыру жолдарын шұғыл түрде қарастыру сұралады. Міндеттеме бойынша уәкілетті орган қор мақұлдай алатын жобалардың жалпы көлемін шектейді. Мәселе мынада, қор қазірдің өзінде 19,3 млрд АҚШ долл. жобаларды мақұлдады және бұл ақша жобаны жүзеге асырудың бірнеше жылында біртіндеп игерілсе де, барлық бекітілген соманы бірден қор міндеттемесі деп санайды. Нәтижесінде, қордағы физикалық қаражат болса да, ол жаңа жобаларды бекіте алмайды, өйткені ол өзінің міндеттемелер шегіне жетті. Бұл шектеуді арттырмай, қор тиімді түрде сал болып, дамушы елдердегі жаңа климаттық жобаларды қолдауға қабілетсіз болады.

Кеңеске GCF-ті екінші рет толықтыру бойынша жаңартылған гендерлік іс-қимыл жоспарын қабылдауға және Беленнің 2026-2034 жылдарға арналған гендерлік іс-қимыл жоспарын іске асыруға белсенді жәрдемдесу ұсынылады. Бұл шешім GCF үшін аймақтық қатысуды құруды растайды және осы процестің іске қосылуын күтеді.

Келіссөздер процесі

Келіссөздер саяси тұрғыдан сезімтал болды, өйткені олар дамыған елдердің міндеттерін, қаржыландыру деңгейлерін және GCF Кеңесінің шешім қабылдау үдерістерінің әділдігін түсіндіруге әсер ете алатын тіл мәселелерін қозғады. Көптеген елдер GCF қызметін бағалау үшін стандартты және дипломатиялық тұрғыдан анағұрлым оң тұжырым болып табылатын GCF Кеңесінің есебін «қош келдіңіздер» ұсынысын қолдады.

Алайда Араб тобы қарсылық танытып, «есепті дайындаған кезде кеңестің күш-жігерін ескеру» деген бейтарап сөйлемді талап етті. Олардың позициясы GCF-тің бірнеше шешімдеріне, соның ішінде Араб тобы негізсіз деп санайтын және аймақтағы елдерге әділетсіз қарым-қатынасты көрсететін Оманның ерте ескерту жүйесіне өтінішін қабылдамауды көрсетті. Келіссөздер барысында Араб елдері GCF-тен жобаны мақұлдау рәсімдеріне терең сенімсіздікті және Кеңес тарапынан ықтимал бейтараптылықты анықтайтын түсініктеме беруді талап ететін мәтінді нақты сұрады.

Дамыған елдер жарналарды көбейту міндеттемесі ретінде түсіндірілуі мүмкін кез келген тілге дәйекті түрде қарсылық білдірді. Олар COP шешімдері GCF толықтыру жөніндегі келіссөздердің тәуелсіз процестеріне кедергі келтірмеуі керек деп, «дамыған елдердің жарналарын ұлғайту» сілтемесін алып тастауды талап етті. Бұл қарсылық COP шешімдері қаржыландыру деңгейіне қатысты саяси сигналдар беруі немесе қаржылық міндеттемелерге тікелей әсер етпей, бейтарап қалуы керек пе деген ұзақ пікірталаспен қатар жүрді.

Сонымен бірге, қаржыландыруға қолжетімділік мәселелерін талқылау барысында халықтың осал топтары тақырыбына қатысты келіспеушіліктер анықталды. Канада мен AILAC мәтінге жергілікті халықтар мен басқа да осал қауымдастықтарға сілтемелерді қосуды дәйекті түрде көтермелеп, осы топтарды ұсынатын ұйымдар үшін GCF қорларына тікелей қолжетімділікті кеңейту қажеттілігін атап көрсетті.

Араб тобы GCF кеңесінің гендерлік іс-қимыл жоспарына сілтеме жасауға қарсылық білдірді, резолюцияның назарын кеңейтуге қарсылық білдірді және мұндай тіл дамыған елдер ілгерілететін басымдықтарға саяси бейімділік тудыруы мүмкін деп қорқады. Тиісінше, GCF осал топтардың құқықтарына көбірек көңіл бөлуі керек пе немесе дәстүрлі инфрақұрылым мен елдерге салалық қолдау көрсетуге назар аудару керек пе деген сұрақ туындады.

Шешімнің NCQG процесіне қосылуына қатысты келіспеушіліктер де пайда болды. Дамыған елдер тиісті параграфты жақшаға алуды ұсынды, өйткені олар бұл жалғасып жатқан NCQG келіссөздерімен жағымсыз байланыстар тудырды деп есептеді. Олардың сақтығы мұндай сілтемелердің кез келген мерзімінен бұрын танылуы болашақ мақсат үшін неғұрлым міндетті немесе кеңейтілген форматқа келісім ретінде қабылдануы мүмкін екендігіне байланысты болды.

17 қарашадағы консультациялар барысында Тараптар бұрынғы ұстанымдарын қайталады: дамыған елдер қаржыландыруға сілтеме жасауда бейтараптықты талап етті. Канада мен AILAC қол жеткізу мәселелерінде гуманитарлық және әлеуметтік компоненттерді алға тартты, ал Араб тобы Оманның өтінішіне әділетсіз қарауды және оны қабылдамау себептерін көпшілікке түсіндіру қажеттілігін қайталады. Келіссөздердің жалпы үні күшті әлеуметтік және адам құқықтары құрамдас бөлігін қолдайтын елдер GCF-ті келісілген мандат шегінен тыс кеңейтуді болдырмауға тырысатындардың қарсылығына тап болғанын көрсетті.

Нәтижесінде, келіссөздер қаржыландыруға қатысты саяси міндеттемелерді арттырмайтын, бірақ әлі де болса GCF рәсімдерінің әділдігі, халықтың осал топтары үшін қолжетімділікті арттыру және GCF Кеңесі жұмысындағы ашықтықты қамтамасыз етуді қоса алғанда, кең ауқымды елдер үшін маңызды мәселелерді көрсететін тілді табу қажеттілігіне бағытталды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР банктік жобалық ұсыныстарды дайындау үшін GCF дайындығын қолдау бағдарламасын барынша пайдалануы және жоғары сапалы жобалық ұсыныстарды әзірлеу үшін өзінің әлеуетін нығайту үшін осы мүмкіндіктерді пайдалануы керек.

Ел GCF қаржыландыруына жарамды жобаларды әзірлеу үшін жеке сектормен серіктестік орнатуды қарастыруы керек. Шешім жеке сектормен, оның ішінде шағын және орта кәсіпкерлікпен әріптестікті нығайтуды ынталандырады. ҚР мұны климаттық жобаларға жеке инвестиция тарту үшін пайдалана алады.

2.9. Жаһандық экологиялық қордың Тараптар конференциясына баяндамасы және Жаһандық экологиялық қор бойынша нұсқаулық

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653636

Қорытынды шешімдер

Шешім GEF-тің климаттық мақсатқа жетуін, яғни GEF-тің 2025 жылдың маусымына дейін сегізінші рет толықтыруы аясында көмірқышқыл газы шығарындыларын 1,85 млрд тоннадан асып түсуін құптайды. Шешім сондай-ақ GEF қаржыландыруының қолжетімділігін арттыруға бағытталған саясатты түзетулер мен жеңілдетулерді құптайды. GEF процестері мен бағдарламаларын жеңілдетуге байланысты соңғы өзгерістер, сондай-ақ GCF, AF және CIF-пен стратегиялық ынтымақтастықты нығайту бойынша жүргізіліп жатқан күш-жігер құпталады, бұл жұмыстың үйлесімділігі мен өзара толықтырылуын арттыруға және дамушы елдер үшін ресурстарға уақтылы қол жеткізуге бағытталған.

Шешім үш қосымша имплементациялық агенттікке дейін кеңейтуге қатысты жалғасып жатқан реформаны қолдайды және дамушы елдердегі имплементациялық агенттіктер когортасын кеңейтуге шақырады, бұл жеткіліксіз қызмет көрсетілетін аймақтарға баса назар аударады. Бұл жергілікті серіктестердің болмауына байланысты бұрын GEF ресурстарына қол жетімділігі шектеулі елдер үшін өте маңызды.

Шешім GEF-ті тоғызыншы толықтыру шеңберінде бөлінетін қаржы ресурстарының ықтимал төмендеуіне алаңдаушылық білдіреді және дамушы елдердегі Климаттық әрекеттерге қаржы ресурстарын бағыттауды жалғастыру қажеттігін атап көрсетеді. Бұл дамушы елдердің қаржыландыру басымдықтары климаттан басқа экологиялық мәселелерге ауысуы мүмкін деген алаңдаушылығын көрсетеді.

Шешім осы COP сессиясында ең аз дамыған елдер Қоры мен климаттың өзгеруі жөніндегі арнайы қор үшін жарна сессиясының жоқтығын атап өтеді және осы қорларға көбірек салымдарды ынталандырады. Бұл қорлар ең осал елдерді пар-ты құру мен іске асыруда қолдау үшін өте маңызды.

Шешім ең аз дамыған елдер қорын басқарудағы GEF-тен ең аз дамыған елдер мәртебесінен шығатын елдердің GEF арқылы бекітілген қаржыландыруды қамтамасыз етуді жалғастыру арқылы осы елдер ең аз дамыған елдер мәртебесінен шыққанға дейін GEF Кеңесі мақұлдаған жобалар аяқталғанға дейін жеңілдетуді сұрайды. Бұл жақында ең аз дамыған санаттан шыққан елдерге қолдаудың үздіксіздігін қамтамасыз ету үшін маңызды.

Шешім GEF-тен болжамдылықты арттыру, кідірістерді азайту және дамушы елдерге, соның ішінде қажет болған жағдайда жеңілдетілген гранттық өтінім беру процедурасы арқылы жедел қолдау көрсету мақсатында дайындық, қарау және мақұлдау процестерін одан әрі жеңілдетуді және жеделдетуді сұрайды. GEF өзінің 69-шы отырысында Кеңес мақұлдаған жеңілдету шараларының толық орындалуын қамтамасыз етуге және жобаны анықтау мен GEF мақұлдау арасындағы уақытты қысқарту туралы келесі жылдық есепте есеп беруге шақырылады.

Шешім GEF-ті серіктестіктерді қарау кезінде жобалардың жергілікті деңгейде әзірленіп қана қоймай, сонымен қатар жергілікті деңгейде жүзеге асырылып, басқарылуын қамтамасыз ету мақсатында ұлттық және жергілікті әлеуетті дамытуға шақырады, осылайша олардың тиімділігі мен елдік меншігін арттырады. GEF өзінің мандатына және елдердің технологиялық қажеттіліктерін бағалауға сәйкес технологияларды орналастыру мен инновацияларға қолдау көрсетуді жалғастыруға шақырылады.

Шешім GEF-ті жергілікті құқықтардың кепілдіктерін қамтамасыз етуге және жергілікті халықтармен өзара әрекеттесу принциптері мен нұсқауларына сәйкес шешім қабылдауда жергілікті перспективалар мен әртүрлі білім жүйелерін қарастыруға шақырады. GEF сонымен қатар барлық GEF қаржыландыратын бағдарламаларға гендерлік ойлардың тиімді және мағыналы интеграциясын қамтамасыз етуге шақырылады.

Келіссөздер процесі

Келіссөздердегі келіспеушіліктердің негізгі көзі жаңа GEF толтыру процесінде қосымша жарналар туралы тұжырым болды.

Араб тобы, LMDC және Оңтүстік Африка GEF-ті толықтыруға үлес қосуға шақыра отырып, мәтінге «мұны істей алатын елдерге» үндеу енгізуге үзілді-кесілді қарсы болды. Олардың дәлелдері дамушы елдердің мұндай тұжырымдар жауапкершіліктің аражігін бұлдыратады, іс жүзінде дамушы елдерді дамыған елдер қамтамасыз етуі керек қаржыландыруға қатысуға итермелейді деген көпжылдық алаңдаушылықтарын көрсетті.

LMDC мұндай тұжырымдар міндеттемелер санатын қысымның ерікті түрлерімен алмастыратын саяси прецедент құратынын және қаржыландыру ауыртпалығын кеңірек елдерге біртіндеп ауыстыру үшін пайдаланылуы мүмкін екенін атап өтті. Оңтүстік Африка көптеген дамушы елдердің бюджеттік мүмкіндіктері шектеулі және мұндай кеңестер әділеттілік пен CBDR принципіне қайшы келуі мүмкін деп қосты.

Қарама-қарсы позицияны Швейцария қабылдады, ол бұл тұжырымдаманы қалыпты, икемді және заманауи қаржыландыруға сәйкес деп санады. Жапония G20 елінің мәтінінде олардың жаһандық экономикалық салмағы мен GEF қаржыландыруына қатысу қабілетін атап өтуді ұсынып, одан әрі қарай жүрді. Бұл дамушы елдердің айтарлықтай реакциясын тудырды, олар мұндай ұсыныста Конвенцияда қарастырылғаннан гөрі кең жауапкершілікті институционализациялауға тікелей әрекет жасады.

Осы келіспеушіліктер аясында AOSIS және LDC GEF-ті жаңа толықтыру аясында жарналарды жариялау жөніндегі отырыстың тоқтатылуына қатты ренжіді, бірақ дамыған елдердің қызығушылығының төмендігіне байланысты жойылды.

SIDS шенеуніктері GEF-ті толықтырудың кешігуі Климаттық тәуекелдердің артуы жағдайында өмірлік маңызды жобаларды қаржыландыруға қол жеткізуге қауіп төндіретінін атап өтті. LDC қорды толықтыруға саяси ерік-жігердің болмауы Климаттық қаржыландыруға қол жетімділіктің алшақтығын күшейтетінін атап өтті, әсіресе ішкі ресурстары өте шектеулі және климаттық осалдығы жоғары елдер үшін.

Африка тобы шешім жобасында «инновациялық қаржы құралдарына» сілтемелер пайда болды деп алаңдаушылық білдірді. Олардың пікірінше, GEF күрделі инвестициялық тетіктермен жұмыс істей алатын банк немесе қаржылық делдал емес және мұндай құралдар дамушы елдер үшін қосымша тәуекелдер тудыруы мүмкін, соның ішінде қарыз міндеттемелері мен жеке инвестициялармен байланысты жағдайлар. Африка елдері GEF-тің табыстылығы гранттармен және қаржыландырудың болжамдылығымен анықталатынын, ал инновациялық құралдар табысы төмен елдердің қажеттіліктеріне қайшы келетін коммерциялық механизмдерге назар аударуға әкелуі мүмкін екенін атап өтті.

Осылайша, GEF келіссөздері қаржыны талқылауға тән ұстанымдарды көрсетті: дамушы елдер тарихи жауапкершілік қағидатын қорғады және қаржыландырудың гранттық сипатын сақтауды талап етті, дамыған елдер донорлар санының икемді тұжырымдары мен кеңеюін алға тартты, ал ең осал мемлекеттер ресурстардың жетіспеушілігінен және дамыған елдердің саяси

динамикасының жоқтығынан наразылықтарын білдірді. Ко-фасилитаторлар осы қарама-қарсы тәсілдерді қарастыруға және консенсусқа қол жеткізу мүмкіндігін сақтауға тырысып, мәтіннің жаңартылған нұсқасын дайындайтынын айтты.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР жобалық ұсыныстарды беру үшін жеңілдетілген GEF процестері мен рәсімдерін пайдалануы керек. Ел грантқа өтініш берудің жеңілдетілген процедурасын толығымен операциялық түрде пайдалануға дайын болуы керек.

ҚР GEF қолдауын технологиялар мен инновацияларды өрістету үшін, оны елдің технологиялық қажеттіліктерін бағалаумен байланыстыра отырып пайдалануы тиіс. ҚР GEF үшін басшылық элементтері бойынша өз көзқарастары мен ұсынымдарын 2026 жылғы қарашада COP 31-ге дейін 12 аптадан кешіктірмей ұсынуға арналған портал арқылы ұсынуы тиіс. Бұл елдің қажеттіліктері мен басымдықтарын көрсететінін ескере отырып, елдің GEF болашағына әсер ету мүмкіндігін ұсынады.

Сондай-ақ, Қолшатыр тобына қатысуды және табыс деңгейі орташадан жоғары (upper middle income) елдің мәртебесін ескере отырып, тартылатын Климаттық қаржыландыру көлемін ұлғайту үшін мүмкіндіктер ашатын мінез-құлықтың екі бағытын да ұстанған жөн.

Біріншіден, ұлттық мүдделерді қорғауды қамтамасыз ете отырып, жеке қаржыландыруды жұмылдыру үшін бағдарламалар мен платформаларды қоса алғанда, инновациялық Климаттық құралдарды пайдалануды дамыту қажет.

Екіншіден, Орталық Азия елдері үшін ықтимал басымдықпен дипломатиялық құрал ретінде Климаттық қаржыландырудың шектеулі көлемін бөлуді қарастыруға болады. Мұндай тәсіл өңір ішіндегі байланыстарды нығайтуға, ұлттық әлеуетті арттыруға және халықаралық процестің жауапты қатысушысы ретінде ҚР оң имиджін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, өз қаражатыңыздың шектеулі бөлінуі де климаттық қаржыны бөлу туралы шешім қабылдау процестеріне қол жеткізу үшін «кіру билетін» алу мүмкіндіктерінің терезесін ашатынын атап өту маңызды. БАӘ мысалы көрсеткендей, мұндай тәжірибе елдің Климаттық архитектурадағы ықпалын нығайтады және негізгі қаржылық тетіктер шеңберінде күн тәртібін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Тұтастай алғанда, бұл бастама басымдыққа ие нақты тауашаларды, аймақтарды және елдерді анықтау үшін мұқият бағалауды қажет етеді. Осы тәсілдерді іске асыру дамыған елдерден ілеспе қаржыландыру алу ықтималдығын арттырады және ҚР өңірлік көшбасшылығын нығайта отырып, қосымша ресурстар тартуға мүмкіндік береді.

2.10. Шығындар мен залалдарға қарсы күрес қорының есебі және Шығындар мен залалдарға қарсы күрес қорына ұсыныстар

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/655044

Қорытынды шешімдер

COP 30 FRLD бойынша шешімі соңғы бір жылда FRLD саяси келісімнен нақты операциялық қызметке дейін айтарлықтай ілгерілеушілікке қол жеткізгенін растайды. COP 30 Барбадостың іске асыру тәсілдерінің – FRLD-ның алғашқы операциялық негізінің құрылуын белгіледі, оған 2025-2026 жылдарға арналған ұлттық, төменнен жоғары қарай бағытталған L&D жауаптарына тәсілдерді қолдауға бағытталған гранттық құралдар жиынтығы кіреді. Бұл тетіктер дамушы елдерге тікелей қолдануға мүмкіндік береді, соның ішінде үкіметтің бюджеттік қолдауы арқылы тікелей қол жеткізу мүмкіндігі.

COP сонымен қатар алғашқы ұсыныстарды қабылдауды бастауды, тәуелсіз FRLD хатшылығын құруды және ұзақ мерзімді жұмыс моделін, ресурстарды жұмылдыру стратегиясын және жедел қаржыландыру механизмін әзірлеуді қамтитын 2026 жылғы жұмыс жоспарының бекітілуін құптайды.

Елдер FRLD-тің бар білім мен құралдарға сүйенуін қамтамасыз ету үшін FRLD, SN және WIM арасындағы байланысты нығайтудың маңыздылығын атап өтті. Сонымен қатар, COP 30 ұзақ мерзімді ресурстарды жұмылдыру стратегиясын қабылдауды жеделдету қажеттілігін мойындады және ашықтықтың, көптілділіктің, мүдделі тараптардың қатысуының және жоғары экологиялық және әлеуметтік стандарттарды сақтаудың маңыздылығын атап өтті.

COP 30 сонымен қатар 2027 жылы алғашқы толықтыру процесінің басталуын атап өтті — бұл болашақтағы қолжетімді қаржыландыру деңгейін анықтайтын маңызды кезең. Бұл шешім бірнеше жылға созылған күрделі саяси келіссөздерден кейін елдердің FRLD-ны іс жүзінде іске асыруды жеделдетуге деген ортақ міндеттемесінің арқасында мүмкін болды. Климаттық тәуекелдердің артуы аясында елдер нақты іс-шараларды дереу қаржыландыруды талап етті, ал Барбадостың іске асыру тәсілдері оны тез іске қосудың техникалық және саяси тұрғыдан қолайлы жолын ұсынды.

Келіссөз процесі

Дамушы елдер қарапайым қолжетімділік тетіктерін іздестіріп, бюрократияны азайтты, бұл тікелей бюджетке қолжетімділікті нығайтуда және шамадан тыс рәсімдерден аулақ болуға шақыруда көрініс тапты. Дамыған елдер, өз кезегінде, қорғаныс шаралары мен сенімгерлік жауапкершілік стандарттарын енгізуді талап етті - сондықтан шешім бір мезгілде жеделдетілген қолжетімділікті және ашықтық пен есеп беруді қатаң сақтауды талап етеді.

Талқылаулар, басқалармен қатар, қаржыландыруға өтінімдерді «климаттың өзгеруінің жағымсыз әсеріне ерекше осал» дамушы елдер бере алады деген нақтылау тілін алып тастауға бағытталған. Араб тобы барлық дамушы елдердің FRLD ресурстарына тікелей қол жеткізе алатынын көрсету қажеттілігін талап етті (1/CP.28 шешім, 20(e) тармағы), сондай-ақ тікелей қол жеткізу мен қаражатты жедел бөлудің маңыздылығын атап өтті.

CMA шешіміне қатысты G77 және Қытай климаттық қордың жылдық шығындарын үш есеге арттыруға нақты сілтеме қосуды талап етті (NCQG шешімінің 16-тармағы), ал дамыған елдер шешімнің басқа элементтерінің маңыздылығын атап өтті, ал Канада мен Австралия қолжетімділік туралы ережелерге назар аударды.

Ұзақ мерзімді қаражат жинау стратегиясының кешігуі де күтілген еді: құжат саяси тұрғыдан сезімтал, бірақ елдер шешімді бұғаттамауды жөн көрді, оның орнына Кеңесті оның әзірленуін жеделдетуге шақырды. Жалпы алғанда, шешім донорларды да, алушыларды да қанағаттандыратын жылдамдық, тиімділік және сапа стандарттары арасындағы тепе-теңдікті көрсетеді.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Барбадостың іске асыру тәсілдері мен тікелей қолжетімділікті енгізуімен ҚР ҒЗТКЖ қаржыландыруына ерте қол жеткізу үшін нақты мүмкіндіктер бар. Ел үшін ықтимал қолдану салаларын – құрғақшылық, жайылымдардың деградациясы, экстремалды температура, су тапшылығы, мұздық жүйелеріне төнетін қауіптер және шаңды дауылдарды – тез анықтау және 2025-2026 жылдарға арналған гранттық механизмдерге сәйкес жобаларды дайындауды бастау маңызды.

ҚР қазір барлық дамушы елдер үшін қолжетімділік нұсқасы ретінде ресми түрде танылған тікелей бюджеттік қолдауды пайдалануды қарастыруы керек. Бұл үшін ведомствоаралық үйлестіру, ұлттық уәкілетті органды анықтау және елдің сенімгерлік қабілетін растайтын жүйелерді әзірлеу қажет.

Сондай-ақ, SN сұраныстары мен болашақ FRLD өтінімдері арасында байланыс орнату маңызды: SN ҚР-ға шығындарды бағалауды, тәуекел профильдерін, әлеуметтік-экономикалық деректерді және жобаның алдын ала тұжырымдамаларын дайындауға көмектесе алады. Бұл «қолдау» қаржыландыруды сәтті алу мүмкіндігін айтарлықтай арттырады.

Сондай-ақ, ҰҰЖ әзірлеу және енгізу үшін бөлінген қаражатты тиімді пайдалану өте маңызды екенін түсіну маңызды, себебі егжей-тегжейлі жоспарды әзірлеу дәлелді деректер мен шешімдердің негізін құрайды - бұл дәлелді база ҒЗТКЖ қаржыландыруын қамтамасыз ету үшін де, кейіннен оны тиімді пайдалану үшін де қажет.

2.11. Бейімделу қоры бойынша сұрақтар

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/655061

Қорытынды шешімдер

Шешім AF Кеңесінің 2025 жылғы жылдық есебін құптайды және AF-тің есептік кезеңдегі жұмысына жоғары баға береді. 2024 жылдың 1 шілдесі мен 2025 жылдың 30 маусымы аралығында Кеңес 16 жобалық ұсынысты, екі аймақтық ұсынысты, бірнеше инновациялық грантты, 13 жобаны тұжырымдау грантын және жергілікті бейімделу жобаларын мақұлдады. AF аймақтық жергілікті бейімделу жобаларын қаржыландыру терезесін іске қосты, бұл бейімделу бойынша шекарааралық ынтымақтастық мүмкіндіктерін кеңейтті. Жеті ұлттық іске асырушы орган аккредиттелді және бесеуі қайта аккредиттелді, бұл дамушы елдердің AF ресурстарына тікелей қол жеткізу арқылы қол жеткізуін кеңейтті.

Кеңестің ел шегін 20 млн АҚШ долл. 40 млн АҚШ долл. дейін, елдік жобалар мен бағдарламалардың ең жоғары көлемін 10 млн АҚШ долл. 25 млн АҚШ долл. дейін және аймақтық жобалар мен бағдарламалардың ең жоғары көлемін 14 млн АҚШ долл. 30 млн АҚШ долл. дейін арттыру туралы шешімі маңызды жетістік болды. Бұл айтарлықтай өсім дамушы елдердің бейімделу қажеттіліктерінің артуын көрсетеді және ауқымды және кешенді бейімделу жобаларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Дегенмен, шешімде Кеңестің жыл сайынғы 300 млн АҚШ долл. көлеміндегі ресурстарды жұмылдыру мақсатына көптеген үлес қосушылардан қол жеткізу мүмкін болмағаны атап өтілген. Германия, Исландия, Ирландия, Люксембург, Португалия, Корея Республикасы, Испания, Швеция және Швейцария үкіметтерінің, сондай-ақ Бельгияның Валлон аймағы үкіметінің нақты қаржылық уәделері 134,93 млн АҚШ долл. баламалы болды, бұл мақсаттың жартысынан аз. Бұл Кеңестің Қарулы Күштерді нығайту үшін ресурстарды жұмылдыру күш-жігерін қолдау үшін қаржылық ресурстарды кеңейтудің өзектілігін көрсетеді.

Бұл шешім бейімделуге мақсатты қолдау көрсетудегі көпжақты климаттық қаржыландыру архитектурасындағы AF-тің ерекше және маңызды рөлін көрсетеді. Кеңестің басқа көпжақты климаттық қорлармен қосымшалық және үйлесімділік жөніндегі жұмысы, соның ішінде FRLD, GEF және GCF-пен ынтымақтастықты нығайту жөніндегі күш-жігері құпталады.

Шешім Кеңестің ӘҚ-ның Париж келісіміне эксклюзивті қызмет көрсетуге көшу тетіктерін қарастырып жатқанын мойындайды және Кеңестен Париж келісімінің 6.4-бабына сәйкес түсім үлесін тегіс көшіруге және тез монетизациялауға дайындалу үшін осы мәселені басымдық ретінде қарастыруды аяқтауды сұрайды. Бұл маңызды, себебі ӘҚ қазіргі уақытта Киото хаттамасына да, Париж келісіміне де қызмет көрсетеді, ал Париж келісіміне эксклюзивті қызмет көрсетуге көшу оған 6.4-баптың жаңа механизмінен кіріс алуға мүмкіндік береді.

Келіссөз процесі

Тараптар АФ Кеңесінің мүшелеріне арналған терминологияға қатысты ұзақ уақытқа созылған келіспеушіліктерін қайталады. Кейбіреулері қазіргі тұжырымдаманы — «Конвенцияның I қосымшасына кірмейтін және I қосымшаға кірмейтін тараптарының өкілдері» дегенді сақтауды жақтады, ал басқалары терминологияны Париж келісіміне сәйкестендіру үшін оны «дамыған және дамушы елдер» деп өзгертуді жөн көрді.

Африка тобы, AILAC, Араб тобы және LDC AF-қа 6.4-бап механизмінен түскен қаражаттың өз үлесін монетизациялауға мүмкіндік беру үшін шешілуі қажет институционалдық келісімдерге назар аударуға шақырды. Африка тобы Кеңес мүшелігінің терминологиясы мәселесін кейінірек шешуді немесе оны саяси шешім қабылдау үшін Төрағалыққа жолдауды

ұсынды. ЕО, Швейцария, Ұлыбритания және Австралия терминология өтпелі келісімдер пакетінің бөлігі екенін атап өтіп, бұл мәселені бөлек қарастыруға қарсы болды.

Дамушы елдер ӘҚҚ-ның шектеулі ресурстарына алаңдаушылық білдіріп, дамыған елдерді бейімделу қаржыландыруын арттыруға шақырды. AOSIS қорлар арасында аккредиттелген ұйымдарды өзара танудың маңыздылығын атап өтті. Африка тобы, Араб тобы және AILAC инновациялық қаржы құралдарын зерттеу ұсынысына қарсы болды. Швейцария ӘҚҚ Кеңесінің жылдық ресурстарды жұмылдыру мақсатын 300 млн АҚШ долл. «төменгі» емес, 300 млн АҚШ долл. деп көрсететін 13/CMA.6 шешіміне ұқсас тілді қолдануға шақырды. Олар бұрын шамамен 80 млн АҚШ долл. болған бұл мақсаттың шындыққа жанаспайтынын атап өтті және ЕО-мен бірге Кеңестегі бос орындар мәселесін атап өтті.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР аймақтық жобаларды қаржыландыру лимитінің ұлғаюын және жергілікті деңгейде аймақтық бейімделу жобаларын қаржыландырудың жаңа мерзімін пайдалана отырып, Орталық Азияның басқа елдерімен бірлесіп аймақтық бейімделу жобаларын әзірлеуді белсенді түрде қарастыруы керек. Орталық Азия жалпы климаттық тәуекелдерге, әсіресе су ресурстарына қатысты тәуекелдерге тап болады, ал аймақтық жобалар трансшекаралық бейімделу мәселелерін шешуде тиімдірек болуы мүмкін.

ҚР өзінің ұлттық ұйымдарының тікелей қолжетімділік әдістерін пайдалану үшін Қарулы Күштермен аккредиттелгенін қамтамасыз етуі керек. Тікелей қолжетімділік елдерге өздерінің ұлттық аккредиттелген ұйымдары арқылы тікелей қаржыландыру алуға мүмкіндік береді, бұл процесті жеделдетеді және жобалардың ұлттық басымдықтармен жақсырақ үйлесімін қамтамасыз етеді.

Ел Қарулы Күштер ұйымдастыратын әлеуетті арттыру іс-шараларына қатысуы керек. Шешімде Қарулы Күштердің ресурстарына қол жеткізу және жобалар мен бағдарламаларды іске асыру үшін ұлттық және аймақтық іске асырушы ұйымдардың әлеуетін арттыруға бағытталған сегіз дайындық іс-шарасын ұйымдастыру туралы атап өтілген. Шешімде сондай-ақ Қарулы Күштердің қаржылық терезелеріне қол жеткізуді жақсарту үшін ұлттық аккредиттелген ұйымдардың әлеуетін арттыру қажеттілігі атап өтілген.

2.12. Технологияны енгізу бағдарламасы

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653102

Қорытынды шешімдер

Тараптар Технологияны енгізу бағдарламасының (ТИП) мақсаттары дамушы елдер анықтаған технологиялық басымдықтарды іске асыруды қолдауды күшейту және Технологиялық тетіктің бірінші мерзімді шолуында анықталған қиындықтарды шешу екенін растайды. Тараптар технологиялық басымдықтарға, басқалармен қатар, техникалық көмек арқылы анықталғандар, сондай-ақ дамушы елдер өздерінің технологиялық қажеттіліктерін бағалау және технологиялық іс-қимыл жоспарларында, екі жылдық ашықтық туралы есептерінде, Ұлттық жоспарларда, Ұлттық деңгейдегі жоспарларда және Тұрақты даму жоспарларында анықталған технологиялық басымдықтар кіретінін растайды.

ТЖТ бойынша жұмыс температураның индустрияға дейінгі деңгейден 1,5°C-қа дейін көтерілуін шектеу үшін қажетті шұғыл шараларды ілгерілетуі керек деген келісімге қол жеткізілді. Сондай-ақ, ТЖТ Технологиялық негіздеме қағидаттары мен Париж келісімінің ережелері негізінде жүзеге асырылуы керек деген келісімге қол жеткізілді. ТЖТ:

- Үйлестірілген, инклюзивті және нәтижеге бағытталған түрде жүзеге асырылуы тиіс;
- Дамушы елдердің технологиялық басымдықтарына олардың ұлттық жағдайларына, соның ішінде жергілікті деңгейде негізделуі және байырғы халықтардың білімі мен мүмкіндіктерін және эндогендік технологияларды пайдалануы тиіс;
- Гендерлік мәселелерге сезімтал болуы тиіс, гендерлік теңдікті ілгерілетуі тиіс, әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейтуі тиіс және балалардың, жастардың, мүгедектердің және жергілікті қауымдастықтардың ерекше қажеттіліктері мен жағдайларын ескеруі тиіс;
- Климаттың өзгеруінің жағымсыз әсеріне әсіресе осал болып табылатын дамушы елдердің, дамушы елдер мен басқа да дамушы елдердің ерекше қажеттіліктері мен жағдайларын ескере отырып, дамушы елдер үшін қаржылық, техникалық және адами ресурстарды қолдаудың қолжетімділігін және олардың көбеюін жеңілдетуі тиіс;
- Познань стратегиялық технологияларды трансферттеу бағдарламасының бағалау есебін және CTCN тәуелсіз шолуларының нәтижелерін қарастыруы тиіс.

ТЖТ Технологиялық механизм шеңберіндегі жұмысты күшейтуі, КЖТ шеңберіндегі климаттық технологиялар бойынша жүргізіліп жатқан жұмысты толықтыруы және күш-жігердің қайталануына жол бермеуі керек. Сондай-ақ, ТЖТ-ны енгізу СМА 7-ден кейін бірден басталуы және GST 3 нәтижесін ескере отырып, оның жалғасуын анықтау үшін СМА 16-да (2034) қайта қаралатыны туралы келісімге қол жеткізілді.

Келіссөз процесі

Талқылаулар ТЖЖ негізгі элементтеріне, соның ішінде оның мандатына, мақсаттарына, негізгі ерекшеліктеріне, басқару тетіктеріне және іске асыру мерзімдеріне бағытталды. Дегенмен, елдер арасында бірқатар келіспеушіліктер туындады.

Алдымен, TIP жұмыс істеуі тиіс құқықтық база талқыланды. ЕО елдері, Ұлыбритания, Австралия және Канада TIP-тің тек Париж келісімі аясында ғана жұмыс істеуін жақтады. Сонымен қатар, Араб тобы, Африка тобы, Үндістан және Қытай TIP тек Париж келісімі ғана емес, Конвенция аясында да жұмыс істеуі керек деп талап етті.

Екіншіден, жаһандық жылынуды 1,5°С-пен шектеу мақсатына нақты сілтемені қосу бойынша келіспеушіліктер болды. Бұл ұстанымды Ұлыбритания, ЕО, Канада және Жапония қолдады, ал Араб тобы мен Қытай оған қарсы болды. Сонымен қатар, ТІР жұмысының нақты аспектілері, соның ішінде жұмыс механизмдерінің егжей-тегжейлері, басқа институттармен өзара әрекеттесу және елдерге қолдау көрсету рәсімдері бойынша келіспеушіліктер туындады.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР ұлттық технологиялық басымдықтарды қолдауды және олардың халықаралық тетіктерге интеграциялануын қамтамасыз ету үшін дамушы елдермен бірлескен бастамаларды қоса алғанда, ТЖЖ-ны іске асыруға белсенді қатысу ұсынылады. ТЖЖ-ға қатысу біздің еліміз үшін қаржылық, техникалық және басқа да қолдауға қолжетімділікті қамтамасыз етуге және көлемін арттыруға көмектеседі.

2.13. Париж келісімінің 13-бабына сәйкес есеп беру және шолу: дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/654415

Қорытынды шешімдер

СМА-ның соңғы шешімі 2026-2028 жылдарға арналған дамушы нарықтардағы ETF есептілігін қолдаудың құрылымдалған жылдық циклін белгіледі, техникалық және ұйымдастырушылық шаралардың жүйелі, болжамды және көп деңгейлі архитектурасын құрды.

Құжатта дамушы елдердің әлі де институционалдық және техникалық кедергілерге, мысалы, қызметкерлердің жетіспеушілігіне, деректер жүйелерінің шектеулілігіне, күрделі процедураларға және қаржыландыруға тұрақсыз қолжетімділікке тап болып жатқаны және бұл қиындықтарды жеңу үшін бір реттік гранттардан ұзақ мерзімді, тұрақты, тұрақты қолдау түрлеріне көшу қажет екені расталады.

Бұл шешім GEF бағдарламалық тәсілінің артықшылықтарын мойындайды, бұл елдерге бір уақытта екі BTR немесе BTR және NC үшін қаржыландыру алуға мүмкіндік береді, бұл жоспарлауды жеңілдетеді және транзакциялық шығындарды азайтады. Алғаш рет жыл сайынғы World Café семинарларын, аймақтық семинарларды, сауалнамаларды, қысқаша есептерді және GEF-пен диалогтарды өткізу талабы нақты көрсетілген, бұл элементтерді міндетті және қайталанатын циклге айналдырады.

Елдер 2026-2028 жылдары дамушы елдердің БТР дайындау және ұлттық ашықтық жүйелерін пайдалану кезінде кездесетін қиындықтарды анықтау, талдау және шешу үшін толық циклді іс-шаралар өткізуге келісті. Хатшылық CGE және тиісті органдармен бірлесіп, қазірдің өзінде жүргізілген іс-шаралардың пайдалылығы мен әсері бойынша елдерге жыл сайынғы сауалнамалар жүргізуі және содан кейін келесі іс-шаралар циклінің негізін құрайтын SB 64 үшін есеп дайындауы керек деген келісімге келді.

BTR дайындаудағы қиындықтарды, соның ішінде институционалдық келісімдердегі қиындықтарды, техникалық құралдардың жетіспеушілігін, шығарындыларды болжауды, деректерді басқаруды, мүдделі тараптардың қатысуын және ETF-терге арналған әдістерді, рәсімдерді және нұсқаулықтарды шарлаудағы қиындықтарды егжей-тегжейлі сипаттайтын елдік есептерді жинау туралы шешім қабылданды. Осыған сүйене отырып, хатшылық жыл сайынғы қорытынды есеп дайындайды, оны елдер БК сессиясына дейін қарауы үшін алдын ала жариялауы тиіс.

Жыл сайын екі тұрақты SB сессиясы кезінде World Café стиліндегі екі семинар өткізілуі керек: біріншісі есептерді талқылауға және қаржыландыруға қолжетімділікті жеңілдету бойынша GEF-пен өзара әрекеттесуге бағытталған, ал екіншісі жылдық цикл кезінде барлық іс-шаралардың нәтижелерін ұсынуға бағытталған. Тәжірибе алмасу, практикалық дағдыларды дамыту және аймақтық сұраныстарды біріктіру үшін аймақтық жеке және виртуалды семинарлар да қатар өткізілуі керек. Барлық іс-шаралар тиісті қысқаша есептерді жариялаумен аяқталады.

СМА SB 65 және 67-ге болашақ жылдарға арналған жұмыстарын түзету үшін нәтижелер мен есептерді талдауды тапсырды және SB 68 ETF қолдау бағдарламаларының болашақ архитектурасына қатысты 2028 жылға арналған қарар жобасын дайындауы керек деп шешті. Қарарда сондай-ақ техникалық көмек CGE және басқа мекемелермен үйлестіру арқылы көрсетілуі керек екендігі және қаржыландырудың болжамдылығы мен қолдаудың тұрақтылығының, әсіресе аз дамыған елдер мен SIDS үшін ерекше маңыздылығы атап өтілген. Осылайша, ETF-тердің

тұрақты жұмысын және жүйелік кедергілерді жоюды қамтамасыз ету үшін жыл сайынғы, өзін-өзі түзететін іс-шаралар циклі құрылды.

Келіссөз процесі

СМА шешімі дамушы елдер үшін тұрақты қолдау архитектурасын құрудың саяси қажеттілігін көрсетеді, сонымен бірге іс-шаралардың өздері болуы керек пе деген пікірталастардан аулақ болады. Бұл ел топтары арасындағы айқын айырмашылықтардан туындады. ЕО мен Ұлыбритания жыл сайынғы іс-шаралар циклін белгілемес бұрын, бұрынғы іс-шаралардың нақты пайдасын талдау қажет деп мәлімдеді. Олар іс-шаралардың тиімділігін бағаламай қайталануына наразылық білдірді және елдер арасында өткен іс-шаралар BTR дайындау мүмкіндігін жақсартты ма деген сұраққа кейінгі сауалнама жүргізуді ұсынды. Олардың ұстанымы қолдаудың сапасын бағаламай механикалық түрде кеңейтуден аулақ болуға деген ұмтылысты, сондай-ақ хатшылық жұмысының көлемі мен қаржыландыруын бақылауға деген ұмтылысты көрсетті.

G77, Қытай және LMDC қарама-қарсы ұстанымды ұстанды, 18/СМА.5 шешімі СМА 7-ні болашақ қолдау құрылымын қалыптастыруға міндеттегенін және бұл шаралардың қажеттілігін талқылаудың кері нәтиже беретінін атап өтті. Олар дамушы елдер алдында тұрған қазіргі кедергілер айқын екенін және шаралардың негіздемесін қайта талқылау тек процесті кешіктіретінін алға тартты. Олардың дәлелі елдерге қолдаудың пайдалылығы туралы пікірталастардың орнына алдын ала қарастырылуы тиіс тұрақты тетіктер қажет деген идеяға негізделген.

Австралия қолдау қажеттілігін мойындай отырып, орташа ұстанымды ұстануға тырысты, бірақ ETF жүйелерінің әртүрлі екенін және әртүрлі елдер үшін қандай қолдау түрлері ең тиімді екенін жақсы түсіну қажет екенін атап өтті. Австралия араласулардың абстрактілі қажеттіліктерге емес, нақты елдердің нақты мәселелеріне бағытталғанына көз жеткізу үшін оларды құрылымдау туралы сұрақтар қойды. 17-18 қарашадағы сессияларда болашақ араласулардың құрылымы талқыланды және елдер біртіндеп 2026 жылы ETF қолдауына ұзақ мерзімді басшылық беру қажеттілігі туралы консенсусқа келді.

Негізгі келіспеушіліктер іс-шаралар тізімінің қаншалықты егжей-тегжейлі болуы керектігі және World Café форматының, сауалнамалардың және аймақтық семинарлардың міндеттілік дәрежесіне байланысты болды. Нәтижесінде алынған мәтін екі тарапты да қанағаттандырады: ол тұрақты және міндетті іс-қимыл циклін жасайды, сонымен қатар сауалнамалар, қысқаша есептер және SB-дағы жыл сайынғы талқылаулар арқылы өнімділікті талдау элементтерін қамтиды. Бұл тәсіл дамушы елдерге кепілдендірілген қолдау алуға мүмкіндік берді, ал дамыған елдер хатшылықтың тиімділігін бақылауды сақтап қалды және қажет болған жағдайда тетіктерді түзетті.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР СМА шешімінің құрылымын ұлттық ашықтық архитектурасын жүйелі түрде нығайту мүмкіндігі ретінде пайдалануы керек. Осы мақсатта ел Хатшылықтың сұрақтарына алдын ала егжей-тегжейлі жауаптар дайындауы керек, онда мамандардың жетіспеушілігі, сенімді деректер жүйелерінің болмауы, ұзақ мерзімді шығарындыларды болжау құралдарына қажеттілік, алынған қолдауды есепке алудағы олқылықтар және ETF үшін әдістерді, рәсімдерді және нұсқаулықтарды қолданудағы қиындықтар сияқты нақты институционалдық қиындықтар көрсетілуі керек. Бұл жауаптар мақсатты техникалық көмек үшін негіз болады.

Ел 2026-2028 жылдарға арналған ұлттық ETF жоспарын әзірлеуі керек, онда жауапты бөлімше, қызметкерлерге деген қажеттілік, оқыту талаптары, деректерді басқару жүйесі және

BTR енгізу бойынша жол карталары анықталады. World Café және аймақтық семинарлар үшін ҚР елдің қиындықтары мен ұсыныстарын көрсететін алдын ала кейс-стадилер әзірлеуі керек: ұлттық деректер жүйелерін жаңғырту қажеттілігі, шығарындыларды болжау құралдарын жетілдіру, тұрақты қолдауды есепке алу процестерін енгізу және институционалдық тетіктерді нығайту.

ҚР ETF-ті қаржыландыру, бейімделу және нарықтар бойынша келіссөздер жүргізу ұстанымын нығайту мүмкіндігі ретінде қарастыруы керек. Жоғары сапалы есеп беру сенімді нығайтады, донорлардың қолдауын алу ықтималдығын арттырады және елге 6-бап, GEF және халықаралық бейімделу бастамалары сияқты қаржыландыру тетіктеріне сенімдірек қатысуға мүмкіндік береді.

ҚР үшін ETF-ті институционалдандыру өте маңызды, себебі қазіргі уақытта тек ұлттық түгендеуді дайындау ғана ресми түрде міндеттелген. Келесі маңызды қадам - басқа климаттық процестерді ETF талаптарымен, соның ішінде ҰДАС және LT-LEDS мандаттарымен, сондай-ақ ішкі есеп беру процестерімен, жобалар мен бағдарламаларды әзірлеумен және елдік платформалармен үйлестіру.

Министрліктер, бағынышты ұйымдар және басқа да мүдделі тараптар деңгейінде нақты ведомствоаралық үйлестіру құрылымынсыз ETF-тің тиімді жұмыс істеуі мүмкін емес. Бұл климаттық қаржыландыруға қол жеткізу үшін айтарлықтай тәуекелдер тудырады, себебі деректердің сәйкессіздігі мен бөлшектенуі халықаралық серіктестер мен донорлардың сеніміне нұқсан келтіреді.

2.14. Жаһандық бейімделу мақсаты

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653890

Резюме

Беленде өткен COP30 барысында GGA-ға қол жеткізу жөніндегі прогресті өлшеуге арналған бірыңғай метрикаларды ұсынатын 59 индикатордың тізімі (сондай-ақ «Белен бейімделу индикаторлары» — Belém Adaptation Indicators) қабылданды. Бұл индикаторлар су ресурстары, азық-түлік, денсаулық сақтау, экожүйелер, инфрақұрылым, кедейлікпен күрес және мәдени мұра сияқты жеті тақырыптық мақсатты, сондай-ақ бейімделу циклының төрт өлшемін қамтиды.

Шешім елеулі заңдық ескертулермен қатар жүрді. Индикаторлар қатаң ерікті, нұсқаулықсыз және жазалаусыз болып табылады, дамушы елдер үшін жаңа қаржылық міндеттемелер тудырмайды және ең бастысы, халықаралық қаржы институттары қаржыландыруға қол жеткізудің шарттары ретінде пайдалана алмайды. Бұл дамушы елдер үшін өз егемендігін қорғаудың негізгі талабына айналды.

Қабылданған тізімнің техникалық тұрғыдан жетілмегенін ескере отырып, Тараптар «Белен–Аддис Пәрменін» (Belém–Addis Vision) құрды - индикаторларды операционализациялау жөніндегі басшылықты әзірлеу және әдістемелерді жетілдіру үшін 2026–2027 жылдарға арналған екі жылдық процесс. Сонымен қатар, 2026–2028 жылдар аралығында жылына екі семинар өткізу арқылы Бакудің бейімделу жөніндегі жол картасы бойынша жұмыс та басталды.

Қаржылық жағынан нәзік ымыраға қол жеткізілді. Дамушы елдер талап ететін 120-150 млрд АҚШ долл. көлеміндегі нақты сандардың орнына, мәтінде дамыған елдерге 2035 жылға қарай бейімделу қаржыландыруын 2019 жылғы деңгеймен салыстырғанда үш есеге арттыруға саяси үндеу болды, бұл заңды міндеттемелерден жалтаруға мүмкіндік берді, бірақ саяси қысым жасау құралын ұсынды.

Шешім қабылдау процесі қатты сынға ұшыратты. Президенттік тізімді механикалық түрде 100-ден 59 индикаторға дейін қысқартты, делегациялардың пікірлерін елемеуге мәжбүр етті. ЕО, AILAC, Панама және басқа топтар соңғы мәтінді «жоба» және жылдар бойы жүргізілген сараптамалық жұмысты жоққа шығарған «шикі құжат» деп атады. Техникалық мәселелер өте маңызды болып шықты: өлшенетін көрсеткіштер ешқандай анықтамасыз «жасау деңгейі» немесе «іске асыру дәрежесі» сияқты субъективті бағалаулармен ауыстырылды. Тек 19 индикаторда ұлттық деңгейде қолжетімді деректер бар, және көптеген қолданыстағы дерекқорларда GGA талап еткендей, осал топтар бойынша бөлшектеу жоқ.

Елдерге индикаторларды ерікті түрде тексеру ұсынылады, бірақ техникалық нұсқаулар мен әдіснамалар тек 2027 жылдың соңына дейін дайын болады, бұл бейімделуді бақылау жүйесінің іс жүзінде іске қосылуын кешіктіреді.

COP 30-дан кейінгі ЕО және Umbrella Group сарапшыларының кездесуі GGA келіссөздерінің нәтижелеріне кеңінен көңілі қалғанын көрсетті. Қатысушылар пленарлық сессия жабылғанға дейін COP 30 төрағалығына берілген пікірлердің толық еленбегенін, сондай-ақ климаттық келіссөздерді реттейтін төрағалық белгілеген рәсімдер мен мандаттардың айқын бұзылуын атап өтті. Индикаторлар ұлттық деңгейде практикалық емес және қолданылмайтын, әдіснамалық және техникалық тұрғыдан ақаулы деп танылды; Жапония оларды біріктірмеуі мүмкін, ал Ұлыбритания индикаторларды 2026 жылы өтетін келесі BTR-ге енгізу үшін сынақтан өткізуді ұсынады, оларды практикалық салдары үшін сынға алады. ЕО және Umbrella Group елдерінің келіссөз жүргізушілері SB 64 бойынша Боннда өтетін алдағы кездесуде пленарлық

сессия жабылған кездегі оқиғалар бағаланады және соңғы шешім қабылданады деп күтеді, бірақ мұны тиімді орындау үшін Боннға дейін көп жұмыс істеу керек.

Қорытынды шешімдер

COP 30 саммитіндегі GGA шешімі Белем келіссөздерінің ең күткен шешімдерінің бірі болды, ол БАӘ-Белем екі жылдық жұмыс бағдарламасын аяқтап, алдағы онжылдыққа арналған жаһандық бейімделу архитектурасын қалыптастыратын іргелі шешімге қарай жылжыды.

GGA-ға қатысты «Белен пакеті» (Belém Package) шеңберіндегі негізгі элементтің бірі — 59 Белен бейімделу индикаторларының тізімін бекіту болды. Бұл тарихи қадам, себебі бұл жаһандық қауымдастықтың қатысушы Тараптардың ұлттық егемендігі мен жағдайларын ескере отырып, жеті тақырыптық мақсатты (су, азық-түлік, денсаулық сақтау, экожүйелер, инфрақұрылым, кедейлікті жою және мәдени мұраны қоса алғанда) және бейімделу циклінің төрт өлшемін (тәуекелдерді бағалау, жоспарлау, енгізу және мониторинг) қамтитын ортақ көрсеткіштер бойынша алғаш рет келіскенін білдіреді. Бұл көрсеткіштердің мәртебесі маңызды заңды және саяси ескертулермен анықталды: олар қатаң ерікті, нұсқаулықсыз және жазалаусыз. Шешімнің мәтінінде бұл көрсеткіштер дамушы елдер үшін жаңа қаржылық міндеттемелер жасамайтыны және ең бастысы, ұлттық мүдделерді қорғау үшін оларды MDB сияқты халықаралық қаржы институттары қаржыландыруға қол жеткізудің шарты ретінде пайдалана алмайтыны ерекше атап өтілген.

Қабылданған тізімнің техникалық кемшіліктерін мойындай отырып, Тараптар «Белен-Аддис көзқарасы» механизмін құрды. Шешімнің 21-22-тармақтарында Тараптардың Белен бейімделу көрсеткіштерін іске асыру бойынша нұсқаулықтарды әзірлеуге бағытталған саясатты үйлестіру үшін екі жылдық процесс (2026-2027) белгіленген. Тараптар сондай-ақ сарапшыларға 2027 жылдың қарашасында өтетін CMA тоғызыншы сессиясына (COP 32) дейін көрсеткіштердің әдіснамалары мен метадеректерін 2029 жылы екінші GST (Ғаламдық қор жинау) интеграциясына (COP 34) дайындау үшін оларды жетілдіруді тапсырды. Сонымен қатар, COP 29-дағы алдыңғы CMA 6 шешімінде айтылған Баку бейімделу жол картасы бойынша жұмыс тұжырымдалды. Жұмыстың бірінші кезеңі 2026 жылдан 2028 жылға дейінгі кезеңді қамтиды, онда жыл сайын енгізу құралдарына және температура сценарийлеріне бейімделу шараларының сезімталдығына бағытталған екі семинар өткізу көзделеді.

CMA 7 шешімі Белен бейімделу көрсеткіштерін іске қосу үшін кешенді техникалық қолдау бағдарламасын көздейді:

- **Метадеректер мен әдіснамалар бойынша техникалық жұмыс (2026-2027)**: Шешімнің 23-тармағында еншілес органдардан (SBSTA және SBI) Белен бейімделу көрсеткіштері бойынша метадеректер мен әдіснамаларды жетілдіру бойынша техникалық жұмыстарды жүргізу сұралады, бұл CMA 9-да (2027 жылдың қарашасы) қарастырылады, оның ішінде осы жұмысты жеңілдету үшін техникалық жұмыс тобын құру қарастырылған. 24-тармақ AC, LEG және басқа да тиісті UNFCCC еншілес органдарын техникалық жұмысқа қатысуға шақырады. 25-тармақ халықаралық ұйымдар мен агенттіктерді техникалық жұмысты қолдауға және Белен бейімделу көрсеткіштерін іске қосуға, соның ішінде әдіснамаларды, деректер стандарттарын және метадеректерді әзірлеуге шақырады.
- **БҰҰ КӨНК хатшылығының техникалық құжаты (2026 жылғы қыркүйек)**: Шешімнің 16-тармағында Хатшылықтан 2026 жылғы 30 қыркүйекке дейін CMA 8-де қарау үшін техникалық құжат дайындау сұралады, онда: (1) индикаторларды пайдалануды қарау; (2) Жаһандық бейімделу мақсатына (ЖБМ) қатысты бейімделу туралы ақпаратты синтездеу бойынша есеп берудің қолданыстағы процестерін картаға түсіру; (3)

синергияны, сондай-ақ олқылықтарды және оларды шешудің ықтимал жолдарын анықтау; (4) БАӘ-нің жаһандық климатқа төзімділік шеңберінде Белен бейімделу көрсеткіштерін біріктіруге арналған нұсқаулықтарды, құралдарды және әдіснамаларды талдау көзделген.

- **Құрамдас органдардан техникалық нұсқаулық**: Шешімнің 14-тармағы AC, CGE және LEG-ке БАӘ шеңберін енгізу және есеп беру бойынша Тараптарға техникалық нұсқаулық пен қолдау көрсетуді міндеттейді, соның ішінде: Париж келісімінің 13-бабында (18/CMA.1 шешім, қосымша) көрсетілген іс-әрекеттер мен қолдаудың ашықтығы бойынша шеңберге арналған шарттардың, рәсімдер мен нұсқаулықтардың 109(a) тармағына сәйкес кестелік форматтарды әзірлеу; БАӘ шеңберін NAP-тарға және жергілікті және аймақтық MEL жоспарлары мен іс-шараларына, соның ішінде жаңартылған NAP техникалық нұсқаулықтары арқылы біріктіру.
- **Қаржылық тетіктерді қолдау**: Қарар қаржылық тетіктерді дамушы елдерді қолдауға шақырады: GEF ашықтықты қамтамасыз ету әлеуетін арттыру жөніндегі бастама арқылы (17-параграф), GCF дайындық пен әзірлікті қолдау бағдарламасы арқылы (18-параграф), ал AF бейімделу жобаларының іске асырылуын кеңейту үшін (19-параграф).

Келіссөз процесі

Қаржы бөлімінде, дамушы елдер (әсіресе LMDC және Африка тобы) талап ететін 120 немесе 150 млрд АҚШ долл. көлеміндегі нақты сандар алынып тасталғанына қарамастан, маңызды саяси декларация болды. Шешімнің 34-тармағында Тараптар дамыған елдерді 2035 жылға қарай бейімделу қаржыландыру деңгейлерін 2019 жылғы деңгеймен салыстырғанда кем дегенде үш есеге арттыруға ресми түрде шақырды. Бұл тармақ бұрын бекітілген 2025 жылға қарай қаржыландыруды екі есеге арттыру мақсатын толықтырды, бұл NCQG және AF бойынша келіссөздер үшін жаңа эталон жасады.

Бастапқыда GGA-ны бекіту қажеттілігі 2015 жылы қабылданған Париж келісімінің 7-бабының 1-тармағында айқындалған. 2023 жылы Дубайда өткен Тараптар конференциясының 28-сессиясы шеңберінде Париж келісіміне қатысушы Тараптар 2/CMA.5 шешімін қабылдап, оның 9–10-тармақтарында GGA индикаторларын айқындау қажеттілігін тұжырымдады. Атап айтқанда, 9-тармақта мынадай тақырыптық бағыттар көрсетілген: 9(a) су; 9(b) азық-түлік; 9(c) денсаулық сақтау; 9(d) экожүйелер; 9(e) инфрақұрылым; 9(f) орнықты қоныстану, кедейлікпен күрес және әлеуметтік кепілдіктер; 9(g) мәдени мұра. 10-тармақ бойынша бағыттар мыналар: 10(a) ықпал, осалдық және тәуекелді бағалау; 10(b) жоспарлау; 10(c) іске асыру; 10(d) мониторинг, бағалау және оқу (толық тұжырымдар төменде келтірілген). Сарапшылар индикаторларды әзірлеу барысында есептілікті қамтамасыз ететін өзге дереккөздердегі компоненттердің өзара үйлесімділігін негізге алды..

2025 жылдың маусым айында Бонн қаласында өткен кездесулерде БҰҰ КӨНК еншілес органының кездесулері (SB62) аясында сарапшылар GGAGAC көрсеткіштерін 9000-нан 490-ға дейін төмендету нәтижелері туралы есеп ұсынды, негізгі индикаторлар мен қосалқы индикаторларды анықтады. Дегенмен, SB62 бойынша Тараптар сарапшыларға индикаторлар тізімін 2025 жылдың тамызына дейін ең жан-жақты, өзара толықтыратын және ең аз ауыртпалық түсіретін 100 индикаторға дейін жетілдіруге уәкілеттік берді. Осы мақсатта тамыз айының соңында GGAGAC сарапшылары Найробиде кездесіп, индикаторлармен жұмыс істеудегі негізгі қиындықтарды атап өтті: мысалы, бейімделу шараларын енгізудегі прогресті қалай дәл бақылау керек - климаттың өзгеруінің әсерінің шығындарын азайту және климаттың өзгеруінің әсерінен болатын залалды азайту. Климаттың өзгеруіне бейімделу контексінде «қызыл сызықты» анықтау ұсынылады - бұл қайтымсыз залалды болдырмау үшін климаттық тәуекелдің шегін немесе қолайлы шегін анықтау немесе кейінгі талдау үшін абсолютті мәндерді хабарлау дегенді білдіреді

- және «шығындар мен залалға» қарағанда «әрекетсіздік құнын» қалай есептеу керек. Жекелей алғанда, іске асыру құралдары (ҚМ немесе іске асыру құралдары, соның ішінде қаржыландыруға, технологияға және әлеуетті арттыруға қолжетімділік) тақырыбы талқылаудың күрделі тақырыбына айналды. Сонымен қатар, сессиялар арасында терең техникалық талқылаулар өткізілді, онда ҚК өте белсенді болды. Су ресурстарын талқылау аясында (9a көрсеткіші) сарапшылар су факторын екі деңгейге бөліп, трансшекаралық басқаруды және мұздықтардың еру проблемасын атап өтті. ҚК делегациясы жоғарғы және төменгі ағыс елдері үшін су дипломатиясының маңызды рөлін атап өтті. Азық-түлік секторында (9b) тізім 1806-дан 13 индикаторға дейін түбегейлі қысқартылды. Талқылаулар IPCC жаңартуымен өрбіді, онда Техникалық нұсқаулық жазбаларын қайта қарау туралы деректер ұсынылды, бұл өсіп келе жатқан тәуекелдерді атап өтті. Дегенмен, бейімделуді қолдауды үш есеге арттыру талаптары аясында талқыланған қаржыландырудың созылмалы тапшылығы көптеген делегаттар «бейімделу тұйығы» деп атаған сенімсіздік атмосферасын тудырды. Бонндағы SB 62 саммитінде де индикаторлық келіссөздер бір түнге созылып, келіспеушіліктің тереңдігін көрсетті - негізгі кедергі қаржы, технология және әлеуетті арттыруды қамтитын SR-ді индикаторлар шеңберіне қосу болды. G77 және Қытай, Африка тобы және AOSIS өкілдері болып табылатын дамушы елдер SR-ді қосуды табанды түрде талап етті, қаржыландырумен нақты байланыс болмаса, индикаторлар «пайдасыз бюрократиялық белгіге» айналады деп мәлімдеді. Пәкістан мен Никарагуа өкілдері қаржылық индикаторларды алып тастауды даму құқығын шектейтін «неоколониалистік тәсіл» деп сипаттады. Керісінше, ЕО, Швейцария және басқа да EIG мүшелері бұған қарсы шықты, іске асыру құралдары бейімделу өнімділігінің көрсеткіші емес, қолдаушы механизм болып табылады деп мәлімдеді және «мүмкіндік беретін факторларға» назар аударуды ұсынды. Бонн келісімі нәзік болды: сарапшыларға 2025 жылдың тамызына дейін SD бойынша индикаторларды қоса алғанда, техникалық есепті ұсыну тапсырылды, бірақ «Париж келісіміне сәйкес келмейтін» индикаторларды алып тастау шартымен. SB62 осы компоненттерді сенімді түрде түсінуді қамтамасыз еткендіктен, бұл GGA-ның техникалық (және саяси) іске асырылуына әсер етеді. Кейбір сарапшылар іске асыру және қолдау құралдарын (және олардың көздерін, мемлекеттік немесе шетелдік болсын) елемеу проблемалық болуы мүмкін деп талап етті, ал басқалары талқылауды болашақ бейімделу туралы есеп беру үшін индикаторларды әзірлеу жұмыстарымен шектеуді ұсынды.

2025 жылдың қыркүйек айының басында сарапшылар Боннда қабылданған SB62 шешіміне сәйкес, сараптамалық есеппен бірге берілген индикаторлардың ағымдағы тізімін 490-нан 100-ге дейін қысқартып, қорытындылады. 3 және 4 қазанда БҰҰ КӨНК аясында Париж келісімі тараптарының өкілдерін, индикаторлар бойынша жұмыс тобының сарапшыларын және бақылаушыларды қазіргі прогресті, жұмыс нәтижелерін бағалау және Белемдегі COP 30 келіссөздер процесін одан әрі қалыптастыру үшін семинар өткізілді. Сол кезде де Қытай Белемдегі индикаторларды қабылдау процестің тек бастамасы деп санау керектігін мәлімдеді және Тараптардың қажеттіліктерін ескере отырып, жауапкершілік пен міндеттемелерді әділ бөлу қағидатына негізделген іске асыру құралдары бойынша қатаң нұсқаулық талап етті (CBDR-RC). Араб тобы, әсіресе Сауд Арабиясы, келіспеушіліктерді шешу үшін Белем алдында кеңестер өткізуді талап етіп, GGA есеп беру мүмкіндігіне қатысты терең алаңдаушылық білдірді. Австралия қатысушыларды тепе-теңдікті бұзуы мүмкін «таңдау және таңдау» тәсілінен сақтандырды және оларды «жетілмеген пакетке» келісуге шақырды. Африка тобы (Ботсвана) және LDC (Судан) бекітілген әдіснамасыз кластерлік көрсеткіштерге қарсы шығып, олардың символикалық нәтижеге емес, нақты SR-ге ұмтылатынын атап өтті. Қараша айына дейін техникалық жетілдіруге қол жеткізу мүмкін емес екені қазан айында белгілі болды, ал келіссөз жүргізушілер кейінге қалдырылған жетілдірумен «жетілмеген пакетті» қабылдау стратегиясына бейім бола бастады. GGA тақырыбы 11 және 30 қыркүйекте және 15 және 20 қазанда Белемдегі

шешім үшін ең қолжетімді және күтілетін келіссөз тақырыптары ретінде тараптармен өткен президенттік консультацияларда да көтерілді. COP 30 басталған кезде шиеленіс қызу шегіне жетті. Техникалық сарапшылар тобы тізімді 100 тармаққа дейін қысқартып қойғанымен, Президенттік ақырында 59 тармақтан тұратын одан да қысқартылған нұсқасын бекіту туралы шешім қабылдады.

Осылайша, GGA бойынша түпкілікті шешім Белем саммитінен әлдеқайда бұрын басталған және саяси нәтижеге деген қажеттілік пен көрсеткіштердің техникалық дайын еместігі арасындағы өткір қақтығыспен сипатталған күрделі дипломатиялық жұмыстың нәтижесі болды.Белемдегі COP 30 келіссөздерінің алғашқы аптасы техникалық тұрғыдан тығырыққа тірелумен және дамушы елдердің GGA шешім қабылдау процесін тактикалық тұрғыдан баяулатуға тырысуымен сипатталды. Африка тобы, Араб тобы және LMDC сияқты ел блоктары қаржылық қолдаусыз «бос» индикаторларды қабылдау болашақта бейімделу мәселелерінің саяси көрінуін төмендетеді деп қорқып, COP 32-ге дейін соңғы шешімді кейінге қалдыруды ашық түрде қолдады. Керісінше, дамыған елдер ағымдағы сессияда индикаторларды қабылдау арқылы «мәселені жабуға» тырысты. Іске асыру құралдары мен қаржыландыру мақсаттарын қосу бойынша консенсустың болмауы техникалық талқылауларды тоқтата берді; бұл мәселе Umbrella тобының жабық ішкі отырыстарында бірнеше рет талқыланды, оның мүшелері Хатшылыққа жаңа, ауыр қаржылық тетіктерді құрудың қолайсыздығын да білдірді. Аптаның соңына қарай SB техникалық келіспеушіліктерді шеше алмайтыны белгілі болды: жабылу пленарлық отырысы мәселені келісілген мәселелердің минималды жиынтығымен Конференция президентіне жолдады. Дағдарысты шешу үшін Президенттік аппарат екінші аптада саяси консультациялар өткізу үшін екі министрді (Гамбия мен Германиядан) тағайындады, бұл диалогты әдіснамалық деңгейден саяси ымыраға келтіру деңгейіне ауыстыруға тырысты.

COP 30-дың екінші аптасы Президенттіктің ұсынған ««Global *Mutirão*» пакеті аясында жоғары деңгейдегі саяси келіссөздерге ауысуды белгіледі. Негізгі шиеленіс дамушы елдердің нақты қаржылық мақсатқа деген талабы (120-150 млрд АҚШ долл. көлеміндегі сандар жарияланды) немесе «бейімделуді қаржыландыруды үш есеге арттыру» міндеттемесі болды. Бұл ұсыныс Жапония, Ұлыбритания және Umbrella Group-тың басқа мүшелерінің делегациялары тарапынан «қызыл сызық» ретінде қабылданды, олар NCQG шеңберінен тыс кез келген жаңа сандарды қабылданбайды және Париж келісімінің тепе-теңдігіне қауіп төндіреді деп санады. Сонымен қатар, Президенттік 59 индикатордан тұратын түбегейлі қысқартылған тізімді ұсынды, бұл AILAC, Панама және ЕО тарапынан қатты сынға ұшырады, олар құжатты «механикалық», «аяқталмаған» деп атады және көпжылдық сараптамалық жұмысты елемейді. Бразилия Президенттігінің шешімдер жобасын жариялаудағы кідірістер, сондай-ақ өрт дабылына байланысты эвакуация түріндегі қиындықтар келіссөздерді егжей-тегжейлі талқылауларға уақытынан айырды, шешімді сенбіге қалдырды.

Осылайша, конференцияның соңғы сағаттарында, үзілістермен күшейген, уақыттың қатты қысымымен аяқталды. GGA бағыты бойынша жинақталған үміттерді жүзеге асыру үшін күрделі келісім жасалды: мәтіннен нақты қаржылық көрсеткіштер алынып тасталды және 2035 жылға қарай қаржыландыруды «үш есеге» арттыруға саяси үндеумен ауыстырылды (34-тармақ), бұл дамыған елдерге заңды міндеттемелерден аулақ болуға мүмкіндік берді, бірақ дамушы елдерге саяси қысым жасау құралын берді. Араб тобының көрсеткіштерді несиелер үшін шарттар ретінде пайдалану туралы алаңдаушылығы олардың ерікті сипатына қатысты бұрын-соңды болмаған егжей-тегжейлі қорғаныс тіліне әкелді.

Ақырында, COP 30 президенті толық бірауыздан қабылданбағанына қарамастан, құжатты мақұлдау туралы шешуші шешім қабылдады. Бұл Белем-Аддис көзқарасы процесін бастауға

мүмкіндік берді, бірақ бірқатар делегациялардың (әсіресе Латын Америкасынан) процестің инклюзивтілігіне қатты наразылығын тудырды, бұл бірқатар сынға себеп болды. AILAC және Панамадан келген делегаттар мәтінді жылдар бойы сараптамалық жұмысты жоққа шығарған «жоба» деп атады, қысқарту механикалық болғанын атап өтті. ЕО, Швейцария және Сьерра-Леоне қалған индикаторлардың әдіснамалық әлсіз жақтарын атап өтті. Сонымен қатар, бірінші кезеңі 2026 жылдан 2028 жылға дейінгі кезеңді қамтитын Баку бейімделу жол картасы бекітілді.

COP30 аяқталғаннан кейін Қолшатыр тобы мен ЕО сарапшыларының бейімделу мәселелері бойынша жабық талқылаулары барысында Стороналар өкілдері қорытынды шешімге қатысты өздерінің қанағаттанбаушылығын және фрустрациясын білдірді. Олар Пленарлық сессияның жабылуы кезінде орын алған жағдайды «хаос» деп атап, бұл мәселені Боннда ағы және одан тыс алаңдарда талқылауға тура келетінін айтты. Кейбір қатысушылар қабылданған шешімнің Президенттіктің өкілетті мандатына (ол оның шегінен айқын тыс шығады), Стороналардың еркіне және техникалық сараптамаға сәйкес келмейтінін ерекше атап өтті. Мұндай сәйкессіздік шешімдерді одан әрі пайдалануды мүмкін емес етеді және мандатты теріс пайдалану тұрғысынан өте жағымсыз прецедент қалыптастырады.

Тақырып бойынша индикаторлар

Тақырып	Ескі	Жаңа	Қысқару
9a - Су ресурстары	10	9	-1 (-10%)
9b - Азық-түлік және ауыл шаруашылығы	10	5	-5 (-50%)
9c - Денсаулық сақтау	10	8	-2 (-20%)
9d - Экожүйелер және биоалуантүрлілік	10	6	-4 (-40%)
9e - Инфрақұрылым және елді мекендер	7	2	-5 (-71%)
9f - Кедейлік және күнкөріс көздері	9	3	-6 (-67%)
9g - Мәдени мұра	8	5	-3 (-38%)
10a - Ерте ескерту жүйелері	10	7	-3 (-30%)
10b - Жоспарлау және саясат	10	3	-7 (-70%)
10c - Іске асыру және қаржыландыру	11	6	-5 (-45%)
10d - Мониторинг және бағалау	5	5	0 (0%)

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

COP 30 қорытынды құжаттарын және SB 62 орта сессиясының материалдарын талдау бізге ҚР үшін ұлттық мүдделерді қорғауға және ресурстарды тартуға бағытталған стратегиялық ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік береді. Барлық уәкілетті органдармен және ведомстволық бағынысты ұйымдармен тиісті тақырыптар бойынша көрсеткіштерді пайдалануды пысықтау ұсынылады.

Біріншіден, SB 62 және техникалық семинарларда қабылданған белсенді ұстанымды пайдаланып, Баку бейімделу жол картасы семинарларының күн тәртібін қалыптастыруға қатысу қажет. 2026 жылдың 28 ақпанына дейін БҰҰ КӨНК хатшылығына сарапшылардың өз жұмыстарын трансшекаралық су ресурстары мен құрғақ жерлерде тұрақты ауыл шаруашылығы әдіснамаларына бағыттауы және жағдайды бақылау үшін Қолшатыр тобы мен ЕО-ның кейінгі талқылауларына қатысуы ұсынылатын ұсыныс тапсырылуы тиіс. Бұл Боннда 9а индикаторы бойынша қол жеткізілген табысты нығайтады және 2026-2028 жылдардағы жаһандық талқылауларды Орталық Азия елдерінің мүдделеріне сай келетін бағытқа бағыттайды.

Екіншіден, донорлармен диалог барысында COP30 шешімінің 34-параграфының саяси салмағын пайдалану қажет. GCF, AF және көпжақты даму банктерімен өзара іс-қимылда 2035 жылға қарай бейімделу қаржыландыруын үш есеге арттыру жөніндегі жаһандық үндеуге белсенді

түрде сілтеме жасау маңызды. Аргументация ҚР осы мандатты қолдай отырып, аймақтың артып келе жатқан осалдығын ескере отырып, өзінің ҰДАС пен NAP құжаттарын іске асыру үшін гранттық қолдаудың үлесінің пропорционалды түрде ұлғаюын күтетіндігіне негізделуі тиіс.

Үшіншіден, индикаторларды енгізуге қатысты «кезең-кезеңмен тестілеу» стратегиясын қолдану ұсынылады. SB 62 және COP 30-да анықталған әдіснамалық және деректердегі олқылықтарды ескере отырып (әсіресе BNS деректері көбінесе жетіспейтін мониторинг және бағалау жүйелеріне қатысты индикаторлардың 10d сериясы үшін), ҚР 11-тармақта көрсетілгендей, ең оңай түсінікті көрсеткіштерді (су үшін 9a нысанасы және азық-түлік үшін 9b нысанасы) қатаң түрде «қалауы бойынша» негізде пилоттық тестілеуді бастауы керек. Бұл BTR-ге мерзімінен бұрын міндеттемелер алмай, қосымша кедергілер тудыру қаупін болдырмай, ұлттық статистиканы жақсартады.

Соңында, Белен-Аддис көзқарасы процесінің бөлігі ретінде 2026-2027 жылдар аралығында қазақстандық сарапшылардың SB және COP жұмыстарына үздіксіз қатысуын қамтамасыз ету өте маңызды. Техникалық сессияларда ұлттық өкілдердің қатысуы соңғы индикатор формулаларының шынайы болуын, аймақтағы деректерді жинау ерекшеліктерін және ҚР трансшекаралық су ынтымақтастығы саласындағы тәжірибесін ескеруін және шындыққа жанаспайтын есеп беру стандарттарын енгізудің алдын алуды қамтамасыз ету үшін қажет.

2.15. Шарм-эль-Шейх бойынша амбицияны арттыру және жұмсарту шараларын іске асыру жөніндегі жұмыс бағдарламасы

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/652245

Қорытынды шешімдер

Шарм-эль-Шейх бойынша жұмсарту шараларын іске асыру және амбицияны арттыру жөніндегі жұмыс бағдарламасы (MWP) бойынша қабылданған қорытынды шешім MWP жұмысының сақтыққа негізделген, саяси бейтарап және міндеттемелер жүктемейтін форматын бекітті. Құжат ертеректегі нұсқаларда болған даулы немесе ықтимал міндетті элементтерден толық тазартылып, жеңілдетілген түрде қабылданды. Ол MWP-ті секторлық шараларды міндеттеусіз, мақсатты көрсеткіштерді атамай, NDC-ге қысым жасамай және 2030 жылға дейін амбицияны күшейту туралы саяси сигналдарсыз білім алмасу және инвестициялар платформасы ретінде сақтайды. Ормандар және қалдықтар бойынша секторлық элементтер тек жаһандық диалогтардың нәтижелерін жалпы, бейтарап түрде көрсету деңгейінде ғана қамтылған.

2026 жылы диалогтар мен инвестициялық іс-шаралар сериясын өткізу бекітілді, онда дамушы елдердің қатысуын кеңейтуге баса назар аударылады. MWP-тің болашағы алдын ала шешімсіз CMA 8 қарауына жіберілді. Осылайша, негізгі шешімдер елдерге жаңа міндеттемелер

жүктемейтін, қауіпсіз, рәсімдік және директивалық емес құрылымды қалыптастырады, бұл елдердің жұмсарту шараларының бағыты мен қарқынын толық бақылауда ұстауына мүмкіндік береді.

Елдер MWP өзінің қазіргі архитектурасын сақтап, ко-фасилитаторлардың басшылығымен хатшылық ұйымдастыратын жаһандық диалогтар мен инвестициялық іс-шаралар форматына сәйкес жұмысын жалғастыратынына келісті. Бұл ретте дамушы елдердің қатысуын кеңейту, қаржы институттарын, MDB, GCF, GEF және CTCN-ды тарту, сондай-ақ іс-шараларға инвестициялық бағдарды күшейту қажеттігі ерекше аталды.

Құжатқа 2025 жылғы ормандар мен қалдықтар бойынша диалогтардың нәтижелерінің бейтарап резюмесі енгізілді. Онда ормандардың көміртек балансындағы рөлі, тұрақты басқару, байырғы халықтардың қатысуы, циркулярлық тәсілдердің маңыздылығы және қалдықтармен жұмыс істеудің әлеуметтік аспектілері атап өтіледі. Міндетті немесе мазмұндық қорытындылардың орнына мәтінде бұл нәтижелер тек талқылаулардың көрінісі ретінде тіркеледі және ешқандай саяси салдар туғызбайды.

6.8-бапқа қатысты блок ерекше орын алады: елдер NMA платформасының функцияларын кеңейту мүмкіндіктерін зерттеу және техникалық құжат әзірлеу бойынша тек техникалық жұмыс жүргізуге ғана келісті. Ешқандай жаңа механизм немесе цифрлық инфрақұрылым құрылмайды. Қорытынды мәтін сондай-ақ MWP-тің одан ары жалғасу мәселесі 2026 жылы қарастырылатынын бекітеді. Елдерге болашақ диалогтардың тақырыптары және MWP-ті жалғастыру форматы бойынша өз ұсыныстарын жолдау ұсынылады. Мұның барлығы шешімді қауіпсіз және тек рәсімдік сипатта етеді, елдерге жұмсарту шараларының қарқыны мен бағытын өз бетімен айқындауға кең мүмкіндік қалдырады.

Келіссөз процесі

Қорытынды құжаттың құрылымы келіссөздердің саяси динамикасын және елдер мүдделерінің қарама-қайшылығын тікелей көрсетеді, бұл бірқатар негізгі мәселелер бойынша ұстанымдардың қайшылықтарынан айқын көрінді. Дәл осы позициялар конфигурациясы мәтінді айтарлықтай жұмсартуға қажеттілік туғызды. Қарсылықтың негізгі бағыты LMDC, Қытай, Үндістан, Сауд Арабиясы, Египет және Африка тобының бір бөлігінен шықты. Бұл елдер барлық сессияларда MWP дамушы экономикаларға міндеттеме немесе қысым ретінде интерпретациялануы мүмкін ешбір элементті қамтымауы тиіс екенін атап өтті. Олар 2030 жылға дейінгі амбицияға қатысты кез келген сілтемелерге, NDC бойынша жинақталған есептерге, 1,5°C-қа қатысты күшейтілген формулировкаларға, сондай-ақ ормансызданумен күрес немесе циркулярлық экономиканы жеделдету сияқты секторлық тұжырымдарға қарсы болды. Сауд Арабиясы температура көрсеткішін алып тастауды немесе саяси шиеленіс тудырмайтын диапазонға ауыстыруды талап етті. Үндістан мен Қытай IPCC, GST немесе дамушы елдерге қысым ретінде қолданылуы мүмкін кез келген талдауларға жасалған сілтемелерді алып тастауды талап етті. LMDC сондай-ақ дамыған елдердің қаржыландыру бойынша міндеттемелеріне қатысты «шақырады» деген сөзді «сұрайды» деп қатайтуға және басқа нұсқаларда ұсынылған өңірлік диалогтарға кез келген сілтемелер MWP мандатын кеңейту қаупін туғызатынын атап өтті.

Цифрлық платформа мәселесі де айқын шиеленіс тудырды. LMDC, Қытай, Египет, Бангладеш және Араб елдері 6.8-бап платформасын толыққанды жобалық хабқа айналдыруды талап етті, онда дамушы елдер қаржыландыруға сұраныстар орналастыра алатындай. Бұл олар үшін ресурстарға қолжетімділікті институционализациялау тәсілі болды. Дамыған елдер — ЕО, Жапония, Оңтүстік Корея, Ұлыбритания, сондай-ақ AOSIS және EIG — түбегейлі басқа позиция ұстанды: олардың пікірінше, мұндай платформа 6-бапқа параллель архитектура қалыптастырып, жобалар бойынша бейресми бақылау немесе авторизация режимін тудыруы мүмкін. Сондықтан

олар платформаның функционалын минималды деңгейде қалдыруды талап етті. Бұл позициялар араларының айырмашылығы тым үлкен болғандықтан, президенттік тарап барлық амбициялы элементтерді алып тастап, SBSTA-ға тек «мүмкіндіктерді зерттеу» тапсырмасын қалдырды.

MWP-ті ұзарту мәселесінде де ұқсас келіспеушіліктер байқалды: Үндістан, LMDC, Египет, Ресей Федерациясы және Зимбабве тек минималды, рәсімдік тәсілді талап етті, ал ЕО, AILAC, Оңтүстік Корея, Бангладеш, Фиджи, Украина және Гайана MWP-тің кеңейтілген, құрылымданған және ұзақмерзімді форматын қолдады. Консенсус мүмкін болмады, сондықтан президенттік бұл блокты толық алып тастап, талқылауды 2026 жылға ауыстырды. Диалогтар бойынша мәтінді келісу де мүмкін болмады: LMDC, Ресей Федерациясы және Араб тобы барынша бейтарап нұсқаны талап етті, ал осал елдер мен дамыған экономикалар неғұрлым мазмұнды сипаттаманы қалаған еді. Нәтижесінде тек бейтарап, саяси мағынасы жоқ нұсқа ғана қалдырылды.

Осылайша, қорытынды шешім елдердің ұстанымдары тым қарама-қарсы болғанының тікелей салдары болып табылады: міндеттемелерге немесе саяси күтулерге меңзейтін кез келген тақырып көтерілген сәтте дамушы елдер қатаң шарт қойды — мәтін тазартылмаса, консенсус болмайды. Президенттік барлық даулы тармақтарды алып тастау жолын таңдап, елдер саяси талап қоя алмайтын құжатты қалыптастырды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Қолданыстағы MWP архитектурасында ҚР саяси бейтараптықты сақтап, бағдарламаның міндеттемелер жүктемейтін форматын қолдау орынды, себебі бұл NDC амбициясына қысымды болдырмауға және жұмсарту шараларын таңдауда икемділікті сақтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, MWP қолданбалы инвестициялық платформаға трансформацияланып отырғандықтан, ҚР өнеркәсіпті жаңғырту, метан шығарындыларын азайту, ЖЭК дамыту, сутегі энергетикасын ілгерілету, қалдықтармен жұмыс істеуді жақсарту және мониторинг жүйелерін енгізу сияқты жобаларды алға жылжыту мүмкіндігін алады.

ҚР 2026 жылғы диалогтардың тақырыптарын қалыптастыруға белсенді қатысу маңызды. Ол үшін индустриялық құрылымы мен құрғақ климаты бар елдердің қажеттіліктерін көрсететін ұсыныс жолдау және Орталық Азияның өңірлік ерекшеліктерін ескеруді қамтамасыз ету мақсатында бағдарламаның болашақ форматына қатысты қосымша ұсыныс дайындау қажет. NMA платформасында жобаларды ерікті түрде орналастыру қаржы институттары мен халықаралық серіктестердің назарын аударуға мүмкіндік береді. Инвестициялық іс-шараларда ҚР технологиялар мен қаржыландыруға қолжетімділік болған жағдайда декарбонизацияны жеделдетуге дайын ел ретінде өзін таныстыра алады. MWP-ке белсенді қатысу техникалық сараптаманы күшейтеді, елдің халықаралық позициясын жақсартады және бағдарлама аясында міндеттемелер жасамай-ақ практикалық пайда алуға мүмкіндік береді.

2.16. Белен гендерлік мәселелер жөніндегі іс-қимыл жоспары

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653290

Қорытынды шешімдер

COP 30 көптен күткен Беленнің 2026-2034 жылдарға арналған гендерлік іс-қимыл жоспары бойынша келіссөздерді сәтті аяқтады, ол алдыңғы жоспарды ауыстырады және гендерлік мәселелерді климаттық іс-қимылдың барлық аспектілеріне біріктірудің ауқымды жол картасын білдіреді. Жоспар бес басымдықты бағыт бойынша құрылған, олардың әрқайсысы нақты іс-шаралармен, міндеттермен, мерзімдермен және нәтижелермен ерекшеленеді.

Маңызды жетістік - нәсіл, мүгедектік, жас, көші-қон мәртебесі және география сияқты көп өлшемді факторларды мойындау, олар климаттың өзгеруінің әйелдер мен қыздарға әртүрлі әсерін қалыптастырады. Бұл мойындау теңдік үшін өте маңызды және климаттық іс-шаралардың әртүрлі контексттердегі әйелдердің тәжірибелері мен қажеттіліктерінің әртүрлілігін ескеруін қамтамасыз етеді. Жоспарда байырғы әйелдерді, жергілікті қауымдастықтардан шыққан әйелдерді, мигрант әйелдерді, мүгедек әйелдерді, шағын фермер әйелдерді және ауылдық және шалғай қауымдастықтардан шыққан әйелдерді қамтудың маңыздылығы ерекше атап өтілген.

Жоспарда климаттық саясатты, жоспарларды, стратегияларды және іс-шараларды әзірлеу және енгізу үшін жынысы мен жасы бойынша бөлінген деректерді және гендерлік талдауды пайдалану бойынша нақты ережелер бар. Бұған үкіметтер мен басқа да мүдделі тараптардың мұндай деректерді жинау, талдау және қолдану, сондай-ақ гендерлік сезімтал саясатты қалыптастыру үшін гендерлік талдау жүргізу әлеуетін арттыру кіреді. Гендерлік және климаттың өзгеруі бойынша дәлелдемелер базасын, соның ішінде көп өлшемді факторларды нығайту жоспар бойынша кең ауқымды тақырып болып табылады.

Жоспар гендерді ұлттық климаттық саясаттарға, жоспарларға, стратегиялар мен іс-қимылдарға интеграциялауға шақырады, бұл туралы Тараптар РКИК ООН шеңберіндегі тұрақты баяндамаларында және ұлттық әрі салалық жоспарларда хабарлайды. Бұл NDC, NAP, BTR және өзге де есептілік тетіктерін қоса алғанда, климаттық іс-қимылдардың әртүрлі арналары арқылы осы міндеттемелерді іске асыру бойынша есептілікті қамтамасыз етеді.

Жоспар барлық әйелдер мен қыздардың, әсіресе жергілікті қауымдастықтардан шыққан байырғы әйелдер мен әйелдердің БҰҰ КӨНК процесіне және ұлттық және жергілікті деңгейлерде климаттық саясатты әзірлеу мен енгізуге толық, мағыналы және тең қатысуы мен көшбасшылығына баса назар аударуды күшейтеді. Бұған әйелдердің қатысуына кедергілерді жою, көшбасшылық және келіссөздер жүргізу дағдылары үшін әлеуетті арттыру бастамаларын ілгерілету, климаттың өзгеруі жөніндегі конференцияларда қауіпсіз және лайықты жұмыс орындарын қамтамасыз ету және дамушы елдерден келген әйелдердің қатысуын қолдау үшін саяхат қаражатын жұмылдыру кіреді.

Жоспарда гендерлік факторларға бейім климаттық жоспарларды, саясаттарды және стратегияларды іске асыруды ілгерілету үшін гендерлік, климаттық және басқа да тиісті тараптар арасындағы ынтымақтастықтың қажеттілігі атап өтілген. Бұған ұлттық және ішкі деңгейлерде салалық және салааралық үйлестіру тетіктерін нығайту, сондай-ақ әртүрлі халықаралық форумдар мен іс-шаралар арқылы гендерлік және климаттық мәселелер бойынша ынтымақтастық кіреді.

Жоспардың іске асырылуын 2029 жылы кеңейтілген Лима гендерлік жұмыс бағдарламасын шолумен бірге қарау жоспарлануда. Тараптар шолуды ақпараттандыру үшін 2029

жылдың ақпан айына дейін ілгерілеу, қиындықтар және болашақ жұмыстар туралы пікірлерін білдіруге шақырылады.

Келіссөз процесі

Беленде Гендерлік іс-қимыл жоспары бойынша келіссөздер негізгі тақырыптар бойынша жалпы алғанда ілгерілеушіліктің болмауы жағдайында өтті, бірақ GAP келісілген шешімге қол жеткізілген бірнеше тақырыптың бірі болды. Елдер БҰҰ КӨКК делегациялары мен органдарында әйелдердің тұрақты түрде аз өкілдігіне, сондай-ақ гендерлік өлшемнің климаттық стратегиялар мен қаржыландыруға шектеулі интеграциялануына назар аударды. Келіссөздерде дамушы елдер мен әйелдер топтарының ұлттық гендерлік және климаттық орталықтарға қолдауды арттыруға, гендерлік бейімделген бюджеттеуді ілгерілетуге және байырғы халықтар мен ауылдық жерлердегі әйел көшбасшыларды қоса алғанда, осал топтарды тануға деген сұранысы баса айтылды.

Есеп беру форматтары мен көрсеткіштері бойынша бастапқы келіспеушіліктерге қарамастан, Тараптар БҰҰ КӨНК процестері мен басқа Рио конвенциялары мен IPCC арасындағы үйлесімділікті күшейтуге баса назар аудара отырып, жаңартылған GAP бойынша келісті. Келісімге қоршаған ортаны қорғаушы әйелдерді қорғау бойынша нұсқаулықтарды әзірлеу, денсаулық сақтау, күтім және гендерлік зорлық-зомбылықты ұлттық жоспарларға біріктіру және BTR қоса алғанда, қолданыстағы тетіктер арқылы ерікті есеп беру бойынша ұсыныстар кіреді.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР Хатшылық ұсынатын әлеуетті арттыру мүмкіндіктерін пайдалануы керек.

Ел гендерлік мәселелерді өзінің ұлттық құжаттарына, мысалы, NDC 3.0, NAP, BTR және басқа да климаттық жоспарлар мен стратегияларға енгізуі керек. Жоспарда гендерлік бейімделген климаттық саясат туралы ақпаратты ресми климаттық жоспарлау және есеп беру процестеріне қосу талап етіледі, ал ҚР осы саладағы күш-жігерін көрсету үшін ерікті есеп беруді пайдалануы керек.

ҚР климаттық саясатты қалыптастыру үшін жынысы мен жасы бойынша бөлінген деректерді жинауды және пайдалануды жақсартуы керек. Бұл ұлттық статистикалық жүйенің және климаттық институттардың гендерлік сезімтал климаттық іс-қимыл деректерін жинау, талдау және қолдану мүмкіндігін күшейтуді талап етеді.

Ел әйелдердің COP-қа делегациялар құрамында және ұлттық климаттық саясатты әзірлеу процестерінде толық, мағыналы және тең қатысуын қамтамасыз етуі тиіс. Жоспарда партия делегацияларындағы әйелдердің өкілдігі артып, барлық деңгейлерде әйелдердің шешім қабылдауға қатысуына кедергілерді жою көзделген.

2.17. Париж келісімінің 6-бабының 2-тармағында көзделген кооперативтік тәсілдер бойынша басшылықты іске асыру

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653149

Қорытынды шешімдер

6.2-бап бойынша CMA 7 қабылдаған қорытынды шешім кооперативтік тәсілдердің инфрақұрылымын, есептілігін, техникалық шолуын және басқару рәсімдерін кешенді түрде күшейтіп, мандатты кеңейтпестен бұрыннан қалыптасқан архитектураны сақтайды. Құжатта елдердің ілгерілеуі расталды: 39 кооперативтік тәсіл тіркелді, авторизациялар саны артты және есептер көлемі айтарлықтай өсті. Негізгі элемент — техникалық шолулардың бірінші раундын ресми аяқтау және анықталған сәйкессіздіктерді тіркеу, бұл есептілік сапасын одан әрі жақсарту үшін негіз қалыптастырады. Сондай-ақ транзакцияларды тіркеу, қадағалау және есепке алу үшін реестрді іске қосуды жеделдету туралы шешім қабылданды — бұл 6.2-бап жүйесінің ең маңызды компоненттерінің бірі.

Құжатта жеткіліксіз қаржыландыру мәселесіне ерекше назар аударылған: қазіргі кезеңде 8 млн АҚШ долл. көлемінде тапшылық бар екені және 2026–2027 жылдары 14,1 млн АҚШ долл. қажеттілік туындайтыны ресми мойындалды. Сонымен қатар елдерге ерікті жарналарды қамтамасыз ету жөнінде тікелей үндеу енгізілді. Қабылданған шешімдер әлеуетті арттыру бағытын да күшейтеді, оның ішінде сәйкессіздіктерді жою, электрондық форматтарда есептілікті жақсарту және жаңартылған Справочное руководство қолдану бойынша оқытуларды қамтиды. Осылайша негізгі шешімдер жүйенің нақты функционалдылығына шоғырланып, 6.2-баптың практикалық сипатын және барлық компоненттерді — техникалық сарапшылардан бастап реестрге дейін — нығайту қажеттігін көрсетеді.

Елдер 6.2-бап бойынша есептілік пен тексерудің қолданыстағы жүйесін жалғастыру және күшейту туралы келісті. Жыл сайын техникалық шолулардың нәтижелерінің жинақ есебі жарияланады, оның ішінде тұрақты сәйкессіздіктер және елдердің жауап бермеуі бойынша ақпаратты бөлек көрсету көзделді. Әрбір ел келісілген электрондық форматтағы соңғы жылдық есепке негізделген BTR қосымшасындағы ақпараттың дәлдігін қамтамасыз етуге міндетті. Хатшылыққа халықаралық есепке алу реестрін іске асыруды жеделдету жөнінде тікелей тапсырма берілді. Сондай-ақ халықаралық реестрдің рәсімдерін жетілдіру, оның ішінде ұлттық реестр әкімшілерімен консультациялар өткізу жоспарланған.

Әлеуетті арттыру блогы кеңейтілді: хатшылық қолдау диалогтарын жүргізуге, тікелей өзара әрекеттесу және тәжірибе алмасу (peer-to-peer) форматтарын дамытуға, техникалық шолулар материалдарын оқу бағдарламаларына интеграциялауға, Справочное руководство жаңартуға және елдерге сұрату бойынша OMGE және бейімделу жарналары бойынша есептілікті қалыптастыруға көмектесуге тиіс.

Бұдан бөлек, елдер бүкіл жүйенің қаржылық тұрақтылығының маңыздылығына назар аударды. 2026 жылы SBI инфрақұрылымның, техникалық шолулардың және әлеуетті арттыру бағдарламаларының қаржыландыру тұрақтылығын қарастыруы тиіс. Шешім қаржылық тапшылықтың бар екенін мойындайды және елдерге ерікті жарналар жасау жөніндегі ресми үндеуді қамтиды. Қорытынды мәтін 6.2-бап жұмысының жүйелі құрылымын бекітіп, есепке алу, есептілік және механизмдердің тұрақты жұмыс істеуі бөлігіндегі анықсыздықтарды жояды.

Келіссөз процесі

Қорытынды шешім 6.2-бапты операционализациялау тереңдігі, жылдамдығы және талаптарының қаттылығы бойынша қарама-қарсы көзқарастағы елдер арасындағы күрделі тепе-

теңдіктің нәтижесі болып табылады. Итогтық мәтіннің бейтараптығы келіссөздер барысында елдердің инфрақұрылымнан бастап техникалық шолулардың өкілеттіктеріне және сәйкессіздіктерді сипаттаудың сипатына дейінгі негізгі тармақтар бойынша айырмашылықтарды сақтап қалуымен түсіндіріледі. Қаттылық пен минимализмді LMDC, Сауд Арабиясы, Араб тобының бір бөлігі және Қытай белсенді түрде қолдады. Олардың негізгі ұстанымы техникалық шолу бақылау тетігіне айналмауы тиіс және хатшылық немесе сараптамалық топтардың өкілеттіктерін кеңейту көрінісін тудыратын кез келген формулировка қабылданбайды дегенге негізделді. Осы себепті LMDC 6.2-бап бойынша жыл сайынғы ақпаратты BTR-де міндетті түрде пайдалануды анықтайтын 14-тармақты және оған қатысты бірнеше элементті алып тастауды талап етті, себебі олар мұны есептіліктің күшеюі ретінде қабылдады. Қытай «шешеді» сияқты міндеттеме сипатындағы сөздерге, сондай-ақ сәйкессіздіктерді жою талаптарына қатаң түсіндірме беруге жол ашатын тармақтарға қарсы болды. Сауд Арабиясы LMDC атынан сөйлеп, хатшылық көмір бағасы немесе бағалау механизмдері бойынша түсіндірулерге араласпауы тиіс екенін ерекше атап өтті.

Араб тобы өте қатаң позиция ұстанып, есепке алу міндеттілігіне, реестрді іске асыруға және техникалық шолулардың кеңейтілген функцияларына қатысты операциялық тармақтардың шамамен жартысын алып тастауды ұсынды. Олар үшін 6.2-баптың шектеулі, рәсімдік сипатын сақтау басты басымдық болды, өйткені талаптардың күшеюіне кез келген меңзеу дамушы елдерге қысым арнасы ретінде қарастырылды. Қытай LMDC және Араб тобының ұстанымын қолдап, OMGE және бейімделу жарналары бойынша есептілікке міндеттейтін формулировкаларды алып тастауды талап ете отырып, мәтіннің міндетті сипатынан әрі қарай әлсірету қажеттігін атап өтті.

Қарама-қарсы позицияда AOSIS, ЕО, Швейцария, Норвегия, Канада, Ұлыбритания және Жаңа Зеландия болды. AOSIS толық есептілік блогын сақтаудың маңыздылығын атап өтті, себебі деректер сапасы мен ITMO бойынша түзетулердің толықтығы олар үшін тәуекелдерді ерте болжау мәселесі ретінде қаралады. ЕО мен Жаңа Зеландия техникалық шолулардың транспаренттілігін күшейтуді қолдап, сәйкессіздіктердің сипаты мен себептерін ашудың қажеттілігін атап өтті. Сонымен қатар ЕО 6.2-бап жүйесінің ұзақмерзімділігіне назар аударып, инфрақұрылым мен техникалық шолуларды қаржыландырудың тұрақты моделіне қажеттілікті көрсетті. Швейцария 30-тармақтағы «тек фактілік» сияқты шектеулерді алып тастауды талап етті, себебі бұл сараптамалық топтардың нақты жағдайды баяндау мүмкіндігін жасанды түрде тарылтады деп есептеді. Африка тобы сақтықты сақтай отырып, техникалық шолудың сенім қалыптастыру құралы ретіндегі маңыздылығын атап өтті және күрделі операциялар бойынша ұстаным қалыптастыру үшін көбірек уақыт сұрады.

Консультациялар редакциялық деңгейде де қиындықтарға тап болды: Ұлыбритания 20 және 29-тармақтар бойынша техникалық түзетулер ұсынды, ЕО және Ресей Федерациясы 28-тармақтағы бірқатар фрагменттерді алып тастауды талап етті, ал Швейцария хатшылық өкілеттіктерінің кеңеюін болдырмау үшін 16-тармақты шығарып тастауды сұрады. Көптеген дамыған елдер үшін бақылау және сәйкессіздіктерді жою тетіктерін сақтау басты міндет болды, себебі онсыз нарық механизмдерінің толыққанды жұмыс істеуі мүмкін емес.

Осы қарама-қарсы мүдделердің үйлесімі айтарлықтай жұмсартусыз теңгерімді мәтін қабылдауды мүмкін етпеді. Сондықтан қорытынды құжат рәсімдік, қалыпты және жүйені біртіндеп дамытуға бағытталған сипатта қабылданды, түбегейлі өзгерістер немесе кеңейту элементтері енгізілмеді. Әрбір тармақ — бір елдер транспаренттік архитектураны күшейткісі келген және басқа елдер кез келген есептіліктің күшеюін шектеуге тырысқан жағдайдағы компромисс нәтижесі.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Итогтық 6.2-бап конфигурациясы жағдайында ҚР кооперативтік тәсілдерге қатысуға дайындықты күшейтуге бағытталған прагматикалық және техникалық бағдарланған ұстанымды сақтау орынды, әрі шамадан тыс саяси міндеттемелерден аулақ болу маңызды. Практикалық тұрғыдан ҚР техникалық шолуларға неғұрлым белсенді қатысу тиімді, себебі алғашқы раундтар сәйкессіздіктерді ерте кезеңде анықтаудың маңыздылығын көрсетті. Ел келісілген электрондық форматтарды қолдануға дайындықты жеделдетуі тиіс, өйткені шешімнің 14-тармағы BTR-де соңғы жылдық ақпаратты міндетті түрде көрсету талабын тікелей бекітеді.

ҚР инфрақұрылым, әсіресе халықаралық реестр бойынша ұстанымын алдын ала айқындау және дамушы елдер үшін қолайлы өзара іс-қимыл модельдерін ілгерілету маңызды. Қаржылық бөлігінде ҚР 6.2-бап механизмдерін қаржыландырудың тұрақтылығының маңыздылығын атап өте алады, өйткені қаражат тапшылығы техникалық шолулардың толыққанды жүргізілуін және инфрақұрылымның жұмысын қауіпке ұшыратады. Ел әлеуетті арттыру диалогтарын, оның ішінде тікелей өзара әрекеттесу және тәжірибе алмасу форматтарын пайдалана отырып, ұлттық сараптаманы күшейтіп, Жапония, Корея және Норвегия сияқты дамыған жүйелері бар елдермен тәжірибе бөлісуге тиіс.

ҚР JCM немесе екіжақты келісімдер негізіндегі амбициялы, бірақ шынайы пилоттық жобаларға қатысу арқылы 6-бап механизмдерінің ерте пайдаланушыларының қатарына кіру мүмкіндігін ала алады және бұл тәуекелдерді төмен деңгейде ұстайды. Ұлттық MRV жүйесін нығайту және ITMO авторизациясы бойынша түсінікті рәсімдерді қалыптастыру негізгі ішкі басымдықтар болуы тиіс. Мұның барлығы ҚР 6.2-бапты технологиялық ынтымақтастық пен қаржыландыру тарту құралы ретінде пайдалануға және жұмсарту шаралары бойынша ұлттық дербестікті сақтауға мүмкіндік береді.

ҚР 6.2-бап бойынша жұмысы мен Париж келісімін іске асырудың басқа аспектілері арасындағы үйлестіруді қамтамасыз етуі керек. Ынтымақтастық тәсілдерін жеке-жеке емес, керісінше елдің кешенді климаттық іс-қимыл стратегиясының бөлігі ретінде қарастыру керек.

ҚР 6.2-баптағы кооперативтік тәсілдер мен өзінің ҰДАС арасындағы үйлесімділікті қамтамасыз ету қажет. ҚР 6.2-бап бойынша кооперативтік тәсілдерді, қажет болған жағдайда, 6.4-бап механизмдерімен үйлестіруі тиіс. Кейбір жобаларды не 6.2-бап шеңберіндегі екіжақты кооперативтік тәсілдер арқылы, не 6.4-баптағы орталықтандырылған механизм арқылы іске асыруға болады, сондықтан ҚР әрбір жоба үшін ең қолайлы тәсілді айқындайтын критерийлерді әзірлеуі қажет.

ҚР 6.2-баптың халықаралық инфрақұрылымының дамуын мұқият бақылап, жоспарларын тиісінше түзетуі керек. Халықаралық тізілімді әзірлеудегі ілгерілеуді, техникалық сараптамалық шолуларды әзірлеуді, Хатшылықтың қосымша нұсқаулары мен құралдарын әзірлеуін және ITMO нарығының дамуын бақылау ерекше маңызды.

2.18. Париж келісімінің 6-бабының 4-тармағына сәйкес белгіленген тетікке арналған қосымша нұсқаулық

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653886

Қорытынды шешімдер

Париж келісімінің 6.4-бабы парниктік газдар шығарындыларын азайтуды ілгерілететін және тұрақты дамуды қолдайтын СМА-ның басқаруымен және бақылауымен тетік белгілейді. 6.2-бап елдер арасындағы немесе елдер мен басқа ұйымдар арасындағы климаттың өзгеруін азайту нәтижелерін саудалау туралы ерікті келісімдерге бағытталған болса, 6.4-бап СМА бақылайтын және 6.4-бап бойынша Бақылаушы орган (ВВМ) басқаратын орталықтандырылған тетікті белгілейді.

6.4-баптың механизмі нақты, өлшенетін, қосымша және тексерілетін шығарындыларды азайтуды қамтамасыз етуге арналған. Осы механизм арқылы жасалған шығарындыларды азайту бірліктері 6.4-баптың шығарындыларды азайту бірліктері (A6.4ER) деп аталады. Бұл бірліктерді Тараптар өздерінің ҰДК-ларына қол жеткізу үшін пайдалана алады, дегенмен кез келген ұйым, соның ішінде компаниялар, кредиттерді пайдалана алады.

Қабылданған негізгі шешімдер:

- Әдістеме. Алғашқы әдіснаманың – «Факельное сжигание и использование свалочного газа» тетігі бойынша қабылдануы құпталады. Базалық деңгейді айқындауды, қосымша әсерді (additionality), утечкаларды, басылған сұранысты (suppressed demand), тұрақсыздықты және қол жеткізілген жұтылуды жоғалту қаупін (reversals) қамтитын негізгі стандарттардың қабылданғаны атап өтіледі.
- Қаржыландыру. 2026–2027 жылдарға арналған SBM қызметіне қажет қаржыландырудың сыни тапшылығына қатысты алаңдаушылық атап өтіледі, және CDM мақсатты қорынан 26,8 млн АҚШ долл. 6.4-бап бойынша мақсатты қорға аударуға рұқсат беріледі. Бұл аударымның Адаптация қоры үшін ұзақ мерзімді пайданың барынша артуына бағытталғаны расталады.
- Әлеуетті арттыру. Тараптар 2026 жылы алғашқы отырысында SBM-нен 2026-2027 жылдарға арналған Іс-шаралар мен ресурстарды бөлу жоспарында әлеуетті арттыру іс-шараларына бөлінген соманы 5 млн АҚШ долл. дейін айтарлықтай арттыруды сұрайды.
- CDM көшу мерзімі. Тараптар ұлттық құзыретті органдардың ТМД жобаларын немесе іс-шаралар бағдарламаларын 6.4-баптың тетігіне көшіруді мақұлдау мүмкіндігін 2026 жылдың 30 маусымына дейін ұзартуға келісті.
- Бейімделу қоры. Бұл механизм 2027 жылдан бастап өзін-өзі қамтамасыз ету тұрғысынан бағаланады. Кірістерді AF-ға аудару 2035 жылдан кешіктірілмей басталуы керек.
- Басқару. Тараптар 2028 жылы 6.4-бап механизмінің ережелерін, үлгілерін және рәсімдерін қайта қарау аясында SBM шеңберіндегі мүшелер мен олардың орынбасарларының мерзімдерін шектеуге қатысты ережелерді қайта қарауға келісті.
- Ашықтық. Тараптар шешім қабылдау үдерісінің ашықтығын SBM тарапынан да, сондай-ақ Әдістемелік сарапшылар тобы тарапынан да арттыруды сұрады, бұл ретте олардың жұмысының өнімділігін қамтамасыз ету қажеттігін атап өтті.
- Мүдделі тараптардың қатысуы. SBM сонымен қатар ДНҚ-ны, тиісті сарапшыларды және механизмге оңай қатыса алмайтындарды, соның ішінде байырғы халықтар мен жергілікті қауымдастықтарды қоса алғанда, мүдделі тараптардың кең ауқымын тартуға ықпал етуге міндеттелді. Бұл талап механизмнің тиімді және әділ жұмыс істеуі әртүрлі көзқарастар мен тәжірибелердің үлесі мен қатысуына байланысты екенін мойындайды.

SBM сондай-ақ өздерінің келесі жыл сайынғы есебінде әртүрлі мүдделі тараптар топтарының жария консультацияларға кеңінен қатысуын қамтамасыз ету үшін қабылдаған шаралары туралы

есеп беруі тиіс. Бұл есептілік талабы ашықтықты күшейтеді және Стороналарға қатысуды жақсарту жөніндегі прогресті бағалауға мүмкіндік береді.

Келіссөз процесі

Келіссөздер барысындағы келіспеушіліктің негізгі мәселесі 6.4-бапқа сәйкес әдіснамаларға қатысты болды. Тараптар өзгергіштікті және сіңірілудің жоғалу қаупін өңдеу мәселесін қарастырды, бұл шығарындыларды азайту туралы шешім қабылданған парниктік газдарды сақтау сыйымдылығының таза жоғалуына қатысты. Коста-Рика SBM-нен өзгергіштік және сіңірілудің жоғалу қаупі стандартын белгіленген 100 жылдық көкжиек аясында қайта қарауды сұрауды ұсынды. Онда сіңірілудің жоғалу қаупін бағалау кезеңі Париж келісімінің температуралық мақсатына жетуге қатысты мерзімге негізделуі керек екендігі атап өтілді. ЕО кейінгі мониторингке және кері қайтулардың елеусіз тәуекелдерін анықтауға бірізді тәсілді талап етті.

Пікірлердің алуан түрлілігіне қарамастан, Тараптар SBM жұмысына шамадан тыс араласудан аулақ болу ниетімен SBM-нен ағып кетулер мен бастапқы стандарттарды қайта қарауды сұрамау туралы шешім қабылдады. Іс жүзінде бұл стандарттар қоршаған ортаны қорғау жобаларын 6.4-бапқа енгізуді өте қиындатады және Тараптардың оларды қайта қарау бойынша нұсқаулары артықшылық болар еді. Дегенмен, Тараптар SBM-нен оның құралдарының, стандарттарының және әдіснамаларының экологиялық тұтастықты кепілдендіретініне және сенімді дәлелдермен расталатын ең жақсы қолжетімді ғылыми деректерге негізделгеніне көз жеткізуді сұрады.

SBM мүшелерінің төрт жылдан астам уақыт бойы қызметінде қала алуы туралы қызу пікірталас басталды. Бірнеше нұсқа қарастырылды: мәселені өзгеріссіз қалдыру, мәселені 2028 жылы қайта қарау немесе мүшелерге қызметте ұзағырақ – мерзімсіз, міндетті үзілістермен немесе онсыз – қалуына рұқсат беру. Ақырында, мәселені 2028 жылы қайта қарау туралы шешім қабылданды.

Көптеген Тараптар SBM мен MEP (әдістемелік сараптамалық панель) шеңберіндегі шешім қабылдау үдерісінің транспаренттілігін арттыруды талап етті; алайда олар бұл талаптың практикада қалай іске асырылуы керектігі жөнінде нақты нұсқаулар берген жоқ. Мысалы, бірнеше Тарап MEP отырыстарының көпшілікке ашық болуын және онлайн көрсетілуін сұрады. Бұл транспаренттілікті арттырудың айқын тәсілі болар еді, себебі көптеген шешімдер жабық есік жағдайында қабылданып, мүдделі тараптар арасында алаңдаушылық тудырды. Сонымен қатар, SBM-ге мүдделі тараптармен консультациялар үдерістерін нығайту, сарапшыларды, байырғы халықтарды және жергілікті қауымдастықтарды қамтитын кең ауқымды қатысуды қамтамасыз ету, сондай-ақ қатысуды ынталандыруға бағытталған шараларды жүзеге асыру тапсырылды.

CfRN SBM-нен «ірі көлемді несие беру бағдарламаларының» орнына «бағдарламалық және салалық тәсілдерді» әзірлеу бойынша жұмысты жалғастыруды сұрау ұсынысын қолдады.

CDM қызметінің ауысуына қатысты, LDC, Африка тобы және LMDC Швейцария мен Жапонияның қарсылықтарына қарамастан, өтпелі кезеңді ұзартуды жақтады. Африка тобы өз тобының көптеген мүшелері қажетті дайындық жұмыстарын әлі аяқтамағанын атап өтті.

Консультациялар барысында әзірленген шешім жобасының мәтініне жалпы түсініктеме ретінде Тараптар SBM-ді «шамадан тыс микробасқарудан» сақтандырып, оған техникалық жұмыстарды орындауға рұқсат беруді талап етті.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Осы трек бойынша климаттық мүдделерді ілгерілету үшін ҚР мынадай қадамдарды қарастыру ұсынылады:

Әдістемелердің дамуын бақылау

ҚР үшін 6.4-бапқа сәйкес қандай әдістемелер бекітілгенін бақылау және осы шеңберде жүзеге асырылуы мүмкін әлеуетті жобаларды қарастыру стратегиялық тұрғыдан маңызды. Алауда жағу және полигон газын пайдалану бойынша бірінші әдістемені қабылдау ҚР мұқият бағалауы керек нақты мүмкіндік болып табылады.

Әдістемелік талаптарға дайындық

ҚР 6.4-бап механизміне қатысу үшін техникалық және институционалдық талаптарға дайындықты бастауы керек. Полигон газы әдіснамасы, болашақта күтілетін әдіснамалар сияқты, жобаны жобалауға, бақылауға және есеп беруге қатаң талаптар қояды. ҚР 6.4-бап әдіснамаларын қолдану үшін ұлттық ұйымдар мен кеңесшілердің техникалық әлеуетін нығайтуы керек.

Қайта сату тәуекелін (overselling) басқару және ұлттық түгендеу жүйесін нығайту

ҚР қайта сату тәуекеліне ерекше назар аударуы керек — бұл жағдайда шығарындыларды азайту ұлттық түгендеуде расталуы мүмкіннен көп болады. Бұл тәуекел 6.4-бап жоба әдіснамасы бойынша азайту есептеулері мен парниктік газдарды түгендеудің нақты ұлттық деректері арасындағы ықтимал сәйкессіздіктерден туындайды, себебі бұл жүйелер әртүрлі тәсілдерді, егжей-тегжейлі деңгейлерді және деректер көздерін пайдаланады.

Әлеуетті арттыру үшін қаржыландыруды арттыруды пайдалану

ҚР қолдау сұрай алатын әлеуетті салаларға жобаларды бекіту және бақылау рәсімдері бойынша ДНҚ-ға оқыту кіреді. Сондай-ақ, ҚР әртүрлі экономикалық салалардағы 6.4-баптың әртүрлі жобалары үшін әлеуетті бағалау жүргізуге қолдау сұрай алады. Мұндай бағалаулар жобаның ең перспективалы мүмкіндіктерін анықтауға, шығарындыларды азайтудың әлеуетті көрсеткіштерін және экономикалық тұрғыдан тиімділікті бағалауға, сондай-ақ жобаны әзірлеу жұмыстарына басымдық беруге көмектеседі.

Табиғи климаттық мәселелерді шешу жолдары

Келесі жылы SBM шешімдері ең жақсы қолжетімді ғылыми деректерден тыс дәлелдерге негізделуі керек, бұл тетік шеңберінде табиғи климаттық шешімдердің қабылдануына айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Сонымен қатар, қатаң стандарттар мен жоғары дәлелдемелер талаптары ұлттық әдіснамалық және сараптамалық әлеуетті нығайтуды талап етеді.

ҚР сондай-ақ ҚР жағдайында табиғи климаттық шешімдер үшін сенімді дәлелді база құру мақсатында ғылыми зерттеулер мен мониторингке инвестиция салуы керек. Бұған ҚР әртүрлі экожүйелердегі көміртек динамикасын зерттеу, көміртек қорларының өзгерістерін сандық бағалау әдістемелерін әзірлеу, өзгергіштік тәуекелдерін және оларға әсер ететін факторларды бағалау және табиғи жобалардың табысына әсер ететін әлеуметтік-экономикалық факторларды зерттеу кіруі мүмкін.

Механизм тізілімін әзірлеуге қатысу

SBM 6.4-бапқа сәйкес шығарындыларды азайту бірліктерін шығару, сақтау және беру үшін пайдаланылатын 6.4-бап механизмінің тізілімін әзірлеу үстінде. Қазіргі уақытта аралық оффлайн тізілім шешімі жұмыс істейді, ал толық тізілім бағдарламалық жасақтамасын сатып алу жұмыстары жалғасуда. ҚР тетіктің тізілімін әзірлеуді мұқият бақылап, оның қатысуын жоспарлауы керек.

Тұрақты дамуға үлес қосуды қамтамасыз ету

6.4-бап механизмі тек парниктік газдар шығарындыларын азайтуға ғана емес, сонымен қатар тұрақты дамуды қолдауға да арналған. ҚР 6.4-бап жобаларының ұлттық тұрақты даму басымдықтарына қалай үлес қосатынын бағалаудың нақты критерийлері мен рәсімдерін әзірлеуі керек. SBM 6.4-бап механизмі үшін тұрақты даму құралын әзірледі, ол жобалардың тұрақты дамуға қосқан үлесін бағалау және есеп беру үшін негіз болып табылады (https://unfccc.int/documents/641246).

ҚР сонымен қатар жобаларды бекіту процестеріне әсер еткен қауымдастықтар мен мүдделі тараптардың маңызды қатысуын қамтуы керек. Бұл жобалардың ықтимал теріс әсерлерін ерте анықтауға, жобалардың жергілікті қауымдастықтарға оң әсерін барынша арттыру үшін жасалғанын қамтамасыз етуге және жобалардың жұмыс істеуіне әлеуметтік лицензияны күшейтуге көмектеседі.

6.2-бапқа қатысумен үйлестіру

ҚР 6.4-бапқа сәйкес орталықтандырылған тетікке қатысуы мен 6.2-бапқа сәйкес екіжақты ынтымақтастық тәсілдері арасындағы үйлестіруді қамтамасыз етуі керек. Бұл екі тетік көміртегі нарықтарындағы халықаралық ынтымақтастық үшін әртүрлі, бірақ өзара толықтыратын жолдарды ұсынады.

Халықаралық дамуды бақылау

ҚР қосымша әдіснамаларды, рәсімдерді және нұсқаулықтарды әзірлеу бойынша ҚМБ-ның үздіксіз жұмысын мұқият бақылауы керек. ҚМБ-ның алдағы жылдарға арналған кең ауқымды күн тәртібі бар, оның ішінде қосымша секторлар үшін әдіснамаларды әзірлеу, бірліктерді тіркеу және беру рәсімдерін жетілдіру, кешенді механизмдер тізілімін әзірлеу және сапаны бақылау/сапаны бақылау жүйелерін нығайту бар.

2.19. Париж келісімінің 6-бабының 8-тармағында және 4/CMA.3 шешімінде көрсетілген нарықтық емес тәсілдер бойынша жұмыс бағдарламасы

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653282

Қорытынды шешімдер

NMA жұмыс бағдарламасының шешімі негізгі архитектураны өзгертпестен, қолданыстағы тетіктерді пайдалануға және олардың тиімділігін арттыруға бағытталған.

NMA платформасы мен талқылау форумы туралы шешімде бірнеше негізгі элементтер бар. Париж келісімінің 6.8-бабына сәйкес әлі NFP белгілемеген тараптар NMA платформасына қол жеткізу үшін осылай істеуге шақырылады. Тараптар мен олардың ұлттық үйлестірушілері платформада қолжетімді әлеуетті арттыру ресурстарын пайдалануға шақырылады. Тараптар платформаның онлайн талқылау форумы және сессия ішіндегі семинарлар арқылы NMA-ға қатысты тәжірибелерімен, озық тәжірибелерімен, алынған сабақтарымен және кейс-стадилерімен бөлісуге шақырылады. Тараптар ақпарат алмасуды және мүдделі тараптармен өзара әрекеттесуді жеңілдету үшін платформада NMA тіркеуге және талқылау форумының әлеуетті NMA бойынша ынтымақтастық үшін пайдаланылуына шақырылады.

Келісімнің маңызды элементі 7-тармақ болды, онда тиісті органдарды, Конвенция мен Париж келісімі бойынша институционалдық тетіктерді, Біріккен Ұлттар Ұйымының органдарын, көпжақты және екіжақты донорларды, сондай-ақ жеке және үкіметтік емес ұйымдарды қоса алғанда, барлық мүдделі тараптарға NMA-ларды анықтау, әзірлеу немесе енгізу үшін қолданыстағы немесе ұсынылған қаржылық, технологиялық және әлеуетті арттыру қолдауы туралы ақпарат беруге шақыру қайталанады. Бұл платформаның құрылымын өзгертпестен қолдау мүмкіндіктерінің көрінуін қамтамасыз етуге арналған.

Әлеуетті арттыру мәселесі бойынша Хатшылыққа 6.8-бапқа сәйкес NMA-ларды анықтау, әзірлеу және енгізу, сондай-ақ NMA платформасын пайдалану мүмкіндіктерін нығайтуда NFP-ларды қолдауды жалғастыру, дамушы елдердің тараптарын қолдауға баса назар аудару міндеті жүктелген. Хатшылық NFP-ларды тағайындағаннан кейін оларға тиісті NMA ресурстарын таратуы тиіс. Хатшылыққа сондай-ақ платформа туралы хабардарлықты және онымен өзара әрекеттесуді арттыру үшін NMA платформасында көптеген мүдделі тараптар арасында, соның ішінде талқылау форумының функционалдығы сияқты мәселелерді қамтитын тиісті вебинарлар арқылы ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізу міндеті жүктелген.

2026 жылғы жұмыс бағдарламасының кестесіне сәйкес, Тараптар мен бақылаушылар 2026 жылдың 31 наурызына дейін Глазго NMA комитетінің 9-шы отырысымен қатарынан өтетін сессияаралық семинарда талқыланатын тақырыптар бойынша өз пікірлері мен ақпараттарын ұсынуға шақырылады. Хатшылық ұсынылған тақырыптар негізінде осы сессияаралық семинарды ұйымдастырады. Сол сияқты, Тараптар мен бақылаушылар 2026 жылдың 31 тамызына дейін Глазго комитетінің 9-шы отырысымен қатарынан өтетін сессияаралық семинарда талқыланатын тақырыптар бойынша өз пікірлері мен ақпараттарын ұсынуға шақырылады.

Хатшылыққа Глазгодағы NMA комитетінің жыл сайынғы жұмыс барысы туралы есептерінің негізгі тұжырымдары бойынша жалпылама есеп дайындау міндеті жүктелген. Хатшылық 6.8-бапқа сәйкес NFP тәжірибесі туралы ақпарат жинауы керек, оның ішінде платформаны пайдаланудағы кедергілер және оларды жеңу бойынша ұсыныстар, платформамен жұмыс істеу тәжірибесін жақсарту құралдары және NMA-ларды NDC-ке қол жеткізуде қолдау жолдары. Хатшылық сонымен қатар NMA және NMA платформасымен жұмыс істеу тәжірибесі туралы мүдделі тараптардың пікірлерін жинауы керек, сондай-ақ NMA-ны енгізу үшін көрсетілетін және қажетті қолдауды анықтауы керек. Хатшылыққа синергия туралы ақпарат беру және күш-жігердің қайталануын болдырмауға көмектесу үшін басқа тиісті органдармен және институционалдық механизмдермен, сондай-ақ Конвенция мен Париж келісімі бойынша процестермен карта жасау міндеті жүктелген.

SBSTA Глазго комитетінің жылдық есептерін, NMA платформасын пайдалану статистикасын, NFP платформамен жұмыс істеу тәжірибесін және жұмыс бағдарламасының қызметінің тиімділігін арттыру жолдары бойынша мүдделі тараптардың пікірлерін ескере отырып, жұмыс бағдарламасын шолу жүргізуі тиіс. Хатшылық SB 64-ке өз нәтижелерін қорытындылайтын презентация ұсынуы тиіс.

Келіссөз процесі

COP 30-дағы 6.8-бап бойынша келіссөздер дамушы және дамыған елдер арасында NMA платформасының функционалдығына қатысты түбегейлі келіспеушілікті анықтады, бұл ақырында қолдауды күшейте отырып, қолданыстағы құрылымды сақтау арқылы ымыраға келу арқылы шешілді.

Келіссөздердің басынан бастап дамушы елдер қолжетімділікті жеңілдету үшін NMA платформасын өзгерту қажеттілігі туралы нақты ұстанымын білдірді. Консультациялар барысында LMDC NMA-мен өзара әрекеттесуін, олардың тәжірибесін және қиындықтарын түсіну үшін 6.8-бап бойынша NFP-лерге сауалнама жүргізуді ұсынды. LMDC бір елдің ұсыныстарын NMA платформасына қалай біріктіру керектігі туралы негізгі мәселені көтерді. Суринам дамушы елдерге NMA-ны іске қосуда технологиялық әлеует пен институционалдық көмек қажеттігін атап өтті. Бұған NFP-лардың 6.8-бап процестеріне тиімді қатысуын қолдау кірді. Тропикалық орман елдерінің коалициясы NMA-лардың өздерінің NDC-ларында ақпарат ұсынған Тараптарға қалай үлес қосқанын және бұл үлесті қалай арттыруға болатынын бағалауды ұсынды. LMDC шолуда NMA-ны дамытуды жеделдету және кеңейту бойынша ұсыныстар берілуі керек екенін мәлімдеді, NMA платформасының, 6.8-бап бойынша өзара әрекеттесудің және әлеуетті арттырудың қазіргі уақытта тиімсіз екеніне алаңдаушылық білдірді.

Дамыған елдер платформаның құрылымын өзгертуге қарсы қатаң ұстаным ұстанды. Ұлыбритания NMA платформасы ішінде бір елден NMA қарастыруға қарсы екенін білдірді. Олар Тараптардың қолданыстағы жұмыс пен құрылымды қалай өзгерту керектігі туралы талқылауларға емес, енгізу кезеңіне назар аударуы керектігін атап өтті. Ұлыбритания қазіргі мандат жеткілікті деп мәлімдеді. ЕО Ұлыбританияның ұстанымын қолдады, платформаның мазмұны мен пайдалану статистикасына жақсырақ шолу жасауды сұрады. Олар енгізу кезеңіне назар аударғысы келетінін және шолудан алынған бұл көрсеткіштер пайдалы болатынын мәлімдеді. ЕО бір елден NMA өтінімдеріне қарсы екенін және мұндай ұсыныстарды қазір енгізудің орнына қарау процесіне енгізу керектігін ашық мәлімдеді. Ұлыбритания NMA платформасы қанша рет пайдаланылғаны, мүдделі тараптар саны және NMA туралы сұрағандардан алынған электрондық хаттар саны туралы статистика сұрады, платформаны пайдалануды көрсететін нақты статистиканың қажеттілігін атап өтті.

18 қарашада келіссөздер шешуші кезеңге жетті. Тараптар шешім жобасының мәтінін қарап шықты, бірақ көптеген абзацтар бойынша келісімге келе алмады. Ең даулы мәселе жеке елдердің өтініштері үшін платформаның функционалдығы болып қала берді. Дегенмен, 19 қарашаға қарай тараптар NMA бойынша талқылауларды сәтті аяқтап, соңғы жоба мәтіні бойынша консенсусқа қол жеткізді. Бұл сәтті қорытынды платформаның функционалдығы мен әлеуетті арттыруды қолдауға қатысты бұрынғы келіспеушіліктердің шешілуінен кейін жасалды. Келісілген мәтіндегі негізгі элементтерге NMA платформасының жұмысын жақсарту, дамушы елдер үшін әлеуетті арттыруды жалғастыру және үйлестіру тетіктерін күшейту кірді.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР ықтимал NMA мүмкіндіктерін белсенді түрде пайдалануы тиіс. ҚР қазірдің өзінде трансшекаралық су ресурстары бойынша ынтымақтастық, климаттың өзгеруіне бейімделу

жөніндегі өңірлік өзара іс-қимыл, технологиялар алмасу және тәжірибе трансферті сияқты NMA ретінде танылуы мүмкін әртүрлі халықаралық ынтымақтастық форматына қатысып келеді. Осы бастамаларды платформада тіркеу олардың танымалдылығын арттырып, қосымша қолдауды тартуға мүмкіндік береді.

ҚР пікірталас форумын әлеуетті NMA үшін серіктестер табу және ынтымақтастық орнату үшін пайдалануы керек. Платформа жобаны тіркеуден бұрын екі ел арасында келісімді талап ететінін ескере отырып, пікірталас форумы әлеуетті серіктес елдермен байланыс орнату механизмін ұсынады.

Ел NFP үшін секретариат ұсынуға тиіс, дамушы елдерге басымдық берілетін әлеуетті арттыруға арналған қолдауды барынша тиімді пайдалануы қажет. Бұл NMA-ларды тиімді анықтау, әзірлеу және іске асыру жолдарын түсіну үшін секретариат ұйымдастыратын вебинарлар мен оқыту іс-шараларына қатысуды қамтиды.

ҚР 2026 жылғы 31 наурызға және 31 тамызға дейін Глазго комитетінің тоғызыншы және онынші отырыстарымен қатар өтетін жұмыс жиындарында талқыланатын тақырыптар бойынша пікірлер мен ақпаратқа арналған сұрауларға жауап ретінде материалдар ұсыну мүмкіндігін қарастыру ұсынылады. Мұндай ұсынулар ҚР өз тәжірибесімен және алынған сабақтарымен бөлісуге, сондай-ақ комитет жұмысының бағытына ықпал етуге мүмкіндік береді.

Ел ҚР NDC мақсаттарына қол жеткізуге үлес қоса алатын ықтимал NMA портфолиосын әзірлеуді қарастыруы тиіс. Бұл технологиялар трансферті бойынша бастамаларды, әлеуетті арттыруды, саясатты үйлестіруді және нарықтық тетіктерді құрмай климаттық іс-қимылдарды қолдайтын халықаралық ынтымақтастықтың басқа да түрлерін қамтуы мүмкін. Маңыздысы – осы NMA-лардың ҚР жұмсарту және бейімделу жөніндегі күш-жігерін қалай толықтыратынын және күшейтетіні көрсетілуі тиіс.

2.20. Таулар және климаттың өзгеруі

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/654414

Қорытынды шешімдер

Консультациядан кейін SBSTA және SBI төрағаларынан таулар мен климаттың өзгеруі бойынша диалог шақыруды, соның ішінде SB 64 аясында екі тең үйлестірушінің қатысуымен және хатшылықтың қолдауымен таулар мен климаттың өзгеруі бойынша жыл сайынғы диалог қажеттілігі туралы диалог шақыруды сұрау туралы шешім қабылданды. COP сонымен қатар SBSTA және SBI төрағаларынан Тараптармен кеңесе отырып, жоғарыда аталған тең үйлестірушілерді бірлесіп тағайындауды, бір тең үйлестірушінің дамушы елдердің өкілі, ал екіншісінің дамыған елдердің өкілі болуын қамтамасыз етуді сұрады. COP сонымен қатар тең үйлестірушілерден хатшылықтың көмегімен және SBSTA және SBI төрағаларының басшылығымен SB 64-те өтетін диалог бойынша қорытынды есеп дайындауды, оның ішінде таулар мен климаттың өзгеруі бойынша жыл сайынғы диалог қажеттілігі туралы талқылаулардың нәтижелерін ұсынуды сұрады және төрағалардан COP 31-ге (2026 жылдың қарашасы) арналған есептерінде қорытынды есептің ауызша қысқаша мазмұнын ұсынуды сұрады.

Келіссөз процесі

Негізгі талқылау БҰҰ КӨНК келіссөздер процесі аясында таулар мен климаттың өзгеруі бойынша жыл сайынғы диалог өткізу мәселесіне арналды. Көптеген елдер жыл сайынғы диалогтың қажеттілігін талап етті, ал ЕО, Чили, Швейцария және Жапония сарапшылар диалогы, климат апталығы және бейімделу бойынша Найроби жұмыс бағдарламасы сияқты қолданыстағы жұмыс ағымдары шеңберінде тау мәселелерін шешуді жөн көрді.

Грузия мен Непал, Швейцария, Жапония және Чили қарсы болғанымен, таулы аймақтардағы климаттық іс-қимылдармен байланысты ілгерілеушілікті, қиындықтарды және мүмкіндіктерді қарастыратын, жыл сайынғы диалогтың қорытындыларын ескеретін және келесі нақты қадамдарды анықтайтын таулы мәселелер бойынша бөлек күн тәртібіндегі тармақты қолдауды ұсынды. Грузия мен Лихтенштейн болашақ GST әзірлеуге үлес қосу үшін жыл сайынғы диалог өткізуді қолдады.

Қырғызстан мен Непал COP 31 үшін таулар мен климат бойынша жазбаша қорытынды есепті талап етті, ал ЕО мен Чили ауызша есепті қолдады. Нәтижесінде, соңғы шешімдерде көрсетілгендей, ымыраға келу шешімі қабылданды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

SB 64 бойынша таулар мен климаттың өзгеруі бойынша диалогтың барысына қатысу және белсенді түрде бақылау ұсынылады. Сондай-ақ, болашақта таулар мен климаттың өзгеруі бойынша жыл сайынғы диалогтың қажеттілігі туралы қорытынды есепті қарап шығу және еліміз үшін келесі қадамдарды анықтау үшін негізгі тұжырымдар мен ұсыныстарды ескеру маңызды болады.

2.21. Ұлттық бейімделу жоспары

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653411

Қорытынды шешімдер

NAP жөніндегі шешім қол жеткізілген ілгерілеуді мойындай отырып, бір мезгілде іске асыру құралдары бойынша сақталып отырған олқылықтар мен қажеттіліктерді айқындауға бағытталған.

NAP-ты тұжырымдау және іске асыру барысындағы прогреске қатысты шешім дамушы елдердің SB 48 шеңберіндегі бағалаудан бері белгілі бір ілгерілеуге қол жеткізгенін мойындайды, сонымен бірге олардың бұл мәселеде әлі де шектеулерге тап болып отырғанын атап өтеді. Шешім 2023 жылғы 1 қаңтар мен 2025 жылғы 18 қараша аралығында 30 дамушы елдің NAP құжаттарын ұсынғанын құптайды, соның нәтижесінде дамушы елдер ұсынған жалпы NAP саны 71-ге жетті.

Қаржыландыру мәселесіне қатысты шешім мұқият теңгерілген тұжырымдарды қамтиды. Кіріспеде дамушы елдерде NAP-ты тұжырымдау және іске асыру үшін адаптацияға, технологиялар трансфертіне және әлеуетті арттыруға қажетті қаржыландырудың айтарлықтай қажеттілігі мойындалады. Дамушы елдердің NAP-ты тұжырымдау және іске асыру үшін қаржыландыруға қол жеткізу, технологиялар трансферті және әлеуетті арттыру бойынша қолдауға қатысты қиындықтарға әлі де тап болып отырғаны атап өтіледі. 9-параграфта дамушы елдерге NAP-ты тұжырымдау және іске асыру процесі үшін Қаржы механизмінің операциялық органдары, екіжақты және көпжақты бағдарламалар және басқа да арналары арқылы ұсынылатын қаржыландырудың жеткіліксіз болып отырғаны және пайда болып жатқан елеулі қаржылық алшақтық NAP-ты тиімді және уақтылы іске асыруға кедергі болып қалатыны атап көрсетіледі. Маңыздысы — бұл тұжырымдамада мемлекеттік және жеке қаржыландыру арасындағы айырмашылық жасалмайды және дамыған елдер үшін нақты міндеттемелер белгіленбейді.

10-параграф сондай-ақ NAP-ты тұжырымдау және іске асыру үшін қаржыландыруға қол жеткізуді оңайлату және жеңілдету бойынша тиісті қатысушылардың күш-жігеріне қарамастан, мұндай қаржыландыруға қол жеткізудегі кідірістер адаптация жөніндегі іс-қимылдар мен тұрақтылықты арттырудағы, соның ішінде GGA-ға қол жеткізудегі прогреске әлі де айтарлықтай кедергі келтіріп отырғанын атап өтеді.

Қаржыландыруды бақылауға қатысты дамушы елдердің NAP-ты тұжырымдау және іске асыру үшін адаптацияға арналған қаржыландыруды тиімді бақылаудың маңыздылығы атап өтіледі. 12-параграфта Ең аз дамыған елдер жөніндегі сарапшылар тобына тиісті есептер негізінде AC және SCF-пен бірлесе отырып, дамыған елдердің дамушы елдерге NAP-ты тұжырымдау және іске асыру үшін ұсынған климаттық қаржы ағындары мен қаржылық қолдауына шолу дайындау жөнінде нақты өтініш бар, ол 2026 жылғы NAP-ты тұжырымдау және іске асыру процесіндегі прогресс туралы баяндамасына енгізілуі тиіс. Бұл тұжырым ақпарат жинауға арналған тетік жасайды, бірақ ресми міндеттемелер немесе мақсатты көрсеткіштер белгілемейді.

Пробелдер мен қажеттіліктер мәселесіне қатысты шешім NAP-ты тұжырымдау және іске асыру процесінің мақсаттарына қол жеткізу жөніндегі прогресс туралы секретариаттың 2024 жылғы жинақталған баяндамасында көрсетілген олқылықтар мен қажеттіліктерді атап өтеді. Бұл олқылықтарға жеткілікті және болжамды қаржыландыруды қамтамасыз ету, технологиялар трансферті және әлеуетті арттыру бойынша қолдау көрсету, сондай-ақ әсерлерді, осалдықты және қауіптерді бағалауда пайдалану үшін төмендетілген масштабтағы және жергілікті жағдайға бейімделген климаттық сценарийлер жөніндегі тиісті деректерге қол жеткізу, сондай-ақ климаттық айнымалылар, әлеуметтік-экономикалық тәуекелдер мен осалдықтар жөніндегі ұлттық деректерді жинауға және ассимиляциялауға арналған құралдарға және орта мерзімді және

ұзақ мерзімді қажеттіліктерді қанағаттандыруға арналған адаптация шараларын әзірлеуге арналған құралдарға қол жеткізу жатады.

Шешім адаптация жөніндегі күшейтілген іс-қимылдар гендерлік аспектілерді ескеретін, толық ашықтыққа негізделген, осал топтарды, қауымдастықтар мен экожүйелерді назарға алатын және қолжетімді ең үздік ғылымға сүйенетін көзқарасқа сәйкес жүзеге асырылуы тиіс екенін тағы да растайды. Адаптация жөніндегі іс-қимылдарды әзірлеу және іске асыру процесіне байырғы халықтар мен жергілікті қауымдастықтарды тартудың, сондай-ақ қажет болған жағдайда дәстүрлі білімдерді, экожүйелік бейімделу тәсілдерін және табиғи шешімдерді NAP-қа енгізудің маңыздылығы атап өтіледі.

Адаптация жөніндегі іс-қимылдарды ұлттық, субұлттық, жергілікті және салалық деңгейлердегі тиісті даму жоспарлары мен процестеріне қажетіне қарай интеграциялаудың маңыздылығы мойындалады.

Келіссөз процесі

COP 30 шеңберіндегі NAP бойынша келіссөздер іске асыру құралдары, әсіресе қаржыландыру мәселесі бойынша дамушы және дамыған елдер арасындағы терең келіспеушіліктерді айқындады. Ақырында бұл келіспеушіліктер екі тараптың пікірлерін мойындайтын, бірақ міндеттемелер туындатпайтын теңгерімді тұжырымдар арқылы реттелді.

Келіссөздердің басынан бастап дамушы елдер NAP үшін қаржыландырудың сыни маңыздылығына қатысты айқын ұстаным білдірді. G77 және Қытай, Африка тобы және Уругвай адаптацияны қаржыландырудағы алшақтықтың айтарлықтай ұлғайып жатқанын ерекше атап өтті. Олар NAP-ты тұжырымдау және іске асыру үшін қоғамдық (public) қаржыландырудың шешуші рөл атқаратынын және дамыған елдерден нақты міндеттемелер қабылдауды талап етті. Көтерілген нақты мәселелерге қаржы ағындарының жеткіліксіз көрінуі, адаптацияны қаржыландыруды екі есе арттыруды бақылаудағы әдіснамалық олқылықтар және іске асыру үшін жеткіліксіз қолдау көрсету кірді.

Дамыған елдер басқаша ұстаным ұстанды. ЕО, Норвегия және Жапония қол жеткізілген жетістіктерді және ынтымақтастыққа дайын екендіктерін атап өтті. Дегенмен, олар мемлекеттік қаржыландырудың нақты көлемін қамтамасыз ету бойынша нақты міндеттемелер алуға құлықсыз болды. Олардың ұстанымы бейімделу қаржыландыруы жеке секторды қоса алғанда, әртүрлі көздерден түсуі керек және барлық ауыртпалық дамыған елдердің мемлекеттік қаржыландыруына түспеуі керек деген пікір болды.

18 қарашаға қарай барлық Тараптар NAP бойынша мәтін жобасының теңгерімсіз екенін мойындап, ко-фасилитаторлар олардың пікірлерін ескермегенін мәлімдеді. Қарама-қайшы ұстанымдары бар үш жеке топ пайда болып, бұл келіссөздер динамикасын күрделі етті.

Дамушы елдер жалпы алғанда LDC және SIDS-тің нақты қажеттіліктерін мойындайтын кіріспе тұжырымды алып тастауды талап етті. Олардың логикасы бойынша, барлық дамушы елдер елеулі адаптациялық қиындықтарға тап болады және қолдауға мұқтаж, тек LDC мен SIDS ғана емес. Тек осы екі санатты бөліп көрсету, олардың пікірінше, әділетсіз және дамушы елдердің кең ауқымындағы адаптациялық қажеттіліктердің шынайылығын көрсетпейді.

Алайда ең аз дамыған елдер мұндай алып тастауға қатаң қарсы шықты. Егер олардың ерекше қажеттіліктерін мойындайтын тұжырым мәтіннен алынып тасталса, олар келіссөздерге қатысуды тоқтататындарын ескертті. Ең аз дамыған елдер үшін бұл мойындау жай символдық мәнге ие емес, олардың аса әлсіз жағдайын және бейімделу мүмкіндіктерінің шектеулілігін көрсететін маңызды элемент болып табылады. Олар барлық дамушы елдер қолдауға мұқтаж

екенімен келісетінін, бірақ LDC және SIDS ерекше осал күйде болғандықтан, оларға айрықша назар қажет екенін атап өтті.

Дамушы елдер мен ең аз дамыған елдер арасындағы осы келіспеушілікке қарамастан, екі топ та қаржыландыру туралы ережелерді енгізуді және мәтіннен жеке қаржыландыруға сілтемелерді алып тастауды талап етуде бірікті. Олар NAP мемлекеттік қаржыландыруды қажет етеді, өйткені бейімделу көбінесе жеке секторды тартатын қаржылық табыс әкелмейді. Жағалауды тұрақтандыру, суару жүйелерін жақсарту немесе осал қауымдастықтарды қоныстандыру сияқты бейімделу жобалары кіріс әкелмейтін және сондықтан жеке қаржыландыруға сүйене алмайтын қоғамдық игіліктер болып табылады.

Дамыған елдер қарама-қарсы ұстанымды ұстанды. ЕО, Канада және Ұлыбритания жеке қаржыландыруға қатысты тілді сақтауды жақтады, ал мемлекеттік қаржыландыруға қатысты міндеттемелерге қатысты тілді алып тастауға тырысты. Олардың дәлелі жаһандық бейімделу үшін қажетті қаржыландыру көлеміне жету үшін жеке секторды қоса алғанда, барлық қаржыландыру көздерін жұмылдыру қажет деген пікір болды. Олар бейімделу қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін тек мемлекеттік қаржыландыру жеткіліксіз болатынын және бейімделу жобаларына жеке капиталды тарту үшін инновациялық тетіктер қажет екенін алға тартты.

Соңғы шешімде пайда болған ымыраға бірнеше стратегиялық тұжырымдамалар арқылы қол жеткізілді. Біріншіден, қажеттіліктерді тану мәселесінде дамушы елдердің, әсіресе климаттың өзгеруінің қолайсыз әсеріне ерекше осал елдердің нақты қажеттіліктері мен ерекше жағдайларын ескеретін тұжырымдама табылды. Бұл тұжырым бір уақытта барлық дамушы елдерді таниды және оларды нақты бөлектемей, ең осал топтарға, соның ішінде LDC және SIDS елдеріне ерекше назар аударады. Бұл дамушы елдердің екі тобын да қанағаттандыратын мұқият теңдестірілген тіл болды.

Екіншіден, қаржыландыру мәселесіне қатысты шешімде мемлекеттік және жеке қаржыландыру арасында ешқандай айырмашылық жасамайтын бейтарап терминология қолданылады. 2-тармақ қаржыландыру көздерін көрсетпей, тек қаржыландыруға қол жеткізуге қатысты. 9-тармақта Қаржы механизмінің жұмыс істейтін субъектілері, екіжақты және көпжақты бағдарламалар және басқа да арналар арқылы қаржыландыру туралы айтылады, бұл техникалық тұрғыдан мемлекеттік және жеке көздерді қамтиды, бірақ дамыған елдер қалағандай жеке қаржыландыруға тікелей назар аудармайды. Бұл дамушы елдерге жеке қаржыландыруды ашық айтудан аулақ болуға мүмкіндік берді, ал дамыған елдер басқа арналарды жеке секторды қамтитын деп түсіндіре алды.

Үшіншіден, дамыған елдер үшін нақты міндеттемелер жасаудың орнына, шешім бақылау механизмін жасайды. Дамыған елдер сарапшылар тобынан климаттық қаржы ағындарын және дамыған елдердің дамушы елдерге көрсететін қаржылық қолдауын қарауды сұрау міндеттемелерді жасамай, ашықтық пен есеп берушілікті қамтамасыз етеді. Бұл дамушы елдерге нақты қанша қаражат беріліп жатқанын бақылау механизмін берген, ал дамыған елдерге ресми міндеттемелерден аулақ болуға мүмкіндік берген ымыра болды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

ҚР өз NAP құжатына экожүйелік бейімделу және табиғи шешімдер тәсілдерін енгізу мүмкіндігін қарастыруы тиіс. Сонымен қатар, елге Қаржы тетігінің операциялық органдары, әсіресе GCF, арқылы қаржыландыруға қол жеткізу үшін айқын стратегия әзірлеу қажет.

Ел олқылықтар мен қажеттіліктерге ерекше назар аударуы тиіс. ҚР әсерлерді, осалдықты және қатерлерді бағалау үшін пайдалануға арналған төмендетілген масштабтағы және жергілікті жағдайға бейімделген климаттық сценарийлер жөніндегі тиісті деректерге қол жеткізуді жақсарту

бағытында жұмыс жасауы қажет. Бұл климаттық модельдеу, метеорологиялық инфрақұрылым және мониторинг жүйелеріне инвестицияларды талап етеді. ҚР осы саладағы әлеуетін нығайту үшін халықаралық ұйымдар мен бағдарламалардан техникалық қолдау іздей алады.

ҚР әзірленіп жатқан NAP-ты іске асыру үшін сенімді мониторинг, бағалау және оқыту жүйелерін дамытуы тиіс. Мұндай жүйелер прогресті бақылау үшін ғана емес, сонымен қатар нәтижелерді халықаралық донорлар мен серіктестерге көрсету үшін де аса маңызды. Тиімді мониторинг пен есептілік ҚР адаптацияны қаржыландыруға қол жеткізу мүмкіндігін айтарлықтай арттыра алады.

ҚР өз NAP құжатын ұлттық, субұлттық, жергілікті және салалық деңгейлердегі тиісті даму жоспарлары мен процестеріне интеграциялауы тиіс. Адаптацияны жеке климаттық қызмет ретінде қарастыруға болмайды; ол даму жоспарлауы, салалық стратегиялар және бюджеттік процестерге енгізілуі қажет. Бұл адаптация мәселелерінің барлық тиісті даму және инвестициялық шешімдерге енгізілуін қамтамасыз етеді.

ҚР өз NAP құжаты мен басқа тиісті жоспарлар мен стратегиялар арасындағы синергияларды зерттеуі тиіс. Бұған апаттар қаупін азайту стратегиялары, су ресурстарын басқару жоспарлары, азық-түлік қауіпсіздігі стратегиялары, ауылдық аумақтарды дамыту жоспарлары және басқа да құжаттар кіруі мүмкін. Мұндай синергияларды анықтау және пайдалану адаптация жөніндегі іс-қимылдардың тиімділігін және экономикалық орындылығын арттыра алады.

Ел бейімделу әрекеттеріне ақпарат беретін және әлеуетті дамытуды қолдауға ықпал ететін жергілікті, аймақтық және халықаралық платформаларға қатысуы керек. ҚР үшін Орталық Азиядағы аймақтық платформалар ортақ климаттық тәуекелдер мен аймақтағы су және экологиялық жүйелердің өзара байланыстылығын ескере отырып, ерекше маңызды.

ҚР 2030 жылы NAP-ты тұжырымдау және іске асыру процесіндегі прогреске жүргізілетін келесі бағалауға дайын болуы тиіс. Бұл тек NAP әзірлеуді ғана емес, оның іске асырылуындағы прогресті көрсету қажеттігін білдіреді. ҚР өз адаптация жөніндегі іс-қимылдарын, нәтижелерін және алынған сабақтарын қазірден бастап құжаттай бастауы керек, осылайша 2030 жылға қарай прогресс туралы негізді әрі дәлелді баяндауды ұсына алады.

2.22. Варшава халықаралық климаттың өзгеруінің әсерінен болатын шығындар мен залал бойынша тетіктің және климаттың өзгеруінің жағымсыз әсерлерінен болатын шығындар мен залалдың алдын алу, азайту және жою жөніндегі Сантьяго желісінің Атқарушы комитетінің 2025 жылға арналған бірлескен жылдық есебі

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/655078

Қорытынды шешімдер

COP 30 WIM ExCom-ның 2023–2027 жылдарға арналған ағымдағы жұмыс жоспарын жүзеге асырудағы тұрақты ілгерілеуін, соның ішінде тақырыптық сарапшылар топтарының негізгі жұмыс бағыттары бойынша ілгерілеуді атап өтті. Сондай-ақ, SN-ді іске қосуда, соның ішінде дамушы елдерге L&D бойынша техникалық көмек архитектурасын нығайтатын оның Консультативтік кеңесі мен Хатшылығының жұмысында айтарлықтай ілгерілеушілік байқалды.

COP WIM жұмыс жоспарын жүзеге асыруға және SN-ді қалыптастыру мен дамытуға қатысқан ұйымдарға, БҰҰ КӨНК және Париж келісімі органдарына, желілеріне және сарапшыларына алғысын білдірді. Бұл институционалдық ынтымақтастықтың артуын және L&D қолдау платформасының кеңеюін көрсетеді.

COP 30 WIM ExCom мен SN-нің 2025 жылға арналған бірлескен жылдық есебін назарға алды, ол екі органның да ұсыныстарын қамтиды, L&D-ның алдын алу, азайту және шешу бойынша саясат пен шараларды одан әрі әзірлеу үшін ортақ негізді қамтамасыз етеді. Бұл шешім институционалдық механизмдер үйлесімді және өзара күшейтілетін L&D мәселелерін кешенді қарау қажеттілігін көрсетеді.

Сонымен қатар, COP WIM басқару мәселелері әлі шешілмегенін атап өтті. Бұл мәселелерді талқылау кейінге қалдырылды және 2026 жылдың қарашасында COP 31-де қайта жалғасады, бұл елдер арасындағы БҰҰ КӨНК және Париж келісімі шеңберіндегі институционалдық есептілік пен беделді WIM органдарына қатысты келіспеушіліктерді көрсетеді.

Келіссөз процесі

COP 30 WIM басқару мәселесін кейінге қалдыру туралы шешім қабылдады, себебі елдердің бұл мәселе бойынша ұстанымдары түбегейлі сәйкес келмеді және бірнеше рет кеңескеннен кейін де ешқандай келісімге қол жеткізілмеді. G77 және Қытай, AOSIS, LDC, Африка тобы және AILAC COP және CMA арқылы WIM үшін қос басқару моделін үнемі талап етті. Париж келісімінің 8.2-бабына сүйене отырып, ЕО бастаған дамыған елдер WIM тек COP басқаруында қалуы керек деген ұстанымын қайталады. Бұл алшақтық конфигурациясы соңғы жылдардағы келіссөздердің динамикасын толығымен қайталайды - COP 22-ден бастап, COP 26, COP 27 және COP 28-ді қоса алғанда - және мүмкін болатын ымыраға келудің ешқандай белгілерін көрсетпейді.

Басқару мәселесі WIM шолу мәтінінде жалғыз саяси даулы элемент болып қала бергендіктен, оны талқылауды жалғастыру WIM ExCom бойынша ілгерілеушілік және SN-ді одан әрі іске қосу сияқты техникалық және институционалдық элементтерді қоса алғанда, бүкіл шешімді бұғаттаудың нақты қаупін тудырды. ЕО, Жаңа Зеландия және Швейцарияны қоса алғанда, бірнеше ел шолу бойынша бірнеше айлық жұмыс он жылға жуық уақыт бойы жалғасып келе жатқан бір ғана шешілмеген дау салдарынан қауіп төндіруі мүмкін деген алаңдаушылық білдірді. Соңғы бейресми консультация кезінде шолуды талқылауға жұмсалған жалпы уақыт 80 сағаттан асты және WIM басқаруында конвергенцияға қарай ешқандай ілгерілеушілік байқалмады.

Тараптардың өзгермеген ұстанымдарын, уақыт шектеулерін және жалпы L&D пакетін сақтау қажеттілігін ескере отырып, бірлескен модераторлар мәтінді, соның ішінде келісілген редакциялық түзетулерді техникалық тұрғыдан аяқтауды және WIM басқару мәселесін қарауды келесі сессияға ресми түрде кейінге қалдыруды ұсынды. Бұл тәсіл басқару дауы бірнеше рет соңғы шешімдерден алынып тасталған алдыңғы COP тәжірибесін жалғастырады. Сайып келгенде, елдер WIM шолуын қабылдауды қамтамасыз етудің және L&D пакетінің саяси тұтастығын сақтаудың жалғыз нақты жолы ретінде бірлескен модераторлардың ұсынысын қолдады.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Біріншіден, ҚР үшін CH-ді белсенді пайдалану маңызды, себебі ол кеңейту кезеңінде және техникалық көмек көрсетуге дайын. Ел негізгі тақырыптар бойынша сұраныстар бере алады: құрғақшылық, жайылымдардың деградациясы, қатты ыстықтың әсері, шаңды дауылдар, су тәуекелдері және мұздықтардың еруі. Мұндай сұраныстарды ертерек беру оны қолдау үшін басымдыққа ие етуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, WIM сарапшылар топтарының жұмысына қазақстандық ғылыми-зерттеу институттары мен тиісті министрліктердің қатысуын кеңейту қажет. ҚР сарапшылардың тақырыптық топтарға қатысуы (мысалы, экономикалық емес шығындар, деректер және тәуекелдер бойынша) ұлттық құзыреттілікті нығайтады және Орталық Азияның жаңа ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыс нұсқаулары мен білімдерін әзірлеудегі аймақтық дауысын арттырады.

2.23. Климаттың өзгеруінің әсеріне байланысты шығындар мен залалдарды жою бойынша Варшава халықаралық механизміне шолу

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/655070

Қорытынды шешімдер

COP 30 2019 жылы соңғы шолудан бері WIM функцияларын жүзеге асырудағы айтарлықтай ілгерілеушілікті атап өтті, сонымен қатар тетіктің тиімділігін күшейту қажеттілігін атап өтті. Елдер WIM климаттық әсерге ең осал елдерді, соның ішінде географиялық орналасуы, кедейлігі, маргиналдануы, қоныс аударуы және экожүйенің деградациясы сияқты тәуекелдерге тап болған қауымдастықтарды қолдауға көбірек көңіл бөлуі керек деген пікірге келді. WIM ExCom сарапшылар топтарының және SN арқылы техникалық көмек көрсететін ұйымдар мен желілердің маңызды рөлі де мойындалды.

CH практикалық қолдаудың негізгі құралы ретінде танылды, ал COP 30 Вануатуға бастапқы техникалық көмек көрсетуді қоса алғанда, оны іске қосудағы ілгерілеушілікті атап өтті. Сонымен қатар, елдер желінің жұмысын жеделдету, техникалық көмектің қолжетімділігін кеңейту, сұраныс рәсімдерін жеңілдету және CH ресурстарының айтарлықтай бөлігінің тікелей осал қауымдастықтарға бағытталуын қамтамасыз ету қажеттілігін атап өтті. CH хатшылығының құрылымы ықшам және үнемді болып қалуы керек, ал аймақтық кеңселер жеделдетіп ашылуы керек екені расталды. Желі сонымен қатар тәуелсіз бағалаудан өтеді, оның нәтижелері келесі WIM шолуында анықталады.

COP 30 WIM ExCom-ға L&D-ның жылдам өзгеріп жатқан контекстін ескере отырып, өз сарапшылар топтарының мандаттары мен іс-қимыл жоспарларын жаңартуды тапсырды. Экономикалық және экономикалық емес шығындарды бағалауға арналған нұсқаулықтарды әзірлеуге, күрделі және каскадты климаттық тәуекелдерді талдауға, жынысы мен жасы бойынша дезагрегирленген деректерді қоса алғанда, деректер жинауға, сондай-ақ сарапшылар топтары мен сыртқы техникалық мекемелер арасындағы үйлестіруді күшейтуге ерекше назар аудару қажет. Бұл күш-жігер елдердің L&D мәселелерін ұлттық жоспарлау және есептілік процестеріне, оның ішінде BTR дайындауға неғұрлым тиімді енгізуіне бағытталған.

Негізгі шешімдердің бірі L&D жөніндегі жаңа тұрақты көпмақсатты жаһандық есепті құру болды. Бұл есеп L&D саласындағы ғылым, саясат, қаржыландыру, құралдар және практикалық шешімдер бойынша негізгі анықтамалық құжатқа айналуға тиіс. Есепке BTR, NDC және NAP құжаттарындағы ұлттық деректер, IPCC ғылыми тұжырымдары, SN, WIM ExCom, FRLD материалдары, сондай-ақ өңірлік және жергілікті кейстер енгізіледі. Бұл есеп L&D бойынша озық практикалар мен тәжірибені жүйелеуге және таратуға бағытталған, осылайша елдер үшін L&D тәсілдерін неғұрлым түсінікті және қолжетімді етеді.

COP 30 жаһандық зерттеу және дамыту архитектурасының үш элементі: WIM, SN және FRLD арасындағы үйлестіруді жақсартудың маңыздылығын атап өтті. Бұған тұрақты көшбасшылық кездесулерін өткізу, хатшылықтар арасындағы ынтымақтастықты нығайту, органдардың кезекті кездесулерін ұйымдастыру және бірлесіп аналитикалық материалдарды әзірлеу кіреді. Бұл интеграция тетіктің тиімділігін арттырып, елдерді қолдауға бірыңғай тәсілді қамтамасыз етуі керек.

Шешімдердің жеке блогы білімнің қолжетімділігін арттыруға және оны таратуға арналды. Елдер WIM және SN техникалық материалдарын әртүрлі тілдерге аударуды, нұсқаулықтардың құрылымы мен қолданбалығын жақсартуды, сондай-ақ байырғы халықтардың, әйелдердің, жастардың, жергілікті қауымдастықтардың және қоныс аударған адамдардың қатысуын

кеңейтуді ұсынды. Сонымен қатар, SN мен ExCom-ға бірлескен коммуникациялық стратегия әзірлеу, оның ішінде түсіндірме материалдарды («explainers») дайындау тапсырылды.

Қаржылық ресурстарға келетін болсақ, COP 30 Швейцарияның үлесін мойындап, елдердің қажеттіліктері мен қолжетімді ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды қаржыландыру арасындағы тұрақты алшақтықты атап өтті. SN-ге желінің тұрақты жұмысын қамтамасыз ету үшін 2026-2028 жылдарға арналған ресурстық стратегияны іске асыруды жеделдету тапсырылды.

Соңында, WIM-ге жүргізілген шолу сәтті аяқталғанына қарамастан, COP 30 механизмді басқару (governance) мәселесі бойынша консенсус жоқ екенін атап өтті. Елдердің ұстанымдары әлі де үйлеспейтіндіктен, шешімнің басқа элементтерін бөгемес үшін бұл мәселені 2026 жылы өтетін COP 31-ге ауыстыру туралы шешім қабылданды.

Келіссөз процесі

Президенттіктің WIM басқаруы бойынша консультациялары кезінде Бруно Карвальо Арруда COP 22-ден бері оның институционалдық есептілігіне қатысты келіспеушіліктер жалғасып келе жатқанын еске салды. Негізгі пікірталас WIM тек CMA басқара ма, әлде COP мандатына бағынады ма деген мәселеге қатысты. G77 және Қытай COP ешқашан өз рөлінен ресми түрде бас тартпағандықтан, екі басқарушы орган да билікті жүзеге асыруды жалғастыра береді деген ұстанымын қайталады. AOSIS өкілдері Халықаралық Соттың консультативтік пікірін келтірді, олар қос басқару режимін растайды деп санайды.

Екінші жағынан, ЕО WIM-ді тек CMA басқаруы керек деген ұстанымын қайталады. Тәсілдердегі тұрақты алшақтықты атап өтіп, бірлескен модераторлар бұл мәселені одан әрі қарауды кейінге қалдыруды ұсынды, ал Тараптар келісті. Уақытша шешім ретінде олар қазіргі тәжірибені жалғастыруға келісті: CMA WIM бойынша шешімдер қабылдайды, ал COP оларды тек ресми түрде растайды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

COP 30-да WIM және SN бойынша қабылданған шешімдер ҚР зерттеу және дамыту жұмыстарын жүйелі түрде күшейту үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Сарапшылар тобының мандаттарын күшейту, тұрақты жаһандық есеп жасау және SN-ді іске қосуды жеделдету ҚР техникалық көмекке сұраныстарды белсенді түрде қалыптастыра алатын және білім алуға қатыса алатын құрылымдалған кеңістік жасайды. Ел үшін басым салаларды – құрғақшылық, жайылымдардың деградациясы, су тапшылығы, шаңды дауылдар, ауыл шаруашылығы шығындары және мұздықтардың еруі – белсенді түрде анықтау және жаңа WIM және SN құралдарымен тиімді өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін ішкі тетік құру маңызды.

COP 30 деректерге, әдіснамаларға және ұлттық жоспарлауға ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды біріктіруге бағытталғандықтан, ҚР экономикалық және экономикалық емес шығындар бойынша дәлелдемелік базасын жүйелі түрде нығайту мүмкіндігіне ие. Ұлттық бағалауларды дайындау, климаттық және әлеуметтік-экономикалық деректердің сапасын жақсарту және ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды ұлттық деңгейдегі жобаларға, ұлттық жоспарларға және стратегиялық құжаттарға біріктіру елдің болашақтағы FRLD қолданбалары үшін техникалық қолдауға және әлеуетті қаржыландыруға қол жеткізуін арттырады. Бұл әрекеттер ҚР жаһандық есеп беру процестеріне сенімді түрде қатысуға және ұлттық ұсыныстардың сенімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

COP 30 шешімдері сонымен қатар WIM, SN және FRLD арасындағы тығыз үйлестіру қажеттілігін көрсетеді. Бұл ҚР өз басымдықтарын тетіктің жаңа архитектурасымен үйлестіруге мүмкіндік береді, бұл SN техникалық көмегінің болашақ FRLD қолданбаларын қолдауын және ұлттық тәуекелдерді бағалауды күшейтуін қамтамасыз етеді. Негізгі қадам - ұлттық зерттеу және дамыту байланыс нүктелерін жаңарту немесе белсендіру, сондай-ақ қоршаған ортаны қорғаудан бастап ауыл шаруашылығына, су шаруашылығына және төтенше жағдайлар қызметтеріне дейінгі ведомствоаралық өзара әрекеттесуді кеңейту, осылайша ел болашақ климаттық қиындықтарға тиімдірек жауап бере алады.

2.24. Варшава халықаралық климаттың өзгеруінің әсерінен болатын шығындар мен залал бойынша тетіктің және климаттың өзгеруінің жағымсыз әсерлерінен болатын шығындар мен залалды болдырмау, азайту және жою жөніндегі Сантьяго желісінің Атқарушы комитетінің 2024 жылға арналған бірлескен жылдық есебі

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/654629

Қорытынды шешімдер

COP 30 CMA 7-нің WIM ExCom мен SN-нің 2024 жылға арналған бірлескен жылдық есебі туралы шешімін мақұлдады. Негізінде, COP L&D бойынша жаһандық архитектураның екі негізгі элементінің прогресін растады: білімді, әдістерді және ұсынымдарды әзірлеуге жауапты WIM ExCom, және L&D-ны болдырмау, барынша азайту және жою үшін елдерге техникалық көмек көрсететін SN. Шешім екі органның да 2023–2027 жылдарға арналған жұмыс жоспарына сәйкес алға жылжып жатқанын және олардың өзара іс-қимылы нәтижелер бере бастағанын мойындайды.

COP 30 сондай-ақ бірлескен баяндаманың өзін — ExCom ұсынымдары мен SN Консультативтік кеңесінің ұсынымдарын қамтитын құжатты — назарға алды (takes note). Бұл елдердің аталған органдардың жұмысын жеткілікті, уақтылы және күтулерге сай деп есептейтінін білдіреді, алайда қазіргі кезеңде олардың мандаттарына өзгерістер енгізудің немесе жұмыс бағыттарын түзетудің қажеті жоқ деп санайды.

Шешімде сондай-ақ WIM басқару мәселесі әлі шешілмегені айтылған. Елдер қайтадан келісімге келе алмағандықтан, COP 30 басқаруды талқылауды ресми түрде 2026 жылы COP 31-ге кейінге қалдырды. Бұл шешім мәтінін анық сақтауға және саяси сезімтал мәселеге байланысты WIM жұмысына кедергі келтірмеуге мүмкіндік береді.

Келіссөз процесі

Елдер шешімді өзгеріссіз қолдады, себебі WIM және SN 2024-2025 жылдары шынымен де тұрақты ілгерілеушілік көрсетті: сарапшылар топтары жұмыс жоспарына сәйкес жұмыс істеді, SN біртіндеп жұмыс істей бастады, ал оның ұсыныстары мен есептері елдер үшін пайдалы деп саналды. Олардың қызметін реттеудің саяси қажеттілігі болған жоқ; керісінше, елдер органдар өз мандаттарын орындауды жалғастыра алатындай тұрақтылыққа мүдделі болды.

Сонымен бірге, басқару мәселелері бойынша талқылаулар қайтадан тоқтап қалды. Дамушы елдер топтары (G77 және Қытай, AOSIS, LDC және Африка тобы) COP және CMA арқылы WIM-ді қос басқаруды талап етуді жалғастырды. Дамыған елдер (EO, EIG) WIM-ді тек COP басқаруы керек деп талап етті. Келіссөздер жүргізу ұстанымдары 2023, 2024 және 2025 жылдарға өзгеріссіз қалды, бұл бүкіл шешімнің қабылданбау қаупін тудырды. Бұған жол бермеу үшін төрағалық басқару мәселесін тағы бір жылға кейінге қалдыруды ұсынды, оны елдер қажетті ымыра ретінде қолдады.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

Қабылданған шешім ҚР кемінде 2026 жылға дейін тұрақты L&D архитектурасын қамтамасыз етеді, бұл WIM және әсіресе SN жұмысына белсенді қатысу үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Ел осы «тұрақтылық терезесін» тиімді пайдаланып, ҚР үшін маңызды тақырыптар - құрғақшылық, жердің деградациясы, жайылымдар, су тапшылығы, таулы экожүйелер, мұздықтардың еруі, шаңды дауылдар — бойынша техникалық көмекке арналған сұраныстарды алдын ала қалыптастыруы тиіс. Бұл SN-нен қолдауды жедел алуға мүмкіндік береді, өйткені желі толық operationalize етілгеннен кейін техникалық көмекке сұраныс арта түседі.

WIM ExCom білімдер, нұсқаулықтар және құралдар әзірлеуді жалғастырып жатқандықтан, ҚР сарапшылар топтарымен өзара іс-қимылды күшейтуі, деректер ұсынуы, консультацияларға қатысуы және өз сарапшыларын ұсыну мүмкіндігін қарастыруы тиіс. Бұл экономикалық және экономикалық емес шығындарды бағалау әдіснамаларын талқылауда елдің дауысын күшейтіп, осы саладағы ұлттық құзыреттілікті арттырады.

2.25. Климаттық технологиялар орталығының функцияларына шолу

Шешімге сілтеме: https://unfccc.int/documents/653103

Қорытынды шешімдер

CTC мандатын 2041 жылдың соңына дейін ұзарту туралы шешім қабылданды. Келісімнің бастапқы мерзімі бес жылды құрайды, одан кейін COP шешімімен екі қосымша бес жылдық кезеңге ұзартылуы мүмкін.

Қайта қаралған CTC функциялары қабылданды. Олар 2027 жылы күшіне енеді. КТК үшін жаңа қабылдаушы мекемені таңдау процесі ағымдағы сессияның соңында басталады. Ол ашық, мөлдір, географиялық тұрғыдан теңгерімді, әділ және бейтарап түрде өткізілуі тиіс.

Секретариатқа 2026 жылғы 16 қаңтарға дейін CTC секретариатын орналастыруға ұсыныстар қабылдау туралы шақыруды дайындап, жариялау, сондай-ақ 2026 жылғы 1 наурызға дейін бағалау комиссиясын шақыру тапсырылды.

SBI-ға өздерінің 64-ші отырысында CTC секретариатының жаңа хост-ұйымы туралы шешім жобасын ұсыну тапсырылды, ол кейін 2026 жылғы қарашада өтетін COP-тың 31-ші сессиясында қарауға және қабылдауға беріледі.

Келіссөз процесі

Делегаттар CTC-ны қабылдайтын тарапқа қойылатын жаңартылған функциялар мен талаптарды талқылады. Негізгі келіспеушіліктер CTC-ға көрсетілетін қолдау мәселелері төңірегінде туындады, оның ішінде қажетті көмектің көлемі, қабылдаушы тарап пен қатысушы елдер арасындағы жауапкершілікті бөлу, сондай-ақ жаңартылған функциялар мен талаптарды іске асырудың практикалық аспектілері. Даулар CTC-ның кеңейтілген мандаты шеңберінде тиімді жұмыс істеуі үшін қамтамасыз етілуі тиіс институционалдық және қаржылық шарттарға да қатысты болды.

Қазақстан Республикасына арналған ұсыныстар

CTC мандаты 2041 жылға дейін ұзартылғанына және жаңартылған функциялар 2027 жылдан бастап күшіне енетініне байланысты, ҚР климаттық технологиялар саласындағы ұлттық құзыреттерді алдын ала нығайтып, оның қолдау бағдарламаларына белсенді қатысуға дайындалу қажет.

Жаңартылған функцияларды енгізбес бұрын, ҚР ғылыми-зерттеу институттарының, университеттердің және техникалық агенттіктердің әлеуетін нығайтуы, климаттық технологиялар, бейімделу, су ресурстары, жаңартылатын энергия және шығарындыларды басқару бойынша ұлттық сарапшылар пулын құруы және халықаралық серіктестермен ынтымақтастықты кеңейтуі керек.

Бір мезгілде CTC-ға ұсыну үшін жобалық ұсыныстар топтамасын алдын ала дайындау қажет. Басым бағыттар мыналарды қамтуы мүмкін: су ресурстарын орнықты басқару және қуаңшылыққа төзімді ауыл шаруашылығы технологияларын енгізу; жаңартылатын энергия көздерін (ЖЭК), сутек энергетикасын және энергия сақтау жүйелерін дамыту; қалдықтарды басқару жүйелерін жақсарту және айналымды экономикаға көшу; сондай-ақ ұлттық көміртек нарығының контекстінде мониторинг, есептілік және верификация (MRV) жүйелерін тиімді құру.

3. Екіжақты кездесулер

3.1. Youth Negotiating Academy

19 қарашада Жастар климаты бойынша келіссөздер жүргізетіндер академиясының үйлестірушісі Кевин Лунзалумен (Кения) өткен кездесуден кейін, 2022 жылдан бері жұмыс істеп келе жатқан бағдарлама 2026 жылы (климат бойынша белсенді кезең маусым-қараша) биоәртүрлілікті (БҰҰ-ның биологиялық әртүрлілік туралы конвенциясы) және шөлденуді (БҰҰ-ның шөлдену туралы конвенциясы), сондай-ақ 2026 жылы өтетін Рио конвенциялары бойынша үш COP үшін климатты (БҰҰ-ның КӨКК) қамту үшін оқытуды кеңейтетіні белгілі болды. Қатысу үшін ел өзара түсіністік туралы меморандумға қол қоюы керек, оның негізгі шарты - қатысушының ел делегациясындағы маңызды рөліне кепілдік беру, байланыс пен ақпаратқа қол жеткізу және процеске қатысушы тараптың өкілі ретінде тіркелу. 18–35 жас аралығындағы кандидаттарды (4–5 адамға дейін) елдің өзі айқындайды, сондай-ақ мемлекеттік органдар, азаматтық қоғам, академиялық орта және басқа да қоғамдық салалар бойынша олардың әртүрлілігін қамтамасыз ету ұсынылады. Оқудың екі түрі бар: бастапқы және жоғары (екінші курс). Оқыту бағдарламасына екі апта сайынғы әлеуетті арттыру және ай сайынғы оқыту сабақтары (айына үш рет екі сағат және екі сағат үй тапсырмасы) кіреді, жалпы жұмыс жүктемесі аптасына шамамен бес сағатты құрайды. Әрбір қатысушының ілгерілеуі бақыланады және ай сайын NFP-ге тапсырылады, оны елдің өзі бағалайды, ал COP-қа қорытынды есеп ұсынылады. Биылғы жылы Өзбекстаннан екі қатысушы бағдарламаның арқасында делегацияға көмектесе алды. Бағдарлама қатысушыларға ешқандай қаржылық міндеттемелер жүктемейді, бірақ дамушы елдер үшін COP-қа баруға қаржыландыруды қамтамасыз етеді, соның ішінде қаражат жинау арқылы жиналған бір-екі қатысушының жол жүру, тұру және тәуліктік шығындары. Келесі жылға арналған алдын ала кестеге елдермен байланыс (қаңтар-наурыз айларында БҰҰ КӨКК арналары арқылы тарату), меморандумға қол қою (мерзімі сәуірде) және қатысушыларды ұсыну (мамырда) кіреді. Дегенмен, шөлейттену аймағы үшін (тамызда COP) шұғылдық өте маңызды, себебі шақырулар қаңтар айына дейін жіберіліп жатыр, бұл NFP-ларды дереу тағайындауды талап етеді. Сонымен қатар, климат және биоәртүрлілік процесі келесі жылдың қаңтарында басталады. Сонымен қатар, кездесу барысында ҚР Экология министрлігінің бағынысты ұйымының қатысуымен бағдарламаларды тиімді үйлестіру үшін үшжақты келісім жасасу мүмкіндігі талқыланды.

3.2. Loss and Damage (L&D)

21 қарашада LDC үйлестірушісі және L&D сарапшысы М. Хафиджул Ислам Ханмен (Бангладеш) ҚР шығындар мен залалға дайындықтың ұлттық бағалауын (L&D дайындығы) дайындауда қолдау көрсету мақсатында кеңес өткізілді. Кездесу барысында техникалық тапсырмаларды тұжырымдау және жұмыс тобын құру үшін қажетті әлеуетті деректер, сондай-ақ SN құралдары мен басқа да көздерді пайдалана отырып, осы жұмысты қаржыландырудың оңтайлы нұсқалары талқыланды. Бұдан бөлек, сарапшы ҰДАС құжатында L&D тарауын тұжырымдау мәселесі бойынша кеңес беріп, Вануату, Непал және Бангладештің шығындар мен залалдарды ұлттық стратегиялық құжаттарға енгізу тәжірибесін мұқият зерделеуді күшті түрде ұсынды.

4. Параллель оқиғалар және басқа да мәселелер

4.1. COY 20 жастар конференциясы

YOUNGO жастар конференциясы (COY 20) 2025 жылдың 6-8 қарашасы аралығында Бразилияның Белен қаласындағы Пара федералды университетінде (UFPA) өтті. Ол климаттық саммит алдындағы білім беру сессиялары мен стратегиялық жоспарлауды біріктірді. Бағдарламаға «Ұлы үдеу» тұрғысынан ұрпақаралық климаттық әділетсіздікті зерттейтін, соның ішінде Арал теңізінің қайғылы тәжірибесіне сілтеме жасайтын Планетарлық денсаулық тұжырымдамасын талқылау кірді. Со Цуджита (Жапонияның климаттық жастары) басқарған техникалық сессия Париж келісімінің GST және ETF құралдарына бағытталған. COY 20 COP 30 атқарушы директоры Ана Тони мен COP 29 климаттық чемпионы Лейла Хасанованың қатысуымен жаһандық жастар туралы мәлімдемеге ресми түрде қол қоюмен аяқталды, бұл жастардың жаһандық климаттық күн тәртібін қалыптастырудағы институционалдық рөлін нығайтты.

4.2. «Климат үшін су» іс-шарасы (Баку су зертханасы)

Іс-шара барысында өткен жылы қабылданған «Климат үшін су» іс-қимылы» Баку декларациясын іске асыру бойынша презентация өтті. Декларацияның негізгі мақсаты - су дипломатиясын климаттық саясаттың бөлігі ретінде тану. Декларация шеңберіндегі жұмыс үш жұмыс бағытына бағытталған: насихаттау, ғылыми деректер (әсіресе ортақ су бассейндері үшін) және саясатты нығайту. БАӘ (COP 28 төрағалығы) су консенсусына және су тапшылығын шешу үшін айтарлықтай ресурстарды бөлуге берілгендігін растады. Дүниежүзілік мемелекет ұйымы (ДМҰ) су циклдері болжанбайтын болып бара жатқандықтан, ғылыми деректерді жақсарту қажеттілігін атап өтті. Франция «Бір су» тұжырымдамасын қолдана отырып, әрбір өзен бассейні үшін бейімделу жоспарларын қабылдау тәжірибесін атап өтті, сондай-ақ Бір су саммиті аясында ҚР бірлескен жұмыстың оң нәтижелерін атап өтті. ЮНЕП атқарушы директоры Ингер Андерсен су циклінің барлық кезеңдерінде су ресурстарын басқаруды және суды тұтынудың экономикалық моделін жетілдіру қажеттілігін атап өтіп, Тараптарды диалогқа шақырды.

4.3. «NDC 3.0 процесіне жастарды тарту» тақырыбындағы өңіраралық параллель іс-шара

Әзербайжан павильонында Орталық Азия елдері мен Моңғолия өкілдерімен бірге спикер ретінде қатыстым. Іс-шара Орталық Азия мен түркі елдерінің жастар көшбасшыларын NDC 3.0 қалыптастыру тәжірибесімен алмасу үшін біріктірді. UNICEF қолдауымен ҚР балалар мен жастардың қатысуымен NDC 3.0 әзірлеу процесі таныстырылды. Сессия жастар консультациялары, жергілікті жастар конференциялары (LCOY) және ұлттық жастардың климат жөніндегі мәлімдемелері сияқты инновациялық тәсілдерді айқындады, олар жастар дауысының саясат нәтижелеріне айналуына көмектеседі. Іс-шара Орталық Азия мен түркі елдері өңірлерінде жастардың ұлттық климаттық саясатқа қатысуын күшейту үшін өңірлік ынтымақтастық пен өзара оқытудың маңыздылығын атап өтті.

4.4. «Декарбонизацияға инвестиция салу: Қазақстанның жасыл технологиялық қызмет операторының моделі және аймақтық перспективалары» атты Қазақстандық іс-шара

ҚР жасыл технологиялар қызмет көрсету операторының моделі және аймақтық перспективалар бойынша қосымша іс-шара өтті. Іс-шараға “Жасыл академия” ғылыми-білім беру орталығы, IGTIC технологияларды коммерцияландыру орталығы және Қазақстанның Даму банкі сияқты қазақстандық мекемелердің спикерлері, сондай-ақ UNEP-CCC, GCF және БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының халықаралық серіктестері қатысты. Талқылау жасыл

қаржыландыру тетіктері мен Орталық Азиядағы климаттық технологиялар шешімдерін кеңейтуге бағытталды.

4.5. «Тұрақты қалалық инфрақұрылым үшін шешімдерді жеделдету» қосымша іс-шарасы

Іс-шара қалалық климаттық әрекеттер арқылы қоғамдастықтың қатысуына және жасыл жұмыс орындарын құруға бағытталған. Мэрлер мен қала басшылары, сондай-ақ БҰҰ агенттіктері және даму серіктестері қатысты. БҰҰ Хабитаттың бейімделу жөніндегі директоры ұлттық үкіметтердің климаттың табысты болуында, әсіресе бейімделуде маңызды рөл атқаратынын атап өтті. Климаттық әсерлер күшейген сайын, қызметтер көрсетілетін және активтер шоғырланған жерде ұлттық деңгей маңызды бола түседі. БҰҰ Хабитаты ұлттық үкіметтерді қолдаумен 2026 жылға қарай қамтуды 300 қалаға дейін кеңейтуді мақсат ететін бейімделу жоспарын іске қосты. БҰҰ Қоршаған орта бағдарламасының өкілі елдерді қаржыландыруға қол жеткізуде және жергілікті деңгейде климатқа төзімді инфрақұрылым құруда қолдау көрсету бойынша ынтымақтастықты талқылады.

4.6. Қосымша іс-шара: «Жаһандық климат және даму мақсаттарына жету үшін жасыл индустрияландыруды жеделдету»

Бразилия климаттық және даму мақсаттарына қол жеткізу үшін жасыл индустрияландыруды жеделдетуге бағытталған Белен декларациясын таныстырды. Онда өнеркәсіп секторының жаһандық шығарындылардың ширегіне жауапты екені, ал олардың жартысынан астамы темір, болат және цемент өндірісіне тиесілі екені атап өтілді. Елдер жасыл индустрияландыруға 1,8 трлн АҚШ долл. көлемінде қаржы бөлді. Басым іс-қимылдарға 2025 жылға қарай өнеркәсіпті декарбондаудың нақты мақсаттары мен мерзімдерін қамтитын күшейтілген NDC ұсыну, таза сутек инфрақұрылымын дамыту, энергетикалық желілердің өткізу қабілетін кеңейту және жасыл энергетика аймақтарын құру жатады. Ұлыбритания Германия және Канадамен бірлесіп өнеркәсіпті декарбондау үшін 1,3 млрд АҚШ долл., сондай-ақ дамушы нарықтарға қолдау көрсетуге бағытталған елдік хаб акселераторы бағдарламасына қосымша 30 млн АҚШ долл. бөлетінін жариялады. Декларацияның негізгі қағидаттары технологиялар трансферті, қаржыландыруды жұмылдыру, дамушы елдердің әлеуетін арттыру және халықаралық ынтымақтастықтың жаңашыл күн тәртібін қалыптастыру болып табылады. Құжатта өнеркәсіптік транзитте ешбір ел назардан тыс қалмауы тиіс екені ерекше атап өтілді.

4.7. «NDC 3.0 құжаттарында қазба отыннан бас тарту барысын бейнелеу» тақырыбындағы параллель іс-шара

Іс-шара алдағы NDC 3.0 құжаттарында елдер қазба отынынан бас тарту жөніндегі көшу жолдарын қалай көрсете алатынына арналды. Талқылаулар GST нәтижелеріндегі қазба отынын кезең-кезеңімен тоқтату жөніндегі міндеттемелерді ұлттық климаттық жоспарларға енгізудің практикалық тәсілдеріне шоғырланды. Елдер салалық мақсаттарды белгілеу, саяси шеңберлерді әзірлеу және энергетикалық транзитті іске асыру стратегиялары бойынша тәжірибесімен бөлісті. Негізгі назар әділетті өтпелі кезең қағидаттарына, өтпелі кезеңде энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге және NDC мақсаттарын 1,5°C траекторияларымен сәйкестендіруге бағытталды.

4.8. Қазақстанның іс-шарасы: «Орталық Азиядағы климатқа байланысты көші-қон және жасыл дағдылар: 2026 жылғы Өңірлік экологиялық саммитке апарар жол»

Орталық Азия өңіріндегі климатқа байланысты көші-қон үлгілері мен жасыл дағдыларды дамыту мәселелері қарастырылды. Талқылаулар Орталық Азия елдерінің ішінде және олардың арасында халықтың қоныс аударуына қуаңшылықтар, су тапшылығы және ауа райының экстремалды құбылыстары қалай әсер ететінін айқындады. Климаттық көші-қон мәселелерін

ұлттық бейімделу жоспарлауына және өңірлік шеңберлерге интеграциялаудың маңыздылығы атап өтілді.

4.9 «Климаттық іс-қимылдарды қолдау үшін ұлттық баяндамалар» тақырыбындағы қатар өткен іс-шара

Қосымша іс-шара БҰҰ КӨНК бойынша парниктік газдарды түгендеу, азайту шаралары, қоғамдастықпен өзара іс-қимыл және климаттық саясат туралы есеп берудің негізгі құралдары ретіндегі ҰК-ға бағытталды. Талқылауда ҰК-лардың қалай прогресті көрсететіні, алынған сабақтармен бөлісетіні және мүдделі тараптарды климаттық стратегиялардың дамуы туралы хабардар ететіні атап өтілді. Сессияда ҰК-лардың ашықтықты арттырудағы, деректер сапасын жақсартудағы және ҰДАС-тарды хабардар етудегі маңызды рөлі атап өтілді. Негізгі тақырыптарға деректер жинау мен салалық талдаудағы қиындықтар, ҰК нәтижелерін ұзақ мерзімді климаттық стратегияларға біріктіру, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастық пен әлеуетті арттыру мүмкіндіктері кірді.

4.10. Қосымша іс-шара: «Апаттық тежегішті басу: метанға қатысты әділ және жедел әрекет етудің жаңа ғылымы»

Сессия метанды қысқартудың өзектілігіне назар аударудан басталды. IEA метан концентрациясының басқа парниктік газдарға қарағанда жылдамырақ өсіп жатқанын және есептілікте жиі төмен бағаланатынын атап өтті. 100 млрд текше метрге дейін қысқарту әлеуеті бар, ал қазба отынымен байланысты метан шығарындыларының 75 пайызы қолданыстағы технологиялар арқылы жойылуы мүмкін. Негізгі ой – уәделерден нақты іс-қимылдарға көшу, соның ішінде ұлттық метан жоспарларын әзірлеу қажеттігі. Global Methane Hub өкілі метанның қазіргі жылынудың 0,4°C-қа дейінгі үлесі бар екенін және спутниктік деректердің оны анықтау үшін қуатты құралға айналып жатқанын атап өтті. Африка өкілі метанды қысқартуды дамуды жеделдететін фактор ретінде көрсетіп, әсіресе денсаулық пен гендерлік теңдікке пайдалы таза пештерді енгізудің маңызын айтты. Сонымен қатар жасанды интеллектті мониторингке пайдалану және әлеуетті арттыру бойынша өңірлік семинарлар жоспары талқыланды.

4.11. Болат өнеркәсібін декарбондау жөніндегі жоғары деңгейлі дөңгелек үстел

Төрт негізгі мәселе анықталды: жасыл болатқа деген үлкен қызығушылық, бірақ жоғары инвестиция қажет; сатып алу келісімшарттары инвестицияны тартымды ете алады; және жасыл шойын өндірісіне айтарлықтай қызығушылық артып келеді. Ұлыбритания жасыл болатқа көшуге толық берілгендігін растады, болат өнеркәсібі жаһандық шығарындылардың 7 пайызына жауапты екенін атап өтті. Көміртегін декарбонизациялау қиын секторларға техникалық және қаржылық қолдау көрсететін Ұлыбритания-Бразилия өнеркәсіптік декарбонизация серіктестігі жарияланды. Саймон Шарп болатты декарбонизациялау «әлі басталмағанын» және саудаға әсері маңызды екенін атап өтті. Көміртегі бағасын белгілеу, субсидиялар және сауда шараларын қоса алғанда, саяси тетіктер талқыланды. Негізгі қиындық: елдер арасындағы көміртегі қарқындылығының әртүрлі болуы тең ойын алаңын қамтамасыз ету үшін сауда шараларын қажет етеді. Таза болат нарығын дамыту үшін бірлесіп жұмыс істеу мүмкіндігіне баса назар аударылды.

4.12. Қазақстанның «Орталық Азиядағы климаттың өзгеруі, денсаулық сақтау және өнімділіктің төмендеуі» атты іс-шарасы

Орталық Азиядағы температураның көтерілуі мен қатты ыстықтың қоғамдық денсаулыққа қалай зиян келтіріп, еңбек өнімділігін төмендетіп жатқанын бағалау жүргізілді. Спикерлер ыстық стрессі ауыл шаруашылығында және басқа да климатқа сезімтал салаларда өнімділікті төмендететінін, ал климатқа байланысты аурулар мен тыныс алу жолдарының аурулары жиілеп бара жатқанын атап өтті. Елдерге денсаулық сақтауды бақылау жүйелерін нығайтуға, ыстық пен

денсаулыққа қатысты іс-қимыл жоспарларын әзірлеуге және тұрақты қоғамдық денсаулық сақтау инфрақұрылымына инвестиция салуға шақырылды. Талқылауда сондай-ақ аймақтық ынтымақтастықтың, соның ішінде 2026 жылы жоспарланған Аймақтық қоршаған ортаны қорғау саммиті арқылы маңыздылығы атап өтілді, ол климат пен денсаулыққа қатысты ортақ қиындықтарға үйлестірілген жауаптар беру үшін платформа болып табылады деп күтілуде.

4.13. Қосымша іс-шара: «CiACA бастамасы арқылы көміртегі бағасын көтеру және 6-бапты енгізу»

Сессияда Германия қаржыландыратын, 38 елді қамтитын климаттық әрекеттерге арналған ұжымдық құралдар бастамасы CiACA шеңберіндегі ілгерілеушілікке назар аударылды. CiACA көміртегі бағасын белгілеу тұжырымдамаларын нақты жобаларға айналдыруда елдерді қолдайды және 2025 жылы бес аймақтық диалог ұйымдастырады. Панама институционалдық тетіктерге баса назар аудара отырып, көміртегі нарығының құрылымын ұсынды, Шри-Ланка 22 CRM жобасын және ұлттық көміртегі қорын құруды атап өтті, ал Эфиопия CiACA қаржылық және техникалық қолдауының артықшылықтарын атап өтті. Германия 6-бапқа қатысу климаттық амбицияны күшейтуі керек екенін, жеке сектордың қатысуы өте маңызды екенін атап өтті. Камерун CiACA қолдайтын көміртегі бағасын белгілеу әлеуеті туралы зерттеуді талқылады, хабардарлықтың төмендігі және техникалық мүмкіндіктердің шектеулілігі сияқты қиындықтарды атап өтті.

4.14. Қосымша іс-шара: «Көміртегісіздендіру қиын салалар: шығарындыларды азайту және энергия тиімділігін арттыру - NTNU және SINTEF сессиясы»

Сессия цемент, болат, аммиак және сутегі өндірісі сияқты көміртегінсіздендіру қиын салалар үшін декарбонизация стратегияларына бағытталды. NTNU және SINTEF бұл салалардағы шығарындыларды терең азайту үшін энергия тиімділігін арттыру, процестік инновациялар және көміртекті ұстау, пайдалану және сақтау (CCUS) технологияларын кең көлемде енгізу қажет екенін атап өтті. Спикерлер CCUS процестік шығарындыларды жою мүмкін емес салалар үшін негізгі технология болып қала беретінін атап өтті және енгізуді жеделдетуге бағытталған үздіксіз зерттеулерді, пилоттық жобаларды және өнеркәсіптік серіктестіктерді ұсынды.

4.15. «Метан: уәделерден іс-әрекетке дейін» қосымша іс-шарасы

Сессия қалдықтар секторын трансформациялау үшін айтарлықтай қаржыландыру, стратегиялық жоспарлау және сенімді реттеуші база қажет екенін атап өтті. Қатысушылар қалдықтарды энергияға айндыру жобалары үшін шикізаттың болжамды жеткізілуінің маңызын көрсетіп, қазіргі белгісіздік инвестицияларды тежеп тұрғанын айтты. Мүдделі тараптар неғұрлым нақты саяси орта, тәуекелдерді азайту тетіктері және жеке сектордың белсенді қатысуы қажеттігін алға тартты. Пластик жөніндегі жаһандық келісімді аяқтауға және қалдықтарды басқаруды NDC-ке неғұрлым айқын түрде интеграциялауға кең қолдау білдірілді. Қалдықтардан шығатын метан шығарындыларын азайту мәселесі этикалық, экологиялық және экономикалық басымдық ретінде сипатталды, және көптеген қатысушылар тиімді шешімдердің қазірдің өзінде бар екенін, алайда оларды кеңейту үшін тиісті реттеу мен нарықтық құрылымдар қажет екенін атап өтті.

4.16. «Уәделерден іске: Орталық Азияның климаттық іс-қимылдары жаңартылған NDC (NDC 3.0) және метан шығарындыларын қысқарту арқылы» тақырыбындағы қатар өткен іс-шара

Барлық елдер Орталық Азия 80 млн адамды біріктіретін біртұтас дауыс ретінде сөйлеуі тиіс екенін, бұл өңірдің климаттық лидерлігін күшейтіп, ұжымдық климаттық іс-қимылдарды жеделдететінін баса атап өтті. ҚР жаңартылған NDC 3.0 толық дайын екенін және үкіметтің мақұлдауын күтіп отырғанын хабарлады. Қырғызстан өз NDC 3.0-ін ұсынғанын жариялап,

халықаралық климаттық күн тәртібінде таулы аймақтар тақырыбын ілгерілету бойынша «Тау серіктестігі» арқылы жүргізіліп жатқан белсенді жұмыстарын атап өтті. Тәжікстан NDC 3.0-ді 2026 жылдың басында ұсынуды жоспарлап отырғанын және Орталық Азия мемлекеттері арасындағы ең өршіл NDC мақсатына ие екенін мәлімдеді. Өзбекстан кең ауқымдағы талдамалық жұмыстан кейін жаңартылған NDC 3.0-ді ұсынғанын растады. Елдің міндеттемелері 2035 жылға қарай 2010 жылмен салыстырғанда көміртек интенсивтілігін 50 пайызға төмендетуге бағытталған, негізінен жаңартылатын энергия өндірісін кеңейту есебінен. Талқылаулар өңірдің прогресін және метан шығарындыларын қысқарту бойынша үйлестірілген тәсілдерді, сондай-ақ Орталық Азиядағы NDC іске асыруды келісуді қоса алғанда, терең өңірлік ынтымақтастықтың маңыздылығын атап өтті.

4.17. Қосымша оқиға: «Жеңілдету: Жаңартылатын энергия көздерін кеңінен қолдау, қазба отындарын біртіндеп тоқтатудың күшті сигналдары»

БАӘ, Германия, Португалия, Австралия, Сингапур, Армения, Гана және басқа да елдер жаңартылатын энергия көздерін кеңейтуді және жаңа декарбонизация жолдарын атап өтті. Тувалу, Словения және ЕО қазба отындарын біртіндеп тоқтатуды немесе қазба отынына субсидияларды жоюды ашық түрде талап етті. Бразилия және БҰҰ Бас Ассамблеясының төрағасы әлем 2030 жылға қарай жаңартылатын энергияны үш есеге немесе энергия тиімділігін екі есеге арттыру жолында әлі де алшақтап бара жатқанын ескертті. Кейбір елдер (Армения және Сингапур) ядролық энергетиканы өз стратегиясының бөлігі ретінде атап өтті.

4.18. «Ұлғайып жатқан әсерлер жағдайында бейімделуге қойылатын талаптардың артуы» тақырыбындағы қатар өткен іс-шара

Әртүрлі өңірлердің елдері қуаңшылықтар, теңіз деңгейінің көтерілуі, мұздықтардың еруі және ауа райының экстремалды құбылыстары сияқты күшейіп жатқан климаттық әсерлерді сипаттады. SIDS елдері (Маршалл аралдары, Тувалу, Суринам, Палау) 1,5°C шегін өмір сүрудің шекті деңгейі ретінде белгіледі. Орталық Азия елдері, оның ішінде Өзбекстан, аймақтағы қатты жылынуды және мұздықтардың жоғалуын атап өтті. Португалия, Испания, Уругвай және Гаити су тапшылығының күшеюі, өрттер және табиғи апаттар туралы хабарлады. Көптеген елдер NAP-тың маңызын атап өтіп, GGA шеңберінде неғұрлым нақты индикаторлар әзірлеуге шақырды. Адаптация бірнеше рет жедел, жеткіліксіз қаржыландырылған және тұрақтылық үшін шешуші маңызды бағыт ретінде сипатталды.

4.19. «Риодан Беленге: экожүйелерді қалпына келтіру және климаттық тұрақтылықты арттыру үшін синергиялық іс-қимылдар» тақырыбындағы қатар өткен іс-шара

Армения COP 17-нің ұлттық есептілікке баса назар аударғанын атап өтті, мақсаттарға жетудің дәйекті ілгерілеуін қамтамасыз ету үшін ҰДАС-ты барлық басқа ішкі есептілікпен үйлестіру қажеттілігін атап өтті. Армения қайталануды болдырмау және кешенді шешім қабылдауды қамтамасыз ету үшін конвенциялар бойынша үйлестірілген іс-қимылдың - биоәртүрлілік, климат және жердің деградациясы бойынша - маңыздылығын атап өтті. Моңғолия құрғақшылық, су тасқыны және шаңды дауылдарды қоса алғанда, климаттық және экологиялық мәселелерді шешуге кешенді көзқарасын атап өтті. Олардың стратегиясы силостарды бұзуға және «бір күш, бір ландшафт, бір нәтиже» қағидатын алға жылжытуға бағытталған. Осал және қоғамдық топтарға қолжетімді синергетикалық қаржыландыру қажеттілігі білдірілді. Моңғолия делегаттарға «үш COP үшін үш планетамыз жоқ» екенін еске салып, экожүйелерді қалпына келтіру үшін бірыңғай, синергетикалық әрекеттерге шақырды.

4.20. Ерікті көміртек нарығы стандарттары жөніндегі министрлік сессия

SBTi өзінің Корпоративтік нөлдік шығарындылар стандарты (CNZS) – нөлдік шығарындылар бойынша сенімді мақсаттарды белгілеуге арналған жаһандық жетекші эталон – қайта қарап жатыр. Қазіргі уақытта 2 200-ден астам компания осы стандарт бойынша мақұлданған міндеттемелерге ие. Бұл алғашқы ірі жаңарту SBTi стандарттарды әр 2–5 жыл сайын қайта қарау талабына сәйкес келеді және құрылымды заманауи климаттық ғылыммен, озық практикалармен және компаниялар нөлдік шығарындыларға қол жеткізу кезінде кездесетін практикалық қиындықтармен үйлестіруге бағытталған. Жаңартылған жоба қазір көпшілік талқылауына ашық. Жаңарту стандарттың ғылыми негізділігін сақтай отырып, оны неғұрлым инклюзивті және практикалық етуге бағытталған. Негізгі міндеттерге 2050 жылға дейінгі жаңартылған климаттық ғылымды және шығарындылар траекторияларын қамту, құн тізбегіндегі (value chain) шығарындылар бойынша нұсқаулықты жетілдіру, үздіксіз жетілдіру циклдарын интеграциялау, сондай-ақ жалпы құрылымды және пайдаланушылық ыңғайлылықты жақсарту кіреді.

4.21. «NDC 3.0-ді іске асыру: технологиялық қажеттіліктерді бағалау және іс-қимыл жоспарлары» тақырыбындағы қатар өткен іс-шара

Әзербайжаннан келген спикер өңірдегі климаттық қысымның артып келе жатқанын – су тасқындары, қуаңшылықтар, орман өрті және Каспий теңізі деңгейінің жылдам төмендеуі – атап өтіп, 2035 жылға қарай шығарындыларды 40 пайызға қысқартуға арналған күшейтілген мақсатқа қол жеткізу үшін жұмсарту мен бейімделу бағыттарында ауқымды технологиялық жаңғыртулар қажет болатынын айтты. Сондай-ақ Әзербайжанның жақында GEF қолдауымен бесінші жаһандық цикл аясында жаңа технологиялық қажеттіліктерді бағалау (TNA) жобасын бастағаны атап өтілді. Бразилия спикері тиімді NDC жаңа уәделерге емес, нақты әрі сенімді құрылымдалған іске асыру жолдарына тәуелді екенін баса айтты. GCF өкілдері технологиялық қажеттіліктерді айқындаудан қаржыландыру мен іске асыруға көшу үшін бұрын-соңды болмаған деңгейдегі ынтымақтастық қажет екенін, әрі ұсыныстардың 80 пайыздан астамы технологиялық компонентті қамтитынын мәлімдеді. БҰҰ РКИК-тің Технологиялық бөлімінің өкілі жаңартылған NDC құжаттарында климаттық технологиялардың барған сайын неғұрлым айқын және егжей-тегжейлі түрде көрініс тауып отырғанын көрсететін үрдістерді таныстырды.

4.22. Қазақстанның іс-шарасы: «Ормандар және жердің деградациясы: үш Рио конвенциясының синергиясы және Орталық Азияның жаһандық шешімдерге қосқан үлесі»

ҚР өз NAP құжатын әзірлеуді аяқтап жатыр және ұзақмерзімді 2060 жылға дейінгі көміртектік бейтараптық стратегиясына және ұлттық жол картасын әзірлеудің қазіргі процесіне сүйене отырып, жаңартылған NDC 3.0 құжатын COP 30 аяқталғанға дейін ұсынуға дайындалуда. Алайда ұлттық деңгейдегі іс-қимылдар жеткіліксіз, сондықтан жалпы климаттық және экологиялық сын-қатерлерді шешу үшін өңірлік ынтымақтастықты күшейту қажет. Осы контекстте ҚР 2026 жылғы 23–24 сәуірде Орталық Азияның орнықты болашағына арналған ортақ өңірлік көзқарасқа бағытталған Өңірлік экологиялық саммитті қабылдайды.

4.23. «WIPO. Инновациялар мен технологиялар арқылы климаттық апаттардың алдын алу» тақырыбындағы қатар өткен іс-шара

Зияткерлік меншік жөніндегі дүниежүзілік ұйым (WIPO) әзірлеген Green Technology Book басылымының төртінші шығарылымы су тасқындары, қуаңшылықтар, дауылдар және экстремалды ыстық сияқты климаттық апаттардың салдарымен күресуге арналған технологияларға бағытталған. Басылым WIPO GREEN платформасындағы 145 мыңнан астам жасыл технологиялық шешімдерге сүйенеді, ал оның негізгі мақсаты – инновацияларды нақты қолдану мүмкіндігін кеңейту, технология әзірлеушілерін олар аса қажет өңірлермен тиімді байланыстыру. Жер халқының шамамен ширегі (1,8 млрд адам) су тасқыны қаупі жоғары

аймақтарда тұрады, олардың 90 пайызы табыс деңгейі төмен және орташа елдерде, бұл мәселелер ҚР үшін де өзекті, әсіресе 2024 жылғы көктемде солтүстік өңірлерде болған су тасқындарынан кейін. Қазіргі технологиялар жасанды интеллектке негізделген болжамдау жүйелері, спутниктік мониторинг және цифрлық егіздер арқылы су тасқынының алдын алуға мүмкіндік береді; сондай-ақ тұрақты инфрақұрылым, смарт-дренаж жүйелері және табиғи шешімдердің тиімділігі атап көрсетілді. Халықты жедел хабардар ету және үйлестіру үшін цифрлық құралдардың рөлі ерекше маңызды. Green Technology Book халықаралық білім алмасу құралы ретінде климаттық тұрақтылықты арттыру үшін бар технологияларды ұлттық жағдайларға бейімдеу қажеттігін айқын көрсетеді.

4.24. «Халықаралық авиация және ОДМ 7: жаһандық көлік секторында таза энергияға көшу үдерісін жеделдету» тақырыбындағы қатар өткен іс-шара

Іс-шарада Халықаралық азаматтық авиация ұйымы (ICAO) тұрақты авиациялық отынға (SAF) бағытталған таза авиациялық энергетикалық жол картасының жаңартылған нұсқасын ұсынды. Басты назар төрт бағытқа аударылды: саясат және жоспарлау, нормативтік база, іске асыруды қолдау және қаржыландыру. Айтарлықтай ілгерілеушілік байқалды: SAF саясаттарының саны 83-ке дейін, бекітілген шикізат көздерінің саны 42-ден 49-ға дейін, ал CORSIA сертификатталған нысандар саны 6-дан 25-ке дейін өсті. Техникалық-экономикалық негіздемелер 4-тен 33-ке дейін өсті, 265 серіктес және 78 зерттеу жобасы тіркелді. Ең әсерлі нәтижелер қаржыландыруда болды: SAF сатып алу туралы келісімдер саны 93-тен 167-ге дейін өсті, жалпы инвестиция 67,6 млрд АҚШ долл. жетті, 546 жаңа SAF нысаны және 54 млрд литр отын жоспарлануда. ICAO жаһандық прогресті бақылау үшін «Таза энергияны бақылау құралын» енгізді. ҚР үшін бұл бастамалар SAF өндірістік бағдарламаларына қатысу және тұрақты энергетикаға инвестиция тарту мүмкіндіктерін ашады.

4.25. Қосымша іс-шара: «Климаттың өзгеруін азайту және бейімделуді ілгерілетуші заңгерлер: IBA сессиясының нәтижелері»

COP 30 конференциясында Халықаралық адвокаттар қауымдастығы климаттық күн тәртібіндегі заңгерлік қауымдастықтың рөлі туралы сессия өткізді, оны Сантьяго Э. Гомес Сифуентес модераторлық етті. Сарапшылар құқықтық құралдардың pro bono қолдаудан табиғат құқықтары тұжырымдамасына дейінгі эволюциясын талқылады. Мари Кингстон (халықаралық заң фирмасы DLA Piper) дамушы елдердің делегациялары үшін pro bono құқықтық қолдаудың және Халықаралық Сотпен жұмыс істеудің маңыздылығын атап өтті. Сайед Булент Сохайл (Пәкістан) сот ісінен медиацияға және табиғи нысандардың құқықтарын заңнамалық тұрғыдан тануға аймақтық ауысуды атап өтті. Клара Черва (Бразилия) Париж келісімінің адам құқықтары жүйесіне интеграциялануын атап өтті, бұл тиісті тексеру механизмдері арқылы корпоративтік міндеттемелерді күшейтеді. Талқылауда сонымен қатар Беатрис Пауло де Фронтин көтерген «өзен құқықтары» тақырыбы және климаттық іс-қимылдардың ашықтығын қамтамасыз ету және «жасыл жуумен» күресу үшін блокчейн және жасанды интеллект сияқты жаңа технологияларды пайдалану қарастырылды, бұл адвокаттар қауымдастықтарының тиімді климаттық басқаруды қалыптастырудағы рөлінің артып келе жатқанын растады.

5. Трамп әкімшілігі кезіндегі климаттық қаржыландыру үрдістері және АҚШ басымдықтары

5.1. Климаттық қаржыландыру үрдістері

2024 жылы құрылған NCQG дамушы елдерге 2035 жылға қарай жыл сайын кемінде 300 млрд АҚШ долл. беруді көздейді. Дамушы елдердің қажеттіліктерінің нақтырақ бағасы 2035 жылға қарай 1,3 триллион долларды құрайды. Бұл қаражат төмен көміртекті технологияларды енгізу, климаттық қауіптерден қорғау және жасыл дамуды ынталандыру үшін қажет. NCQG мақсаты тек қаражаттың жалпы көлемін ғана емес, сонымен қатар оларды беру нысандарын, соның ішінде гранттарды, жеңілдікпен берілетін несиелерді, несиелерді және жеке инвестицияларды ескереді.

Климаттық қаржыландырудың негізгі көздеріне MDB арқылы мемлекеттік көпжақты қаржыландыру, MDB жұмылдыратын жеке қаржыландыру, көпжақты климаттық қорлар, екіжақты қаржыландыру және екіжақты көздер жұмылдыратын жеке қаржыландыру жатады. MDB ең үлкен үлес қосады, төмен және орта табысты елдерге мемлекеттік қаражат береді, капиталды арттыру және реформалар жоспарланған, бұл олардың қаржыландыруын 2030 жылға қарай 120-240 млрд АҚШ долл. дейін жеткізеді. MDB жұмылдыратын жеке қаржыландыру 2022 жылғы 15 млрд АҚШ долл. 2030 жылға қарай 65 млрд АҚШ долл. дейін артады деп күтілуде, ал MDB шегіне жеткеннен кейін ол жыл сайын 91-130 млрд АҚШ долл. жеке қаражатты жұмылдыра алады. ЖЖҚ және Бейімделу қоры сияқты көпжақты климаттық қорлар қаржыландыруды негізінен гранттар түрінде қамтамасыз етеді, бұл ең кедей елдер үшін маңызды. Олардың көлемі 2022 жылы 3,4 млрд АҚШ долл. құрады, ал 2030 жылға қарай оны үш есеге дейін 10 млрд АҚШ долл. дейін жеткізу жоспарлануда.

Болашақта гранттар мен жеңілдік несиелерінің қазіргі үлесін сақтаудың өзі күш-жігерді қажет етеді, себебі MDB арқылы қаржыландыруды арттыру және 300 млрд АҚШ долл. бір бөлігін қоса алғанда, жұмылдырылған жеке қаржыландыру ең кедей елдерге арналған гранттарға емес, негізінен орташа табысты елдерге берілетін несиелер мен инвестицияларға бағытталатын болады.

Климаттық қаржыландыру көлемі 2016 жылдан бері екі есеге өскенімен, қаражаттың ел топтары арасында бөлінуі айтарлықтай өзгеріссіз қалды. 2022 жылы бөліну келесідей болды: табысы төмен елдер - 11,1%; орташа табысы төмен елдер - 46,5%; орташа табысы жоғары елдер - 34,5%; жоғары табысты елдер - 3,4%; табыс топтары бойынша бөлінбеген қаржыландыру - 20,4%.

Көпұлтты даму банктері немесе жеке қаржыландыру (әсіресе жеңілдіксіз несиелер) арқылы қаржыландырудың артуы табысы төмен елдерге қарағанда орташа табысты елдерге көбірек пайда әкеледі. 2022 жылғы жағдай бойынша жұмылдырылған жеке қаржыландырудың тек 3%-ы ғана табысы төмен елдерге бағытталған.

Әрине, 1,3 триллион долларлық мақсатқа жету өте қиын болады. Қаражат бұрыннан көрсетілген көздерден, сондай-ақ мемлекеттік қаражат арқылы жұмылдырылмаған жеке қаржы ағындарынан түсуі керек. IHLEG-тің соңғы есебінде жалпы соманың шамамен жартысы - 650 млрд АҚШ долл. - шекарааралық жеке қаржыландырудан, ал екінші жартысы халықаралық мемлекеттік қорлардан түсуі керек екені айтылған.

Мемлекеттік қаржыландырудың осы деңгейін тарту бай елдерден айтарлықтай үлкен амбицияны және MDB капиталын айтарлықтай арттыруды талап етеді. Сонымен қатар, елдер халықаралық салықтар сияқты «баламалы» қаржыландыру көздерін пайдалану үшін жаңа халықаралық келісімдер мен уағдаластықтарға қол қоюы керек болады, бұл қаражаттың айтарлықтай бөлігі дамушы елдердегі климаттық іс-шараларға бөлінеді. Жеке қаржыландыруды дамыту да қиын, бірақ маңызды міндет болады.

Климаттық іс-қимыл желісінің (CAN) белсенділері «Global *Mutirao*» келісімін БҰҰ-ның жаңа салық конвенциясымен нығайтуды ұсынды, оның аса байларға салық салу және корпоративтік салықтан жалтарумен күресу арқылы жыл сайын 2,6 триллион доллар жинау мүмкіндігін атап өтті, осылайша климаттың өзгеруіне байланысты қажеттіліктерді қанағаттандыру. Олар Тараптарды ластаушыларды жауапкершілікке тарту және әділ, болжамды мемлекеттік қаржыландыруды қамтамасыз ету үшін осы жаһандық салық реформаларын климаттық келісімге біріктіруге шақырады. Дегенмен, күтілгендей, дамыған елдер бұл ұсынысты қолдамайды.

Дамушы елдер үшін жеке қаржыландырудың айтарлықтай өсуі жоғары, орта және төмен табысты елдердің күш-жігерін қажет етеді. Жеке сектор инвестицияларын тартуға ұмтылатын үкіметтер ауқымды мақсаттар мен өтпелі жоспарларды белгілеуі, инвестициялық ахуалды жақсартуы және инвестициялық мүмкіндіктерді дамыту және тәуекелдерді қабылдауды өзгерту үшін жеке сектормен бірлесіп жұмыс істеуі керек. Қаржы институттары тиімді тәуекелдерді бөлу тетіктері мен несиелік кепілдіктерді кеңейту және көбейту, ұзақ мерзімді институционалдық инвестицияларды тарту және ұлттық даму банктерінің рөлін және жергілікті валюталарды пайдалануды күшейту сияқты шараларды ілгерілетуі керек. Жасыл өтпелі жоспарлар мен саясат айналасында мемлекеттік, жеке, отандық және халықаралық қаржыны біріктіретін «елдік платформалар» жеке капиталды жұмылдыруда және тиімді қаржыландыру құрылымын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқара алады.

5.2. Метан және басқа да қысқа мерзімді климаттық ластаушы заттардың шығарындыларын азайтуға арналған қаржыландыру (SLCPs)

Соңғы жылдары халықаралық қауымдастық жаһандық жылыну әлеуеті жоғары және қысқа мерзімді климаттық ластаушы зат - метан шығарындыларын азайтуға баса назар аударды. Метан шығарындыларын азайту климаттың өзгеруіне қарсы күресте жылдам әсер етуге мүмкіндік береді.

ССАС басқаратын «Аса ластаушы заттарға қатысты елдік іс-қимыл жеделдеткіші» сияқты халықаралық бастамалар 2030 жылға қарай 30 дамушы елде метан шығарындыларын азайтуға бағытталған. Бастама үкіметтік мекемелерде ұзақ мерзімді, жүйелік әрекетті қамтамасыз ету үшін Монреаль хаттамасының сәтті озон бірлігі моделіне негізделген мамандандырылған Ұлттық аса ластаушы бірліктерді құрады. Бразилия, Камбоджа, Индонезия, Қазақстан, Мексика, Нигерия және Оңтүстік Африканы қоса алғанда, жеті елден тұратын бірінші топ 25 млн АҚШ долл. көлеміндегі бастапқы қолдау пакетін алады, ал бастапқы кезеңдегі жалпы қаражат 150 млн АҚШ долл. құрайды.

Bloomberg Philanthropies метанның ағып кетуін анықтау және жою үшін инфрақұрылым құруға 100 млн АҚШ долл. бөлді, ал Global Metan Hub ауыл шаруашылығындағы шығарындыларды азайту және қалдықтарды басқару бойынша зерттеулер мен бағдарламаларға инвестиция салуда.

Жалпы алғанда, метан шығарындыларын азайтуға арналған қаржыландыру өсіп келеді және климаттық инвестициялардың басымдығына айналуда, төмен және орташа табысты елдерде мониторинг технологияларын дамытуды, қалдықтарды басқаруды және таза энергия өндірісін қолдайды. Қазіргі инвестициялар жаһандық климаттық қаржыландыру қажеттіліктерімен салыстырғанда салыстырмалы түрде аз болып қалса да, бұл бастамалар стратегиялық болып табылады: олар институционалдық құрылымдарды құруда, болашақта кеңейтілуі мүмкін технологиялар мен тәсілдерді сынақтан өткізуде және халықаралық және жеке инвестицияларды тартуда.

5.3. Трамп әкімшілігі кезіндегі АҚШ-тың климаттық қаржыландыруға көзқарасы

Алдағы жылдары дамыған елдердің міндеттемелерін растауды талап ететін бірқатар маңызды процестер күтіледі: 2026 жылғы шілдеде басталатын GEF-тің тоғызыншы толықтыру циклі; 2027 жылдың соңында басталуы жоспарланған GCF-тің үшінші толықтыру циклі; сондай-ақ 2028 жылдың басына жоспарланған FRLD-нің бірінші толықтыру циклі аясындағы капиталдандыру. Алайда Трамп әкімшілігі кезінде АҚШ тарапынан КӨНК БҰҰ және Париж келісімі шеңберінде жұмыс істейтін бұл қорларға қандай да бір қаржылық үлес қосылады деп күту мүмкін емес. Сонымен қатар, АҚШ-тың қатыспауын өтейтіндей өз жарналарының көлемін ұлғайту орнына, басқа дамыған елдер де қазіргі және болашақ климаттық қаржыландыру деңгейін айтарлықтай қысқартты.

Сонымен қатар, Дүниежүзілік банктің және өзге көпжақты даму банктерінің ең ірі акционері ретінде АҚШ Қаржы министрлігі олардың директорлар кеңестерінде климаттық қаржыландыруға басымдық беруден бас тартуды ілгерілетіп, «негізгі міндеттерге оралуға» шақыра отырып, қысымды күшейтті. Бұл ұстаным АҚШ-тың сыртқы саясат мүдделеріне сәйкестігі тұрғысынан бағаланатын даму мандатына басымдық беру ретінде түсіндіріледі. Президент Трамп сондай-ақ алдыңғы әкімшіліктердің көпжақты климаттық қорларға арналған жарналар бойынша міндеттемелерін жойды — ең алдымен, GCF шеңберіндегі төленбеген 4 млрд АҚШ доллары және көпжақты даму банктері басқаретін Климаттық инвестициялар қорларының құрамындағы Таза технологиялар қоры бойынша 125 млн АҚШ доллары. Бұған қоса, ол американдық шенеуніктер мен зерттеушілерге көпжақты климаттық қорлардың жиналыстарына және IPCC сияқты халықаралық климаттық процестерге қатысуға тыйым салды.

2025 жылдың қараша айындағы Ұлттық қауіпсіздік стратегиясына сәйкес, Трамп әкімшілігінің энергетика, климат және өнеркәсіп саясатына қатысты саяси көзқарасы ұлттық мүдделердің орталығына қойылған «энергетикалық үстемдік» тұжырымдамасымен қалыптасады. Құжатта қазба отындарын – мұнай, газ, көмір және ядролық энергияны дамыту мен белсенді пайдаланудың басымдығы атап өтіледі. Қолжетімді және қолжетімді энергия өнеркәсіптік әлеуетті қалпына келтірудің, жұмыс орындарын құрудың және АҚШ-тың технологиялық көшбасшылығын нығайтудың негізгі құралы ретінде қарастырылады.

Стратегия «климаттың өзгеруі идеологияларын» және «таза нөлге» жету мақсатын ашық түрде жоққа шығарады. Бұл риторика АҚШ-тың халықаралық климаттық қаржыландыруға деген көзқарасын түсінудің жалпы контекстін қалыптастырады. Әкімшілік декарбонизация шаралары экономикалық бәсекеге қабілеттілікке кері әсер етеді және бәсекелес мемлекеттерді «субсидиялайды» деп болжайды. Тиісінше, климаттық қаржыландыру стратегиялық басымдық ретінде қарастырылмайды: Париж келісімін қоса алғанда, халықаралық климаттық тетіктерді қолдау экономикалық тұрғыдан ауыртпалық тудыратын немесе сыртқы субъектілер тарапынан саяси тұрғыдан таңылатын міндеттемелерді орындаудан бас тартуға байланысты шектеулі.

Бұл саясаттың қосымша элементі - қайта индустрияландыруға және Америка Құрама Штаттарына өндірістік қуаттарды қайтаруға баса назар аудару. Бұл стратегия тарифтерді пайдалануды, маңызды және жоғары технологиялық салаларға инвестиция салуды ынталандыруды және сыртқы жеткізушілерге тәуелділікті азайтуды қамтиды. Бұл климаттық қаржыландыруға деген көзқарасқа тікелей әсер етеді: ресурстар дамушы елдердегі климаттық жобаларды халықаралық қолдауға емес, негізінен ішкі дамуға, жеткізу тізбегін нығайтуға және ішкі технологиялық және энергетикалық тәуелсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған.

5.4. АҚШ климаттық қаржыландыру басымдықтары: Ядролық және геотермалдық энергетика

Америка Құрама Штаттары ядролық энергетиканы өзінің ішкі және халықаралық климаттық және энергетикалық саясатының негізгі элементіне айналдырды. Трамп әкімшілігінің «Атомдарды қайтадан ұлы ету» бағдарламасы федералды үкіметтің саланы масштабтауға деген міндеттемесін растады, 2050 жылға қарай АҚШ-тың ядролық қуатын төрт есеге арттыруға бағытталған атқарушы бұйрықтар шығарды. Саясаттың басымдықтарына жаңа реакторларды, соның ішінде озық және шағын модульдік реакторларды лицензиялауды және салуды жеделдету; тәуелсіздік пен ашықтықты сақтай отырып, келесі буын технологияларына бейімделу; шетелдік байытуға тәуелділікті азайту үшін АҚШ-тың ядролық отын жеткізу тізбегін нығайту; АҚШ-тың жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін реактор экспортын кеңейту; және инженерлер мен операторларға деген өсіп келе жатқан сұранысты қанағаттандыру үшін американдық ядролық жұмыс күшін дамыту кіреді.

Электр энергиясына деген сұраныстың өсуі жалғасады деп күтілуде, АҚШ Энергетика министрлігіне (DOE) елдің энергетикалық қауіпсіздігін сақтау үшін жаңа, қолжетімді және сенімді қуаттардың қолжетімділігін қамтамасыз ету міндеті жүктелді. 2025 жылдың наурыз айында DOE III буын+ шағын модульдік реакторларын орналастырумен байланысты тәуекелдерді азайту үшін 900 млн АҚШ долл. байқау жариялады.

Трамп әкімшілігі күн және жел сияқты жаңартылатын энергия көздерін ысырып қойып, әзірленіп жатқан жобаларға қауіп төндіргенімен, геотермалдық энергия «жасыл энергия» сынынан құтылды. Технологиялық жетістіктер құрылыстың құны мен мерзімдерін қысқартты. Сонымен қатар, жылдам технологиялық прогресс пен өсіп келе жатқан инвестициялардың арқасында геотермалдық энергия жылдам кеңею үшін жақсы орын алады, 2028 жылға қарай 1,16 ГВт жаңа қуат қосылады деп күтілуде. Геотермалдық энергия АҚШ энергетикалық қоспасында негізгі жаңартылатын энергия көзіне айналу мүмкіндігіне ие, әсіресе жасанды интеллект жарысы тәулік бойы электр қуатымен жабдықтауды қажет ететіндіктен.

1 Қосымша

1 Қосымша

ADVANCE VERSION

United Nations

FCCC/PA/CMA/2025/L.10

Framework Convention on Climate Change

Distr.: Limited
21 November 2025

Original: English

Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement
Seventh session
Belém, 10–21 November 2025
Agenda item 15(b)
Matters relating to Article 6 of the Paris Agreement
Report of the Supervisory Body and guidance for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, of the Paris Agreement

Report of the Supervisory Body for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, of the Paris Agreement and guidance for the mechanism

Proposal by the President

Draft decision -/CMA.7

Further guidance for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, of the Paris Agreement

The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement,

Recalling Article 6, paragraph 1, of the Paris Agreement,

Also recalling Article 6, paragraph 4, of the Paris Agreement,

Further recalling the mechanism established by Article 6, paragraph 4, of the Paris Agreement and the aims of the mechanism referred to therein,

Recalling decision 3/CMA.3, paragraph 6(c–d), in which the Supervisory Body for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, of the Paris Agreement was requested to undertake work relevant to operationalizing the mechanism,

Also recalling the eleventh preambular paragraph of the Paris Agreement,

Further recalling decisions 3/CMA.3, including its annex, and 7/CMA.4, including its annexes,

Recalling decision 2/CMA.3, annex, paragraphs 1(g) and 2,

1. *Welcomes* the annual report of the Supervisory Body for the mechanism established by Article[1] 6, paragraph 4, to the Conference of the Parties serving as the meeting of the

[1] Articles referred to in this decision are Articles of the Paris Agreement.

Parties to the Paris Agreement for 2025[2] and the progress of the work undertaken by the Supervisory Body in 2025 in responding to its mandates;[3]

2. *Appreciates* the work delivered by the Supervisory Body and its support structure;

3. *Welcomes* the adoption of the first mechanism methodology, "Landfill gas flaring and utilization",[4] which highlights how the standards referred to in paragraph 5 below can be applied;

4. *Reiterates* its request to the Supervisory Body to strive to ensure regulatory stability by avoiding frequent substantive revisions to its adopted standards, tools and procedures;[5]

5. *Notes* the adoption by the Supervisory Body of the following standards, which will enable the development and approval of methodologies for and the registration of activities under the mechanism: "Standard: Setting the baseline in mechanism methodologies",[6] "Standard: Demonstration of additionality in mechanism methodologies",[7] "Standard: Addressing leakage in mechanism methodologies",[8] "Standard: Addressing suppressed demand in mechanism methodologies"[9] and "Standard: Addressing non-permanence and reversals in mechanism methodologies";[10]

6. *Also notes* that the Supervisory Body will continue making efforts to facilitate the participation of Parties and non-Party stakeholders in the mechanism, with a view to ensuring that the mechanism fulfils its potential as a tool for contributing to the achievement of the goals of the Paris Agreement;

I. Governance

7. *Decides* to consider, as part of the review of the rules, modalities and procedures for the mechanism established by Article 6, paragraph 4,[11] in 2028, the provisions related to the limits on the terms of members and alternate members of the Supervisory Body;

8. *Notes with concern* the current gender imbalance in the membership of the Supervisory Body, *recalls* the importance of ensuring gender-balanced representation therein[12] and *encourages* regional groups to consider gender balance when nominating members and alternate members to the Supervisory Body;

9. *Also encourages* regional groups to nominate experts for any vacant seats in the Supervisory Body;

10. *Requests* the Supervisory Body to submit its annual report two weeks in advance of its consideration by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement with a view to allowing Parties sufficient time for its consideration;

11. *Also requests* the secretariat, when preparing the annual report of the Supervisory Body, to include information on the numbers of Article 6, paragraph 4, emission reductions forwarded to the Adaptation Fund as the share of proceeds for adaptation and cancelled to deliver overall mitigation in global emissions;

12. *Reiterates* that the Supervisory Body should ensure that the members, alternate members and experts serving it act with independence, impartiality and integrity, in accordance with the conflict of interest provisions contained in paragraphs 26–27 of the rules

[2] FCCC/PA/CMA/2025/12.
[3] See decisions 3/CMA.3, 7/CMA.4, 5/CMA.6 and 6/CMA.6.
[4] Supervisory Body document A6.4-AMM-001.
[5] Decision 6/CMA.6, para. 6.
[6] Supervisory Body document A6.4-STAN-METH-004.
[7] Supervisory Body document A6.4-STAN-METH-003.
[8] Supervisory Body document A6.4-STAN-METH-005.
[9] Supervisory Body document A6.4-STAN-METH-006.
[10] Supervisory Body document A6.4-STAN-METH-007.
[11] See decision 3/CMA.3.
[12] See decision 3/CMA.4, annex, para. 4.

of procedure of the Supervisory Body[13], and that they do not possess any financial or other interests that could affect, or reasonably be perceived to affect, their judgment or the discharge of their functions in relation to the generation of emission reductions under the mechanism;[14]

II. Designated national authorities

13. *Invites* Parties that have not already done so to establish designated national authorities for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, and *also invites* developed country Parties to nominate a representative to serve as co-chair of the forum for designated national authorities for the mechanism;

14. *Further invites* Parties to complete and submit the "Host Parties participation requirements for Article 6.4 mechanism" form,[15] containing the requirements for Parties that host Article 6, paragraph 4, activities interested in participating in the mechanism, to the secretariat;

15. *Requests* the Supervisory Body to report back to the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, through its annual report thereto, on the work undertaken to improve designated national authorities' access to and participation in the mechanism;

16. *Invites* Parties and other stakeholders to consider reinforcing targeted capacity-building efforts with a view to enabling Parties that host Article 6, paragraph 4, activities to undertake the necessary analysis to make an informed decision regarding participation in the mechanism;

III. Transparency and stakeholder engagement

17. *Notes* the commitment of the Supervisory Body to ensuring and enhancing the high level of transparency of its decision-making on standards, methodologies, procedures, tools and guidelines for operationalizing the mechanism established by Article 6, paragraph 4;

18. *Requests* the Supervisory Body to enhance the transparency of its decision-making and that of the Methodological Expert Panel while safeguarding the productivity of their work;

19. *Also requests* the secretariat to raise awareness of the multiple opportunities for stakeholder engagement in the mechanism to ensure that stakeholders are informed and able to participate in stakeholder consultation processes effectively;

20. *Further requests* the Supervisory Body to strengthen its stakeholder consultation processes while also ensuring the expeditious operationalization of the mechanism;

21. *Requests* the Supervisory Body to facilitate the engagement of a broad range of stakeholders, including designated national authorities, relevant experts and those that cannot easily participate in the mechanism, including Indigenous Peoples and local communities, and *also requests* the Supervisory Body to report on its outreach measures taken to ensure broad participation in public consultations across different groups of stakeholders in its next annual report;

22. *Further requests* the secretariat to enhance its reporting on the implementation of Article 6, paragraph 4, activities under the capacity-building work programme for implementing Article 6, including information such as stakeholders, partners and sectoral expertise;

[13] See decision 3/CMA.4, annex.
[14] See decision 7/CMA.4, annex II.
[15] Supervisory Body form A6.4-FORM-GOV-001.

IV. Methodologies and standards

23. *Requests* the Supervisory Body to continue to ensure that its standards, methodologies and tools ensure environmental integrity, are based on the best available science and are informed by robust evidence;

24. *Also requests* the Supervisory Body to prioritize work on the revision of clean development mechanism methodologies that are applicable to activities that transition to the mechanism established by Article 6, paragraph 4;

V. Transition of clean development mechanism activities

25. *Decides* to extend the deadline to 30 June 2026 for the designated national authority for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, of a host Party of the clean development mechanism to submit to the Supervisory Body its approval for the transition of clean development mechanism project activities or programmes of activities to the mechanism established by Article 6, paragraph 4;[16]

VI. Funding for the operation of the mechanism established by Article 6, paragraph 4

26. *Notes with appreciation* the prudent management by the Supervisory Body of its limited resources, including its implementation of contingency measures and fundraising efforts to address the funding gap in 2025;

27. *Notes* the business and resource allocation plan adopted by the Supervisory Body for 2026–2027,[17] which provides an estimated budget for its work and for activities deemed essential for fully operationalizing the mechanism established by Article 6, paragraph 4;

28. *Notes with concern* the critical shortfall in funding required for the activities of the Supervisory Body for 2026–2027;

29. *Notes* the call from the Supervisory Body in its 2025 report for additional funding[18] and *agrees* to make efforts to secure the additional essential resources needed to expedite the full operationalization of the mechanism, noting that the Supervisory Body, with the support of the secretariat, remains committed to expediting the operationalization in line with guidance from the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement;

30. *Requests* the Supervisory Body to enhance the support provided to designated national authorities for the mechanism through the capacity-building programme referred to in paragraph 14 of decision 3/CMA.3, including through the regional collaboration centres, in order to ensure that the mechanism remains accessible for developing countries;

31. *Also requests* the secretariat to actively explore possible sources of funding for ensuring the continuity of operations of the Supervisory Body and its panels, and to provide clarity and ensure transparency regarding the financial situation of the mechanism;

32. *Welcomes* paragraph 18 of decision -/CMP.20,[19] in which a transfer of USD 26.8 million was authorized from the trust fund for the clean development mechanism to the trust fund for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, and *affirms* that this transfer has the aim of maximizing the long-term benefit for the Adaptation Fund;

33. *Requests* the Supervisory Body, at its first meeting in 2026, to significantly increase, up to USD 5 million, the amount allocated to activities related to capacity-building under its

[16] See decision 7/CMA.4, annex I, para. 12.

[17] Supervisory Body document A6.4-INFO-GOV-024.

[18] FCCC/PA/CMA/2025/12, para. 14.

[19] Draft decision entitled “Guidance relating to the clean development mechanism” proposed under agenda item 5 of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol at its twentieth session.

business and resource allocation plan for 2026–2027 in view of the additional resources received from the trust fund for the clean development mechanism for the biennium 2026–2027;

34. *Also requests* the Supervisory Body to include in its annual report for 2027 and all subsequent annual reports an assessment of its current and expected income and expenditure in order to enable the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement to determine whether the mechanism has become self-financing;

35. *Agrees* that, once it has been determined that the mechanism is self-financing, amounts shall be transferred annually from the trust fund for the mechanism established by Article 6, paragraph 4, to the Adaptation Fund until the total amount transferred reaches the amount specified in paragraph 18 in decision 2/CMP.16 and the amount specified in paragraph 18 of decision -/CMP.20;[20]

36. *Also agrees* to initiate consideration of the level and frequency of the transfer to the Adaptation Fund referred to in paragraph 35 above at its twelfth session (2030) with a view to initiating the annual transfers no later than in 2035.

[20] As footnote 19 above.

ADVANCE VERSION

United Nations

FCCC/PA/CMA/2025/L.24

Framework Convention on Climate Change

Distr.: Limited
22 November 2025

Original: English

Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement
Seventh session
Belém, 10–21 November 2025
Agenda item 2(c)
Organizational matters
Organization of work, including for the sessions of the subsidiary bodies

Global Mutirão: Uniting humanity in a global mobilization against climate change

Proposal by the President

Draft decision -/CMA.7

Global Mutirão: Uniting humanity in a global mobilization against climate change

The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement,

Acknowledging that climate change is a common concern of humankind and that Parties should, when taking action to address climate change, respect, promote and consider their respective obligations on human rights, the right to a clean, healthy and sustainable environment, the right to health, the rights of Indigenous Peoples, as well as their land rights and traditional knowledge, and of local communities, migrants, children, persons with disabilities and people in vulnerable situations and the right to development, as well as gender equality, empowerment of women and intergenerational equity,

Mindful of being in the heart of the Amazon and *emphasizing* the importance of conserving, protecting and restoring nature and ecosystems towards achieving the Paris Agreement temperature goal, including through enhanced efforts towards halting and reversing deforestation and forest degradation by 2030 in accordance with Article 5 of the Paris Agreement, and other terrestrial and marine ecosystems acting as sinks and reservoirs of greenhouse gases and conserving biodiversity, while ensuring robust social and environmental safeguards,

Recalling Article 2, paragraph 1, of the Paris Agreement, which provides that the Agreement, in enhancing the implementation of the Convention, including its objective, aims to strengthen the global response to the threat of climate change, in the context of sustainable development and efforts to eradicate poverty,

Also recalling Article 2, paragraph 2, of the Paris Agreement, which provides that the Agreement will be implemented to reflect equity and the principle of common but

differentiated responsibilities and respective capabilities, in the light of different national circumstances,

Further recalling Article 14, paragraph 1, of the Paris Agreement, which provides that the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement shall periodically take stock of the implementation of the Agreement to assess the collective progress towards achieving its purpose and long-term goals, and that it shall do so in a comprehensive and facilitative manner, considering mitigation, adaptation and means of implementation and support, and in the light of equity and the best available science,

Recalling Article 14, paragraph 3, of the Paris Agreement, which provides that the outcome of the global stocktake shall inform Parties in updating and enhancing, in a nationally determined manner, their actions and support in accordance with the relevant provisions of the Agreement, as well as in enhancing international cooperation for climate action,

Also recalling decision 1/CMA.5, on the outcome of the first global stocktake,

Underlining the critical role of multilateralism based on United Nations values and principles, including in the context of the implementation of the Convention and the Paris Agreement, and the importance of international cooperation for addressing global issues, including climate change, in the context of sustainable development and efforts to eradicate poverty,

Also underlining the urgent need to address, in a comprehensive and synergetic manner, the interlinked global crises of climate change, biodiversity loss, and land and ocean degradation in the broader context of achieving sustainable development, as well as the vital importance of protecting, conserving, restoring and sustainably using and managing nature and terrestrial, marine and mountainous ecosystems for effective and sustainable climate action,

Stressing the important role and active engagement of non-Party stakeholders, particularly civil society, business, financial institutions, cities and subnational authorities at multiple levels, Indigenous Peoples, local communities, people of African descent, women, youth and children, and research institutions, in supporting Parties and contributing to the significant collective progress towards the long-term goals of the Paris Agreement and in addressing and responding to climate change and enhancing ambition and implementation, including progress through other relevant intergovernmental processes,

Recalling with concern the pre-2020 gaps in both the mitigation ambition and implementation of developed country Parties and that the Intergovernmental Panel on Climate Change had previously indicated that developed countries must reduce emissions by 25–40 per cent below the 1990 level by 2020, which was not achieved,

Also recalling with concern that the carbon budget consistent with achieving the Paris Agreement temperature goal is now small and being rapidly depleted and *acknowledging* that historical cumulative net carbon dioxide emissions account for at least four fifths of the total carbon budget for a 50 per cent probability of limiting global warming to 1.5 °C,

Recalling that, despite progress, global greenhouse gas emissions trajectories are not yet in line with the Paris Agreement temperature goal, and that there is a rapidly narrowing window for raising ambition and implementing existing commitments in order to achieve it,

Recognizing that limiting global warming to 1.5 °C with no or limited overshoot requires deep, rapid and sustained reductions in global greenhouse gas emissions of 43 per cent by 2030 and 60 per cent by 2035 relative to the 2019 level and reaching net zero carbon dioxide emissions by 2050,

Welcoming the United Nations Climate Change Conference in Belém as the "COP of Truth", restoring trust and hope in the fight against climate change by bringing science, equity and political determination together, promoting information integrity and strengthening multilateralism, connecting the process with people on the ground and accelerating the implementation of the Paris Agreement,

I. United in celebration of the 10-year anniversary of the Paris Agreement

1. *Celebrates* the achievements under the multilateral climate regime since the adoption of the Convention in 1992, the Kyoto Protocol in 1997 and the Paris Agreement in 2015 and *acknowledges* that challenges, gaps and barriers remain with regard to implementing climate action, as illustrated in the 2025 synthesis reports on nationally determined contributions and biennial transparency reports and report on progress in the process to formulate and implement national adaptation plans;[1]

2. *Strongly reaffirms* its commitment to multilateralism and the principles and provisions of the Paris Agreement and *resolves* to remain united in the pursuit of efforts to achieve the purpose and long-term goals of the Agreement with a view to delivering climate action and support for people and the planet;

3. *Confirms* its determination to protect the climate system for present and future generations taking into account the importance of intergenerational equity for children and youth;

4. *Recalls* the rapid entry into force of the Paris Agreement on 4 November 2016 and *expresses hope* that the Agreement will once again enjoy near universality;

5. *Recognizes* the centrality of equity and the best available science for effective climate action and policymaking, as provided by the Intergovernmental Panel on Climate Change;

6. *Reaffirms* the Paris Agreement temperature goal of holding the increase in the global average temperature to well below 2 °C above pre-industrial levels and pursuing efforts to limit the temperature increase to 1.5 °C above pre-industrial levels, recognizing that achieving this would significantly reduce the risks and impacts of climate change;

7. *Underscores* that the risks and impacts of climate change will be much lower at the temperature increase of 1.5 °C compared with 2 °C and *reiterates* its resolve to pursue efforts to limit the temperature increase to 1.5 °C, to limit both the magnitude and the duration of any temperature overshoot, and to close adaptation gaps;

8. *Acknowledges* that significant collective progress towards the Paris Agreement temperature goal has been made, from an expected global temperature increase of more than 4 °C according to some projections prior to the adoption of the Agreement to an increase in the range of 2.3–2.5 °C and a bending of the emission curve based on the full implementation of the latest nationally determined contributions, while noting that this is not sufficient to achieve the temperature goal;

9. *Also acknowledges* that significant global progress has been made over the last decade, including rapid advancements in and declining costs of technologies and record levels of global renewable energy capacity and clean energy investments and *highlights* the economic and social benefits and opportunities of climate action, including economic growth, job creation, improved energy access and security, and improved public health;

10. *Acknowledges* that the global transition towards low greenhouse gas emissions and climate-resilient development is irreversible and the trend of the future;

11. *Also acknowledges* that the Paris Agreement is working and *resolves* to go further and faster;

12. *Recognizes* the centrality of international cooperation to making progress towards achieving the purpose and long-term goals of the Paris Agreement, as well as to overcoming development challenges in and enabling opportunities for responding to the urgent need to address climate change;

13. *Also recognizes* the critical role of United Nations organizations, specialized agencies, the secretariat, regional and international support programmes, bilateral and multilateral

[1] FCCC/PA/CMA/2025/8, FCCC/PA/CMA/2025/16 and FCCC/SBI/2025/17.

agencies, multilateral development banks and other financial institutions in fostering cooperation on and supporting the implementation of the Paris Agreement;

II. From negotiation to implementation: Paris Agreement policy cycle fully in motion

14. *Recognizes* that the conclusion of the first global stocktake, together with the latest nationally determined contributions and national adaptation plans and the first round of biennial transparency reports, marks the implementation of the Paris Agreement policy cycle;

15. *Resolves* to decisively transition to a focus on the implementation of the Paris Agreement and decisions adopted since its first session and *expresses deep appreciation and gratitude* to the Presidencies of:

(a) The twenty-first session of the Conference of the Parties, for guiding the process resulting in the adoption of the Paris Agreement under the United Nations Framework Convention on Climate Change;

(b) The first session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, for the completion of the work programme under the Paris Agreement and other decisions;

(c) The second session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, for the Chile Madrid Time for Action and other decisions;

(d) The third session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, for the Glasgow Climate Pact and other decisions;

(e) The fourth session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, for the Sharm el-Sheikh Implementation Plan and other decisions;

(f) The fifth session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, for the United Arab Emirates Consensus and other decisions;

(g) The sixth session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, for the Baku Climate Unity Pact and other decisions;

16. *Commends* the 122 Parties that have communicated their new nationally determined contributions for the next policy cycle of the Paris Agreement and *urges* Parties that have not yet communicated a new nationally determined contribution to do so as soon as possible;

17. *Notes* that nationally determined contributions have been improving over time, including economy-wide emission reduction targets, covering all greenhouse gases, and going beyond mitigation to voluntarily incorporate elements on, inter alia, adaptation, finance, technology, capacity-building, voluntary cooperation, stakeholder engagement, response measures, just transition and addressing loss and damage, and informed by the outcome of the global stocktake;

18. *Commends* the 80 Parties that have communicated long-term low greenhouse gas emission development strategies and *urges* Parties that have not yet done so to communicate such strategies as soon as possible;

19. *Commends* the 71 Parties that have submitted national adaptation plans, policies and planning processes, which includes 60 developing country Parties that have submitted a national adaptation plan, and *calls upon* Parties that have not yet done so to do so by the end of 2025 and *also calls upon* all Parties to progress in implementing them by 2030;

20. *Recognizes* the continued efforts of developing country Parties in formulating and implementing national adaptation plans and the significant challenges they face in accessing finance for implementing them;

21. *Commends* the 119 Parties that have submitted their first biennial transparency reports, which demonstrate steps taken and progress made by Parties towards and gaps remaining in implementing the Paris Agreement;

22. *Acknowledges* the initiation of the technical expert review of biennial transparency reports for an expected 50 Parties by the end of December 2025 and the facilitative, multilateral consideration of progress for 12 Parties;

23. *Also acknowledges* that the full implementation of the enhanced transparency framework under the Paris Agreement is facilitating a clear understanding of efforts by Parties to implement the Paris Agreement, thus promoting trust and confidence;

24. *Recognizes* the importance of the provision of increased support, in a timely, adequate and predictable manner, to developing countries for implementing the enhanced transparency framework;

25. *Also recognizes* the need for a manyfold increase in financial support provided to and mobilized for developing countries for ambitious adaptation and mitigation action aimed at achieving Article 2 of the Paris Agreement, noting that the cost of inaction would significantly outweigh the cost of timely and effective climate action;

26. *Welcomes* the decision of the Board of the Fund for responding to Loss and Damage to establish a replenishment cycle for the resource mobilization of the Fund and *looks forward* to successful replenishments of the Fund for responding to Loss and Damage, the Global Environment Facility and the Green Climate Fund;

III. Responding to urgency: Accelerating implementation, solidarity and international cooperation

27. *Recognizes* the need for urgent action and support for achieving deep, rapid and sustained reductions of greenhouse gas emissions in line with 1.5 °C pathways, noting that finance, capacity-building and technology transfer are critical enablers of climate action;

28. *Affirms* its commitment to accelerating implementation of, support for and cooperation in, achieving nationally determined contributions in this critical decade and beyond, including by aligning them with the long-term global temperature goal of the Paris Agreement, as informed by the best available science, reflecting equity and the principle of common but differentiated responsibilities and respective capabilities, in the light of different national circumstances, and in the context of sustainable development and efforts to eradicate poverty;

29. *Resolves* to unite efforts in a global *mutirão* against climate change, calling on all actors to work together to significantly accelerate and scale up climate action worldwide, as part of a global mobilization towards significantly enhancing international cooperation and implementation during this critical decade, with a view to keeping 1.5 °C within reach, building resilience and mobilizing finance, technology and capacity-building, in accordance with the principles and provisions of the Paris Agreement;

30. *Welcomes* the efforts of all non-Party stakeholders in addressing and responding to climate change, including those of civil society, the private sector, financial institutions, cities and other subnational authorities in multilevel climate action, and *calls on* all actors to continue working together to accelerate and scale up climate action worldwide to keep 1.5 °C within reach, build resilience and mobilize means of implementation;

31. *Welcomes with appreciation* the work and efforts of the Presidencies of its fifth, sixth and seventh sessions (the "Road map to Mission 1.5 Troika") towards significantly enhancing international cooperation and the international enabling environment to stimulate ambition with a view to enhancing action and implementation in this critical decade and keeping 1.5 °C within reach;

32. *Calls on* Parties to enhance their enabling environments, in a nationally determined manner, with a view to increasing climate financing;

33. *Also calls on* Parties to enhance cooperation towards establishing international enabling environments for, and reducing barriers to, climate action with a view to accelerating the full implementation of nationally determined contributions while striving to do better collectively and cooperatively, in accordance with the principles and provisions of

the Convention and the Paris Agreement, taking into account national circumstances and development priorities;

34. *Emphasizes* the need for accelerated implementation of domestic mitigation measures in accordance with Article 4, paragraph 2, of the Paris Agreement as well as the use of voluntary cooperation, as referred to in Article 6, paragraph 1, of the Paris Agreement;

35. *Notes* the importance of aligning nationally determined contributions with long-term low greenhouse gas emission development strategies and *encourages* Parties to align their nationally determined contributions towards global net zero by or around mid-century with a view to keeping 1.5 °C within reach;

36. *Invites* Parties to develop implementation and investment plans for their nationally determined contributions and to align their nationally determined contributions with their broader economic development strategies and plans;

37. *Recalls* its request to the Paris Committee on Capacity-building[2] to identify, in coordination with Parties, other UNFCCC constituted bodies and programmes, and other stakeholders, current activities for enhancing the capacity of developing country Parties to prepare and implement nationally determined contributions;

38. *Requests* the secretariat to conduct peer exchange workshops, including at climate weeks, to facilitate the sharing of knowledge and good practices in relation to the preparation and implementation of nationally determined contributions, drawing on the reports on the annual global stocktake dialogue;

39. *Welcomes* the offer of technical assistance for the preparation and implementation of nationally determined contributions and *invites* relevant United Nations organizations, specialized agencies, the secretariat, including through its regional collaboration centres, regional and international support programmes, and bilateral and multilateral agencies to enhance the provision of technical assistance and support to developing country Parties to facilitate their preparation and implementation of nationally determined contributions;

40. *Recognizes* the efforts of the Presidency of the thirtieth session of the Conference of the Parties in launching voluntary initiatives, the efforts of the high-level champions in providing continuity and the work of non-Party stakeholders in supporting Parties in implementing their nationally determined contributions taking into account the principles and provisions of the Paris Agreement;

41. *Decides,* in responding to urgency, gaps and challenges, accelerating implementation, solidarity and international cooperation, to launch the Global Implementation Accelerator, as a cooperative, facilitative and voluntary initiative under the guidance of the Presidencies of the seventh and eighth sessions (November 2026) of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement to accelerate implementation across all actors to keep 1.5 °C within reach and supporting countries in implementing their nationally determined contributions and national adaptation plans taking into account the decisions referred to in paragraph 15 above, such as the United Arab Emirates Consensus, *requests* the Presidencies to present a report summarizing their work in this regard to the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement at its eighth session, *invites* the Presidencies to conduct open and inclusive information sessions held in conjunction with the sixty-fourth (June 2026) and sixty-fifth (November 2026) sessions of the subsidiary bodies, and *decides* to exchange experiences and views on related matters at a high-level event in 2026;

42. *Also decides* to launch, under the guidance of the Presidencies of the sixth, seventh and eighth sessions of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, the "Belém Mission to 1.5", aimed at enabling ambition and implementation of nationally determined contributions and national adaptation plans, to reflect on accelerating implementation, international cooperation and investment in nationally determined contributions and national adaptation plans across mitigation and adaptation, and *requests* those Presidencies to produce a report summarizing the work as they

[2] Decision 1/CMA.5, para. 117.

conclude the work by the eighth session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement;

43. *Recalls* Article 4, paragraph 11, of the Paris Agreement and *encourages* Parties to strengthen their existing nationally determined contribution at any time with a view to enhancing its level of ambition, in accordance with guidance adopted by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement;

44. *Welcomes* efforts to reform the international financial architecture, *calls* for continued efforts in this regard and *notes* the need to rapidly reduce existing constraints, challenges, systemic inequities and barriers in relation to access to climate finance;

45. *Reaffirms* that developed country Parties shall provide financial resources to assist developing country Parties with respect to both mitigation and adaptation in continuation of their existing obligations under the Convention and that other Parties are encouraged to provide or continue to provide such support voluntarily;

46. *Also reaffirms* the long-term goal of making finance flows consistent with a pathway towards low greenhouse gas emissions and climate-resilient development;

47. *Further reaffirms* the call[3] on all actors to work together to enable the scaling up of financing to developing country Parties for climate action from all public and private sources to at least USD 1.3 trillion per year by 2035, *takes note* of the "Baku to Belem Roadmap to 1.3T" and *welcomes* the efforts undertaken by the Presidencies of the twenty-ninth and thirtieth sessions of the Conference of the Parties in fulfilling their mandate;

48. *Decides* to urgently advance actions to enable the scaling up of financing for developing country Parties for climate action from all public and private sources to at least USD 1.3 trillion per year by 2035 and *emphasizes* the urgent need to remain on a pathway towards the goal of mobilizing at least USD 300 billion for developing country Parties per year by 2035 for climate action, with developed country Parties taking the lead;

49. *Also emphasizes* the urgent need for the provision and mobilization of public and grant-based resources and highly concessional finance, particularly for adaptation in developing country Parties, especially those that are particularly vulnerable to the adverse effects of climate change and have significant capacity constraints, such as the least developed countries and small island developing States;

50. *Recognizes* the need for urgent and enhanced action and support for averting, minimizing and addressing loss and damage associated with climate change impacts;

51. *Recalls* its decision[4] to pursue efforts to at least triple annual outflows from the operating entities of the Financial Mechanism, the Adaptation Fund, the Least Developed Countries Fund and the Special Climate Change Fund from the 2022 level by 2030 at the latest with a view to significantly scaling up the share of finance delivered through them in delivering on the goal referred to in paragraph 8 of decision 1/CMA.6 and *calls* for enhanced efforts in this regard;

52. *Decides* to convene a high-level ministerial round table to reflect on the implementation of the new collective quantified goal on climate finance, including on the quantitative and qualitative elements related to the provision of finance;

53. *Reaffirms* the doubling by 2025 in paragraph 18 of decision 1/CMA.3, *calls for* efforts to at least triple adaptation finance by 2035 in the context of decision 1/CMA.6, including paragraph 16 thereof, and *urges* developed country Parties to increase the trajectory of their collective provision of climate finance for adaptation to developing country Parties;

[3] Decision 1/CMA.6, para. 7.
[4] Decision 1/CMA.6, para. 16.

54. *Decides* to establish a two-year work programme on climate finance, including on Article 9, paragraph 1, of the Paris Agreement in the context of Article 9 of the Paris Agreement as a whole;[5]

55. *Also decides* that the work programme referred to in paragraph 54 above will be facilitated by co-chairs, one from a developed country and one from a developing country, appointed, in consultation with the respective constituencies, by the President of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement at its seventh session;

56. *Reaffirms* that Parties should cooperate to promote a supportive and open international economic system that would lead to sustainable economic growth and development in all Parties, particularly developing country Parties, thus enabling them better to address the problems of climate change and *also reaffirms* that measures taken to combat climate change, including unilateral ones, should not constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination or a disguised restriction on international trade;

57. *Requests* the subsidiary bodies to hold a dialogue at their sixty-fourth, sixty-sixth (June 2027) and sixty-eighth sessions (June 2028), with the participation of Parties and other stakeholders, including the International Trade Centre, the United Nations Conference on Trade and Development and the World Trade Organization, to consider opportunities, challenges and barriers in relation to enhancing international cooperation related to the role of trade, taking into account paragraph 56 above, *decides* to exchange experiences and views on related matters at a high-level event in 2028 and *requests* the subsidiary bodies to present a report summarizing the discussions at the high-level event;

58. *Takes note* of the estimated budgetary implications of the activities to be undertaken by the secretariat referred to in this decision;

59. *Requests* that the actions of the secretariat called for in this decision be undertaken subject to the availability of financial resources.

---

[5] Without prejudging the process for the implementation of the new collective quantified goal on climate finance.

ADVANCE VERSION

United Nations

FCCC/PA/CMA/2025/L.25

Framework Convention on Climate Change

Distr.: Limited
22 November 2025

Original: English

Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement
Seventh session
Belém, 10–21 November 2025
Agenda item 8(a)
Matters relating to adaptation
Global goal on adaptation

Matters relating to adaptation

Proposal by the President

Draft decision -/CMA.7

Global goal on adaptation

The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement,

Recalling Article 2 of the Paris Agreement,

Also recalling decisions 2/CMA.5 and 3/CMA.6, in particular its paragraph 22,

Further recalling Article 7, paragraphs 1, 2, 4, 13 and 14, of the Paris Agreement,

Recalling Article 9 of the Paris Agreement,

Also recalling decision 1/CMA.3, paragraph 18,

Further recalling decision 19/CMA.1,

Recalling relevant provisions and principles of the Convention and the Paris Agreement, including the principle of equity and common but differentiated responsibilities and respective capabilities, in the light of different national circumstances,

1. *Reaffirms* that matters relating to the global goal on adaptation is a standing agenda item and will continue to be included in the agendas for the sixty-fourth (June 2026) and subsequent sessions of the subsidiary bodies and the eighth (November 2026) and subsequent sessions of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, unless otherwise specified by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement;[1]

2. *Calls upon* all Parties to ensure that adequate adaptation responses in the context of the temperature goal set out in Article 2, paragraph 1(a), of the Paris Agreement, are in line with different national circumstances, needs and priorities and in the context of sustainable development and poverty eradication;

[1] Decision 3/CMA.6, para. 28.

3. *Expresses appreciation* to the Chairs of the subsidiary bodies for their guidance and to the secretariat for its support for the work conducted under the United Arab Emirates–Belém work programme on indicators for measuring progress achieved towards the targets referred to in paragraphs 9–10 of decision 2/CMA.5;

4. *Expresses deep appreciation* to the experts convened to support the technical work under the United Arab Emirates–Belém work programme[2] for their efforts and dedication to the process and considers their final list of potential indicators[3] as a knowledge product;

5. *Decides* to conclude the United Arab Emirates–Belém work programme;

6. *Adopts* the Belém Adaptation Indicators, as contained in the annex;

7. *Emphasizes* that the Belém Adaptation Indicators are voluntary, non-prescriptive, non-punitive, facilitative, global in nature, respectful of national sovereignty and national circumstances and country-driven, and that the indicators should not create additional reporting burdens, particularly for developing country Parties, are not intended to serve as a basis for comparison among Parties, shall not become a barrier and shall not be used under any circumstances as a condition for developing country Parties to access funding under the Convention and the Paris Agreement;

8. *Also emphasizes* that the Belém Adaptation Indicators do not create new financial obligations or commitments, nor liability or compensation;

9. *Affirms* that the Belém Adaptation Indicators are intended to inform national approaches to tracking adaptation action and progress and shall not create new obligations for developing country Parties, benchmarks or evaluation criteria, nor establish global standardized methodologies or data-collection processes, nor establish any compliance frameworks, nor prejudice any Party's position or imply acceptance of elements inconsistent with national circumstances or with the principles and provisions of the Convention and the Paris Agreement;

10. *Recalls* paragraph 10(c) of decision 3/CMA.4, paragraph 13 of decision 2/CMA.5 and paragraph 21 of decision 3/CMA.6 and *emphasizes* the importance of cross-cutting considerations, including by acknowledging the contributions of children, youth, people with disabilities, Indigenous Peoples and local communities, people of African descent and migrants to adaptation, and the importance of consideration of gender, human rights, intergenerational equity and social justice, and participatory and fully transparent approaches;

11. *Encourages* Parties, as appropriate and at their discretion, to test the Belém Adaptation Indicators, including in consultation with relevant practitioners and other stakeholders;

12. *Invites* Parties to integrate the targets outlined in paragraphs 9–10 of decision 2/CMA.5 and the Belém Adaptation Indicators into, and to make use of these indicators as appropriate and as relevant in, their reporting and planning processes, including with regard to their biennial transparency reports, adaptation communications, national adaptation plans, nationally determined contributions and national communications;

13. *Recalls* paragraph 22 of decision 3/CMA.6 and *emphasizes* that the Belém Adaptation Indicators will constitute a source of input, including through reporting by Parties, to the global stocktake;

14. *Recalls* paragraphs 44–45 of decision 2/CMA.5 and *requests* the Adaptation Committee, the Consultative Group of Experts and the Least Developed Countries Expert Group to provide technical guidance and support to Parties for implementing the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience and reporting thereon, including by developing tabular formats in accordance with paragraph 109(a) of the modalities, procedures and guidelines for the transparency framework for action and support referred to in Article 13 of the Paris Agreement,[4] and for integrating the United Arab Emirates

[2] As per documents FCCC/SBSTA/2024/7, para. 43, and FCCC/SBI/2024/13, para. 81.
[3] Available at https://unfccc.int/documents/649629.
[4] Decision 18/CMA.1, annex.

Framework for Global Climate Resilience into national adaptation plans, and local and regional plans and action for monitoring, evaluation and learning, including through the NAP Technical Guidelines;[5]

15. *Invites* the Adaptation Committee to analyse the information on the thematic and dimensional targets referred to in paragraphs 9 and 10 respectively of decision 2/CMA.5, including on means of implementation, contained in biennial transparency reports, adaptation communications, national adaptation plans, nationally determined contributions and national communications through the lens of the thematic and dimensional targets of the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience with a view to assessing progress under the global goal on adaptation and future global stocktakes;

16. *Requests* the secretariat to prepare a technical paper, for consideration by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement at the latest at its eighth session, on the targets outlined in paragraphs 9–10 of decision 2/CMA.5, and the Belém Adaptation Indicators, by 30 September 2026, which will (1) consider the use of the Indicators; (2) include a mapping of existing synthesis report processes on adaptation information relevant to the global goal on adaptation; (3) identify synergies as well as gaps and potential ways to fill those gaps; and (4) analyse guidelines, tools and methodologies for aggregating the Belém Adaptation Indicators under the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience;

17. *Invites* the Global Environment Facility to support developing countries in implementing the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience, including through the Capacity-building Initiative for Transparency;

18. *Also invites* the Green Climate Fund to support developing countries in implementing the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience and in ensuring alignment of the Framework with national adaptation plans and monitoring, evaluation and learning systems as part of its Readiness and Preparatory Support Programme;

19. *Further invites* the Adaptation Fund to support developing countries in implementing the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience and in ensuring alignment of the Framework with national adaptation plans and monitoring, evaluation and learning systems as a way of scaling up the implementation of adaptation projects identified as priorities within national adaptation plans;

20. *Recognizes* the role of work under the Nairobi work programme on impacts, vulnerability and adaptation to climate change in supporting the process of responding to the knowledge needs identified by Parties arising from the implementation of the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience;

21. *Decides* to establish the Belém–Addis vision on adaptation, which comprises a two-year policy alignment process by Parties, based on the experience referred to in paragraphs 11–12 above, and the technical work referred to in paragraph 23 below, aimed at developing guidance for operationalizing the Belém Adaptation Indicators under the Belém–Addis vision on adaptation;

22. *Agrees* that the work under the Belém–Addis vision on adaptation will be carried out jointly by the subsidiary bodies;

23. *Requests* the subsidiary bodies to undertake technical work on improving metadata and methodologies for the Belém Adaptation Indicators, to be considered by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement at its ninth session (November 2027), including by establishing a technical taskforce to contribute to that work;

24. *Invites* the Adaptation Committee, the Least Developed Countries Expert Group and other relevant UNFCCC constituted bodies and representatives of relevant processes to participate in the technical work referred to in paragraph 23 above;

[5] Least Developed Countries Expert Group. 2025. *The NAP Technical Guidelines: Updated technical guidelines for the process to formulate and implement national adaptation plans*. Bonn: UNFCCC. Available at https://napcentral.org/nap-guidelines.

25. *Calls upon* international organizations and agencies to support the technical work referred to in paragraph 23 above, if needed, and to enhance the operationalization of the Belém Adaptation Indicators, including through methodologies, data standards and metadata;

26. *Emphasizes* that work under the Baku Adaptation Road Map referred to in paragraph 29 of decision 3/CMA.6 should bring coherence to the UNFCCC adaptation architecture and avoid duplication of work by leveraging the mandates of and outputs of work under constituted bodies and work programmes, including the Adaptation Committee, the Least Developed Countries Expert Group and the Nairobi work programme, and *also emphasizes* the need for cooperation with regional adaptation networks, the private sector and research institutions in recognition of the important roles played by diverse actors in implementing the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience;

27. *Agrees* that work under the Baku Adaptation Road Map should include consideration of the elements outlined in paragraph 38 of decision 2/CMA.5, focus on implementation of the global goal on adaptation in line with Article 7, paragraph 1, of the Paris Agreement and be responsive to the impacts of the temperature goal referred to in Article 2, paragraph 1(a), of the Paris Agreement;

28. *Recalls* paragraph 29 of decision 3/CMA.6 and *decides* that the work under the Baku Adaptation Road Map shall be guided by the following:

(a) Aligning adaptation action with adequate adaptation responses in the context of the temperature goal of the Paris Agreement, ensuring that national and global adaptation strategies and actions reflect the risks and needs arising from different warming increments within the temperature goal;

(b) Strengthening implementation of the targets outlined in paragraphs 9–10 of decision 2/CMA.5;

(c) Enhancing knowledge-sharing;

(d) Ensuring access to means of implementation for adaptation, for adequate, predictable and accessible financial, technology transfer and capacity-building support, including from developed country Parties to developing country Parties, in accordance with Article 9, paragraph 1, and Articles 10–11, of the Paris Agreement;

29. *Decides* that the first phase of the Baku Adaptation Road Map, covering 2026–2028, shall focus on initial implementation of activities under the Road Map, consisting of two workshops per year organized by the Chairs of the subsidiary bodies with the support of the secretariat, one to be held in session and one intersessionally, and the preparation of a technical paper by the secretariat, aimed at enhancing adaptive capacity, strengthening cooperation and facilitating adaptation planning and implementation in line with different national circumstances and in the context of Article 2, paragraph 1(a), of the Paris Agreement;

30. *Invites* Parties to submit via the submission portal[6] by 28 February 2026 views on the focus of the workshops and the technical paper referred to in paragraph 29 above;

31. *Emphasizes* that no single adaptation approach shall be presented as the default, superior or universally applicable pathway, recognizing the essential role of diverse, nationally led, context-specific adaptation approaches that reflect national circumstances, priorities and needs in achieving the global goal on adaptation and strengthening global climate resilience;

32. *Decides* to undertake a review of the Belém Adaptation Indicators as part of the review of the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience, after the second global stocktake in 2029;

33. *Also decides* that the terms of reference for the review of the United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience shall be developed and agreed by the subsidiary bodies in 2026–2027;

[6] https://www4.unfccc.int/sites/submissionsstaging/Pages/Home.aspx.

34. *Takes note* of paragraph 53 of decision -/CMA.7,[7] in which it reaffirms the doubling by 2025 in paragraph 18 of decision 1/CMA.3, calls for efforts to at least triple adaptation finance by 2035 in the context of decision 1/CMA.6, including paragraph 16 thereof, and urges developed country Parties to increase the trajectory of their collective provision of climate finance for adaptation to developing country Parties;

35. *Requests* the secretariat to implement relevant provisions in this decision;

36. *Takes note* of the estimated budgetary implications of the activities to be undertaken by the secretariat referred to in paragraphs 15, 16 and 29 above;

37. *Requests* that the actions of the secretariat called for in this decision be undertaken subject to the availability of financial resources.

[7] Draft decision entitled "Global Mutirão: Uniting humanity in a global mobilization against climate change" proposed under agenda item 2(c) of the Conference of the Parties at its thirtieth session.

Annex

Belém Adaptation Indicators for measuring progress achieved towards the targets referred to in paragraphs 9–10 of decision 2/CMA.5

1. Adaptation is context-specific, and capturing progress in adaptation in a comprehensive manner requires contextual information, which may be reflected through the disaggregation of indicators, as appropriate. Parties may determine the categories for and extent of such disaggregation in accordance with their national circumstances and contexts. Indicators may be disaggregated, as appropriate, by:

(a) Social categories, which may include demographic and socioeconomic characteristics such as vulnerability, gender, age, disability, race, socioeconomic status, status as Indigenous Peoples, status as migrants, as well as children and young people, as noted in paragraph 21(d) of decision 3/CMA.6, paragraph 41(i) of document FCCC/SBSTA/2024/7 and paragraph 79(i) of document FCCC/SBI/2024/13;

(b) Climate-related hazards (with this category remaining flexible to reflect the different hazards faced by countries), which may include floods, droughts, increased temperatures, storms, cyclones, landslides and other extreme climate events, and Parties may take into account all climate hazards currently faced or anticipated in the future;

(c) Geographical characteristics, accounting for different physical and regional contexts, including coastal areas, islands, mountains, arid and semi-arid regions, deltas, river basins, and cryosphere regions;

(d) Ecosystems, which may include terrestrial, inland water, mountain, marine and coastal ecosystems and other relevant ecosystems, as applicable and as referenced in paragraph 9(d) of decision 2/CMA.5;

(e) Administrative and settlement levels, which may include national, subnational and local levels, as well as urban and rural areas;

(f) Type of adaptation measures, such as building resilience and retrofitting;

(g) Thematic sectors referred to in paragraph 9 of decision 2/CMA.5, and for which Parties are encouraged (1) to disaggregate the dimensional target indicators referred to in paragraph 10 of decision 2/CMA.5, as appropriate, in order to reflect the full adaptation cycle characteristics of each thematic sector and (2) to consider, where relevant, disaggregation by thematic sector under the thematic target indicators to capture interlinkages between different thematic targets;

(h) Subcomponents of the targets referred to in paragraph 9 of decision 2/CMA.5, which may include, for 9(b) food and agriculture target indicators, disaggregation by type of agriculture, including crops, livestock, fisheries and agroforestry; for 9(c) health target indicators, disaggregation by diseases, as applicable; for 9(d) ecosystem target indicators, disaggregation by ecosystem services, where appropriate; for 9(e) infrastructure and human settlements target indicators, disaggregation by type of infrastructure and type of settlement; and for 9(f) poverty eradication and livelihoods target indicators, disaggregation by poverty levels, income groups and social protection measures, as applicable.

2. The indicators listed in paragraphs 3–13 below contain both quantitative and qualitative indicators as per paragraph 21(c) of decision 3/CMA.6, where applicable, so as to ensure a comprehensive assessment of progress achieved towards the targets referred to in paragraphs 9–10 of decision 2/CMA.5.

3. The indicators for assessing progress under target 9(a), significantly reducing climate-induced water scarcity and enhancing climate resilience to water-related hazards towards a climate-resilient water supply, climate-resilient sanitation and access to safe and affordable potable water for all, are as follows:

(a) Level of water stress, including as an outcome of adaptation actions where applicable, accounting for relevant climate hazard intensity and/or frequency;

(b) Level of water use efficiency, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(c) Proportion of critical water and sanitation infrastructure systems that are resilient to climate-related hazards under different warming scenarios, as appropriate for regions and contexts, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(d) Proportion of the total area of basins and cryosphere for which a climate adaptation plan has been developed and implemented on the basis of different warming scenarios, as appropriate for regions and contexts where applicable;

(e) Proportion of the population using safe and affordable potable water services that are climate-resilient, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(f) Proportion of the population using sanitation services that are safely managed and climate-resilient, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(g) Extent of measures taken to improve and extend water, sanitation and hygiene services to populations disproportionately affected by climate change and to vulnerable groups relative to needs;

(h) Proportion of bodies of water with good ambient water quality for drinking water supply, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(i) Number of people per 100,000 supported in planned relocation processes in response to water-related hazards, where adaptation measures were taken to ensure safety of populations.

4. The indicators for assessing progress under target 9(b), attaining climate-resilient food and agricultural production and supply and distribution of food, as well as increasing sustainable and regenerative production and equitable access to adequate food and nutrition for all, are as follows:

(a) Proportion of area under management for food and agricultural production utilizing practices and technologies relevant to climate change adaptation;

(b) Extent of implementation of institutional frameworks for knowledge transfer, research and development, and extension services supporting climate change adaptation in the areas of food and agriculture relative to needs;

(c) Level of degraded areas that are under management for food and agricultural production, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(d) Level of food and agricultural yield in areas that are under management for food and agricultural production, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(e) Proportion of the population with equitable access to adequate food and nutrition, including as an outcome of adaptation actions where applicable.

5. The indicators for assessing progress under target 9(c), attaining resilience against climate change related health impacts, promoting climate-resilient health services and significantly reducing climate-related morbidity and mortality, particularly in the most vulnerable communities, are as follows:

(a) Rate of mortality associated with climate impacts compared with counterfactual rates, including as an outcome of adaptation actions or coverage of early warning systems where applicable;

(b) Level of incidence of climate-sensitive infectious diseases, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(c) Rate of morbidity associated with climate impacts compared with counterfactual rates, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(d) Proportion of the population vulnerable to climate change with access to mental health and psychosocial support;

(e) Extent to which climate health services have remained at full capacity during and following climate-related events relative to pre-event service capacity;

(f) Percentage of health facilities that are resilient to climate-related hazards under different warming scenarios, as appropriate for regions and contexts, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(g) Coverage of essential health services that are supported by adaptation measures to ensure continuity during and following climate-related events;

(h) Proportion of health practitioners who have received capacity-building support pertaining to climate change adaptation and health.

6. The indicators for assessing progress under target 9(d), reducing climate impacts on ecosystems and biodiversity, and accelerating the use of ecosystem-based adaptation and nature-based solutions, including through their management, enhancement, restoration and conservation and the protection of terrestrial, inland water, mountain, marine and coastal ecosystems, are as follows:

(a) Proportion of climate-resilient ecosystems that are providing services to populations that depend on them;

(b) Proportion of ecosystem areas with adaptation actions implemented towards enhanced resilience and services;

(c) Level of resilience of ecosystems, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(d) Level of threat status of ecosystems, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(e) Level of threat status of species, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(f) Level of adaptive capacity, resilience and vulnerability to climate impacts resulting from the implementation of ecosystem-based adaptation actions and nature-based solutions according to information reported by Parties, as appropriate.

7. The indicators for assessing progress under target 9(e), increasing the resilience of infrastructure and human settlements to climate change impacts to ensure basic and continuous essential services for all, and minimizing climate-related impacts on infrastructure and human settlements, are as follows:

(a) Proportion of settlement upgrading programmes implemented that include climate change adaptation measures and maintain sustained engagement at the local level;

(b) Proportion of infrastructure and human settlements vulnerable to climate-related hazards and other extreme events relocated to a safer location.

8. The indicators for assessing progress under target 9(f), substantially reducing the adverse effects of climate change on poverty eradication and livelihoods, in particular by promoting the use of adaptive social protection measures for all, are as follows:

(a) Level of population living in poverty, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(b) Proportion of the population in climate-vulnerable areas with access to social protection services;

(c) Level of social protection systems that consider climate risk management aspects and can respond to climate change impacts.

9. The indicators for assessing progress under target 9(g), protecting cultural heritage from the impacts of climate-related risks by developing adaptive strategies for preserving cultural practices and heritage sites and by designing climate-resilient infrastructure, guided

by traditional knowledge, Indigenous Peoples' knowledge and local knowledge systems, are as follows:

(a) Percentage of at-risk cultural and natural heritage sites and elements with adaptation measures implemented to enhance resilience to climate-related hazards under different warming scenarios, as appropriate for regions and contexts, guided by traditional, local or Indigenous Peoples' knowledge and practices, disaggregated, as appropriate, by tangible and intangible cultural elements;

(b) Proportion of cultural heritage protected from climate impacts through digitization measures for preservation and recovery and by storing movable heritage in climate-resilient facilities;

(c) Percentage of cultural heritage and sites with adaptation measures and emergency preparedness plans in place for climate change related hazards under different warming scenarios, as appropriate for regions and contexts;

(d) Level of establishment of institutional arrangements for the provision of regular training on climate change adaptation that incorporates guidance from traditional, local and Indigenous Peoples' knowledge where applicable;

(e) Percentage of climate adaptation measures focused on cultural heritage that maintain sustained engagement with Indigenous Peoples and/or local communities.

10. The indicators for assessing progress under target 10(a), impact, vulnerability and risk assessment, towards achieving the outcome specified thereunder – by 2030 all Parties have conducted up-to-date assessments of climate hazards, climate change impacts and exposure to risks and vulnerabilities and have used the outcomes of these assessments to inform their formulation of national adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies, and by 2027 all Parties have established multi-hazard early warning systems, climate information services for risk reduction and systematic observation to support improved climate-related data, information and services – are as follows:

(a) Level of establishment of multi-hazard early warning systems;

(b) Level of conduct of assessments of climate hazards, climate change impacts, and exposure to risks and vulnerabilities based on different global warming scenarios, as appropriate for regions and contexts;

(c) Level of establishment of multi-hazard monitoring and impact-based forecasting systems, including monitoring stations;

(d) Number of people per 100,000 that are covered by early warning information through local governments or through national dissemination mechanisms;

(e) Percentage of the population in a country exposed to or at risk from climate-related disasters protected through pre-emptive evacuation measures following early warning;

(f) Level of establishment of climate information services for risk reduction and systematic observation to support improved climate-related data, information and services;

(g) Extent of usage of climate risk information and comprehensive risk assessment based on different global warming scenarios, as appropriate for regions and contexts, to inform formulation of national adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies.

11. The indicators for assessing progress under target 10(b), planning, towards achieving the outcome thereunder – by 2030 all Parties have in place country-driven, gender-responsive, participatory and fully transparent national adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies, covering, as appropriate, ecosystems, sectors, people and vulnerable communities, and have mainstreamed adaptation in all relevant strategies and plans – are as follows:

(a) Status of having national adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies in place;

(b) Status of having gender-responsive adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies in place;

(c) Existence of national adaptation plans, policy instruments, planning processes and strategies that have been informed by traditional knowledge, knowledge of Indigenous Peoples and local knowledge systems.

12. The indicators for assessing progress under target 10(c), implementation, towards achieving the outcome thereunder – by 2030 all Parties have progressed in implementing their national adaptation plans, policies and strategies and, as a result, have reduced the social and economic impacts of the key climate hazards identified in the assessments referred to under target 10(a) – are as follows:

(a) Extent of implementation of national adaptation plans, policies and strategies relative to planned implementation thereof;

(b) Number of deaths and missing persons associated with climate-related hazards, per 100,000 people, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(c) Net savings as a percentage of gross domestic product from avoided losses, including as an outcome of adaptation actions where applicable;

(d) Amount of finance for climate adaptation reported in line with chapters IV, V and VI, as relevant and as appropriate, of the annex to decision 18/CMA.1, disaggregated by the parameters listed in paragraphs 123, 125, 133 and 134, as applicable, of the same decision, which includes the amount of international public finance for climate adaptation provided by developed countries and received by developing countries for the implementation of national adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies;

(e) Technology development and transfer for climate adaptation reported in line with chapters IV, V and VI, as relevant and as appropriate, of the annex to decision 18/CMA.1, disaggregated by the parameters listed in paragraphs 127, 136 and 138, as applicable, of the same decision, which includes technology development and transfer support for climate adaptation provided by developed countries and needed and received by developing countries for the implementation of national adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies;

(f) Capacity-building for climate adaptation reported in line with chapters IV, V and VI, as relevant and as appropriate, of the annex to decision 18/CMA.1, disaggregated by the parameters listed in paragraphs 129, 140 and 142, as applicable, of the same decision, which includes capacity-building support for climate adaptation provided by developed countries and needed and received by developing countries for the implementation of national adaptation plans, policy instruments, and planning processes and/or strategies.

13. The indicators for assessing progress under target 10(d), monitoring, evaluation and learning, towards achieving the outcome thereunder – by 2030 all Parties have designed, established and operationalized a system for monitoring, evaluation and learning for their national adaptation efforts and have built the required institutional capacity to fully implement the system – are as follows:

(a) Extent of design of a system for monitoring, evaluation and learning for national adaptation efforts relative to needs;

(b) Level of operationalization of a system for monitoring, evaluation and learning for national adaptation efforts;

(c) Level of periodic publication of monitoring, evaluation and learning findings regarding the implementation of national adaptation efforts;

(d) Level of integration of monitoring, evaluation and learning system findings into national adaptation efforts;

(e) Level of institutional capacity to fully operate systems for monitoring, evaluation and learning for national adaptation efforts.

ADVANCE VERSION

United Nations

FCCC/PA/CMA/2025/L.14

Framework Convention on Climate Change

Distr.: Limited
21 November 2025

Original: English

Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement
Seventh session
Belém, 10–21 November 2025
Agenda item 5
United Arab Emirates just transition work programme

United Arab Emirates just transition work programme

Proposal by the President

Draft decision -/CMA.7

United Arab Emirates just transition work programme

The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement,

Recalling the Paris Agreement,

Underscoring Article 2, paragraph 1, of the Paris Agreement, which provides that the Agreement, in enhancing the implementation of the Convention, including its objective, aims to strengthen the global response to the threat of climate change, in the context of sustainable development and efforts to eradicate poverty, including by holding the increase in the global average temperature to well below 2 °C above pre-industrial levels and pursuing efforts to limit the temperature increase to 1.5 °C above pre-industrial levels, recognizing that this would significantly reduce the risks and impacts of climate change; increasing the ability to adapt to the adverse impacts of climate change and foster climate resilience and low greenhouse gas emission development in a manner that does not threaten food production; and making finance flows consistent with a pathway towards low greenhouse gas emissions and climate-resilient development,

Also underscoring Article 2, paragraph 2, of the Paris Agreement, which provides that the Agreement will be implemented to reflect equity and the principle of common but differentiated responsibilities and respective capabilities, in the light of different national circumstances,

Recognizing the need for an effective and progressive response to the urgent threat of climate change, based on equity and the best available science,

Recalling decisions 1/CMA.3, paragraph 85, 1/CMA.4, paragraphs 50–53, and 3/CMA.5,

Acknowledging that climate change is a common concern of humankind and that Parties should, when taking action to address climate change, respect, promote and consider their respective obligations on human rights, the right to a clean, healthy and sustainable environment, the right to health, the rights of Indigenous Peoples, local communities, migrants, children, persons with disabilities and people in vulnerable situations and the right

to development, as well as gender equality, empowerment of women and intergenerational equity,

Recognizing that just transitions are for all countries,

Emphasizing the multisectoral, multidimensional and cross-cutting nature of just transitions, to which there is no one-size-fits-all approach and for which whole-of-society and whole-of-economy approaches are required,

Recognizing that just transition pathways are relevant in the context of mitigation, adaptation, including strengthening climate resilience and increasing adaptive capacities, and responding to loss and damage, which are all essential for ensuring that just transition pathways leave no one behind,

Highlighting the unique challenges and opportunities of each Party in pursuing just transitions that contribute to achieving the goals of the Paris Agreement,

Underscoring the importance of the urgent delivery of means of implementation (capacity-building, climate finance, and technology development and transfer) to facilitate just transition pathways and of enhancing international cooperation on, and support for, just transition pathways for developing country Parties, in particular small island developing States and the least developed countries,

Recognizing that the widening adaptation finance gap may hinder the implementation of just transition pathways in developing countries, especially those that are particularly vulnerable to the adverse effects of climate change,

1. *Emphasizes* the inherent connection between pursuing efforts to limit the global temperature increase to 1.5 °C and pursuing just transition pathways;

2. *Underlines* the importance of ensuring that just transition approaches are aligned with the goals of the Paris Agreement, tailored to national circumstances and based on nationally defined development priorities and *highlights* the contribution of just transitions to more robust and equitable mitigation and adaptation outcomes;

3. *Emphasizes* that just transition pathways can enable accelerated climate action, in this critical decade and beyond, based on equity and the best available science;

4. *Welcomes* the establishment of and progress of work under the United Arab Emirates just transition work programme;

5. *Affirms* that the work programme fosters a collective understanding of just transitions, is not policy-prescriptive and encourages a holistic and integrated approach to pursuing just transition pathways that reflect diverse national circumstances and capacities;

6. *Highlights* that the work programme contributes to efforts to strengthen the global response to the threat of climate change in the context of sustainable development and efforts to eradicate poverty;

7. *Emphasizes* the importance of comprehensively and systematically considering all elements of the work programme, as outlined in paragraph 2 of decision 3/CMA.5, without selective focus on any aspect;

8. *Invites* the work programme to integrate the outcomes of the first global stocktake relevant to just transition in line with the invitation in paragraph 186 of decision 1/CMA.5;

9. *Expresses gratitude* to the Governments of Germany, Egypt, Panama and Ethiopia for hosting the first, second, third and fourth dialogues respectively under the work programme;

10. *Expresses appreciation* to the Chairs of the subsidiary bodies and the secretariat for organizing the dialogues and *expresses gratitude* to Parties and observers and other non-Party stakeholders, including experts, that contributed to the discussions at the dialogues and submitted views;[1]

[1] In response to decision 3/CMA.5, paras. 6 and 8. The submissions are available at https://www4.unfccc.int/sites/submissionsstaging/Pages/Home.aspx (in the search field, type “just transition”).

11. *Expresses appreciation* to the Chairs of the subsidiary bodies and the secretariat for preparing the informal summaries of the first,[2] second,[3] third[4] and fourth[5] dialogues under the work programme, as well as the annual summary reports thereon,[6] and *appreciates* the views of Parties and observers and other non-Party stakeholders reflected therein;

12. *Welcomes* that the dialogues enabled Parties and observers and other non-Party stakeholders to share information on opportunities, best practices, actionable solutions, challenges and barriers related to the dialogue topics and *recognizes* the following, on a non-exhaustive basis:

(a) That nationally determined just transition pathways are implemented at the national level through national climate plans, policies and strategies, including nationally determined contributions, national adaptation plans and long-term low-emission development strategies, in the context of the objective and goals, as well as the principles, of the Convention and the Paris Agreement;

(b) That the principles of equity and common but differentiated responsibilities and respective capabilities should guide just transition efforts;

(c) That multi-stakeholder, people-centric, bottom-up, whole-of-society approaches are required to achieve just transitions;

(d) The importance of ensuring broad and meaningful participation involving all relevant stakeholders, including workers affected by transitions, informal workers, people in vulnerable situations, Indigenous Peoples, local communities, migrants and internally displaced persons, people of African descent, women, children, youth, elderly people and persons with disabilities, to enable effective, inclusive and participatory just transition pathways;

(e) The importance of meaningful and effective social dialogue with all social partners, respect for labour rights, and decent work and quality jobs for just transitions;

(f) The multisectoral and multidimensional nature of just transitions and the resultant need for whole-of-economy approaches to just transitions that engage the private sector, including micro-, small and medium-sized enterprises, and rural economy actors, especially smallholder farmers, and that contribute to the creation of decent work and quality jobs and food production;

(g) The importance of education systems and skills development, including through upskilling and reskilling that respond to labour market needs, of labour rights and social protection systems, and of consideration of the informal sector, the care economy, unemployed people and future workers for ensuring just transitions;

(h) The importance of just transition pathways that respect, promote and fulfil all human rights and labour rights, the right to a clean, healthy and sustainable environment, the right to health, the rights of Indigenous Peoples, people of African descent, local communities, migrants, children, persons with disabilities and people in vulnerable situations, and the right to development, as well as gender equality, empowerment of women and intergenerational equity;

(i) The importance of the rights of Indigenous Peoples and of obtaining their free, prior and informed consent in accordance with the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, and the importance of ensuring that all just transition pathways respect and promote the internationally recognized collective and individual rights of Indigenous Peoples, including the rights to self-determination, and acknowledge the rights and protections for Indigenous Peoples in voluntary isolation and initial contact, in accordance with relevant international human rights instruments and principles;

[2] Available at https://unfccc.int/documents/640155.
[3] Available at https://unfccc.int/documents/642594.
[4] Available at https://unfccc.int/documents/650431.
[5] Available at https://unfccc.int/documents/652861.
[6] FCCC/SB/2024/7 and FCCC/SB/2025/10.

(j) That adaptation and climate resilience are integral to just transitions and should be inclusive and empower Indigenous Peoples, local communities, women and people in vulnerable situations;

(k) The importance of social protection and locally led adaptation in the context of enhancing adaptation and climate resilience as part of just transition pathways;

(l) The importance of participatory approaches and of involving affected communities in the development of adaptation measures, noting that affected communities must also be central to the design and implementation of adaptation and climate resilience measures in the context of just transition pathways and that one-size-fits-all solutions should be avoided;

(m) The connection between just transition pathways and ensuring the integrity of all ecosystems and the protection of biodiversity, recognized by some cultures as Mother Earth, including through the use of ecosystem-based adaptation approaches;

(n) That universal, affordable and reliable energy access can be central to nationally defined just transition pathways, particularly in addressing energy poverty;

(o) The importance of facilitating universal access to clean, reliable, affordable and sustainable energy for all, including through the scaled-up deployment of renewable energy and access to clean cooking, and that such efforts may promote energy security, while acknowledging that pathways to energy transitions will vary by country in accordance with national circumstances;

(p) The need for scaling up access to clean cooking, highlighting the many co-benefits of clean cooking in terms of, inter alia, health, gender equality, the environment and livelihoods;

(q) That energy transitions towards low-carbon economies may include socioeconomic risks and opportunities, noting the role of nationally determined just energy transition pathways in minimizing risks and maximizing opportunities associated with these transitions;

(r) That an increasing number of zero- and low-carbon technologies, including renewable energy technologies, and energy efficiency measures are increasingly cost-effective, scalable and rapidly deployable, including in remote and underserved areas, thereby contributing to just energy transitions, with associated gains in energy security, as well as health and environmental benefits, including reduced air pollution, and that accelerated development in secure, flexible and resilient grid infrastructure and grid interconnections supports system security and increases energy access;

(s) The essential role of innovation and technology transfer as critical levers for enabling just transitions in a holistic, multisectoral manner and across sectors, and that access to affordable and context-appropriate technologies can accelerate progress on just transition pathways while maximizing the creation of jobs and opportunities and ensuring that no one is left behind;

(t) The need to address barriers, including limited institutional capacity, implementation gaps, and financial and technical constraints faced by developing country Parties in the context of just transitions;

(u) The importance of strengthening international cooperation on mobilizing finance, technology and capacity-building support for facilitating the implementation of nationally determined just transitions in a socially inclusive and equitable manner;

(v) The importance of continued efforts to support just transitions through measures that avoid exacerbating debt burdens and create fiscal space for countries to advance on pathways towards low emissions and climate-resilient development;

13. *Invites* Parties and non-Party stakeholders to consider the key messages in paragraph 12 above in designing, implementing and supporting just transition pathways in line with national circumstances, priorities and capabilities, as applicable;

14. *Emphasizes* the importance of continuing to ensure the inclusive and active participation of Parties and observers and other non-Party stakeholders in future dialogues under the work programme, including by introducing interactive formats that foster the engagement of and the constructive discussion among all participants, whether they are attending in person or online;

15. *Encourages* Parties to consider just transition pathways in developing and implementing national climate plans and strategies, including nationally determined contributions, national adaptation plans and long-term low-emission development strategies, that are informed by the outcomes of the first global stocktake and aligned with relevant provisions of the Paris Agreement;

16. *Invites* the UNFCCC constituted bodies to integrate just transition elements and outcomes of the work programme into their existing workplans to promote synergies and include in their regular reports information on progress in implementing related activities;

17. *Recognizes* the benefit of building on relevant work on designing and implementing just transition pathways under and outside the Convention and the Paris Agreement in the context of the work programme;

18. *Underscores* that relevant instruments and initiatives may provide elements for consideration in designing and implementing nationally determined just transition pathways, including the International Labour Organization guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all,[7] the United Nations Global Accelerator on Jobs and Social Protection for Just Transitions,[8] the United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights[9] and the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples,[10] and *calls upon* partners in relevant initiatives and organizations outside the UNFCCC process to take into account the key messages from the work programme in their implementation efforts;

19. *Acknowledges* the challenges and barriers faced by many developing country Parties, in particular the least developed countries and small island developing States, in preparing and implementing national climate change plans and *underscores* the importance of enhancing the provision and mobilization of means of implementation and creating domestic enabling environments for preparing and implementing such plans;

20. *Recognizes* the need for enhanced support to be provided to developing country Parties for developing and implementing nationally determined contributions, national adaptation plans and long-term low-emission development strategies that incorporate consideration of just transition pathways and *recalls* the importance of continued efforts to support just transitions across all sectors and thematic areas, including cross-cutting efforts such as transparency, readiness, capacity-building and technology development and transfer, while acknowledging the support already available in this regard;

21. *Emphasizes* that means of implementation, including capacity-building, climate finance, and technology development and transfer, as well as enhanced international cooperation, are essential to facilitating the pursuit of just transition pathways that promote sustainable development and poverty eradication in developing country Parties, while noting that high debt burdens and limited fiscal space may hinder such efforts;

---

[7] International Labour Organization. 2015. *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*. Geneva: International Labour Organization. Available at https://www.ilo.org/global/topics/green-jobs/publications/WCMS_432859/lang--en/index.htm.

[8] See https://www.unglobalaccelerator.org.

[9] United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. 2011. *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework*. New York: United Nations. Available at https://www.ohchr.org/en/publications/reference-publications/guiding-principles-business-and-human-rights.

[10] United Nations General Assembly document A/RES/61/295.

22. *Recalls* that scaling up new and additional grant-based, highly concessional finance and non-debt instruments remains critical to supporting developing countries, particularly as they transition in a just and equitable manner;

23. *Acknowledges* that developing country Parties may lack the institutional and financial capacity to achieve just transitions on their own and that global partnerships and capacity-building initiatives can provide valuable contributions in this context and *recognizes* that the work programme has the potential to promote and enhance the role of international cooperation and partnerships in relation to the provision of capacity-building and technical and financial assistance;

24. *Requests* the secretariat to map relevant instruments, initiatives and processes under the Convention and the Paris Agreement and relevant entities in the United Nations system to support the implementation of the work programme and as input to the review referred to in paragraph 3 of decision 3/CMA.5 and *also requests* the secretariat to prepare a synthesis report thereon;

25. *Decides* to develop a just transition mechanism, the purpose of which will be to enhance international cooperation, technical assistance, capacity-building and knowledge-sharing, and enable equitable, inclusive just transitions, noting that the mechanism is to be implemented in a manner that builds on and complements relevant workstreams under the Convention and the Paris Agreement, including the work programme, and *requests* the subsidiary bodies at their sixty-fourth sessions (June 2026) to recommend a draft decision on the process for its operationalization for consideration by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement at its eighth session (November 2026);

26. *Invites*, in the spirit of *mutirão*, Parties and non-Party stakeholders to submit via the submission portal[11] views on the process referred to in paragraph 25 above by 15 March 2026;

27. *Recalls* paragraph 3 of decision 3/CMA.5, it which it was agreed to review the effectiveness and efficiency of the work programme and consider its continuation at the eighth session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement (November 2026), and *requests* the subsidiary bodies to develop terms of reference for the review at their sixty-fourth sessions;

28. *Also requests* the subsidiary bodies to consider, inter alia, ways to improve existing modalities in developing the terms of reference referred to in paragraph 27 above, without prejudice to the outcome of the consideration of the continuation of the work programme;

29. *Takes note* of the estimated budgetary implications of the activities to be undertaken by the secretariat referred to in paragraphs 24–25 above;

30. *Requests* that the actions of the secretariat called for in this decision be undertaken subject to the availability of financial resources.

[11] https://www4.unfccc.int/sites/submissionsstaging/Pages/Home.aspx.

ADVANCE VERSION

United Nations

FCCC/PA/CMA/2025/L.12

Framework Convention on Climate Change

Distr.: Limited
21 November 2025

Original: English

Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement
Seventh session
Belém, 10–21 November 2025
Agenda item 15(a)
Matters relating to Article 6 of the Paris Agreement
Implementation of the guidance on cooperative approaches referred to in Article 6, paragraph 2, of the Paris Agreement

Matters relating to Article 6 of the Paris Agreement

Proposal by the President

Draft decision -/CMA.7

Implementation of the guidance on cooperative approaches referred to in Article 6, paragraph 2, of the Paris Agreement

The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement,

Recalling decision 2/CMA.3 and its annex,

Also recalling decision 6/CMA.4 and its annexes,

Further recalling decision 4/CMA.6 and its annexes,

1. *Notes* the 2025 report on the implementation of the guidance on cooperative approaches referred to in Article[1] 6, paragraph 2;[2]

2. *Also notes* Parties' progress in implementing cooperative approaches referred to in Article 6, paragraph 2, as demonstrated by the information submitted on 39 cooperative approaches, the relevant reports submitted (initial reports[3] by 16 Parties, updated initial reports by 2 Parties, annual information[4] by 4 Parties and regular information[5] by 1 Party) and the information on 24 authorizations submitted by 14 Parties, as at 15 November 2025;

3. *Expresses appreciation* to the secretariat for its progress in implementing its mandated tasks related to the implementation of the guidance on cooperative approaches;[6]

[1] Articles referred to in this decision are Articles of the Paris Agreement.
[2] FCCC/PA/CMA/2025/INF.1.
[3] As referred to in decision 2/CMA.3, annex, chap. IV.A.
[4] As referred to in decision 2/CMA.3, annex, chap. IV.B.
[5] As referred to in decision 2/CMA.3, annex, chap. IV.C.
[6] Contained in decision 2/CMA.3, annex.

I. Article 6 technical expert reviews

4. *Recalls* decision 2/CMA.3, paragraph 13, in which the secretariat was requested to prepare annually a compilation and synthesis of the results of the Article 6 technical expert review,[7] including identification of recurring themes and lessons learned, for consideration by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement, including in the context of its review of the guidance on cooperative approaches;

5. *Also recalls* decision 6/CMA.4, paragraph 13, in which the secretariat was requested to include any cases of persistent inconsistencies and/or non-responsiveness by a Party participating in a cooperative approach, as contained in the recommendations arising from the Article 6 technical expert review, including responses, if any, to such recommendations that may be provided by the participating Party concerned, in the annual compilation and synthesis of the results of the Article 6 technical expert review referred to in decision 2/CMA.3, paragraph 13, and publish the information on the centralized accounting and reporting platform in a disaggregated manner in respect of each participating Party;

6. *Further recalls* decision 4/CMA.6, paragraph 42(b), in which it was decided that, where a significant or persistent inconsistency has an impact on the emissions balance and/or adjusted indicator, each participating Party shall address this inconsistency to ensure the avoidance of double counting, and the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement will be explicitly notified of the inconsistency in the annual compilation and synthesis referred to in decision 2/CMA.3, paragraph 13;

7. *Expresses appreciation* for the efforts of the Article 6 technical expert review teams in conducting the first round of such reviews;

8. *Welcomes* the completion of the first round of Article 6 technical expert reviews;

9. *Notes* the outcomes of the first round of Article 6 technical expert reviews, in particular the information provided in paragraphs 45–51 of the report referred to in paragraph 1 above;

10. *Also notes* the inconsistencies with the requirements in the guidance on cooperative approaches identified in the first round of Article 6 technical expert reviews, while noting that the reporting and review processes under Article 6, paragraph 2, are still in the early stages of implementation, and *urges* Parties to address the inconsistencies identified in accordance with decision 4/CMA.6, paragraphs 39–44;

11. *Requests* Article 6 technical expert review teams to clearly explain their findings on any inconsistencies and any recommendations on how to resolve them in their reports;

12. *Also requests* the secretariat to organize an informal interactive dialogue, to be held in a facilitative, non-punitive, non-prescriptive manner in conjunction with the sixty-fifth sessions of the subsidiary bodies (November 2026), to facilitate the identification of recurring themes and lessons learned for consideration by Parties of the compilation and synthesis of the results of the Article 6 technical expert reviews in accordance with decision 2/CMA.3, paragraph 13, including in the context of the review of the guidance on cooperative approaches, referred to in decision 2/CMA.3, paragraphs 14–15;

13. *Reiterates* decision 6/CMA.4, annex II, paragraph 39, which states that the secretariat shall compose an Article 6 technical review team in such a way that the collective skills and competencies of the teams correspond to the information to be reviewed and that a single Article 6 technical expert team includes at least two experts;

II. Reporting and infrastructure

14. *Clarifies* that each participating Party shall ensure that information included in the annex to its biennial transparency report reflects the most recent annual information reported

[7] As referred to in decision 2/CMA.3, annex, chap. V.

in its submissions of the agreed electronic formats[8] in accordance with decision 2/CMA3, annex, chapter IV, and decision 4/CMA.6, chapter VI;

15. *Notes with concern* the status of the infrastructure for recording and tracking referred to in decision 2/CMA.3, annex, chapter VI, as at 31 October 2025;

16. *Requests* the secretariat to implement the infrastructure under Article 6, paragraph 2, expeditiously in accordance with relevant mandates in decisions 2/CMA.3, 6/CMA.4 and 4/CMA.6;

17. *Also requests* the secretariat to seek inputs from the forum of Article 6 registry system administrators on the procedure "International Registry and Additional Registry Services"[9] and to revise the procedure, if necessary, to ensure that it aligns with the relevant provisions of decisions 2/CMA.3, 6/CMA.4 and 4/CMA.6;

III. Capacity-building

18. *Welcomes* the organization by the secretariat of dialogues among interested Parties and observers to exchange information and experience in relation to how cooperative approaches in which they participate support ambition, as part of the capacity-building programme referred to in decision 2/CMA.3, paragraph 12, and *expresses appreciation* to the presenters at and participants in the dialogues;

19. *Requests* the secretariat, in organizing future ambition dialogues under Article 6, paragraph 2, as referred to in paragraph 18 above, to consider enhancing the efficiency and efficacy of the dialogues by encouraging interactive and constructive peer-to-peer discussion and enabling broader participation and engagement by Parties and observers;

20. *Expresses appreciation* to the secretariat for its work in providing, including through its regional collaboration centres, capacity-building support to Parties, particularly the least developed countries and small island developing States, to facilitate their effective participation in cooperative approaches;

21. *Requests* the secretariat, supported by the Article 6 technical expert review teams and in consultation with the Parties under review, to identify and provide capacity-building needs in areas of inconsistency identified by the Article 6 technical expert review team during the reviews;

22. *Also requests* the secretariat, where themes in inconsistencies have been identified in relation to the reporting in accordance with the relevant requirements set out in decision 2/CMA.3, to incorporate relevant training materials into the mandated capacity-building activities for Article 6, paragraph 2;

23. *Further requests* the secretariat to assist Parties, upon request, in including information on contributions of resources for adaptation and delivery of overall mitigation in global emissions in the agreed electronic format;

24. *Requests* the secretariat to regularly update the "Article 6.2 reference manual for the accounting, reporting and review of cooperative approaches",[10] as necessary, drawing on the findings from the Article 6 technical expert reviews, in order to assist Parties in preparing their relevant reports;

IV. Administrative, financial and other matters

25. *Requests* the secretariat to publish its annual reports on the implementation of the guidance on cooperative approaches at least two weeks prior to the relevant session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement and to include information therein that is relevant to the scope of the guidance;

[8] Contained in decision 4/CMA.6, annex II.

[9] Available at https://unfccc.int/documents/648104.

[10] Available at https://unfccc.int/documents/634354.

26. *Also requests* the secretariat to include in its annual reports on the implementation of the guidance on cooperative approaches a section on information reported by Parties relating to contributions of resources for adaptation and cancellations to deliver overall mitigation in global emissions, as referred to in decision 2/CMA.3, annex, chapter VII;

27. *Further requests* the Subsidiary Body for Implementation to consider, at its sixty-fourth session (June 2026), with a view to recommending a draft decision on the matter for consideration and adoption by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement at its eighth session (November 2026), the sufficiency and stability of funding for the:

(a) Operation and maintenance of the infrastructure under Article 6, paragraph 2;

(b) Article 6 technical expert reviews;

(c) Capacity-building activities in respect of Article 6, paragraph 2;

28. *Requests* the secretariat to update the technical paper on options for funding the activities related to the infrastructure and technical expert review under Article 6, paragraph 2,[11] to serve as input to the consideration referred to in paragraph 27 above;

29. *Expresses concern* about the current estimated USD 8.0 million shortfall in resources for mandated tasks relating to Article 6, paragraph 2, in the biennium 2024–2025 and *notes* the estimated USD 14.1 million needed for the work relating to Article 6, paragraph 2, in the biennium 2026–2027;

30. *Urges* Parties to provide voluntary contributions to the trust fund for supplementary activities to enable the full development, establishment and operation of the infrastructure under Article 6, paragraph 2, the conduct of Article 6 technical expert reviews and the capacity-building activities of the secretariat in respect of Article 6, paragraph 2;

31. *Takes note* of the estimated budgetary implications of the activities to be undertaken by the secretariat referred to paragraphs 12 and 28 above;

32. *Requests* that the actions of the secretariat called for in this decision be undertaken subject to the availability of financial resources.

[11] FCCC/TP/2023/1.

2 Қосымша

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯ
ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР
МИНИСТРЛІГІ

МИНИСТЕРСТВО
ЭКОЛОГИИ И ПРИРОДНЫХ
РЕСУРСОВ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

010000, Астана қ., Мәңгілік Ел даңғылы, 8
«Министрліктер үйі», 14-кіреберіс
тел.: +7 7172 74 08 44

010000, г. Астана, пр. Мангилик Ел, 8
«Дом министерств», 14 подъезд
тел.: +7 7172 74 08 44

№ 04-12/18284 от 17.09.2025

_____№_____

«Жасыл Даму» АҚ

2025 жылғы 11 қыркүйектегі
№ 22-02/2820 хатқа

Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігі Біріккен Ұлттар Ұйымының Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясы Тараптарының 30-шы конференциясына (COP-30) Қазақстан Республикасы делегациясының құрамына қосымшада көрсетілген кандидаттардың енгізгенін хабарлайды.

Қосымша: __парақта.

Вице-министр **М. Ошурбаев**

Орын: Іңкәр Әбжәли;
Тел: +7 (7172) 74-13-97
i.abzhali@ecogeo.gov.kz

Согласовано
17.09.2025 10:21 Сабиева Сауле Сагдатовна
17.09.2025 13:02 Мамедалиева Айжан Маратовна
Подписано
17.09.2025 18:46 Ошурбаев Мансур Турсынович

Дата: 17.09.2025 19:07. Копия электронного документа. Версия СЭД: Documentolog 7.22.2. Положительный результат проверки ЭЦП

Дата: 17.09.2025 19:07. Копия электронного документа. Версия СЭД: Documentolog 7.22.2. Положительный результат проверки ЭЦП

Тип документа	Исходящий документ
Номер и дата документа	№ 04-12/18284 от 17.09.2025 г.
Организация /отправитель	МИНИСТЕРСТВО ЭКОЛОГИИ И ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
Получатель (-и)	АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО «ЖАСЫЛ ДАМУ»
Электронные цифровые подписи документа	Государственное учреждение "Министерство экологии и природных ресурсов Республики Казахстан" Согласовано: САБИЕВА САУЛЕ MIIRTAYJ...CmGyXVg== Время подписи: 17.09.2025 10:21
	Согласовано: Мамедалиева Айжан Маратовна без ЭЦП Время подписи: 17.09.2025 13:02
	Государственное учреждение "Министерство экологии и природных ресурсов Республики Казахстан" Подписано: ОШУРБАЕВ МАНСУР MIIRrgYJ...vUrJ1p26x Время подписи: 17.09.2025 18:46
	Государственное учреждение "Министерство экологии и природных ресурсов Республики Казахстан" ЭЦП канцелярии: АБДИРАИМОВА АЙГЕРИМ MIISCwYJ...D8JoyVvex Время подписи: 17.09.2025 18:48

[[QRCODE]]

Данный документ согласно пункту 1 статьи 7 ЗРК от 7 января 2003 года N370-II «Об электронном документе и электронной цифровой подписи», удостоверенный посредством электронной цифровой подписи лица, имеющего полномочия на его подписание, равнозначен подписанному документу на бумажном носителе.

Дата: 17.09.2025 19:07. Копия электронного документа. Версия СЭД: Documentolog 7.22.2. Положительный результат проверки ЭЦП

№ 04-12/18284 от 17.09.2025

Состав делегации Казахстана на COP30 от АО «Жасыл Даму»

(10-21 ноября 2025 года, Белем, Бразилия)

№	ФИО	Должность
	АО «Жасыл даму»:	
1.	**АХМЕТОВА** Ботагоз	Управляющий директор
2.	**НАСИРХАН** Рустам	Директор ДМАП
3.	**АЛШАГИРОВ** Олжас	Главный менеджер ДМАП
4.	**МУСИНА** Александра	Менеджер ДМАП
5.	**ДАУЗОВ** Рамазан Самадович	Менеджер ДМАП
6.	**РЫСБЕКОВ** Казбек	И.о. Директора, главный менеджер ДСК-1

Согласовано
17.09.2025 10:21 Сабиева Сауле Сагдатовна
17.09.2025 13:02 Мамедалиева Айжан Маратовна

Подписано
17.09.2025 18:46 Ошурбаев Мансур Турсынович

Дата: 17.09.2025 19:08. Копия электронного документа. Версия СЭД: Documentolog 7.22.2. Положительный результат проверки ЭЦП

Тип документа	Исходящий документ
Номер и дата документа	№ 04-12/18284 от 17.09.2025 г.
Организация/ отправитель	МИНИСТЕРСТВО ЭКОЛОГИИ И ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
Получатель (-и)	АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО «ЖАСЫЛ ДАМУ»
Электронные цифровые подписи документа	Государственное учреждение "Министерство экологии и природных ресурсов Республики Казахстан" Согласовано: САБИЕВА САУЛЕ MIIRTAYJ...CmGyXVg== Время подписи: 17.09.2025 10:21
	Согласовано: Мамедалиева Айжан Маратовна без ЭЦП Время подписи: 17.09.2025 13:02
	Государственное учреждение "Министерство экологии и природных ресурсов Республики Казахстан" Подписано: ОШУРБАЕВ МАНСУР MIIRrgYJ...vUrJ1p26x Время подписи: 17.09.2025 18:46
	Государственное учреждение "Министерство экологии и природных ресурсов Республики Казахстан" ЭЦП канцелярии: АБДИРАИМОВА АЙГЕРИМ MIISCwYJ...D8JoyVvex Время подписи: 17.09.2025 18:48

[[QRCODE]]

Данный документ согласно пункту 1 статьи 7 ЗРК от 7 января 2003 года N370-II «Об электронном документе и электронной цифровой подписи», удостоверенный посредством электронной цифровой подписи лица, имеющего полномочия на его подписание, равнозначен подписанному документу на бумажном носителе.

Дата: 17.09.2025 19:08. Копия электронного документа. Версия СЭД: Documentolog 7.22.2. Положительный результат проверки ЭЦП

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР
МИНИСТРЛІГІ
«ЖАСЫЛ ДАМУ»
АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ
Қазақстан Республикасы, 010000, Астана қаласы,
Кабанбай батыр даңғылы, 11/5
тел./факс: +7(7172) 796 599, e-mail: kense@recycle.kz
www.recycle.kz

МИНИСТЕРСТВО ЭКОЛОГИИ И
ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО
«ЖАСЫЛ ДАМУ»
Республика Казахстан 010000, город Астана,
проспект Кабанбай батыра, 11/5
тел./факс: +7(7172) 796 599, e-mail: kense@recycle.kz
www.recycle.kz

Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігі

«Жасыл даму» акционерлік қоғамы Сіздің 2025 жылғы 23 сәуірдегі №1356 шығыс хатыңызды қарастырып, қосымшада көрсетілген ақпаратты жолдайды.

Басқарушы директор **Б. Ахметова**

Орын.: С. Умербаева
Тел.:+7 707 702 7906

Приложение

Благодарим за предоставленную информацию, поступившую по дипломатическим каналам, касательно подготовки и участия в 30-й Конференции сторон Рамочной конвенции ООН об изменении климата (COP30), которая пройдет в г. Белен, штат Пара, Бразилия, с 10 по 21 ноября 2025 года.

Сообщаем, что от акционерного общества «Жасыл даму» планируется участие следующего состава делегации:

Сарсенбай Ержан Нурланович - Председатель Правления АО «Жасыл даму»,

Ахметова Ботагоз Акмалиденовна - Управляющий Директор,

Насирхан Рустам - Директор Департамента моделирования, анализа и прогнозирования,

Мусина Александра Рустамовна - Менеджер Департамента моделирования, анализа и прогнозирования,

Есекина Айман Сериковна - Директор Департамента инвентаризации парниковых газов,

Рысбеков Казбек Талгатович - Главный менеджер Департамента инвентаризации парниковых газов

Касенова Дана Адилхановна - Директор Департамента по глобальному партнерству

Абдрахим Саида Габитовна - Главный менеджер Департамента по глобальному партнерству,

Умербаева Сания Раупыковна - Менеджер Департамента системы торговли выбросами.

Надеемся на дальнейшее сотрудничество в рамках подготовки к COP30 и будем признательны за своевременное информирование по вопросам логистики, аккредитации и координации участия делегаций.

Управляющий директор **Б. Ахметова**

Исп.: Умербаева С.
Тел.:+7 707 702 7906

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ
ТАБИҒИ РЕСУРСТАР МИНИСТРЛІГІ

«ЖАСЫЛ ДАМУ»
АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ

БҰЙРЫҚ

Астана қ.

МИНИСТЕРСТВО ЭКОЛОГИИ И
ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО

«ЖАСЫЛ ДАМУ»
ПРИКАЗ

г. Астана

_____№_____

К.Т. Рысбековты
іссапарға жіберу туралы

«Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің 1-бабы 1-тармағының 82) тармақшасына, 127-бабының 1-3-тармақтарына, «Акционерлік қоғамдар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 60-бабының 6) тармақшасына, «Жасыл даму» АҚ-ның Басқарма мүшелері мен басқарушы директорлары арасындағы міндеттер мен өкілеттіктер саласын бөлу туралы» №17-нқ бұйрығына №1 қосымшаның 5-бабы 5.7-тармағының 4) тармақшасына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**

1. Іссапарға:

1) толық аты-жөні – *Казбек Талгатович Рысбеков* жіберілсін*;*

2) лауазымы – *Секторалдық құзіреттілік 1 департаментінің бас менеджері (департамент директорының м.а.);*

3) іссапар орны (ұйымның атауы – бар болса) – *Бразилия Федеративтік Республикасы Белен қаласы;*

4) іссапардың мерзімі мен ұзақтығы – *2025 жылғы 6 қарашадан бастап 2025 жылғы 23 қарашаны қоса алғанда, демалыс күнін (2025 жылғы 15 қараша) жұмыс күні деп ескере отырып, күнтізбелік 18 (он сегіз) күн;*

5) іссапардың мақсаты – *БҰҰ КӨНК тараптарының 30-шы конференциясында (COP 30) климаттық келіссөздерге қатысу және оны қадағалау;*

6) бағдары көрсетіле отырып, жол жүру шығыстары өтелетін көлік түрі – әуе көлігі: *Астана қ. – Стамбул қ. – Сан-Паулу қ. – Белен қ. – Сан-Паулу қ. – Стамбул қ. – Астана қ.;*

7) тәуліктік шығындарды өтеу күндер саны – *күнтізбелік 18 (он сегіз) күн;*

8) тұрғын-жайды жалдау бойынша шығыстарды өтеуге арналған күндер саны – *күнтізбелік 16 (он алты) күн.*

2. Бухгалтерлік есеп, қаржы және салық есептілігі департаменті К.Т. Рысбековтың іссапарына байланысты қажетті төлемдерді Қазақстан Республикасының заңнамасында және Қоғамның ішкі актілерінде белгіленген шарттар мен тәртіпте жүзеге асырсын.

3. Іссапар кезінде Секторалдық құзіреттілік 1 департаменті директорының міндетін атқару осы департаменттің бас менеджері Э.М. Ермахановаға жүктелсін.

4. Адами ресурстарды басқару департаменті осы бұйрықтан туындайтын қажетті шараларды қабылдасын.

Негіздеме: Басқарушы директор Б.А. Ахметованың 2025 жылғы 19 қыркүйектегі № 20-04/152 қызметтік хаты, ҚР ЭТРМ-нің 2025 жылғы 17 қыркүйектегі № 04-12/18284 хаты, К.Т. Рысбековтың демалыс күні жұмысқа шығуға келісімі.

Басқарма төрағасының орынбасары,
Басқарма мүшесі **Д. Даутов**

Электронный документ ссылка на документ подписан с использованием электронной цифровой подписи в Damu BPM

Наименование документа	Заявка на платеж
Номер и дата документа	№ 153-i от 01.10.2025
Лист согласования	Согласование: Ахметжанов Талгат Уашевич Дата и время: 30.09.2025 10:35:46 Комментарий:
	Согласование: Толкимбекова Мадина Уланбековна Дата и время: 30.09.2025 11:41:04 Комментарий:
	Согласование: Бейсенбаева Айнаш Жумабаевна Дата и время: 30.09.2025 11:52:54 Комментарий:
	Согласование: Олжабаева Кымбат Болатовна Дата и время: 30.09.2025 11:55:25 Комментарий:
	Согласование: Токмагамбетов Даулет Шаймуратович Дата и время: 30.09.2025 11:57:57 Комментарий:
	Согласование: Ахметова Ботагоз Акмалиденовна Дата и время: 30.09.2025 12:38:56 Комментарий:
	Подписание: Даутов Дархан Алтаевич Дата и время: 30.09.2025 18:19:19 Комментарий:
	Регистрация: Мамыр Райхан Аманқызы Дата и время: 01.10.2025 08:43:28 Комментарий:
	Исполнение: Жакиш Мадина Дулаткызы Дата и время: 01.10.2025 08:44:55 Комментарий:
	Исполнение: Анисова Райхан Ануарбековна Дата и время: 01.10.2025 09:11:54 Комментарий:
	Резолюция: Қасымбек Мади Манатұлы Дата и время: 01.10.2025 09:23:51 Комментарий:
	Исполнение: Токмагамбетов Даулет Шаймуратович Дата и время: 01.10.2025 09:47:29 Комментарий:
	Исполнение: Муканова Айнур Куатовна Дата и время: 02.10.2025 08:06:59 Комментарий:
	Исполнение: Манадырова Алтын Байбатыровна Дата и время: 06.10.2025 09:39:25 Комментарий:

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ
ТАБИҒИ РЕСУРСТАР МИНИСТРЛІГІ

«ЖАСЫЛ ДАМУ»
АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ

БҰЙРЫҚ

Астана қ.

МИНИСТЕРСТВО ЭКОЛОГИИ И
ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО

«ЖАСЫЛ ДАМУ»
ПРИКАЗ

г. Астана

_____№_____

«Жасыл даму» АҚ Басқарма төрағасының орынбасары,
Басқарма мүшесі Д.А. Даутовтың
«К.Т. Рысбековты іссапарға жіберу туралы» 2025 ж. 01.10 № 153-і
бұйрығына өзгеріс енгізу туралы

«Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің 1-бабы 1-тармағының 82) тармақшасына, 127-бабының 1-3-тармақтарына, «Акционерлік қоғамдар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 60-бабының 6) тармақшасына, «Жасыл даму» АҚ-ның Басқарма мүшелері мен басқарушы директорлары арасындағы міндеттер мен өкілеттіктер саласын бөлу туралы» №17-нқ бұйрығына №1 қосымшаның 5-бабы 5.7-тармағының 4) тармақшасына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**

1. «Жасыл даму» АҚ Басқарма төрағасының орынбасары, Басқарма мүшесі Д.А. Даутовтың «К.Т. Рысбековты іссапарға жіберу туралы» 2025ж.01.10 № 153-і бұйрығының (бұдан әрі – Бұйрық) 2-тармағы мынадай редакцияда өзгертілсін:

«2. Бухгалтерлік есеп, қаржы және салық есептілігі департаменті К.Т. Рысбековтың іссапарына байланысты қажетті төлемдерді және туристік сақтандыруды ресімдеуге кететін 29 117 теңге шығынды Қазақстан Республикасының заңнамасында және Қоғамның ішкі актілерінде белгіленген шарттар мен тәртіпте жүзеге асырсын.».

2. Бұйрықтың өзге тармақтары өзгеріссіз қалдырылсын.

3. Адами ресурстарды басқару департаменті осы бұйрықтан туындайтын қажетті шараларды қабылдасын.

Негіздеме: Басқарушы директор Б.А. Ахметованың 2025 жылғы 2 қазандағы № 20-04/160 қызметтік хаты.

Басқарма төрағасының орынбасары,
Басқарма мүшесі **Д. Даутов**

Электронный документ ссылка на документ подписан с использованием электронной цифровой подписи в Damu BPM

Наименование документа	Заявка на платеж
Номер и дата документа	№ 156-i от 03.10.2025
Лист согласования	Согласование: Ахметова Ботагоз Акмалиденовна Дата и время: 03.10.2025 09:32:41 Комментарий:
	Согласование: Ахметжанов Талгат Уашевич Дата и время: 03.10.2025 09:43:40 Комментарий:
	Согласование: Толкимбекова Мадина Уланбековна Дата и время: 03.10.2025 12:19:57 Комментарий:
	Подписание: Даутов Дархан Алтаевич Дата и время: 03.10.2025 15:34:40 Комментарий:
	Регистрация: Мамыр Райхан Аманқызы Дата и время: 03.10.2025 15:41:40 Комментарий:
	Исполнение: Анисова Райхан Ануарбековна Дата и время: 03.10.2025 16:32:19 Комментарий:
	Исполнение: Муканова Айнур Куатовна Дата и время: 06.10.2025 11:58:03 Комментарий:

BROKER30
soluções imobiliárias

RECIBO DE PAGAMENTO DE ALUGUEL

1 – Locador/Lessor

Nome/Name : **IONE COSTA FARIAS**

CPF/Tax Id : 190.301.422-00

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

Email : epofarias@yahoo.com.br

Telefone :

2 – Locatário/Lessee

Nome/ name : **EMBAIXADA DA REPÚBLICA DO CAZAQUISTÃO NO BRASIL, POR SEU EMBAIXADOR NO BRASIL SR. BOLAT NUSSUPOV**

CNPJ : 16.989.108/0001-16.

Endereço / Address : St. de Habitações Individuais Sul QL 24 Casa 20 - Lago Sul, Brasília - DF, 71665-075.

3 – Descrição dos Imóvel/Property Description

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

4 – Valor do Aluguel e Data de Vencimento/Rental Price

UNIDADE	CONDOMÍNIO	OCUPAÇÃO MÁXIMA	PERÍODO	QTD DIAS	VALOR DIÁRIA	VALOR TOTAL
	Ville Solare	8	07.11.2025 a 22.11.2025	15	R$ 3.137,00	R$ 47.055,00
						R$ -
						R$ -
TOTAL GERAL						R$ 47.055,00
TAXA DE SERVIÇO E IMPOSTOS (7%)						R$ 3.293,85
TOTAL FINAL						R$ 50.348,85

A cotação do Dolar em 07/11/2025 segundo o banco do Brasil para conversão Dolar / Real é de R$ 5,34 (Cinco reais e trinta e quatro centavos).

Vencimento/Due Date: Pagamento antes do Check-in / Payment before check-in

5 – Prazo/Term

Daniel Farias
Advogado
OAB/PA 9.933

Número de Dias/Number of Days: 15

Início/Start Date : 07/11/2025

Término/End Date : 22/11/2025

6 – Destinação da Locação/Purpose of the Lease

Tipo/Type : Vacation rental

7. Forma de Pagamento

O pagamento do aluguel será em espécie no valor total de **R$ 50.348,85 (Cinquenta mil, trezentos e quarenta e oito reais e oitenta e cinco centavos)**, o que corresponde em Dólar a **U$ 9.428,62 (Nove mil, quatrocentos e vinte e oito dolares e sessenta e dois centavos)** na cotação de R4 5,34 (cinco reais e trinta e quatro centavos) de 07/11/2025.

A pedido da CONTRATANTE, discrimina-se que o valor acima será entregue pelas pessoas abaixo:

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. OLZHAS ALSHAGIROV**;

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. RAMAZAN DAUZOV**;

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. KAZBEK RYSBEKOV**;

O presente recibo anula todos os outros eventualmente emitidos, e somente terá validade com a assinatura do recebedor abaixo indicado.

Belém-Pa, 07 de novembro de 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS

Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS
Dados: 2025.11.17 16:18:40 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA

DANIEL LACERDA FARIAS

SÓCIO FUNDADOR

Daniel Farias
Advogado
OAB/PA 0033

BROKERBO
soluções imobiliárias

RECIBO DE PAGAMENTO DE ALUGUEL

1 – Locador/Lessor

Nome/Name : **IONE COSTA FARIAS**

CPF/Tax Id : 190.301.422-00

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

Email : epofarias@yahoo.com.br

Telefone :

2 – Locatário/Lessee

Nome/ name : **EMBAIXADA DA REPÚBLICA DO CAZAQUISTÃO NO BRASIL, POR SEU EMBAIXADOR NO BRASIL SR. BOLAT NUSSUPOV**

CNPJ : 16.989.108/0001-16.

Endereço / Address : St. de Habitações Individuais Sul QL 24 Casa 20 - Lago Sul, Brasília - DF, 71665-075.

3 – Descrição dos Imóvel/Property Description

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

4 – Valor do Aluguel e Data de Vencimento/Rental Price

UNIDADE	CONDOMÍNIO	OCUPAÇÃO MÁXIMA	PERÍODO	QTD DIAS	VALOR DIÁRIA	VALOR TOTAL
	Ville Solare	8	07.11.2025 a 22.11.2025	15	R$ 3.137,00	R$ 47.055,00
						R$ -
						R$ -
TOTAL GERAL						R$ 47.055,00
TAXA DE SERVIÇO E IMPOSTOS (7%)						R$ 3.293,85
TOTAL FINAL						R$ 50.348,85

A cotação do Dolar em 07/11/2025 segundo o banco do Brasil para conversão Dolar / Real é de R$ 5,34 (Cinco reais e trinta e quatro centavos).

Vencimento/Due Date: Pagamento antes do Check-in / Payment before check-in

5 – Prazo/Term

Número de Dias/Number of Days: 15

Início/Start Date : 07/11/2025

Término/End Date : 22/11/2025

6 – Destinação da Locação/Purpose of the Lease

Tipo/Type : Vacation rental

7. Forma de Pagamento

O pagamento do aluguel será em espécie no valor total de **R$ 50.348,85 (Cinquenta mil, trezentos e quarenta e oito reais e oitenta e cinco centavos)**, o que corresponde em Dólar a **U$ 9.428,62 (Nove mil, quatrocentos e vinte e oito dolares e sessenta e dois centavos)** na cotação de R4 5,34 (cinco reais e trinta e quatro centavos) de 07/11/2025.

A pedido da CONTRATANTE, discrimina-se que o valor acima será entregue pelas pessoas abaixo:

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. OLZHAS ALSHAGIROV;**

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. RAMAZAN DAUZOV;**

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. KAZBEK RYSBEKOV;**

O valor acima foi destinado da seguinte forma:

LOCADORA – IONE COSTA FARIAS – R$ 38.250,00 (Trinta e oito mil, duzentos e cinquenta reais), a título de pagamento do aluguel, os quais já lhe foram repassados, sobre os quais a mesma dá ampla quitação.

Ione Farias
Advogado
OAB/PA 21033

BROKER30
soluções imobiliárias

INTERMEDIADORA – BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS – R$ 12.098,85 (doze mil, noventa e oito reais e oitenta e cinco centavos) a título de Honorários de Intermediação Imobiliária, taxas e impostos correspondentes, sobre os quais a mesma dá ampla quitação

O presente recibo anula todos os outros eventualmente emitidos, e somente terá validade com a assinatura do recebedor abaixo indicado.

Belém-Pa, 07 de novembro de 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS Dados: 2025.11.17 16:40:47 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA

DANIEL LACERDA FARIAS

SÓCIO FUNDADOR

BROKERBO
soluções imobiliárias

RENT PAYMENT RECEIPT

1 – Lessor
Name: IONE COSTA FARIAS
Tax ID (CPF): 190.301.422-00
Address: Av. Augusto Montenegro, 4311, Ville Solare Condominium, Tower 02, Apt. 1002, Mangueirão, Belém-PA
Email: epofarias@yahoo.com.br
Phone: _____

2 – Lessee
Name: EMBASSY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN BRAZIL, REPRESENTED BY AMBASSADOR MR. BOLAT NUSSUPOV
Tax ID (CNPJ): 16.989.108/0001-16
Address: St. de Habitações Individuais Sul, QL 24, House 20 – Lago Sul, Brasília–DF, 71665-075

3 – Property Description
Address: Av. Augusto Montenegro, 4311, Ville Solare Condominium, Tower 02, Apt. 1002, Mangueirão, Belém-PA

4 – Rental Price and Due Date
The USD exchange rate on **November 7, 2025**, according to Banco do Brasil, is **R$ 5.34** (five reais and thirty-four cents).
Due date: Payment before check-in.

5 – Lease Term
Number of days: 15
Start date: 11/07/2025
End date: 11/22/2025

6 – Purpose of the Lease
Type: Vacation rental

7 – Payment Method
Payment will be made **in cash**, totaling **R$ 50,348.85** (fifty thousand, three hundred and forty-eight reais and eighty-five cents), equivalent to **US$ 9,428.62** (nine thousand, four hundred and twenty-eight dollars and sixty-two cents), at the exchange rate of R$ 5.34 on November 7, 2025.

At the request of the CONTRACTING PARTY, the total amount will be delivered by the following individuals:

- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **OLZHAS ALSHAGIROV**;

- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **RAMAZAN DAUZOV**;
- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **KAZBEK RYSBEKOV**.

The distribution of the amounts was as follows:

- **LESSOR – IONE COSTA FARIAS:** R$ 38,250.00 (thirty-eight thousand, two hundred and fifty reais), corresponding to the rental payment, already transferred to her and fully discharged.
- **BROKER – BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA:** R$ 12,098.85 (twelve thousand, ninety-eight reais and eighty-five cents), corresponding to real estate brokerage fees, taxes, and related charges, fully discharged.

This receipt voids any previously issued receipts and is valid only with the signature of the designated receiver below.

Belém-PA, November 7, 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS Dados: 2025.11.17 16:41:34 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA
DANIEL LACERDA FARIAS
Founding Partner

Prefeitura Municipal de Belém
Secretaria Municipal de Finanças

Nota Fiscal de Serviços Eletrônica
NFSe - Prestador

WRxS6cKY7

A autenticidade desta NFSe pode ser verificada pela leitura deste código QR ou pela consulta do Código de Verificação de Autenticidade acima no portal da NFSe.

DADOS DA NFSe

Data e hora de emissão	Competência	Número / Série
11/11/2025 16:28:47	11/2025	72 / E

EMITENTE PRESTADOR DO SERVIÇO

CPF / CNPJ / NIF
50.343.836/0001-67

Inscrição Municipal
4505864

Telefone
(91) 3223-7182

Nome / Nome Empresarial
BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA

E-mail
0333@bvcontabilidade.com.br

Endereço
TRAVESSA DOM ROMUALDO DE SEIXAS 1560 ANDAR:5;SALA:501 B UMARIZAL

Município
BELEM / PA BRASIL

CEP
66055-200

TOMADOR DO SERVIÇO

CPF / CNPJ / NIF
N16414580

Inscrição Municipal
-

Telefone
-

Nome / Nome Empresarial
KAZBEK RYSBEKOV

E-mail
-

Endereço
RODOVIA AUGUSTO MONTENEGRO CONDOMÍNIO:VILLE SOLARE TORRE 02, APTO. 1002; PARQUE VERDE

Município
BELEM / PA BRASIL

CEP
66635-110

SERVIÇO PRESTADO

CNAE / CBO
6821-8/01-00 - CORRETAGEM NA COMPRA E VENDA E AVALIACAO DE IMOVEIS

Serviço
10.05 - AGENCIAMENTO, CORRETAGEM OU INTERMEDIACAO DE BENS MOVEIS OU IMOVEIS, NAO ABRANGIDOS EM OUTROS ITENS OU SUBITENS, INCLUSIVE

Local da prestação do serviço
BELEM / PA

País da prestação do serviço
BRASIL

DESCRIÇÃO DO SERVIÇO PRESTADO

NÚMERO DE DIAS/NUMBER OF DAYS: 15
INÍCIO/START DATE : 07/11/2025
TÉRMINO/END DATE : 22/11/2025

DADOS BANCÁRIOS
BROKER SOLUCOES IMOBILIARIAS LTDA
BRADESCO - 237
CNPJ: 50.343.836/0001-67
AGÊNCIA: 5593
CONTA 74580-4

DOCUMENTO EMITIDO POR ME OU EPP OPTANTE PELO SIMPLES NACIONAL

TRIBUTAÇÃO MUNICIPAL

Exigibilidade do ISSQN
Exigível

Município da Incidência do ISSQN
BELEM - PA

Responsável pelo recolhimento do ISSQN
PRESTADOR DO SERVIÇO

Retenção do ISSQN
NÃO RETIDO

Situação do prestador do serviço perante o Simples Nacional
OPTANTE

Regime especial de tributação do ISSQN
Simples Nacional

CÁLCULO DO ISSQN

Valor total da NFSe (R$)	Total das deduções (R$)	Desc. incondicionado (R$)	Base de cálculo do ISSQN (R$)	Alíq. (%)	Valor do ISSQN (R$)
16.782,95	0,00	0,00	16.782,95	*****	*****

RETENÇÕES

ISSQN (R$)	IRRF (R$)	PIS (R$)	COFINS (R$)	INSS (R$)	CSLL (R$)	Outras retenções (R$)
0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

VALOR TOTAL

Base de cálculo do ISSQN (R$)	Retenções (R$)	Desc. incondicionado (R$)	Desc. condicionado (R$)	Valor Líquido da NFSe (R$)
16.782,95	0,00	0,00	0,00	16.782,95

INFORMAÇÕES COMPLEMENTARES

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BINIŞ KARTI

RYSBEKOV KAZBEK

** CLSC **

ASTANA

ISTANBUL

CLSC 377482983

TK 0357 Y 06NOV09:40

GROUP — | 18A

1/18 029 0B/P

235 2274 8545 89/1

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BINIŞ KARTI

RYSBEKOV KAZBEK

** CLSC **

ISTANBUL

SAO PAULO

CLSC 377482983

TK 0215 Y 06NOV20:30

GROUP — | 26K

1/18 017 0B/P

235 2274 8545 89/2

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS | BINIŞ KARTI

RYSBEKOV KAZBEK

LA 3228 Y 07NOV 07 GRU BEL

CLSC 1983 ADC OK

GATE/KAPI ER2 | BOARDING TIME 07:1 | SEAT/KOLTUK 36E

BEL

ELECTRONIC TICKET

SEQ NO:009 BAG: 1/18

PLEASE WATCH SCREENS FOR GATE NUMBER AND BOARDING TIME.
BİNİŞ SAATİ VE KAPI NUMARASI İÇİN LÜTFEN MONİTÖRLERE BAKINIZ.

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BINIŞ KARTI

RYSBEKOV KAZBEK

** CLSC **

SAO PAULO

BEL

CLSC 377482983

LA 3228 Y 07NOV07:55

GROUP | 36E

1/18 009 0B/P

ELECTRONIC TICKET

A STAR ALLIANCE MEMBER

RYSBEKOV/KAZBEK

BILHETE: 2352274854594

VOO FLIGHT	SECÇÃO ZONE	DATA DATE	EMBARQUE BOARDING Início Fim	ASSENTO SEAT	DE FROM	PARA TO	PORTÃO GATE	CLASSE CLASS	
4054	3	23NOV	00:50 01:10 Partida: 01:30	280	Belém BEL	São Paulo - Ca UCP	08		15k

HR3Y7R

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BINIŞ KARTI

RYSBEKOV KAZBEK

** CLSC **

ISTANBUL

ASTANA

CLSC 377482983

TK 0356 Y 24NOV01:20

GROUP — | 17C

1/18 023 UG/P

235 2274 8545 90/2

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BINIŞ KARTI

RYSBEKOV KAZBEK

** CLSC **

SAO PAULO

ISTANBUL

CLSC 377482983

TK 0016 Y 23NOV04:10

GROUP — | 25K

1/18 058 UG/P

235 2274 8545 90/1

A STAR ALLIANCE MEMBER

Gmail

Qazbek Rysbekov <qzrysbekov@gmail.com>

Turkish Airlines — Электронный билет — Информационное сообщение

Turkish Airlines <onlineticket@mail.turkishairlines.com>
Ответить: onlineticket@mail.turkishairlines.com
Кому: qzrysbekov@gmail.com

3 октября 2025 г. в 14:51

Билет создан.

Reservation code

VTHXRW

Уважаемый(-ая) **KAZBEK RYSBEKOV**,

Компания Turkish Airlines очень рада приветствовать Вас.

Дата операции: 3 октября 2025 12:50 (GMT +03)

Управление бронированием

Вы можете просмотреть и распечатать информацию о своих рейсах, **правилах оплаты и дополнительных услугах** на экране управления бронированием.

Посмотреть и распечатать все детали

Информация о рейсе

Астана (NQZ) - Белен (BEL)

6 ноября 2025 четверг **Economy (V)**

09:40
NQZ

2 Стыковочный рейс
TK0357 **IST** TK0215 **GRU** TK9037

11:30
BEL
Следующий день

Продолжительность путешествия
1d 9h 50m

Изменение

Возврат/ Отмена

Нормы провоза багажа

Со сбором за переоформление 35.680,00 KZT - До первого рейса Со сбором за переоформление 142.718,00 KZT - Неявка	Не разрешено - До первого рейса	2 ед. x 23 кг багажа 8 кг ручной клади

Количество миль, которое получат участники программы Miles&Smiles	Выбор места	Питание на борту
4346 статусных миль 4346 Мили 0 дополнительных миль	Стандартный выбор места	Закуски

К отменам и возвратам применяются наиболее строгие правила тарифов рейса.

Перелеты должны выполняться строго в последовательности, указанной в Вашем билете. Если Вы не зарегистрируетесь на какой-либо рейс, указанный в Вашем билете, оставшиеся рейсы, в том числе обратные, будут аннулированы автоматически.

The specified refund rules are valid only if all flights are refunded.

When making changes to your ticket, you must pay the fee difference as well as any additional price differences that may occur.

The flight rules that will apply in case of cancellation or change are listed above.

When you select extra baggage; your increased baggage allowance will be shown on the passenger preferences field.

The last seat information shows the remaining number of seats for the respective fare class.

All local taxes (O4, K3-(GST), etc.) are included in the total fee shown for additional services.

Additional services purchased by the passenger (seat, extra baggage, cabin upgrade) are non-refundable if used by the passenger. The seat fee will not be refunded for changes and cancellations made on the request of the passenger.

Белен (BEL) - Астана (NQZ)

22 ноября 2025 суббота **Economy (Q)**

01:30 BEL — AD4054 **GRU** TK0016 **IST** TK0356 (2 Стыковочный рейс) — **08:35** NQZ +2 дня

Продолжительность путешествия **1d 23h 5m**

Изменение	Возврат/ Отмена	Нормы провоза багажа
Со сбором за переоформление 35.680,00 KZT - До первого рейса	Не разрешено - До первого рейса	2 ед. x 23 кг багажа
Со сбором за переоформление 142.718,00 KZT - Неявка		8 кг ручной клади

Количество миль, которое получат участники программы Miles&Smiles	Выбор места	Питание на борту
0	Стандартный выбор места	Закуски

К отменам и возвратам применяются наиболее строгие правила тарифов рейса.

Перелеты должны выполняться строго в последовательности, указанной в Вашем билете. Если Вы не зарегистрируетесь на какой-либо рейс, указанный в Вашем билете, оставшиеся рейсы, в том числе обратные, будут аннулированы автоматически.

The specified refund rules are valid only if all flights are refunded.

When making changes to your ticket, you must pay the fee difference as well as any additional price differences that may occur.

The flight rules that will apply in case of cancellation or change are listed above.

When you select extra baggage; your increased baggage allowance will be shown on the passenger preferences field.

The last seat information shows the remaining number of seats for the respective fare class.

All local taxes (O4, K3-(GST), etc.) are included in the total fee shown for additional services.

Additional services purchased by the passenger (seat, extra baggage, cabin upgrade) are non-refundable if used by the passenger. The seat fee will not be refunded for changes and cancellations made on the request of the passenger.

Для получения подробной информации о рейсе перейдите на страницу управления бронированием.

Дополнительные услуги

Место

Выбор места

Passenger name	Астана - Белен	Белен - Астана
KAZBEK RYSBEKOV **Взрослый**	NQZ - IST : - IST - GRU : - GRU - BEL : -	BEL - VCP : - GRU - IST : - IST - NQZ : -

Багаж

Приобрести дополнительный багаж

KAZBEK RYSBEKOV	Зарегистрированный багаж	Дополнительная норма провоза багажа
Астана - Белен	2 единиц(-ы)	-
Белен - Астана	2 единиц(-ы)	-

Сведения о тарифе

Тариф на рейс	**KZT 1.036.614,00**
Сборы авиакомпании	
1 (Взрослый)	KZT 699.312,00
Топливный сбор	KZT 303.000,00
Налоги, сборы и расходы	
Налоги и другие сборы	**KZT 34.302,00**
Налог на потребление (CS)	KZT 2.092,00
Сбор за посадку (BR)	KZT 15.232,00
Налог на услуги (JN)	KZT 1.098,00
Сбор за обслуживание пассажиров (UJ)	KZT 6.856,00
Сбор за обеспечение авиационной безопасности для международных рейсов (M6)	KZT 2.578,00
Сервисный сбор аэропорта — международный (TR)	KZT 6.446,00

ВСЕГО : KZT 1.036.614,00

Компания Turkish Airlines оставляет за собой право вносить изменения и дополнения в правила возврата средств, указанные в билете.

Платежные реквизиты

Способ оплаты	Номер карты	Оплата в рассрочку
VISA Visa	440**********442	Предварительно

Номера билетов

2352274854589
KAZBEK RYSBEKOV

Запросить электронный счет на оплату

Booking.com
07 Nov - 09 Nov

Создать бронирование

AVIS Budget
Белен

Арендовать автомобиль

Дополнительные услуги

Посмотреть все дополнительные услуги

Вы можете выбрать место до регистрации

Выберите место

Приобретите дополнительные нормы провоза багажа.

Приобретите дополнительную норму провоза багажа.

Повысьте уровень комфорта на своем рейсе и путешествуйте в салоне бизнес-класса.

Повышение класса обслуживания до Business Class

Мы с вами в каждый момент вашего путешествия, чтобы обеспечить безопасный и комфортный полета.

Приобрести туристическую страховку

Discover

Откройте для себя специальные предложения!

View

Покупки с помощью миль: Shop&Miles

View

Istanbul Airport passenger guide

View

Хотите, чтобы наш помощник TKAssistant сопровождал вас в пути? Нажмите, чтобы начать чат с Boti в WhatsApp.

Загрузите наше мобильное приложение

GET IT ON Google Play

Download on the App Store

EXPLORE IT ON AppGallery

TURKISH AIRLINES

Авиакомпания мирового класса Apex 2022

YOUNGO
OFFICIAL YOUTH CONSTITUENCY OF THE UNFCCC

30th October 2025

To Whom It May Concern,

Official Confirmation of Delegation & Invitation to the 20th UN Climate Change Conference of Children and Youth (COY20)

Dear Kazbek ,

This letter serves to formally confirm that Kazbek, has been officially selected as International Delegate to participate in the Global Conference of Children and Youth (COY20) representing the Delegation of Kazakhstan.

COY20 will take place from 6th to 8th November 2025 at the University of Pará Federation, Belém, Brazil. This conference is recognized as the official Children and Youth Conference of the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) and is organized under its Children and Youth Constituency (YOUNGO).COY20 is officially endorsed by COP30 Presidency and its supported by UN Youth Affairs & UNFCCC.

As the largest and most inclusive children and youth climate event under the UNFCCC framework, COY20 brings together young leaders, advocates, and practitioners from over 120 countries to exchange knowledge, strengthen capacities, and shape youth policy contributions to the 30th UN Climate Change Conference of the Parties (COP30).

The official Delegate Code assigned to **Kazbek** is **COY20-DEL-4022**, confirming their verified registration within the COY20 delegate system.

We are pleased to extend this official invitation and look forward to their valuable participation in the conference.

We extend our full support, appreciation, and endorsement for Kazbek participation in this high-level youth-led international event and grant permission to use this letter for the purpose of visa assistance to attend COY20 in person. **Please note that all travel, accommodation, medical insurance and visa expenses will be the full responsibility of the attendee, unless otherwise informed by the COY20 organizing team.**

Should you require any additional information or verification, please contact the COY20 Organizing Committee at delegates@coy20.org.

In Solidarity,

Shamla Saleem
Admin | Coordinator - Global Affairs Unit | COY20

Roaa Dafaallah
COY20 Liaison
roaa@coy20.org

Luciano Frontelle
COY20 Liaison
luciano@coy20.org

COY20 BRAZIL 2025

COY20brazil

COP30 BRASIL AMAZÔNIA
BELÉM 2025

Brasilia, September 17, 2025

The Brazilian Conference of the Parties (COP30) Presidency endorses and recognizes the 20th UN Climate Change Conference of Youth (COY20) as a youth event to be held from 6 to 8 November 2025 in Belém, Pará, Brazil, in the heart of the Amazon. By bringing young people together ahead of COP30, COY20 contributes to a people-centered climate response and to the spirit of collective action that the incoming Presidency has called the *Global Mutirão*.

We recognize that the Conference of Youth (COY20), organized by YOUNGO — the official youth constituency of the United Nations Framework Convention on Climate Change — will collate global youth voices to develop an official youth statement for the UN climate negotiations. COY20 also serves as a space for capacity-building and policy training that prepares young people for their participation at COP and for influencing international policy. In doing so, it aligns with our effort to mobilize society beyond formal negotiations and with the work of the COP30 Presidency's Youth Champion alongside the broader Presidency team.

By endorsing this event, the Brazilian COP30 Presidency reaffirms its commitment to championing the voices of young people globally in the lead-up to COP30 and to connecting the UNFCCC process with people's real lives.

As COP President-Designate, I recognize that young people are a crucially important voice in the climate discussion. We are therefore delighted to endorse COY20 and to encourage young people everywhere to share their experiences and ideas. The Brazilian Government's vision for COP30 is that it be an inclusive milestone that accelerates implementation across society — from governments to cities, businesses, communities and youth — advancing the outcomes of the first Global Stocktake through concrete action. The COP30 Presidency team, based in Brasília and working with Brazilian diplomatic missions and partners worldwide, is committed to this vision in the run-up to COP30 this November.

I extend my full support to all those involved in the planning and organization of the 20th UN Climate Change Conference of Youth.

Sincerely,

André Corrêa do Lago
COP30 President-Designate

While we endorse this event, Brazil's COP30 Presidency will not be held liable or accountable for the delivery of the event and will not provide direct financial assistance for its preparation or delivery.

United Nations Nations Unies

HEADQUARTERS • SIEGE NEW YORK, NY 10017

TEL.: 1 (212) 963.4732

17 September 2025

Dear Climate Advocates,

Thank you for reaching out to the UN Youth Office with your request for support for the 20th Conference of Youth (COY20), taking place from 6–8 November 2025 at the Federal University of Pará (UFPA) in Belém, Brazil. We are honored to support you during this milestone moment for youth climate leadership.

COY has long been a powerful space where young people from local communities, national movements, regional coalitions, and global networks come together to raise their voices and shape the future. The Global Youth Statement 2025 will once again serve as a vital channel for youth to share their insights, demands, and solutions, contributing directly to the child and youth policy priorities for COP30.

This year, as we celebrate the 20th anniversary of COY, your efforts carry even greater significance. In this pivotal year, it is more urgent than ever for all Parties to not only hear youth voices but to actively integrate them into the heart of climate policymaking.

As an event organized by YOUNGO, the official youth constituency of the UNFCCC, COY20 will undoubtedly be a cornerstone in advancing youth participation in the UNFCCC process. We deeply appreciate your commitment to empowering young people and ensuring their meaningful participation in climate governance.

The UN Youth Office proudly reaffirms its support for COY20 and its outcomes. We remain fully at your disposal to collaborate with YOUNGO throughout the preparatory process and beyond.

With solidarity,

Felipe Paullier

Assistant Secretary-General for Youth Affairs

United Nations
Climate Change Secretariat

Executive Secretary

Nations Unies
Secrétariat sur les changements climatiques

Secrétaire exécutive

Date: 22 September 2025
Reference: IP/2025/COY20

LETTER OF SUPPORT

The UN Climate Change secretariat supports the convening of the Conference of Youth at its twentieth session (COY20), which is scheduled to be held from 6 – 8 November 2025 in Belem, Brazil.

The UN Climate Change secretariat recognizes that COY20, organized by YOUNGO, the official children and youth constituency of the United Nations Framework Convention on Climate Change, will collate global youth voices to develop an official youth statement for the UN climate negotiations. It also serves as a space for capacity-building and policy training to prepare young people for their participation at the Conference of the Parties at its twenty-ninth session and influencing international policy.

The UN Climate Change secretariat also recognizes that COY encourages meaningful youth participation, engagement and empowerment, which are instrumental in all stages of policymaking and decision-making processes that affect young people's lives at local, national, regional and international levels.

It is also acknowledged that the convening of COY is consistent with the United Nations Youth Strategy, also known as Youth 2030, which recognizes young people's important and positive contribution to global issues, including climate action.

The UN Climate Change secretariat extends its support and congratulates in advance all the stakeholders of the upcoming COY20.

Issued this 22nd September 2025 in Bonn, Germany.

Yours sincerely,

Ina Parvanova
Director
Communications and Engagement

Platz der Vereinten Nationen 1 • 53113 Bonn • Germany • Telephone +49 228 815-1000 • Fax -1999 • secretariat@unfccc.int

Registration code: 4ENV8S

To Diplomatic Missions: Please take note of the registration code 4ENV8S that may be used to confirm this registration. Please log into the system to find the most updated information.

ACKNOWLEDGEMENT OF PARTICIPANT'S NOMINATION / UNFCCC VISA SUPPORT LETTER

This is to acknowledge that a National Focal Point (NFP) nominated the individual to attend the meeting session United Nations Climate Change Conference 30, Belem, Brazil, from 04 Nov 2025 to 21 Nov 2025 as specified below.

Full name: Mr. Kazbek Rysbekov		
Date of Birth: 20 Sep 1996	Document identification number: N16414580	Country of Nationality: Kazakhstan
Party or observer State: Kazakhstan		
Registration type: Party delegate	Attendance starts: 04 Nov 2025	Attendance ends: 21 Nov 2025

Diplomatic missions of the Host Country have been informed about these sessions. In this context, the United Nations Framework Convention on Climate Change Secretariat (UNFCCC Secretariat) requests the customary assistance of the Host Government to speed up the process of issuance of a visa to the said representative to facilitate such participation.

This note has been generated automatically by the online registration system of the United Nations Framework Convention on Climate Change Secretariat. For queries on visa, please contact the secretariat of UNFCCC.

The above participant has been duly nominated to attend United Nations Climate Change Conference 30.

The Government of Brazil shall issue special entry visas (hereinafter referred to as "COP30 Visa"), free of charge, through an official electronic visa portal for COP 30.

Visa processing for COP 30 may take up to ten (10) working days from the date of submission of a complete application via the portal. Notifications regarding the status of the visa application will be sent to the email address provided during the application process. It is therefore imperative that a correct and active email address is provided to ensure timely receipt of visa-related communications.

Participants requiring a visa to enter Brazil are strongly encouraged to apply through the official electronic visa portal for COP 30. As part of the application process, applicants will be required to upload the UNFCCC acknowledgment letter.

The availability, proximity, price and standard of accommodations is the responsibility of the host country at each COP and Participants are urged to book their accommodation for their time at COP 30 as soon as possible. Further information can be found here and in the UNFCCC Information for Participants (IFP).

At the registration counter of the conference, participants must provide this document (either printed or from a mobile device) and a personal identification document in the form of a valid passport or a nationally approved photo identification card. Please note that the details provided to the UNFCCC Secretariat using the Online Registration System (ORS) must match with the identification document.

Nominations can be cancelled or replaced by the nominating NFP at any time. For registration, the UNFCCC Secretariat will use the latest information provided using the ORS.

In the interest of safety and security of all participants and the smooth and efficient conduct of the sessions, the UNFCCC Secretariat reserves the right to deny and/or restrict access to the conference premises, or to request participants to leave the conference premises. The UNFCCC Secretariat shall not be responsible for any expenses incurred by participants who are requested to leave the premises or are refused registration or access to the sessions for which they have been nominated and/or registered as participants.

Please note that participants will need to follow the Code of Conduct, relevant health guidelines prevalent at the time of the conference. For details, please refer to the Information for Participant (IFP) posted on the UNFCCC website.

ВЫПИСКА

по Kaspi Gold за период с 03.10.25 по 03.10.25

Рысбеков
Казбек Талгатович
Доступно на 03.10.25: + 1 946 044,60 ₸

Номер карты: *0442
Номер счета: KZ70722C000018430449
Валюта счета: тенге

Краткое содержание операций по карте:	
Доступно на 03.10.25	+ 3 501 364,76 ₸
Пополнения	+ 1 618,84 ₸
Переводы	- 520 325,00 ₸
Покупки	- 1 036 614,00 ₸
Снятия	+ 0,00 ₸
Разное	+ 0,00 ₸
Доступно на 03.10.25	+ 1 946 044,60 ₸

Лимит на снятие наличности без комиссии:	
Остаток зарплатных денег	0,00 ₸
Другие пополнения	0,00 ₸
Итого	0,00 ₸

Дата	Сумма	Операция	Детали
03.10.25	- 20 000,00 ₸	Перевод	Дастан Н.
03.10.25	- 10 000,00 ₸	Перевод	Альбек А.
03.10.25	- 3 100,00 ₸	Перевод	Сапарбек К.
03.10.25	- 13 500,00 ₸	Перевод	Айганым Р.
03.10.25	- 464 340,00 ₸	Перевод	На Kaspi Депозит
03.10.25	+ 1 018,84 ₸	Пополнение	С Kaspi Депозита
03.10.25	- 1 036 614,00 ₸	Покупка	TURKISH AIRL0000000575SB2
03.10.25	- 464,00 ₸	Перевод	Оплата Kaspi Кредита
03.10.25	- 332,00 ₸	Перевод	Оплата Kaspi Кредита
03.10.25	- 997,00 ₸	Перевод	Оплата Kaspi Кредита
03.10.25	- 3 067,00 ₸	Перевод	Оплата Kaspi Кредита
03.10.25	- 2 695,00 ₸	Перевод	Оплата Kaspi Кредита
03.10.25	- 330,00 ₸	Перевод	Оплата Kaspi Кредита
03.10.25	+ 600,00 ₸	Пополнение	Айнагуль К.
03.10.25	- 1 500,00 ₸	Перевод	Айнагуль К.

🕒 - Сумма заблокирована. Банк ожидает подтверждения от платежной системы.

ВИЗАЛАР / VISAS

POLICIA FEDERAL - BRASIL

23 11 25 554 1

CLASS | DOC. | PRAZO

ВИЗАЛАР / VISAS

TR ISTANBUL

06 11 25 74

دولة الإمارات العربية المتحدة UAE

28038 EXIT

24 NOV 2024

مطار دبي الدولي

دولة الإمارات العربية المتحدة UAE

29077 ENTRY

18 NOV 2024

مطار دبي الدولي

ПАСПОРТ / PASSPORT

ТҮРІ / TYPE	МЕМЛЕКЕТ КОДЫ / CODE OF STATE	ПАСПОРТТЫҢ № / PASSPORT №
P	KAZ	N16414580

ТЕГІ / SURNAME
РЫСБЕКОВ
RYSBEKOV

АТЫ / GIVEN NAMES
КАЗБЕК
KAZBEK

АЗАМАТТЫҒЫ / NATIONALITY	ЖЫНЫСЫ / SEX	ЖСН / ID №
КАЗАХСТАН	M	960920351095

ТУҒАН КҮНІ / DATE OF BIRTH	ТУҒАН ЖЕРІ / PLACE OF BIRTH
20.09.1996	КАЗАХСТАН

БЕРІЛГЕН КҮНІ / DATE OF ISSUE
27.03.2024

ПАСПОРТ МЕРЗІМІ / DATE OF EXPIRY
26.03.2034

БЕРГЕН ОРГАН / AUTHORITY
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS

<<

Registration code: 6A7BEF

To Diplomatic Missions: Please take note of the registration code 6A7BEF that may be used to confirm this registration. Please log into the system to find the most updated information.

ACKNOWLEDGEMENT OF PARTICIPANT'S NOMINATION / UNFCCC VISA SUPPORT LETTER

This is to acknowledge that a National Focal Point (NFP) nominated the individual to attend the meeting session United Nations Climate Change Conference 30, Belem, Brazil, from 04 Nov 2025 to 21 Nov 2025 as specified below.

Full name: Mr. Olzhas Alshagirov		
Date of Birth: 13 Feb 1993	Document identification number: N12319450	Country of Nationality: Kazakhstan
Party or observer State: Kazakhstan		
Registration type: Party delegate	Attendance starts: 04 Nov 2025	Attendance ends: 21 Nov 2025

Diplomatic missions of the Host Country have been informed about these sessions. In this context, the United Nations Framework Convention on Climate Change Secretariat (UNFCCC Secretariat) requests the customary assistance of the Host Government to speed up the process of issuance of a visa to the said representative to facilitate such participation.

This note has been generated automatically by the online registration system of the United Nations Framework Convention on Climate Change Secretariat. For queries on visa, please contact the secretariat of UNFCCC.

The above participant has been duly nominated to attend United Nations Climate Change Conference 30.

The Government of Brazil shall issue special entry visas (hereinafter referred to as "COP30 Visa"), free of charge, through an official electronic visa portal for COP 30.

Visa processing for COP 30 may take up to ten (10) working days from the date of submission of a complete application via the portal. Notifications regarding the status of the visa application will be sent to the email address provided during the application process. It is therefore imperative that a correct and active email address is provided to ensure timely receipt of visa-related communications.

Participants requiring a visa to enter Brazil are strongly encouraged to apply through the official electronic visa portal for COP 30. As part of the application process, applicants will be required to upload the UNFCCC acknowledgment letter.

The availability, proximity, price and standard of accommodations is the responsibility of the host country at each COP and Participants are urged to book their accommodation for their time at COP 30 as soon as possible. Further information can be found here and in the UNFCCC Information for Participants (IFP).

At the registration counter of the conference, participants must provide this document (either printed or from a mobile device) and a personal identification document in the form of a valid passport or a nationally approved photo identification card. Please note that the details provided to the UNFCCC Secretariat using the Online Registration System (ORS) must match with the identification document.

Nominations can be cancelled or replaced by the nominating NFP at any time. For registration, the UNFCCC Secretariat will use the latest information provided using the ORS.

In the interest of safety and security of all participants and the smooth and efficient conduct of the sessions, the UNFCCC Secretariat reserves the right to deny and/or restrict access to the conference premises, or to request participants to leave the conference premises. The UNFCCC Secretariat shall not be responsible for any expenses incurred by participants who are requested to leave the premises or are refused registration or access to the sessions for which they have been nominated and/or registered as participants.

Please note that participants will need to follow the Code of Conduct, relevant health guidelines prevalent at the time of the conference. For details, please refer to the Information for Participant (IFP) posted on the UNFCCC website.

YOUNGO
OFFICIAL YOUTH CONSTITUENCY OF THE UNFCCC

30th October 2025

To Whom It May Concern,

Official Confirmation of Delegation & Invitation to the 20th UN Climate Change Conference of Children and Youth (COY20)

Dear Olzhas Alshagirov ,

This letter serves to formally confirm that Olzhas Alshagirov, has been officially selected as International Delegate to participate in the Global Conference of Children and Youth (COY20) representing the Delegation of Kazakhstan.

COY20 will take place from 6th to 8th November 2025 at the University of Pará Federation, Belém, Brazil. This conference is recognized as the official Children and Youth Conference of the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) and is organized under its Children and Youth Constituency (YOUNGO).COY20 is officially endorsed by COP30 Presidency and its supported by UN Youth Affairs & UNFCCC.

As the largest and most inclusive children and youth climate event under the UNFCCC framework, COY20 brings together young leaders, advocates, and practitioners from over 120 countries to exchange knowledge, strengthen capacities, and shape youth policy contributions to the 30th UN Climate Change Conference of the Parties (COP30).

The official Delegate Code assigned to **Olzhas Alshagirov** is **COY20-DEL-4032**, confirming their verified registration within the COY20 delegate system.

We are pleased to extend this official invitation and look forward to their valuable participation in the conference.

We extend our full support, appreciation, and endorsement for Olzhas Alshagirov participation in this high-level youth-led international event and grant permission to use this letter for the purpose of visa assistance to attend COY20 in person. **Please note that all travel, accommodation, medical insurance and visa expenses will be the full responsibility of the attendee, unless otherwise informed by the COY20 organizing team.**

Should you require any additional information or verification, please contact the COY20 Organizing Committee at delegates@coy20.org.

In Solidarity,

Shamla Saleem
Admin | Coordinator - Global Affairs Unit | COY20

Roaa Dafaallah
COY20 Liaison
roaa@coy20.org

Luciano Frontelle
COY20 Liaison
luciano@coy20.org

COY20 BRAZIL 2025

COY20brazil

COP30 BRASIL AMAZÔNIA
BELÉM 2025

Brasília, September 17, 2025

The Brazilian Conference of the Parties (COP30) Presidency endorses and recognizes the 20th UN Climate Change Conference of Youth (COY20) as a youth event to be held from 6 to 8 November 2025 in Belém, Pará, Brazil, in the heart of the Amazon. By bringing young people together ahead of COP30, COY20 contributes to a people-centered climate response and to the spirit of collective action that the incoming Presidency has called the *Global Mutirão*.

We recognize that the Conference of Youth (COY20), organized by YOUNGO — the official youth constituency of the United Nations Framework Convention on Climate Change — will collate global youth voices to develop an official youth statement for the UN climate negotiations. COY20 also serves as a space for capacity-building and policy training that prepares young people for their participation at COP and for influencing international policy. In doing so, it aligns with our effort to mobilize society beyond formal negotiations and with the work of the COP30 Presidency's Youth Champion alongside the broader Presidency team.

By endorsing this event, the Brazilian COP30 Presidency reaffirms its commitment to championing the voices of young people globally in the lead-up to COP30 and to connecting the UNFCCC process with people's real lives.

As COP President-Designate, I recognize that young people are a crucially important voice in the climate discussion. We are therefore delighted to endorse COY20 and to encourage young people everywhere to share their experiences and ideas. The Brazilian Government's vision for COP30 is that it be an inclusive milestone that accelerates implementation across society — from governments to cities, businesses, communities and youth — advancing the outcomes of the first Global Stocktake through concrete action. The COP30 Presidency team, based in Brasília and working with Brazilian diplomatic missions and partners worldwide, is committed to this vision in the run-up to COP30 this November.

I extend my full support to all those involved in the planning and organization of the 20th UN Climate Change Conference of Youth.

Sincerely,

André Corrêa do Lago
COP30 President-Designate

While we endorse this event, Brazil's COP30 Presidency will not be held liable or accountable for the delivery of the event and will not provide direct financial assistance for its preparation or delivery.

United Nations
Climate Change Secretariat

Executive Secretary

Nations Unies
Secrétariat sur les changements climatiques

Secrétaire exécutive

Date: 22 September 2025
Reference: IP/2025/COY20

LETTER OF SUPPORT

The UN Climate Change secretariat supports the convening of the Conference of Youth at its twentieth session (COY20), which is scheduled to be held from 6 – 8 November 2025 in Belem, Brazil.

The UN Climate Change secretariat recognizes that COY20, organized by YOUNGO, the official children and youth constituency of the United Nations Framework Convention on Climate Change, will collate global youth voices to develop an official youth statement for the UN climate negotiations. It also serves as a space for capacity-building and policy training to prepare young people for their participation at the Conference of the Parties at its twenty-ninth session and influencing international policy.

The UN Climate Change secretariat also recognizes that COY encourages meaningful youth participation, engagement and empowerment, which are instrumental in all stages of policymaking and decision-making processes that affect young people's lives at local, national, regional and international levels.

It is also acknowledged that the convening of COY is consistent with the United Nations Youth Strategy, also known as Youth 2030, which recognizes young people's important and positive contribution to global issues, including climate action.

The UN Climate Change secretariat extends its support and congratulates in advance all the stakeholders of the upcoming COY20.

Issued this 22nd September 2025 in Bonn, Germany.

Yours sincerely,

Ina Parvanova
Director
Communications and Engagement

Platz der Vereinten Nationen 1 • 53113 Bonn • Germany • Telephone +49 228 815-1000 • Fax -1999 • secretariat@unfccc.int

United Nations Nations Unies

HEADQUARTERS • SIEGE NEW YORK, NY 10017

TEL.: 1 (212) 963.4732

17 September 2025

Dear Climate Advocates,

Thank you for reaching out to the UN Youth Office with your request for support for the 20th Conference of Youth (COY20), taking place from 6–8 November 2025 at the Federal University of Pará (UFPA) in Belém, Brazil. We are honored to support you during this milestone moment for youth climate leadership.

COY has long been a powerful space where young people from local communities, national movements, regional coalitions, and global networks come together to raise their voices and shape the future. The Global Youth Statement 2025 will once again serve as a vital channel for youth to share their insights, demands, and solutions, contributing directly to the child and youth policy priorities for COP30.

This year, as we celebrate the 20th anniversary of COY, your efforts carry even greater significance. In this pivotal year, it is more urgent than ever for all Parties to not only hear youth voices but to actively integrate them into the heart of climate policymaking.

As an event organized by YOUNGO, the official youth constituency of the UNFCCC, COY20 will undoubtedly be a cornerstone in advancing youth participation in the UNFCCC process. We deeply appreciate your commitment to empowering young people and ensuring their meaningful participation in climate governance.

The UN Youth Office proudly reaffirms its support for COY20 and its outcomes. We remain fully at your disposal to collaborate with YOUNGO throughout the preparatory process and beyond.

With solidarity,

Felipe Paullier

Assistant Secretary-General for
Youth Affairs

САҚТАНДЫРУ ПОЛИСІ/
СТРАХОВОЙ ПОЛИС

100029271936

Сериясы/Серия: **VZRT**
№ **Z01-9105-0020933693**
Полисті жасасу күні/Дата заключения полиса: **04.11.2025 г.**

Памятка туриста и контакты ассистанса

Сақтандыру класы/Класс страхования/Insurance class	**Сырқаттану жағдайынан сақтандыру** / Страхование на случай болезни / Health insurance
Сақтандыру түрі / Наименование программы страхования / Insurance type	**Шет елге шығушы тұлғаларды ерікті сақтандыру «Travel» бағдарламасы**/ Программа добровольного страхования лиц, выезжающих за рубеж «Travel» / Voluntary insurance for citizens travelling abroad Program «Travel»

I тарау/ Раздел I

1. **Сақтандырушы** / Страховщик / Insurer:
«Халық» сақтандыру компаниясы» Қазақстан Халық Банкінің еншілес ұйымы» акционерлік қоғамы / Акционерное общество «Дочерняя организация Народного Банка Казахстана «Страховая компания «Халык» / Joint-Stock Company «Subsidiary of Halyk Bank of Kazakhstan «Halyk» Insurance Company
A05A1B9, Алматы қаласы, Абай даңғылы / г. Алматы, пр. Абая, 109 «В»/ 109V, non-residential premise 9a, Abay ave, Almaty, Republic of Kazakhstan, тел/tel.:+7 (727) 250-22-22, 797 мобильді телефоннан тегін/с мобильного бесплатно/mobile free, e-mail: info@HalykSK.kz, www.SKHalyk.kz
ЖСК/ИИК/IBAN: KZ446010131000047751 (KZT); БСК/БИК/BIC: HSBKKZKX «Қазақстан Халық банкі» АҚ АОФ/в АОФ АО «Народный Банк Казахстана»/ Bank: JSC «Halyk Bank of Kazakhstan» Almaty branch; БСН/БИН/BIN: 981040001082; Резиденттік белгісі/Признак резидентства/ Feature of residence: 1; экономика секторының коды/код сектора экономики/ economy sector code: 5

2. **Сақтанушы**/ Страхователь/ Insured:

Сақтанушының аты-жөні- жеке тұлға үшін/ Ұйымның атауы- заңды тұлға үшін/ ФИО(для ФЛ)/ Наименование организации- для ЮЛ)/ Full name of Insured- for natural person/Name of organization - for legal entity	**ALSHAGIROV OLZHAS / АЛЬШАГИРОВ ОЛЖАС**		
Төлқұжат № / Паспорт №/ Passport № **Банктік деректемелері**/ Банковские реквизиты/ Bank details	N12319450 , ,		
ЖСН/ БСН / ИИН/ БИН / IIN/BIN	**930213350474**		
Мекен-жайы, телефон/ Местожительство (место нахождения) телефон/ Address, telephone			
Телефон нөмірі/ телефон/ telephone		**E-mail**	
Экономика секторының коды/ Код сектора экономики/ Code of Economy's sector	9	**Резиденттік белгісі**/ Признак резидентства/Feature of residence	**Қазақстан Республикасының резиденті**/ Резидент Республики Казахстан
3. **Сақтандыру аумағы**/ Территория страхования/ Territory of insurance	Brazil;	**Сақтандыру санаты**/ Категория страхования/Program of insurance	Best-travel online
4. **Валюта түрі** / Вид валюты/ Type of currency	USD	**Валюта бағамы**/Курс валюты/Rate of exchange	528.31

5. **Полистің қолданылу мерзімі** / Срок действия Полиса / Period of the Policy	**Басталуы** / Начало / Beginning	**Аяқталуы**/ Окончание/ Termination	**Күн саны**/ Количество дней/ Number of days
	07.11.2025	23.11.2025	17

6. **Полис бойынша сақтандыру қорғанысының қолданылу мерзімі**/ Срок действия страховой защиты по Полису/ Duration of insurance cover under the Policy:
Полис бойынша сақтандыру қорғанысының қолданылуы Сақтандырылушы Полисте көрсетілген уақытша болу елінің (сақтандыру аумағының) шекарасын кесіп өткен сәттен басталады (сақтандыру аумағына кіру Сақтандырылушының паспортындағы шекара қызметтерінің белгісімен расталады), бірақ Полистің қолданылу басталған күннен ерте емес және/ Действие страховой защиты по Полису начинается с момента пересечения Застрахованным границы страны временного пребывания (территории страхования), указанной в Полисе (въезд на территорию страхования, подтверждается отметкой пограничных служб в паспорте Застрахованного), но не ранее даты начала действия Полиса, и прекращается/ The effect of insurance coverage under the Policy begins from the time the Insured crosses the border of the country of temporary residence (territory of insurance) specified in the Policy (entry into the territory of insurance is confirmed by a mark of border services in the passport of the Insured), but not earlier than the date of commencement of the Policy, and terminates:
1) Сақтандырылушы уақытша болатын елден шығу кезінде шекарадан өткен кезде (сақтандыру аумағынан тыс) / при пересечении Застрахованным границы при выезде из страны временного пребывания (за пределы территории страхования)/ when the Insured crosses the border when leaving the country of temporary residence (outside the territory of insurance);
2) Сақтандырылушының сақтандыру аумағында болуына қарамастан, Полистің қолданылуының аяқталуы ретінде Полисте көрсетілген күннің 24 сағат 00 минутында/ в 24 часа 00 минут дня, указанного в Полисе как окончание действия Полиса, независимо от пребывания Застрахованного на территории страхования/ at 24:00 on the day specified in the Policy as the end of the Policy, regardless of the stay of the Insured in the territory of insurance.
Сақтандырушы, егер сақтанушы және (немесе) сақтандырылушылар полис жасалған сәтте сақтандыру аумағында болғаны анықталса, бұл сақтандыру полисі жасалған күні немесе жасалған күнге дейін туындаған/болған ауруға/жазатайым оқиғаға байланысты болмауы тиіс сапар күндерінің (сақтандыру аумағында болу) санының ұлғаюына байланысты болған жағдайларды қоспағанда, сақтандыру төлемін жүзеге асырудан босатылады. / Страховщик освобождается от осуществления страховой выплаты, если будет установлено, что Страхователь и (или) Застрахованные находились на территории страхования в момент заключения Полиса, за исключением случаев когда это связано с увеличением количества дней путешествия (нахождения на территории страхования), которое не должно быть связано с заболеванием/несчастным случаем, возникшим/произошедшим до даты или в дату заключения Полиса. / The Insurer will be released from making the insurance payment if it is established that the Policyholder and (or) the Insured were in the territory of insurance at the time of conclusion of the Policy, unless this is due to an increase in the number of days of travel (stay in the territory of insurance), which should not be associated with an illness/accident occurring/occurring before or on the date of conclusion of the Policy.

7.	**Франшиза** / Франшиза/ Deductibles	**0**
8.	**Сақтандыру сыйлықақысын төлеу тәртібі және мерзімдері**/ Порядок и сроки уплаты страховой премии/ Order and terms of insurance premium payment	**Біржолғы төлеммен**/Единовременно/one-time payment 04.11.2025
9.	**Полистің қолданылу кезеңінде сақтандыру тәуекелінің ұлғаю салдары** / Последствия увеличения страхового риска в период действия Полиса/ Consequences of an increase in the insured risk during the period of the Policy	**«Халық» сақтандыру компаниясы» АҚ-та шет елге шығушы тұлғаларды ерікті сақтандыру ережесінің (бұдан әрі - Сақтандыру ережесі) 8-тарауында регламенттелген**/ Регламентированы Главой 8 Правил добровольного страхования лиц, выезжающих за рубеж АО «Страховая компания «Халык» (далее- Правила страхования)/ Regulated by Chapter 8 of the Rules of "Halyk" Insurance Company" JSC for voluntary insurance of persons traveling abroad (hereinafter referred to as the Insurance Rules)
10.	**Ерекше талаптар**/ Особые условия/ Special conditions	**; Covid қосылған**/Covid включен/Covid included
11.	**Сервистік компания** / Сервисная компания / Assistance company	«AWP Servis Hizmetleri A.Ş. Turkey, Üsküdar – İSTANBUL, Altunizade Mahallesi, Kısıklı Caddesi, No: 47/6./ Турция, Ускюдар - Стамбул, Алтунизаде Махалле, Проспект Кысыклы, дом номер 47/6). Тел.: + 90 538 489 06 49 (қоңырау тегін,қоңыраулар мен мәтіндік хабарламалар/звонок бесплатный,звонки и текстовые сообщения/free call, for calls and messages) +90 216 528 3005, +90 216 528 3006; (қосымша/дополнительные/additional: +90 216 528 3007 и +90 216 528 3008); E-mail: awptr.interco@allianz.com , interco.tr@allianz.com»

12. Сақтандырылушы туралы мәліметтер / Сведения о Застрахованных / Assured:

ТАӘ/ ФИО/ Full name	**ЖСН, резиденттік белгісі, экономика секторының коды**/ ИИН, признак резидентства, код сектора экономики/ IIN, feature of residence, code of Economy's sector	**Туған күні**/ Дата рождения/ Date of birth	**Төлқұжат №**/ № паспорта/ Passport №	**Талаптар**/ Условия/ Conditions*	**Сақтандыру сомасы, валюта түрі**/ Страховая сумма, вид валюты/ Sum insured, type of currency			**Сыйлықақы (санмен және жазумен), валюта түрі**/Премия(цифрами и прописью),вид валюты/ Pre-mium(in figures and in words),type of currency
					теңгемен/ в тенге/ in tenge	**Шарт жасалған күнге бара бар**/ Эквивалентно на дату заключения договора/ Equivalently on the date of Policy signing		
						Сома/ Сумма/ Amount	**Валюта**/ Валюта/ Currency	
ALSHAGIROV OLZHAS	930213350474 Резидент 9	13.02.1993	N12319450		26124500	50000	USD	26854.00

13.	**Сақтандыру агенті туралы мәліметтер**/ Сведения о страховом агенте/ Insurance agent details	, ИИН/ БИН: , Телефон: , Адрес:
14.	**Агенттік сыйақы туралы мәліметтер**/Сведения об агентском вознаграждении/Agent's fee details	**қарастырылмаған** / не предусмотрено
15.	**Полиске қосымша**/ Приложение к Полису/ Annex to the Policy	**Көрсетілетін қызметтер тізбесі бар сақтандыру шарттары**/Условия страхования с перечнем покрываемых услуг/Terms

Басқарма Төрағасы/ Председатель Правления:
Абдир Кайсар

Полисті тексеру/Проверить Полис/Check Policy:

II тарау/ Раздел II

1. Полис ол жасалған күні қолданыстағы Сақтандыру ережесіне қосылу шарты болып табылады. Егер Полистің ережелері Ереженің ережелерінен өзгеше болса, онда Полистің ережелері қолданылады. Полисте айтылмаған ережелер Ережемен және Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасымен реттеледі.
2. Полис бойынша сақтандыру объектісі Полисте көрсетілген аумақта жазатайым оқиға және/немесе кенеттен ауру салдарынан сақтандыру қорғанысының қолданылу кезеңінде туындаған, Полисте көрсетілген сақтандыру санаты бойынша сақтандыру шарттарына сәйкес медициналық көмек қызметтерін алуға арналған шығыстарына байланысты Қазақстан Республикасының аумағынан тыс жерлерге уақытша шығатын Сақтандырылушының мүліктік мүдделері болып табылады.
3. Сақтандыру жағдайы Сақтанушының таңдаған сақтандыру санатына сәйкес кенеттен науқастануы немесе денсаулықтың басқа да бұзылуы салдарынан қызмет көрсету үшін сервистік компанияға жүгінуіне байланысты және осыған байланысты Сақтанушының Полис бойынша сақтандыру қорғанысының қолданылу кезеңінде шығыстары туындайтын оқиға болып табылады.
4. Сақтанушының:
1) Сақтандырушыдан төлем қабілеттілігі және қаржылық тұрақтылығы туралы ақпарат талап етуге;
2) Сақтандырылушыға сақтандыру полисінің таңдалған сақтандыру санатына сай қызметтердің көрсетілуін талап етуге; мұндай қызметтер көрсетілмеген жағдайда, Сақтандырылушы бұл туралы Сақтандырушыны дереу хабарландыруы тиіс;
3) Полис бойынша Пайда алушы болса, сақтандыру жағдайы туындаған кезде сақтандыру төлемін алуға құқығы бар.
5. Сақтанушы:
1) Полисті жасау кезінде, Сақтандырушының сақтандыру тәуекелін бағалауына және Полисті жасау туралы шешім қабылдауына елеулі мәнді барлық өзіне белгілі жағдайлар жайлы Сақтандырушыға хабарлауға;
2) Полисте белгіленген мөлшерде, тәртіппен және мерзімдерде сақтандыру сыйлықақысын төлеуге;
3) сақтандыру жағдайының себептері, барысы және салдарлары, келтірілген шығынның сипаты мен мөлшері жайлы бағалауға мүмкіндік беретін өзінде бар барлық ақпаратты Сақтандырушыға беруге;
4) салдары сақтандыру жағдайына апарып соқтыруы мүмкін кез келген сақтандыру оқиғасы кезінде 24 сағаттан кешіктірмей, дереу қызмет көрсету компаниясымен немесе Сақтандырушымен хабарласуға және Ереженің 9-бөліміне сәйкес одан әрі жасалатын әрекеттер туралы ақпарат алуға;
5) сақтандыру ережесінің талаптарын, медициналық көмек көрсету барысында емдеуші дәрігер берген кеңесті, медициналық мекеме белгілеген тәртіпті сақтауға;
6) сақтандыру құжаттарының сақтауға және оларды медициналыққызметті пайдалану мақсатында басқа тұлғаларға бермеуге;
7) сақтандыру талаптарын Сақтандырылушыларға жеткізуге;
8) Сақтандырушы талап еткен жағдайда, Сақтандырылушының денсаулығының нақты жағдайын бағалау үшін тексеруден өткізуді қамтамасыз етуге;
9) сақтандыру жағдайының шығындарын азайту шараларын қолдануға;
10) сақтандыру жағдайының туындауына жауапты тұлғаға талап қою құқығының Сақтандырушыға өтуін қамтамасыз етуге;
11) Сақтандырушыны сақтандыру тәуекелінің жағдайы туралы хабардар етуге;
12) егер Сақтанушы Сақтандырылушы болып табылмаса, онда Полисті жасау кезінде Сақтанушы осындай қорытындыға Сақтандырылушылардың келісімдерін алуға міндетті. Сақтанушы осы талапты орындамаған жағдайда, Сақтанушының осы тәрізді Сақтандырылушы үшін төлеген сақтандыру сыйлықақысы қайтарылуға жатпайды.
6. Сақтандырушының:
1) Сақтанушы (Сақтандырылушы) берген ақпаратты және құжаттарды тексеруге, сондай-ақ Сақтанушының (Сақтандырылушының) сақтандыру талаптарын орындауын талап етуге;
2) сақтандыру жағдайының белгілері бар оқиғаның себептерін және жәйттерін өздігінен анықтауға, сонымен бірге құзыретті ұйымдарға сұраныс жіберуге;
3) Сақтанушыдан немесе Сақтандырылушыдан сақтандыру жағдайын, оның туындау жағдайларын анықтауға қажет ақпаратты талап етуге;
4) Сақтанушы (Сақтандырылушы) сақтандыру жағдайына апарып соқтыратын қасақана әрекет жасаған жағдайда, сондай-ақ Сақтанушы (Сақтандырылушы) Полистің және Сақтандыру ережесінің талаптарын орындамаған не тиісінше орындамаған жағдайда немесе оқиға сақтандыру жағдайы болып танылмаған кезде, Сақтандыру ережесінде белгіленген мерзімде және тәртіпте сақтандыру төлемінен бас тартуға;
5) Сақтандырылушы денсаулығының нақты жағдайын бағалау үшін тексеруден өткізуге құқығы бар.
7. Сақтандырушы:
1) Сақтанушыны Сақтандыру ережесімен таныстыруға және олардың көшірмесін www.skHalyk.kz сайты арқылы беруге;
2) сақтандыру жағдайы орын алған кезде, Полисте белгіленген мөлшерде, тәртіппен және мерзімдерде сақтандыру төлемін жасауға;
3) Сақтанушының (Сақтандырылушының) сақтандыру жағдайы кезінде заладды азайту үшін жасаған шығыстарын өтеуге;
4) сақтандыру құпиясын қамтамасыз етуге;
5) Полиске сәйкес көрсетілетін қызметтердің көлемін, мерзімдерін және санын қадағалауға міндетті.
8. Сақтандыру төлемі туралы шешім қабылдау үшін ұсынылатын құжаттардың тізбесі Сақтандыру ережесінің 10-бөлімінде регламенттелген.
9. Құжаттарды қабылдаған Сақтандырушы өтініш беруші ұсынған құжаттардың толық тізбесін және оларды қабылдау күнін көрсете отырып, екі данада анықтама жасауға міндетті. Анықтаманың бір данасы өтініш берушіге беріледі, өтініш берушінің оны алғаны туралы белгісі бар екінші данасы Сақтандырушыда қалады.
10. Сақтанушы (Сақтандырылушы) барлық құжаттарды ұсынбаған жағдайда, Сақтандырушы 10 (он) жұмыс күні ішінде оларды жетіспейтін құжаттар туралы жазбаша хабардар етуге міндетті.
11. Сақтандыру төлемі Сақтандырушының өзіне сервистік компания/ сервистік компания желісіне қатысушылар ұсынған тандап алынған сақтандыру санаты көлемінде қызметтер көрсетуге арналған шығындарды, кенеттен ауырған немесе денсаулығының өзге де бұзылуы жағдайында Сақтанушыға (Сақтандырылушыға) арналған шығыстарды өтеу жөніндегі шоттарын төлеу жолымен жүргізіледі. Сақтандырушы сақтандыру төлемін ол сақтандыру төлемі туралы шешім қабылдағаннан кейін он күн мерзімде жүзеге асырады.
12. Полиске ол бойынша сақтандыру қорғанысы басталған күнге дейін өзгерістер және/немесе толықтырулар енгізу қажет болған кезде Полис Сақтанушының өтініші бойынша мерзімінен бұрын тоқтатылады және жаңасы ресімделеді, бұл ретте Сақтандырушы сақтандыру сыйлықақысының пайдаланылмаған бөлігін жаңадан жасалатын Полис бойынша сақтандыру сыйлықақысының бір бөлігін төлеу есебіне есепке жатқызуға тиіс. Сақтандыру қорғанысы басталғаннан кейін Полиске өзгерістер мен толықтырулар енгізуге жол берілмейді.

1. Полис является договором присоединения к Правилам страхования, действующим на дату его заключения. Если положения Полиса отличаются от положений Правил, то применяются положения Полиса. Положения, не оговоренные Полисом, регулируются Правилами и действующим законодательством Республики Казахстан.
2. Объектом страхования по Полису являются имущественные интересы Застрахованного, временно выезжающего за пределы территории Республики Казахстан, связанные с его расходами на получение услуг медицинской помощи в соответствии с условиями страхования по категории страхования, указанной в Полисе, возникших вследствие несчастного случая и/или внезапного заболевания на указанной в Полисе территории страхования, в период действия страховой защиты.
3. Страховым случаем является событие, связанное с обращением Застрахованного в сервисную компанию за услугами вследствие внезапного заболевания или иного расстройства здоровья в соответствии с выбранной категорией страхования и связанное с этим возникновение расходов Застрахованного в период действия страховой защиты по Полису.
4. Страхователь имеет право:
1) требовать от Страховщика информацию о его платежеспособности и финансовой устойчивости;
2) требовать предоставления Застрахованному, услуг согласно выбранной категории страхования; в случае непредставления таких услуг Застрахованный должен немедленно поставить об этом в известность Страховщика;
3) получить страховую выплату при наступлении страхового случая, если он является Выгодоприобретателем по Полису;
5. Страхователь обязан:
1) при заключении Полиса сообщить Страховщику обо всех известных ему обстоятельствах, имеющих существенное значение для оценки страхового риска и принятия Страховщиком решения о заключении Полиса;
2) уплатить страховую премию в размере, порядке и сроки, установленные Полисом;
3) предоставлять Страховщику всю имеющуюся у него информацию, позволяющую судить о причинах, ходе и последствиях страхового случая, характере и размерах причиненного убытка;
4) при любом страховом событии, последствием которого может быть наступление страхового случая, незамедлительно, но не позднее 24 часов с момента его наступления, связаться с Сервисной компанией либо Страховщиком и получить информацию о дальнейших действиях в соответствии с Главой 9 Правил страхования;
5) соблюдать требования Правил страхования, предписания лечащего врача, полученные в ходе предоставления медицинской помощи, распорядок, установленный медицинским учреждением;
6) заботиться о сохранности страховых документов и не передавать их другим лицам с целью получения ими медицинских услуг;
7) довести до сведения Застрахованных условия страхования;
8) обеспечить в случае требования Страховщика обследование Застрахованного для оценки фактического состояния его здоровья;
9) принять меры к уменьшению убытков от страхового случая;
10) обеспечить переход к Страховщику права требования к лицу, ответственному за наступление страхового случая;
11) информировать Страховщика о состоянии страхового риска;
12) если Страхователь не является Застрахованным, то при заключении Полиса Страхователь обязан получить согласие Застрахованных на такое заключение. В случае невыполнения Страхователем указанного требования, страховая премия, внесенная Страхователем за такого Застрахованного возврату не подлежит.
6. Страховщик имеет право:
1) проверять предоставленную Страхователем (Застрахованным) информацию и документы, а также выполнение Страхователем (Застрахованным) требований Правил страхования;
2) самостоятельно выяснять причины и обстоятельства события, имеющего признаки страхового случая, в том числе направлять запросы в компетентные органы;
3) требовать от Страхователя или Застрахованного информацию, необходимую для установления факта страхового случая, обстоятельств его возникновения;
4) отказать в страховой выплате в случае умышленных действий Страхователя (Застрахованного), повлекших наступление страхового случая, а также в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения Страхователем (Застрахованным) условий Полиса и Правил страхования, либо непризнания события страховым случаем, в порядке и сроки, установленные Правилами; страхования
5) произвести обследование Застрахованного для оценки фактического состояния его здоровья.
7. Страховщик обязан:
1) ознакомить Страхователя с Правилами страхования и предоставить их копию посредством сайта www.skHalyk.kz;
2) при наступлении страхового случая произвести страховую выплату в размере, порядке и сроки установленные в Полисе;
3) возместить Страхователю (Застрахованному) расходы, произведенные им для уменьшения убытков при страховом случае;
4) обеспечить тайну страхования;
5) контролировать объем, сроки и количество предоставляемых услуг в соответствии с Полисом.
8. Перечень документов, предоставляемых для принятия решения о страховой выплате регламентирован Главой 10 Правил страхования.
9. Страховщик, принявший документы, обязан составить в двух экземплярах справку с указанием полного перечня представленных заявителем документов и даты их принятия. Один экземпляр справки выдается заявителю, второй экземпляр с отметкой заявителя в ее получении остается у Страховщика.
10. В случае предоставления Страхователем (Застрахованным) не всех документов, Страховщик обязан в течение 10 (десяти) рабочих дней письменно уведомить их о недостающих документах.
11. Страховая выплата производится путем оплаты Страховщиком счетов, выставленных ему Сервисной компанией/участниками сети Сервисной компании, по возмещению затрат на оказание услуг в объеме выбранной категории страхования, расходов Страхователю (Застрахованному) в случае внезапного заболевания или иного расстройства здоровья. Страховщик осуществляет страховую выплату в десятидневный срок после принятия им решения о страховой выплате.
12. При необходимости внесения изменений и/или дополнений в Полис до даты начала страховой защит по нему, Полис досрочно прекращается по заявлению Страхователя и оформляется новый, при этом неиспользованная часть страховой премии подлежит зачету Страховщиком в счет уплаты части страховой премии по вновь заключаемому Полису. Внесение изменений и дополнений в Полис после начала страховой защиты не допускается.

1. The Policy shall be an agreement of adhesion to the Rules of insurance effective on the date of its conclusion. If the provisions of the Policy differ from the provisions of the Rules, then the provisions of the Policy shall apply. The provisions not stipulated by the Policy shall be governed by the Rules and the current legislation of the Republic of Kazakhstan.
2. The object of insurance under the Policy shall be the property interests of the Insured temporarily leaving the territory of the Republic of Kazakhstan, related to his/her expenses for receiving medical care services in accordance with the terms of insurance for the insurance category specified in the Policy and arising from an accident and / or sudden illness on the territory of insurance specified in the Policy during the period of validity of the insurance cover.
3. An insured event shall be an event related to the applying of the Insured to a service company for services due to a sudden illness or other health disorder in accordance with the selected insurance category and the related expenses of the Insured during the period of validity of insurance coverage under the Policy.
4. The Policyholder shall have the right to:
1) demand from the Insurer information about their solvency and financial stability;
2) require the provision of services to the Insured according to the selected category of insurance; in case of failure to provide such services, the Insured must immediately notify the Insurer about this;
3) receive the insurance payment upon the occurrence of an insured event, if the Policyholder is the Beneficiary under the Policy;
5. The Policyholder shall be obliged:
1) upon conclusion of the Policy, to inform the Insurer of all circumstances known to the Policyholder that are essential for the assessment of the insured risk and the Insurer`s decision to conclude the Policy;
2) to pay the insurance premium in the amount, in the manner and within time limits established by the Policy;
3) to provide the Insurer with all the information available allowing to judge the causes, course and consequences of the insured event, the nature and extent of the loss caused;
4) in case of any insured event, the consequence of which may be the occurrence of an insured event, immediately, but no later than 24 hours from the time of its occurrence, to contact the Service Company or the Insurer and obtain information on further actions in accordance with Chapter 9 of the Insurance Rules;
5) to comply with the requirements of the Insurance Rules, prescriptions of the attending doctor received in the course of providing medical care, the schedule established by the medical institution;
6) to take care of the safety of insurance documents and not transfer them to other persons in order to receive medical services;
7) to inform the Insured persons about the conditions of insurance;
8) to provide, if requested by the Insurer, an examination of the Insured to assess the actual state of his/her health;
9) to take measures to reduce losses from an insured event;
10) to ensure the transfer of the right to claim to the Insurer against the person responsible for the occurrence of the insured event;
11) to inform the Insurer about the state of the insured risk;
12) if the Policyholder is not the Insured, then when concluding the Policy, the Policyholder shall be obliged to obtain the consent of the Insured persons to such conclusion. If the Policyholder fails to comply with the specified requirement, the insurance premium paid by the Policyholder for such an Insured shall not be refundable.
6. The Insurer shall have the right:
1) to check the information and documents provided by the Policyholder (the Insured), as well as compliance with the requirements of the Insurance Rules by the Policyholder (the Insured);
2) to find out independently the causes and circumstances of an event classified as an insured event including sending requests to the competent authorities;
3) demand from the Policyholder or the Insured the information necessary to establish the fact of an insured event, the circumstances of its occurrence;
4) to refuse the insurance payment in case of intentional actions of the Policyholder (the Insured) that caused the occurrence of an insured event, as well as in case of non-fulfillment or improper fulfillment by the Policyholder (the Insured) of the terms of the Policy and the Insurance Rules, or non-recognition of the event as an insured event, in the manner and within the time limits established by the Rules of Insurance
5) to conduct an examination of the Insured to assess the actual state of his/her health.
7. The Insurer shall be obliged:
1) to familiarize the Policyholder with the Rules of Insurance and provide a copy thereof through the website: www.skHalyk.kz;
2) upon the occurrence of an insured event, to pay the insurance benefit in the amount, in the manner and within time limits established in the Policy;
3) to reimburse the Policyholder (the Insured) for the expenses incurred to reduce losses in case of an insured event;
4) to ensure the secrecy of insurance;
5) to control the volume, time limits and quantity of services provided in accordance with the Policy.
8. The list of documents provided for making a decision on insurance payment shall be regulated by Chapter 10 of the Insurance Rules.
9. The Insurer that accepted the documents shall be obliged to prepare a certificate in two copies specifying the full list of documents submitted by the applicant and the date of their acceptance. One copy of the certificate shall be issued to the applicant; the second copy with the applicant`s mark in its receipt shall remain with the Insurer.
10. If the Policyholder (the Insured) does not provide all the documents, the Insurer shall be obliged to notify them in writing about the missing documents within ten (10) business days.
11. The insurance benefit shall be paid by the Insurer paying invoices issued to the Insurer by the Service Company/members of the Service Company network for reimbursement of costs for the provision of services in the amount of the selected insurance category, expenses to the Policyholder (the Insured) in case of a sudden illness or other health disorder. The Insurer shall pay the insurance benefit within ten (10) days after the decision on the insurance payment has been made.
12. If it is necessary to make amendments and / or alterations to the Policy before the date of commencement of insurance coverage, the Policy shall be terminated early at the request of the Policyholder and a new one shall be issued, in this case the unused part of the insurance premium shall be subject to offset by the Insurer against the payment of a part of the insurance premium under the newly concluded Policy. Any amendments and alterations to the Policy after the commencement of insurance coverage shall not be allowed.

«Travel» бағдарламасы бойынша сақтандыру полисіне қосымша/
Приложение к Страховому полису по Программе «Travel»/
Appendix 1 to the Insurance Policy for the `Traveler ` Program

Сақтандыру талаптары/ Условия страхования/ Insurance terms and conditions

Осы ерекше сақтандыру талаптарына сәйкес Сақтандырылушының денсаулығы уақытша келген елде кенеттен туындаған сырқат немесе жазатайым жағдай салдарынан құлдырап кетсе, Сақтандырушы сервистік компания (Ассистанс) арқылы міндеттенеді. / В соответствии с настоящими Условиями страхования в случае внезапного заболевания или иного расстройства здоровья Застрахованного в стране временного пребывания Страховщик обязуется через сервисную компанию (Ассистанс). / In accordance with these Insurance conditions in case of sudden illness or other health disorder of the Insured in the country of temporary residence, the Insurer shall be obliged through a service company (Assistance):

№	**Өтелетін қызметтердің атауы** / Наименование покрываемых услуг / The name of the covered services Standard-travel Best- travel Multi- travel Sport-travel	Standard-travel	Best-travel	Multi-travel	Sport-travel
1.	**Оған қажетті шұғыл медициналық көмекті ұйымдастыру және оған байланысты туындаған шығындарды өтеу** / организовать предоставление ему необходимой экстренной медицинской помощи и оплатить возникшие в связи с этим расходы / to organize the provision of necessary emergency medical care and pay for the expenses incurred in this regard	+	+	+	+
2.	**Шарт бойынша сақтандыру қорғанысының әрекет ету кезіңінде, сақтандыру аумағында COVID-19 коронавирус инфекциясына қойылған диагностикасы расталып, шұғыл көрсеткіштері бойынша госпитализациялау шығындарын төлеу**/ оплатить расходы на госпитализацию по экстренным показаниям с подтвержденным диагнозом коронавирусная инфекция COVID-19, произошедшую на территории страхования, в период действия страховой защиты по Полису/ to pay the costs of hospitalization on emergency indications with the confirmed diagnosis of COVID-19 coronavirus infection that occurred within the territory of the insurance during the period of insurance coverage under the Agreement	+	+	+	+
3.	**Сақтандырылушыны ол орналасқан жердегі ең жақын медициналық мекемеге тасымалдауды ұйымдастыру** / организовать транспортировку Застрахованного в ближайшее от его местонахождения медицинское учреждение / to arrange transportation of the Insured to the nearest medical facility	+	+	+	+
4.	**Сақтандырылушыны ол тұрақты тұратын елдің ең жақын халықаралық портына дейін тасымалдауды (эвакуациялауды) ұйымдастыру және туындаған шығындарды төлеу** / организовать и оплатить возникшие расходы на транспортировку (эвакуацию) Застрахованного до ближайшего международного порта страны постоянного места жительства / to arrange and pay the incurred expenses for transportation (evacuation) of the Insured to the nearest international port of the country of permanent residence	+	+	+	+
5.	**Сақтандырылушы қайтыс болған жағдайда, оның мұрдесін уақытша тоқтаған елден тұрақты тұратын елдің ең жақын халықаралық портына дейін тасымалдауды (репатриациялауды) ұйымдастыру** / организовать перевозку тела Застрахованного (репатриацию) в случае его смерти из страны временного пребывания до ближайшего международного порта страны постоянного места жительства / to arrange transportation of the Insured's body (repatriation) in the event of his/her death from the country of temporary residence to the nearest international port of the country of permanent residence	+	+	+	+
6.	**Жіті тіс ауруы кезінде шұғыл стоматологиялық көмек көрсетуді ұйымдастыру және туындаған шығындарды төлеу** / организовать оказание экстренной стоматологической помощи при острой зубной боли и оплатить возникшие расходы/ to arrange emergency dental care in case of an acute toothache and pay for any expenses incurred	**15000 (он бес мың) теңге көлемінде** / в пределах 15000 (пятнадцать тысяч) тенге / within 15000 (fifteen thousand tenge)	**30000 (отыз мың) теңге көлемінде** / в пределах 30000 (тридцать тысяч) тенге / within 30000 (thirty thousand tenge)		**50000 (елу мың) теңге көлемінде** / в пределах 50000 (пятьдесят тысяч) тенге / within 50000 (fifty thousand tenge)
7.	**Сақтандырылушы ауруханаға жатқызылған не қайтыс болған кезде егер олар қараусыз қалса, оның 15 жасты қоса алғанға дейінгі балаларын уақытша тоқтаған елден тұрақты тұратын еліне кері қайтаруды ұйымдастыру және шығындарын төлеу. Бұл ретте Сақтандырушы олардың жол жүру билеттерін пайдалануға (билеттерді тасымалдаушы компанияға кері қайтару және өтемақысын алу) не балаларды тұрақты тұратын еліне кері қайтару мақсатында билеттерді бұрынырақ не кешірек мерзімге ауыстырум** / в случае госпитализации либо смерти Застрахованного организовать и оплатить расходы по возвращению его детей в возрасте до 15 лет включительно, если они остались без присмотра, из страны временного пребывания до постоянного места жительства. При этом Страховщик вправе использовать их проездные билеты (произвести возврат билетов в компанию перевозчика и получить компенсацию), либо произвести обмен билетов на более ранний либо поздний срок в целях возвращения детей в страну постоянного места жительства / in case of hospitalization or death of the Insured, to arrange and pay for the return of his/her children under the age of 15 years if they were left unattended, from the country of temporary residence to their permanent place of residence. At the same time, the Insurer shall have the right to use their travel tickets (to return tickets to the carrier company and receive compensation), or to exchange tickets for an earlier or later date in order to return the children to the country of permanent residence	-	+	+	-
8.	**Сақтандырылушы стационарда күнтізбелік он күннен артық болғанда, егер медициналық көрсеткіштері бойынша ілесуші тұлға қажет кезде, Сақтандырылушы уақытша тоқтаған елде жалғыз болғанда, Сақтандырылушы туысқанының барып-қайту жол жүру билетінің ақысын төлеу**/ оплатить проездной билет в оба конца родственнику Застрахованного при его нахождении в стационаре более десяти календарных дней, в случае если Застрахованный в стране временного пребывания находится один, при условии, что присутствие сопровождающего лица необходимо по медицинским показаниям / to pay a round-trip ticket to a relative of the Insured if he / she is in the hospital for more than ten consecutive days, if the Insured is alone in the country of temporary stay, provided that the presence of an accompanying person is necessary on medical indications	-	+	+	-
9.	**Шет елге әуесқой және кәсіби спортпен айналысу үшін шығатын тұлғаларға сақтандыру қорғанысын ұсыну**/ предоставить страховую защиту лицам, выезжающим за границу для занятия любительским и профессиональным спортом / to provide insurance coverage to persons traveling abroad to engage in amateur and professional sports	-	-	-	+

TURKISH AIRLINES

Türk Hava Yolları AO
Genel Yönetim Binası
Atatürk Havalimanı
Yeşilköy 34149 İstanbul Turkey
T +90 212 463 63 63
F +90 212 465 21 21
www.turkishairlines.com

Büyük Mükellefler V.D. 876 004 7464
Mersis No: 0876004746400017

Elektronik Bilet

Belge No / Bilet No / Document No: 2352274854594

Mükellef / Tax Payer: ALSHAGIROV/OLZHAS MR (TCKN:048)

Adres / Address:

e-Bilet Bilgileri / e-Ticket Information

Yolcu Adı / Passenger Name	:	ALSHAGIROV/OLZHAS MR
Belge No / Bilet No / Ticket Number	:	2352274854594
Düzenlenme Tarihi / Issue Date	:	03-10-2025
Hizmet / Service	:	SEYAHAT/TRAVEL
İşlem Tipi / Transaction Type	:	SATIŞ/SALE
Ödeme Tarihi / Payment Date	:	03-10-2025
Ödeme Türü / Payment Type	:	KREDİ KARTI/CREDIT CARD
KDV / VAT	:	0,00 KZT
Toplam Tutar / Total Amount	:	1.138.162,00 KZT

Nereden / From	**Nereye /** To	**Uçuş Numarası /** Flight No	**Uçuş Tarihi /** Flight Date	**Uçuş Saati /** Flight Time
NQZ/ASTANA	IST/ISTANBUL	TK0357	06/11/2025	09:40
IST/ISTANBUL	GRU/SAO PAULO	TK0215	06/11/2025	20:30
GRU/SAO PAULO	BEL/BELEM	TK9037	07/11/2025	07:55
BEL/BELEM	VCP/SAO PAULO	AD4054	22/11/2025	01:30
GRU/SAO PAULO	IST/ISTANBUL	TK0016	23/11/2025	04:10
IST/ISTANBUL	NQZ/ASTANA	TK0356	24/11/2025	01:20

Vergi Usul Kanunu uyarınca tevşik edici bir belge olup fatura yerine geçer.
According to Tax Procedure Law, this is a valid financial document and can be used as invoice.
Elektronik Bilet izni alınmıştır.

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BİNİŞ KARTI

NAME / İSİM
ALSHAGIROV OLZHAS
** CLSC **

FROM / NEREDEN
ASTANA

REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
101047
KARALYQ AQPARATY
NO CONTROL

TO / NEREYE
ISTANBUL

CLSC 059264313

FLIGHT UÇUŞ	CLASS SINIF	DATE TARİH	TIME SAAT
TK 0357	Y	06NOV	09:40

GROUP –

SEAT / KOLTUK
16F

0/0 028 QB/P
235 2274 8545 94/1

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BİNİŞ KARTI

NAME / İSİM
ALSHAGIROV OLZHAS
** CLSC **

FROM / NEREDEN
ISTANBUL

TO / NEREYE
SAO PAULO

CLSC 059264313

FLIGHT UÇUŞ	CLASS SINIF	DATE TARİH	TIME SAAT
TK 0215	Y	06NOV	20:30

GROUP –

SEAT / KOLTUK
26H

0/0 018 QB/P
235 2274 8545 94/2

A STAR ALLIANCE MEMBER

LATAM

ALSHAGIROV/OLZHASMR
VUELO/VOO FECHA/DATA SN
LA 3228 07NOV 008
OPER. LATAM AIRLINES BRASIL
MKT TK 9037
DESDE/DE GRU HACIA/PARA BEL
SEAT/ASIENTO/ASSENTO
GRU 37F
FREQUENT FLYER

TICKET 2352274854594

ALSHAGIROV/OLZHAS

BILHETE: 2352274854594

VOO FLIGHT	SECAO ZONE	DATA DATE	EMBARQUE BOARDING Inicio Fim	ASSENTO SEAT	DE FROM	PARA TO	PORTAO GATE	CLASSE CLASS	SEQ
4054	2	22nov	00:50 01:10 Partida: 01:30	21C	Belém BEL	Sao Paulo - Ca VCP	CB		157

Bagtag 0577985818

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BİNİŞ KARTI

NAME / İSİM
ALSHAGIROV OLZHAS
** CLSC **

FROM / NEREDEN
SAO PAULO

TO / NEREYE
ISTANBUL

CLSC 059264313

FLIGHT UÇUŞ	CLASS SINIF	DATE TARİH	TIME SAAT
TK 0016	Y	23NOV	04:10

GROUP –

SEAT / KOLTUK
26C

2/32 057 UG/P
235 2274 8545 95/1

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES | BOARDING PASS BİNİŞ KARTI

NAME / İSİM
ALSHAGIROV OLZHAS
** CLSC **

FROM / NEREDEN
ISTANBUL

TO / NEREYE
ASTANA

CLSC 059264313

FLIGHT UÇUŞ	CLASS SINIF	DATE TARİH	TIME SAAT
TK 0356	Y	24NOV	01:20

GROUP –

SEAT / KOLTUK
17A

2/32 022 UG/P
235 2274 8545 95/2

A STAR ALLIANCE MEMBER

ВЫПИСКА

по Kaspi Gold за период с 03.10.25 по 03.10.25

Альшагиров
Олжас Мерекевич
Доступно на 03.10.25: + 2 339 013,53 ₸

Номер карты: *4742
Номер счета: KZ69722C000039019784
Валюта счета: тенге

Краткое содержание операций по карте:	
Доступно на 03.10.25	+ 3 792 354,53 ₸
Пополнения	+ 0,00 ₸
Переводы	- 300 000,00 ₸
Покупки	- 1 153 341,00 ₸
Снятия	+ 0,00 ₸
Разное	+ 0,00 ₸
Доступно на 03.10.25	+ 2 339 013,53 ₸

Лимит на снятие наличности без комиссии:	
Остаток зарплатных денег	0,00 ₸
Другие пополнения	300 000,00 ₸
Итого	300 000,00 ₸

Дата	Сумма	Операция	Детали
03.10.25	- 11 000,00 ₸	Покупка	Helios
03.10.25	- 110,00 ₸	Покупка	Avtobys. Оплата проезда по QR
03.10.25	- 1 138 162,00 ₸	Покупка	TURKISH AIRL0000000575T2W
03.10.25	- 300 000,00 ₸	Перевод	Алуа Т.
03.10.25	- 1 500,00 ₸	Покупка	Marrone Rosso
03.10.25	- 689,00 ₸	Покупка	ВкусМарт
03.10.25	- 1 880,00 ₸	Покупка	YANDEX.GO

🕒. Сумма заблокирована. Банк ожидает подтверждения от платежной системы.

ВИЗАЛАР / VISAS

中国边检 CHINA
2025 -08- 27
乌鲁木齐【入】
0137

中国边检 CHINA
2025 -08- 27
白 云【出】
1956

IMMIGRATION THAILAND
SUVARNABHUMI AIRPORT
VISACLASS
ADMITTED
พ.60-ม.17
28 AUG 2025
UNTIL 26 OCT 2025
SIGNED

ВИЗАЛАР / VISAS

POLÍCIA FEDERAL - BRASIL
CLAS.
DOC.
PRAZO
23 11 25 5 5 4 2
POLÍCIA FEDERAL - BRASIL
DOC. 3
PRAZO
07 11 25 5 5 4 1

Prefeitura Municipal de Belém
Secretaria Municipal de Finanças

Nota Fiscal de Serviços Eletrônica
NFSe - Prestador

WRxS6cKY7

A autenticidade desta NFSe pode ser verificada pela leitura deste código QR ou pela consulta do Código de Verificação de Autenticidade acima no portal da NFSe.

DADOS DA NFSe

Data e hora de emissão	Competência	Número / Série
11/11/2025 16:28:47	11/2025	72 / E

EMITENTE PRESTADOR DO SERVIÇO

CPF / CNPJ / NIF
50.343.836/0001-67

Inscrição Municipal
4505864

Telefone
(91) 3223-7182

Nome / Nome Empresarial
BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA

E-mail
0333@bvcontabilidade.com.br

Endereço
TRAVESSA DOM ROMUALDO DE SEIXAS 1560 ANDAR:5;SALA:501 B UMARIZAL

Município
BELEM / PA BRASIL

CEP
66055-200

TOMADOR DO SERVIÇO

CPF / CNPJ / NIF
N12319450

Inscrição Municipal
-

Telefone
-

Nome / Nome Empresarial
OLZHAS ALSHAGIROV

E-mail
-

Endereço
RODOVIA AUGUSTO MONTENEGRO CONDOMÍNIO:VILLE SOLARE TORRE 02, APTO. 1002; PARQUE VERDE

Município
BELEM / PA BRASIL

CEP
66635-110

SERVIÇO PRESTADO

CNAE / CBO
6821-8/01-00 - CORRETAGEM NA COMPRA E VENDA E AVALIACAO DE IMOVEIS

Serviço
10.05 - AGENCIAMENTO, CORRETAGEM OU INTERMEDIACAO DE BENS MOVEIS OU IMOVEIS, NAO ABRANGIDOS EM OUTROS ITENS OU SUBITENS, INCLUSIVE

Local da prestação do serviço
BELEM / PA

País da prestação do serviço
BRASIL

DESCRIÇÃO DO SERVIÇO PRESTADO

NÚMERO DE DIAS/NUMBER OF DAYS: 15
INÍCIO/START DATE : 07/11/2025
TÉRMINO/END DATE : 22/11/2025

DADOS BANCÁRIOS
BROKER SOLUCOES IMOBILIARIAS LTDA
BRADESCO - 237
CNPJ: 50.343.836/0001-67
AGÊNCIA: 5593
CONTA 74580-4

DOCUMENTO EMITIDO POR ME OU EPP OPTANTE PELO SIMPLES NACIONAL

TRIBUTAÇÃO MUNICIPAL

Exigibilidade do ISSQN
Exigível

Município da Incidência do ISSQN
BELEM - PA

Responsável pelo recolhimento do ISSQN
PRESTADOR DO SERVIÇO

Retenção do ISSQN
NÃO RETIDO

Situação do prestador do serviço perante o Simples Nacional
OPTANTE

Regime especial de tributação do ISSQN
Simples Nacional

CÁLCULO DO ISSQN

Valor total da NFSe (R$)	Total das deduções (R$)	Desc. incondicionado (R$)	Base de cálculo do ISSQN (R$)	Alíq. (%)	Valor do ISSQN (R$)
16.782,95	0,00	0,00	16.782,95	*****	*****

RETENÇÕES

ISSQN (R$)	IRRF (R$)	PIS (R$)	COFINS (R$)	INSS (R$)	CSLL (R$)	Outras retenções (R$)
0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

VALOR TOTAL

Base de cálculo do ISSQN (R$)	Retenções (R$)	Desc. incondicionado (R$)	Desc. condicionado (R$)	Valor Líquido da NFSe (R$)
16.782,95	0,00	0,00	0,00	16.782,95

INFORMAÇÕES COMPLEMENTARES

RECIBO DE PAGAMENTO DE ALUGUEL

1 – Locador/Lessor

Nome/Name : **IONE COSTA FARIAS**

CPF/Tax Id : 190.301.422-00

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

Email : epofarias@yahoo.com.br

Telefone :

2 – Locatário/Lessee

Nome/ name : **EMBAIXADA DA REPÚBLICA DO CAZAQUISTÃO NO BRASIL, POR SEU EMBAIXADOR NO BRASIL SR. BOLAT NUSSUPOV**

CNPJ : 16.989.108/0001-16.

Endereço / Address : St. de Habitações Individuais Sul QL 24 Casa 20 - Lago Sul, Brasília - DF, 71665-075.

3 – Descrição dos Imóvel/Property Description

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

4 – Valor do Aluguel e Data de Vencimento/Rental Price

UNIDADE	CONDOMÍNIO	OCUPAÇÃO MÁXIMA	PERÍODO	QTD DIAS	VALOR DIÁRIA	VALOR TOTAL
	Ville Solare	8	07.11.2025 a 22.11.2025	15	R$ 3.137,00	R$ 47.055,00
						R$ -
						R$ -
TOTAL GERAL						**R$ 47.055,00**
TAXA DE SERVIÇO E IMPOSTOS (7%)						R$ 3.293,85
TOTAL FINAL						**R$ 50.348,85**

A cotação do Dolar em 07/11/2025 segundo o banco do Brasil para conversão Dolar / Real é de R$ 5,34 (Cinco reais e trinta e quatro centavos).

Vencimento/Due Date: Pagamento antes do Check-in / Payment before check-in

5 – Prazo/Term

Número de Dias/Number of Days: 15

Início/Start Date : 07/11/2025

Término/End Date : 22/11/2025

6 – Destinação da Locação/Purpose of the Lease

Tipo/Type : Vacation rental

7. Forma de Pagamento

O pagamento do aluguel será em espécie no valor total de **R$ 50.348,85 (Cinquenta mil, trezentos e quarenta e oito reais e oitenta e cinco centavos)**, o que corresponde em Dólar a **U$ 9.428,62 (Nove mil, quatrocentos e vinte e oito dolares e sessenta e dois centavos)** na cotação de R4 5,34 (cinco reais e trinta e quatro centavos) de 07/11/2025.

A pedido da CONTRATANTE, discrimina-se que o valor acima será entregue pelas pessoas abaixo:

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. OLZHAS ALSHAGIROV**;

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. RAMAZAN DAUZOV**;

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. KAZBEK RYSBEKOV**;

O valor acima foi destinado da seguinte forma:

LOCADORA – IONE COSTA FARIAS – R$ 38.250,00 (Trinta e oito mil, duzentos e cinquenta reais), a título de pagamento do aluguel, os quais já lhe foram repassados, sobre os quais a mesma dá ampla quitação.

INTERMEDIADORA – BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS – R$ 12.098,85 (doze mil, noventa e oito reais e oitenta e cinco centavos) a título de Honorários de Intermediação Imobiliária, taxas e impostos correspondentes, sobre os quais a mesma dá ampla quitação

O presente recibo anula todos os outros eventualmente emitidos, e somente terá validade com a assinatura do recebedor abaixo indicado.

Belém-Pa, 07 de novembro de 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS
Dados: 2025.11.17 16:40:47 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA

DANIEL LACERDA FARIAS

SÓCIO FUNDADOR

RENT PAYMENT RECEIPT

1 – Lessor
Name: IONE COSTA FARIAS
Tax ID (CPF): 190.301.422-00
Address: Av. Augusto Montenegro, 4311, Ville Solare Condominium, Tower 02, Apt. 1002, Mangueirão, Belém-PA
Email: epofarias@yahoo.com.br
Phone: _____

2 – Lessee
Name: EMBASSY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN BRAZIL, REPRESENTED BY AMBASSADOR MR. BOLAT NUSSUPOV
Tax ID (CNPJ): 16.989.108/0001-16
Address: St. de Habitações Individuais Sul, QL 24, House 20 – Lago Sul, Brasília–DF, 71665-075

3 – Property Description
Address: Av. Augusto Montenegro, 4311, Ville Solare Condominium, Tower 02, Apt. 1002, Mangueirão, Belém-PA

4 – Rental Price and Due Date
The USD exchange rate on **November 7, 2025**, according to Banco do Brasil, is **R$ 5.34** (five reais and thirty-four cents).
Due date: Payment before check-in.

5 – Lease Term
Number of days: 15
Start date: 11/07/2025
End date: 11/22/2025

6 – Purpose of the Lease
Type: Vacation rental

7 – Payment Method
Payment will be made **in cash**, totaling **R$ 50,348.85** (fifty thousand, three hundred and forty-eight reais and eighty-five cents), equivalent to **US$ 9,428.62** (nine thousand, four hundred and twenty-eight dollars and sixty-two cents), at the exchange rate of R$ 5.34 on November 7, 2025.

At the request of the CONTRACTING PARTY, the total amount will be delivered by the following individuals:

- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **OLZHAS ALSHAGIROV**;

- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **RAMAZAN DAUZOV**;
- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **KAZBEK RYSBEKOV**.

The distribution of the amounts was as follows:

- **LESSOR – IONE COSTA FARIAS:** R$ 38,250.00 (thirty-eight thousand, two hundred and fifty reais), corresponding to the rental payment, already transferred to her and fully discharged.
- **BROKER – BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA:** R$ 12,098.85 (twelve thousand, ninety-eight reais and eighty-five cents), corresponding to real estate brokerage fees, taxes, and related charges, fully discharged.

This receipt voids any previously issued receipts and is valid only with the signature of the designated receiver below.

Belém-PA, November 7, 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS
Dados: 2025.11.17 16:41:34 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA
DANIEL LACERDA FARIAS
Founding Partner

BROKER30
soluções imobiliárias

RECIBO DE PAGAMENTO DE ALUGUEL

1 – Locador/Lessor

Nome/Name : **IONE COSTA FARIAS**

CPF/Tax Id : 190.301.422-00

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

Email : epofarias@yahoo.com.br

Telefone :

2 – Locatário/Lessee

Nome/ name : **EMBAIXADA DA REPÚBLICA DO CAZAQUISTÃO NO BRASIL, POR SEU EMBAIXADOR NO BRASIL SR. BOLAT NUSSUPOV**

CNPJ : 16.989.108/0001-16.

Endereço / Address : St. de Habitações Individuais Sul QL 24 Casa 20 - Lago Sul, Brasília - DF, 71665-075.

3 – Descrição dos Imóvel/Property Description

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

4 – Valor do Aluguel e Data de Vencimento/Rental Price

UNIDADE	CONDOMÍNIO	OCUPAÇÃO MÁXIMA	PERÍODO	QTD DIAS	VALOR DIÁRIA	VALOR TOTAL
	Ville Solare	8	07.11.2025 a 22.11.2025	15	R$ 3.137,00	R$ 47.055,00
						R$ -
						R$ -
TOTAL GERAL						R$ 47.055,00
TAXA DE SERVIÇO E IMPOSTOS (7%)						R$ 3.293,85
TOTAL FINAL						R$ 50.348,85

A cotação do Dolar em 07/11/2025 segundo o banco do Brasil para conversão Dolar / Real é de R$ 5,34 (Cinco reais e trinta e quatro centavos).

Vencimento/Due Date: Pagamento antes do Check-in / Payment before check-in

5 – Prazo/Term

Daniel Farias
Advogado
OAB/PA 9.933

Número de Dias/Number of Days: 15

Início/Start Date : 07/11/2025

Término/End Date : 22/11/2025

6 – Destinação da Locação/Purpose of the Lease

Tipo/Type : Vacation rental

7. Forma de Pagamento

O pagamento do aluguel será em espécie no valor total de **R$ 50.348,85 (Cinquenta mil, trezentos e quarenta e oito reais e oitenta e cinco centavos)**, o que corresponde em Dólar a **U$ 9.428,62 (Nove mil, quatrocentos e vinte e oito dolares e sessenta e dois centavos)** na cotação de R4 5,34 (cinco reais e trinta e quatro centavos) de 07/11/2025.

A pedido da CONTRATANTE, discrimina-se que o valor acima será entregue pelas pessoas abaixo:

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. OLZHAS ALSHAGIROV**;

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. RAMAZAN DAUZOV**;

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. KAZBEK RYSBEKOV**;

O presente recibo anula todos os outros eventualmente emitidos, e somente terá validade com a assinatura do recebedor abaixo indicado.

Belém-Pa, 07 de novembro de 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS

Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS
Dados: 2025.11.17 16:18:40 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA

DANIEL LACERDA FARIAS

SÓCIO FUNDADOR

Daniel Farias
Advogado
OAB/PA 0033

BROKERBO
soluções imobiliárias

RECIBO DE PAGAMENTO DE ALUGUEL

1 – Locador/Lessor

Nome/Name : **IONE COSTA FARIAS**

CPF/Tax Id : 190.301.422-00

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

Email : epofarias@yahoo.com.br

Telefone :

2 – Locatário/Lessee

Nome/ name : **EMBAIXADA DA REPÚBLICA DO CAZAQUISTÃO NO BRASIL, POR SEU EMBAIXADOR NO BRASIL SR. BOLAT NUSSUPOV**

CNPJ : 16.989.108/0001-16.

Endereço / Address : St. de Habitações Individuais Sul QL 24 Casa 20 - Lago Sul, Brasília - DF, 71665-075.

3 – Descrição dos Imóvel/Property Description

Endereço/Address : Av. Augusto Montenegro, 4311, Condomíni Ville Solare, Torre 02, apto. 1002, Mangueirão, Belém-Pa.

4 – Valor do Aluguel e Data de Vencimento/Rental Price

UNIDADE	CONDOMÍNIO	OCUPAÇÃO MÁXIMA	PERÍODO	QTD DIAS	VALOR DIÁRIA	VALOR TOTAL
	Ville Solare	8	07.11.2025 a 22.11.2025	15	R$ 3.137,00	R$ 47.055,00
						R$ -
						R$ -
TOTAL GERAL						R$ 47.055,00
TAXA DE SERVIÇO E IMPOSTOS (7%)						R$ 3.293,85
TOTAL FINAL						R$ 50.348,85

A cotação do Dolar em 07/11/2025 segundo o banco do Brasil para conversão Dolar / Real é de R$ 5,34 (Cinco reais e trinta e quatro centavos).

Vencimento/Due Date: Pagamento antes do Check-in / Payment before check-in

5 – Prazo/Term

Número de Dias/Number of Days: 15

Início/Start Date : 07/11/2025

Término/End Date : 22/11/2025

6 – Destinação da Locação/Purpose of the Lease

Tipo/Type : Vacation rental

7. Forma de Pagamento

O pagamento do aluguel será em espécie no valor total de **R$ 50.348,85 (Cinquenta mil, trezentos e quarenta e oito reais e oitenta e cinco centavos)**, o que corresponde em Dólar a **U$ 9.428,62 (Nove mil, quatrocentos e vinte e oito dolares e sessenta e dois centavos)** na cotação de R4 5,34 (cinco reais e trinta e quatro centavos) de 07/11/2025.

A pedido da CONTRATANTE, discrimina-se que o valor acima será entregue pelas pessoas abaixo:

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. OLZHAS ALSHAGIROV;**

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. RAMAZAN DAUZOV;**

- **U$ 3.142,87 (Três mil, cento e quarenta e dois dólares, e oitenta e sete centavos)**, correspondentes a **R$ 16.782,95 (Dezesseis mil, setecentos e oitenta e dois reais e noventa e cinco centavos)**, a ser Pago pelo **Sr. KAZBEK RYSBEKOV;**

O valor acima foi destinado da seguinte forma:

LOCADORA – IONE COSTA FARIAS – R$ 38.250,00 (Trinta e oito mil, duzentos e cinquenta reais), a título de pagamento do aluguel, os quais já lhe foram repassados, sobre os quais a mesma dá ampla quitação.

Ione Farias
Advogado
OAB/PA 21033

BROKER30
soluções imobiliárias

INTERMEDIADORA – BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS – R$ 12.098,85 (doze mil, noventa e oito reais e oitenta e cinco centavos) a título de Honorários de Intermediação Imobiliária, taxas e impostos correspondentes, sobre os quais a mesma dá ampla quitação

O presente recibo anula todos os outros eventualmente emitidos, e somente terá validade com a assinatura do recebedor abaixo indicado.

Belém-Pa, 07 de novembro de 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS Dados: 2025.11.17 16:40:47 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA

DANIEL LACERDA FARIAS

SÓCIO FUNDADOR

BROKERBO
soluções imobiliárias

RENT PAYMENT RECEIPT

1 – Lessor
Name: IONE COSTA FARIAS
Tax ID (CPF): 190.301.422-00
Address: Av. Augusto Montenegro, 4311, Ville Solare Condominium, Tower 02, Apt. 1002, Mangueirão, Belém-PA
Email: epofarias@yahoo.com.br
Phone: _____

2 – Lessee
Name: EMBASSY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN BRAZIL, REPRESENTED BY AMBASSADOR MR. BOLAT NUSSUPOV
Tax ID (CNPJ): 16.989.108/0001-16
Address: St. de Habitações Individuais Sul, QL 24, House 20 – Lago Sul, Brasília–DF, 71665-075

3 – Property Description
Address: Av. Augusto Montenegro, 4311, Ville Solare Condominium, Tower 02, Apt. 1002, Mangueirão, Belém-PA

4 – Rental Price and Due Date
The USD exchange rate on **November 7, 2025**, according to Banco do Brasil, is **R$ 5.34** (five reais and thirty-four cents).
Due date: Payment before check-in.

5 – Lease Term
Number of days: 15
Start date: 11/07/2025
End date: 11/22/2025

6 – Purpose of the Lease
Type: Vacation rental

7 – Payment Method
Payment will be made **in cash**, totaling **R$ 50,348.85** (fifty thousand, three hundred and forty-eight reais and eighty-five cents), equivalent to **US$ 9,428.62** (nine thousand, four hundred and twenty-eight dollars and sixty-two cents), at the exchange rate of R$ 5.34 on November 7, 2025.

At the request of the CONTRACTING PARTY, the total amount will be delivered by the following individuals:

- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **OLZHAS ALSHAGIROV**;

- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **RAMAZAN DAUZOV**;
- **US$ 3,142.87**, equivalent to **R$ 16,782.95**, paid by Mr. **KAZBEK RYSBEKOV**.

The distribution of the amounts was as follows:

- **LESSOR – IONE COSTA FARIAS:** R$ 38,250.00 (thirty-eight thousand, two hundred and fifty reais), corresponding to the rental payment, already transferred to her and fully discharged.
- **BROKER – BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA:** R$ 12,098.85 (twelve thousand, ninety-eight reais and eighty-five cents), corresponding to real estate brokerage fees, taxes, and related charges, fully discharged.

This receipt voids any previously issued receipts and is valid only with the signature of the designated receiver below.

Belém-PA, November 7, 2025.

DANIEL LACERDA FARIAS Assinado de forma digital por DANIEL LACERDA FARIAS Dados: 2025.11.17 16:41:34 -03'00'

BROKER SOLUÇÕES IMOBILIÁRIAS LTDA
DANIEL LACERDA FARIAS
Founding Partner

НАЦИОНАЛЬНЫЙ БАНК КАЗАХСТАНА
ОФИЦИАЛЬНЫЙ ИНТЕРНЕТ-РЕСУРС

Официальные (рыночные) курсы валют на
30.09.2025 - 02.10.2025

	Числовое значение	ДОЛЛАР США
2025-09-30	1	548.79
2025-10-01	1	549.06
2025-10-02	1	549.15

В соответствии с Законом Республики Казахстан «О средствах массовой информации» информация о курсах иностранных валют поотношению к тенге, представленная на официальном интернет-ресурсе Национального Банка Республики Казахстан https://nationalbank.kz, является официальным сообщением Национального Банка Республики Казахстан и не требует дополнительногописьменного подтверждения от Национального Банка Республики Казахстан."

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ
ТАБИҒИ РЕСУРСТАР МИНИСТРЛІГІ

«ЖАСЫЛ ДАМУ»
АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ

БҰЙРЫҚ

Астана қ.

МИНИСТЕРСТВО ЭКОЛОГИИ И
ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО

«ЖАСЫЛ ДАМУ»
ПРИКАЗ

г. Астана

_____№_____

О.М. Альшагиров, А.Р. Мусина, Р.С. Даузовты
іссапарға жіберу туралы

«Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің 1-бабы 1-тармағының 82) тармақшасына, 127-бабының 1, 3-тармақтарына, «Акционерлік қоғамдар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 60-бабының 6) тармақшасына, «Жасыл даму» АҚ-ның Басқарма мүшелері мен басқарушы директорлары арасындағы міндеттер мен өкілеттіктер саласын бөлу туралы» № 17-нқ бұйрығына № 1 қосымшаның 7-бабы 7.6-тармағының 9) тармақшасына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**

1. Іссапарға:

1) Үлгілеу, талдау және болжау департаментінің бас менеджері *Олжас Мерекевич Альшагиров*, менеджерлері: *Рамазан Самадович Даузов, Александра Рустамовна Мусина* жіберілсін*;*

2) іссапар орны (ұйымның атауы – бар болса) – *Бразилия Федеративтік Республикасы Белен қаласы;*

3) іссапардың мерзімі мен ұзақтығы – *2025 жылғы 6 қарашадан бастап 2025 жылғы 23 қарашаны қоса алғанда, демалыс күнін (2025 жылғы 15 қараша) жұмыс күні деп ескере отырып, күнтізбелік 18 (он сегіз) күн;*

4) іссапардың мақсаты – *БҰҰ КӨНК тараптарының 30-шы конференциясында (COP 30) климаттық келіссөздерге қатысу және оны қадағалау;*

5) бағдары көрсетіле отырып, жол жүру шығыстары өтелетін көлік түрі – әуе көлігі: *Астана қ. – Стамбул қ. – Сан-Паулу қ. – Белен қ. – Сан-Паулу қ. – Стамбул қ. – Астана қ.;*

6) тәуліктік шығындарды өтеу күндер саны – *күнтізбелік 18 (он сегіз) күн;*

7) тұрғын-жайды жалдау бойынша шығыстарды өтеуге арналған күндер саны – *күнтізбелік 16 (он алты) күн.*

2. Бухгалтерлік есеп, қаржы және салық есептілігі департаменті О.М. Альшагиров, А.Р. Мусина, Р.С. Даузовтың іссапарына байланысты қажетті төлемдерді Қазақстан Республикасының заңнамасында және Қоғамның ішкі актілерінде белгіленген шарттар мен тәртіпте жүзеге

асырсын.

3. Адами ресурстарды басқару департаменті осы бұйрықтан туындайтын қажетті шараларды қабылдасын.

Негіздеме: Басқарушы директор Б.А. Ахметованың 2025 жылғы 19 қыркүйектегі № 22-04/68 қызметтік хаты, ҚР ЭТРМ-нің 2025 жылғы 17 қыркүйектегі № 04-12/18284 хаты, О. Альшагиров, А.Мусина, Р. Даузовтың демалыс күні жұмысқа шығуға келісімі.

Басқарушы директор **М. Толкимбекова**

Электронный документ ссылка на документ подписан с использованием электронной цифровой подписи в Damu BPM

Наименование документа	Заявка на платеж
Номер и дата документа	№ 154-i от 01.10.2025
Лист согласования	Согласование: Ахметжанов Талгат Уашевич Дата и время: 30.09.2025 10:48:06 Комментарий:
	Согласование: Бейсенбаева Айнаш Жумабаевна Дата и время: 30.09.2025 11:53:43 Комментарий:
	Согласование: Олжабаева Кымбат Болатовна Дата и время: 30.09.2025 11:55:13 Комментарий:
	Согласование: Токмагамбетов Даулет Шаймуратович Дата и время: 30.09.2025 11:58:35 Комментарий:
	Согласование: Ахметова Ботагоз Акмалиденовна Дата и время: 30.09.2025 12:38:37 Комментарий:
	Согласование: Насирхан Рустам Дата и время: 30.09.2025 17:02:52 Комментарий:
	Подписание: Толкимбекова Мадина Уланбековна Дата и время: 30.09.2025 18:15:28 Комментарий:
	Регистрация: Мамыр Райхан Аманқызы Дата и время: 01.10.2025 08:45:01 Комментарий:
	Исполнение: Анисова Райхан Ануарбековна Дата и время: 01.10.2025 09:11:44 Комментарий:
	Исполнение: Токмагамбетов Даулет Шаймуратович Дата и время: 01.10.2025 09:47:42 Комментарий:
	Исполнение: Муканова Айнур Куатовна Дата и время: 01.10.2025 15:57:06 Комментарий:
	Исполнение: Манадырова Алтын Байбатыровна Дата и время: 06.10.2025 09:39:47 Комментарий:

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ
ТАБИҒИ РЕСУРСТАР МИНИСТРЛІГІ

«ЖАСЫЛ ДАМУ»
АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ

БҰЙРЫҚ

Астана қ.

МИНИСТЕРСТВО ЭКОЛОГИИ И
ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО

«ЖАСЫЛ ДАМУ»

ПРИКАЗ

г. Астана

_____№_____

«Жасыл даму» АҚ Басқарушы директоры М.У. Толкимбекованың «О.М. Альшагиров, А.Р. Мусина, Р.С. Даузовты іссапарға жіберу туралы» 2025 ж. 01.10 № 154-і бұйрығына өзгерту енгізу туралы

«Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің 1-бабы 1-тармағының 82) тармақшасына, 127-бабының 1, 3-тармақтарына, «Акционерлік қоғамдар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 60-бабының 6) тармақшасына, «Жасыл даму» АҚ-ның Басқарма мүшелері мен басқарушы директорлары арасындағы міндеттер мен өкілеттіктер саласын бөлу туралы» № 17-нқ бұйрығына № 1 қосымшаның 7-бабы 7.6-тармағының 9) тармақшасына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**

1. «Жасыл даму» АҚ Басқарушы директоры М.У. Толкимбекованың «О.М. Альшагиров, А.Р. Мусина, Р.С. Даузовты іссапарға жіберу туралы» 2025ж.01.10 № 154-і бұйрығының (бұдан әрі – Бұйрық) 2-тармағы мынадай редакцияда өзгертілсін:

«2. Бухгалтерлік есеп, қаржы және салық есептілігі департаменті О.М. Альшагиров, А.Р. Мусина, Р.С. Даузовтың іссапарына байланысты қажетті төлемдерді және туристік сақтандыруды ресімдеуге әр адамға 29 117 теңгеден кететін шығынды Қазақстан Республикасының заңнамасында және Қоғамның ішкі актілерінде белгіленген шарттар мен тәртіпте жүзеге асырсын.».

2. Бұйрықтың өзге тармақтары өзгеріссіз қалдырылсын.

3. Адами ресурстарды басқару департаменті осы бұйрықтан туындайтын қажетті шараларды қабылдасын.

Негіздеме: Басқарушы директор Б.А. Ахметованың 2025 жылғы 2 қазандағы № 22-04/78 қызметтік хаты.

Басқарушы директор **М. Толкимбекова**

Электронный документ ссылка на документ подписан с использованием электронной цифровой подписи в Damu BPM

Наименование документа	Заявка на платеж
Номер и дата документа	№ 157-i от 03.10.2025
Лист согласования	Согласование: Ахметжанов Талгат Уашевич Дата и время: 02.10.2025 17:26:04 Комментарий:
	Согласование: Насирхан Рустам Дата и время: 03.10.2025 08:16:19 Комментарий:
	Согласование: Ахметова Ботагоз Акмалиденовна Дата и время: 03.10.2025 09:33:15 Комментарий:
	Подписание: Толкимбекова Мадина Уланбековна Дата и время: 03.10.2025 17:12:17 Комментарий:
	Регистрация: Мамыр Райхан Аманқызы Дата и время: 05.10.2025 14:34:44 Комментарий:
	Исполнение: Анисова Райхан Ануарбековна Дата и время: 06.10.2025 09:12:35 Комментарий:
	Исполнение: Муканова Айнур Куатовна Дата и время: 06.10.2025 11:58:03 Комментарий:

Бюджет қаражаты есебінен қызметтік іссапарларға, оның ішінде шет мемлекеттерге қызметтік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу қағидаларын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 11 мамырдағы № 256 қаулысы.

Бюджет қаражаты есебінен қызметтік іссапарларға, оның ішінде шет мемлекеттерге қызметтік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу қағидаларын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің 127-бабына сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметі **ҚАУЛЫ ЕТЕДІ:**

Ескерту. Кіріспе жаңа редакцияда - ҚР Үкіметінің 13.04.2023 № 291 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулысымен.

1. Қоса беріліп отырған Бюджет қаражаты есебінен қызметтік іссапарларға, оның ішінде шет мемлекеттерге қызметтік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу қағидалары бекітілсін.

2. "Мемлекеттік бюджеттің есебінен ұсталатын мемлекеттік мекемелер қызметкерлерінің, сондай-ақ, Қазақстан Республикасының Парламенті депутаттарының Қазақстан Республикасының шегіндегі қызметтік іссапарлары туралы ережені бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 22 қыркүйектегі № 1428 қаулысына (Қазақстан Республикасының ПҮАЖ-ы, 2000 ж., № 41, 461-құжат) мынадай өзгерістер енгізілсін:

көрсетілген қаулымен бекітілген Мемлекеттік бюджеттің қаражаты есебінен ұсталатын мемлекеттік мекемелер қызметкерлерінің, сондай-ақ, Қазақстан Республикасының Парламенті депутаттарының Қазақстан Республикасының шегіндегі қызметтік іссапарлары туралы ережеде:

кіріспе мынадай редакцияда жазылсын:

"Осы Ереже Қазақстан Республикасының шегінде қызметтік іссапарларға жіберілетін Қазақстан Республикасы мемлекеттік мекемелері қызметкерлерінің іссапар тәртібін айқындайды.".

9, 10, 11 және 12-тармақтар алып тасталсын.

3. Осы қаулыға қосымшаға сәйкес Қазақстан Республикасы Үкіметінің кейбір шешімдерінің күші жойылды деп танылсын.

4. Осы қаулы алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының

Премьер-Министрі Б. Сағынтаев

Қазақстан Республикасы
Үкіметінің
2018 жылғы 11 мамырдағы
№ 256 қаулысымен
бекітілген

Бюджет қаражаты есебінен қызметтік іссапарларға, оның ішінде шет мемлекеттерге қызметтік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу қағидалары

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Осы Бюджет қаражаты есебінен қызметтік іссапарларға, оның ішінде шет мемлекеттерге қызметтік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу қағидалары (бұдан әрі – Қағидалар) бюджет қаражаты есебінен Қазақстан Республикасының шегінде және шет мемлекеттерге қызметтік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу тәртібін айқындайды.

2. Іссапар жұмыс берушінің өкімі бойынша қызметкерді тұрақты жұмыс орнынан тыс жерге белгілі бір мерзімге еңбек міндеттерін орындау үшін жіберу, сондай-ақ қызметкерді басқа жерге оқуға, біліктілігін арттыруға немесе қайта даярлауға жіберу болып табылады.

2-1. Мемлекеттік органдар қызметтік, оның ішінде шет мемлекеттерге іссапарларға арналған шығыстарды өтеудің ішкі тәртібін өз қызметінің ерекешелігін ескере отырып осы Қағидаларда көзделген нормаларға сәйкес дербес әзірлеуі және бекітуі мүмкін.

Ескерту. Қағида 2-1-тармақпен толықтырылды – ҚР Үкіметінің 29.12.2018 № 934 *(алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулысымен.*

2-тарау. Қазақстан Республикасының шегінде қызметтік іссапарларға арналған шығыстарын өтеу тәртібі

3. Іссапарға жіберілген қызметкердің мынадай шығыстары өтеледі:

1) іссапарда жүрген әрбір күні үшін екі айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде тәулікақы төленеді;

2) тұрғын үй-жайды жалдау бойынша:

мемлекеттік мекемелердің басшылары мен басшыларының орынбасарлары, орталық мемлекеттік органдардың аппарат басшылары, Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының судьялары, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік кеңесшісі, Қазақстан Республикасы Президентінің көмекшілері, Қазақстан Республикасы Президенті Кеңсесінің Бастығы, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары мен Жоғарғы Сотының судьялары үшін тұрғын үй-жайды жалдау жөніндегі шығыстарды өтеу нормасы Астана, Алматы, Шымкент, Атырау, Ақтау және Байқоңыр қалаларында тәулігіне айлық есептік көрсеткіштің он еселенген мөлшерінен, облыс орталықтары мен облыстық маңызы бар қалаларда айлық есептік

көрсеткіштің жеті еселенген мөлшерінен және аудан орталықтары мен аудандық маңызы бар қалаларда және Ақмола облысы Бурабай ауданының Бурабай кентінде айлық есептік көрсеткіштің бес еселенген мөлшерінен аспауға тиіс;

мемлекеттік мекемелердің қызметкерлері үшін тұрғын үй-жайды жалдау жөніндегі шығыстарды өтеу нормасы Астана, Алматы, Шымкент, Атырау, Ақтау және Байқоңыр қалаларында - тәулігіне айлық есептік көрсеткіштің жеті еселенген мөлшерінен, облыс орталықтары мен облыстық маңызы бар қалаларда – айлық есептік көрсеткіштің алты еселенген мөлшерінен, аудан орталықтарында, аудандық маңызы бар қалаларда және Ақмола облысы Бурабай ауданының Бурабай кентінде – айлық есептік көрсеткіштің төрт еселенген мөлшерінен және ауылдық округтерде айлық есептік көрсеткіштің екі еселенген мөлшерінен аспауға тиіс;

3) іссапарда болатын жерге және тұрақты жұмыс орнына кері қарай жол жүру бойынша (іссапарға жіберілген тұлғаға әкімшілік тиісті қозғалыс құралын ұсынатын жағдайлардан басқа) көрсетілген жол жүру құжаттарының (жол жүру билеті мен отырғызу талонының, автобуспен жол жүрген кезде тек жол жүру билетінің) негізінде:

теміржолмен жүрген кезде – купе вагонының (жұмсақ дивандары төменде орналасқан, қалпын реттеу құрылғысы бар отыруға арналған жұмсақ креслолы екі орындық купе (ҰВ) вагондарды қоспағанда) тарифі бойынша;

су жолдарымен, тас және қара жолдармен – сол жергілікті жерде қолданылып жүрген жол жүру құны бойынша;

ерекше жағдайларда (Қазақстан Республикасынан тыс жерге іссапарға жіберілген жағдайда, транзитпен жүріп өткен, аталған көлік құралдары болмаған немесе іссапар шұғыл болған кезде) орталық мемлекеттік органның аппарат басшысының, ал мұндай болмаған жағдайда – мемлекеттік мекеме басшысының бұйрығына (өкіміне) сәйкес теміржол көлігімен жол жүрген кезде шығыстарды жұмсақ дивандары төменде орналасқан, қалпын реттеу құрылғысы бар отыруға арналған жұмсақ креслолы екі орындық купе (ҰВ) тарифтері бойынша және әуе көлігімен экономикалық класс авиабилетінің құны бойынша өтеуге жол беріледі. Бұл ретте теміржол көлігі билетінің құны авиабилет құнынан асып кететін болса, іссапарға әуе көлігімен жіберуге жол беріледі;

мемлекеттік органның басшысына, мемлекеттік орган басшысының бірінші орынбасары мен орынбасарларына, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес оларға теңестірілген тұлғаларға, Конституциялық Соттың судьяларына, орталық мемлекеттік органның аппарат басшысына, ал мұндай болмаған жағдайда – мемлекеттік мекеме басшысына әуе көлігімен жол жүрген кезде экономикалық класс авиабилетінің құны бойынша;

Қазақстан Республикасының Парламенті Сенатының Төрағасына, Қазақстан Республикасы Парламентінің Сенаты Төрағасының орынбасарларына, Қазақстан Республикасының Парламенті Мәжілісінің Төрағасына, Қазақстан Республикасы

Парламентінің Мәжілісі Төрағасының орынбасарларына, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Төрағасына, Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің бірінші орынбасарына, Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасарларына, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік кеңесшісіне, Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігінің Басшысына, Қазақстан Республикасы Президентінің көмекшілеріне, Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік Кеңесінің Хатшысына, Қазақстан Республикасы Президенті Кеңсесінің Бастығына және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес оларға теңестірілген тұлғаларға әуе көлігімен жол жүрген кезде " Бизнес" класты авиабилет құны бойынша;

4) жол жүру билеттері мен қонақүйдегі орынды броньға қоюдың, іссапарға жіберілген жерге және тұрақты жұмыс орнына кері қарай жол жүру кезінде поездарда төсек-орын жабдықтарын пайдаланудың құны, сондай-ақ жол жүру билеттерін қайтарғаны немесе ауыстырғаны үшін комиссиялық алымдар мен айыппұлдарды осы шығыстарды растайтын құжаттар болған кезде;

5) іссапарға жіберілген жерге және тұрақты жұмыс орнына кері қарай жол жүру құжаттары болмаған кезде шығыстар осы тармақтың 3) тармақшасында көрсетілген көлікпен (әуе көлігін қоспағанда) жол жүрудің ең төменгі құны бойынша өтеледі;

6) теміржол станциясына, айлаққа, әуежайға, егер олар елді мекен шегінен тыс орналасса, растайтын құжаттар болған кезде автокөлікпен (таксиден басқа) жол жүру бойынша;

7) мемлекеттік мекеменің басшысы, сондай-ақ мемлекеттік мекеменің бірінші басшысының рұқсатымен мемлекеттік мекеме басшысының орынбасары, орталық мемлекеттік органның аппарат басшысы жақын аудан және облыс орталықтарына қызметтік автокөлікпен іссапарға жіберілген кезде көлік шығыстары;

8) Қазақстан Республикасынан тыс жерге тікелей рейс болмаған жағдайда, мемлекет ішінде жұмыс орнынан жөнелту (ұшу) орнына және кері қарай жол жүру жөніндегі шығыстар 161 "Ел ішіндегі іссапарлар мен қызметтік сапарлар" ерекшелігі бойынша бюджеттік бағдарламалар әкімшісінің қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

Бұл ретте шақыру бойынша мемлекет ішінде жұмыс орнынан жөнелту (ұшу) орнына және кері қарай жол жүру жөніндегі шығыстар шақырушы тараптың қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

Ескерту. 3-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Үкіметінің 29.12.2018 № 934 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулысымен; өзгерістер енгізілді – ҚР Үкіметінің 26.03.2019 № 140; 13.06.2019 № 403; 21.11.2019 № 865; 18.03.2021 № 145 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 17.11.2022 № 920 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 09.02.2023 № 103 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 13.04.2023 № 291 (алғашқы ресми жарияланған күнінен

кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 16.02.2024 № 97 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулыларымен.

4. Іссапарға жіберілген қызметкер тұрғылықты тұратын жеріне күн сайын қайту мүмкіндігі болатын жерге іссапарға жіберілген кезде шығыстар мынадай тәртіппен өтеледі:

1) егер іссапарға жіберілген қызметкер жұмыс күні аяқталғаннан кейін өз еркімен іссапар орнында қалса, онда тәулікақыларды өтеу және көліктік шығыстарға ақы төлеу осы Қағидалардың 3-тармағына сәйкес жүзеге асырылады;

2) егер іссапарға жіберілген қызметкер тұрақты жұмыс орнына күн сайын қайтып келсе, онда тәулікақы төленбей, жол жүру құжаттары болған кезде көліктік шығыстар ғана өтеледі.

Қызметкердің іссапар орнынан тұрақты жұмыс орнына күн сайын қайтып келе алуы-келе алмауы туралы мәселені әрбір нақты жағдайда қашықтықтың ұзақтығын, көлік қатынасының жағдайларын, орындалатын тапсырманың сипатын, сондай-ақ қызметкерге демалыс үшін жағдай жасаудың қажеттігін ескере отырып, іссапарға жіберілетін адам жұмыс істейтін орталық мемлекеттік органның аппарат басшысы, ал мұндай болмаған жағдайда –мемлекеттік мекеменің басшысы шешеді.

Ескерту. 4-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Үкіметінің 29.12.2018 № 934 *(алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулысымен; өзгеріс енгізілді - ҚР Үкіметінің 18.03.2021* № 145 *(алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулысымен.*

5. Іссапарға жіберілген қызметкерге уақытша жұмысқа жарамсыздығы жағдайында оған жалпы негіздермен тұрғын үй-жайды жалдау бойынша шығыстар өтеледі (іссапарға жіберілген қызметкер стационарлық емдеуде жатқан жағдайды қоспағанда) және ол өзіне жүктелген қызметтік тапсырманы орындауға кіріскенше немесе тұрақты жұмыс орнына қайтып келгенше барлық уақыт ішінде, бірақ 40 күннен артық емес уақыттың ішінде тәулікақы төленеді.

Іссапарға жіберілген қызметкердің уақытша жұмысқа жарамсыздығы, сондай-ақ денсаулық жағдайы бойынша тұрақты жұмыс орнына келе алмауы белгіленген тәртіппен куәландырылуы тиіс.

Уақытша жұмысқа жарамсыздық кезеңінде іссапарға жіберілген қызметкерге жалпы негіздермен уақытша жұмысқа жарамсыздығы бойынша әлеуметтік жәрдемақы төленеді. Уақытша жұмысқа жарамсыздық күндері іссапардың мерзіміне енгізілмейді.

6. Іссапарға жіберілген қызметкерге іссапарға кетер алдында жол жүру ақысын, тұрғын үй-жайды жалдау бойынша шығыстарды төлеуге тиесілі сомалар және

тәулікақы беріледі. Іссапардан оралғаннан кейін қызметкер бес жұмыс күні ішінде іссапар бойынша шығыстар туралы растаушы құжаттарды қоса бере отырып, іссапар туралы есеп береді.

Ескерту. 6-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Үкіметінің 29.12.2018 № 934 *(алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулысымен.*

3-тарау. Шет мемлекеттерге қызметтік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу тәртібі

7. Шет мемлекеттерге қызметтік іссапарлар кезінде мынадай шығыстар өтеледі:

1) Қазақстан Республикасының Президенті, Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі, Қазақстан Республикасының Парламенті Сенатының Төрағасы, Қазақстан Республикасының Парламенті Мәжілісінің Төрағасы, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік кеңесшісі, сондай-ақ олармен бірге жүретін адамдар (Қазақстан Республикасы Президентінің, Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің, Қазақстан Республикасы Парламентінің Сенаты Төрағасының, Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісі Төрағасының, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік кеңесшісінің жұбайлары), Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметінің қызметкерлері (күзетілетін тұлғамен бірге жүргенде) шетелге жол жүрген кезде шетелдік валютадағы көліктік шығыстар 1-класты авиабилет құны мөлшерінде өтеледі;

2) Қазақстан Республикасының Президенті Әкімшілігінің Басшысы, Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының Төрағасы, Қазақстан Республикасы Жоғары Сот Кеңесінің Төрағасы, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Төрағасы, Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының төрағасы, Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасарлары, Қазақстан Республикасы Конституциялық Соты Төрағасының орынбасары, Қауіпсіздік Кеңесінің хатшысы, Қазақстан Республикасы Президенті Кеңсесінің Бастығы, Қазақстан Республикасының шетелдегі төтенше және өкілетті елшілері, Қазақстан Республикасының Бас прокуроры, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің төрағасы, Қазақстан Республикасы Парламентінің Сенаты Төрағасының орынбасарлары, Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісі Төрағасының орынбасарлары, Қазақстан Республикасы Президентінің Іс басқарушысы, Қазақстан Республикасы Президентінің көмекшілері, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшілері, Қауіпсіздік Кеңесі хатшысының орынбасары, Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін орталық мемлекеттік органдардың басшылары, орталық атқарушы органдардың басшылары, облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың әкімдері, Қазақстан Республикасы Парламенті палаталарының тұрақты комитеттерінің төрағалары, Қазақстан Республикасының Үкіметі Аппаратының Басшысы, Қазақстан Республикасындағы Адам құқықтары жөніндегі

уәкіл, Қазақстан Республикасының Президенті Әкімшілігінің құрылымдық бөлімшелерінің басшылары, Қазақстан Республикасы Үкіметінің Аппараты Басшысының орынбасарлары, Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайтын орталық мемлекеттік органдар басшыларының орынбасарлары, орталық мемлекеттік органдар басшыларының бірінші орынбасарлары және орынбасарлары, аппарат басшылары, Қазақстан Республикасының Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) кіруі жөніндегі келіссөздердегі Қазақстан Республикасының арнайы өкілі, Қазақстан Республикасының Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымымен (ЕҚЫҰ) ынтымақтастық мәселелері жөніндегі арнайы өкілі, Қазақстан Республикасынан Құқық арқылы демократия үшін Еуропалық комиссияның (Еуропа Кеңесінің Венеция комиссиясы) мүшесі, Қазақстан Республикасының Халықаралық ұйымдар жанындағы тұрақты өкілі, Қазақстан Республикасының Халықаралық ұйымдар жанындағы өкілетті өкілі, Қазақстан Республикасы Жоғары аудиторлық палатасының мүшелері қызмет бабындағы істер бойынша шетелге жол жүрген кезде көліктік шығыстар "Бизнес" класты авиабилет құны мөлшерінде шетелдік валютада өтеледі;

3) Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің бірінші орынбасары, Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасарлары, Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрі;

Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмасы болған кезде Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін мемлекеттік органдардың бірінші басшылары;

Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмасы болған кезде осы тармақшаның екінші абзацында көрсетілген адамдарды қоспағанда, Қазақстан Республикасы Үкіметінің мүшелері басқаратын Қазақстан Республикасының делегациясы шет елге шыққан кезде авиатасымалдаушыға арнайы рейстердің шығыстары өтеледі;

4) басқа мемлекеттік қызметшілер қызмет бабындағы істер бойынша шетелге жол жүрген кезде көліктік шығыстар шетелдік валютада "Экономикалық" сыныпты авиабилеттің құны мөлшерінде өтеледі;

5) шетелде қысқа мерзімді іссапарларда жүрген қызметкерлердің тұрғын үй-жайды жалдау бойынша шығыстарын өтеудің нормалары (тәулігіне бір адамға):

осы тармақтың 1) тармақшасында көрсетілген лауазымды адамдар үшін іс жүзіндегі шығындар бойынша, оның ішінде броньдау бойынша шығыстар;

Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігі құрылымдық бөлімшелерінің басшыларын, Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайтын орталық мемлекеттік органдар басшыларының орынбасарларын, орталық мемлекеттік органдар басшыларының бірінші орынбасарларын және орынбасарларын, аппарат басшыларын, Қазақстан Республикасының Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) кіруі жөніндегі келіссөздердегі Қазақстан Республикасының арнайы өкілін, Қазақстан Республикасының Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі ұйымымен (

ЕҚЫҰ) ынтымақтастық мәселелері жөніндегі арнайы өкілін, Қазақстан Республикасынан Құқық арқылы демократия үшін Еуропалық комиссияның (Еуропа Кеңесінің Венеция комиссиясы) мүшесін, Қазақстан Республикасы Жоғары аудиторлық палатасының мүшелерін қоспағанда, осы тармақтың 2) тармақшасында көрсетілген лауазымды тұлғалар үшін люкс сыныптамасындағы қонақүйдің бір орындық нөмірінің құны бойынша;

Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары, Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының судьялары, Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігі құрылымдық бөлімшелерінің басшылары, Қазақстан Республикасының орталық мемлекеттік органдары басшыларының бірінші орынбасарлары, орынбасарлары, орталық мемлекеттік органдардың аппарат басшылары, облыстар, республикалық маңызы бар қалалар, астана әкімдерінің орынбасарлары, Қазақстан Республикасының Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) кіруі жөніндегі келіссөздердегі Қазақстан Республикасының арнайы өкілі, Қазақстан Республикасының Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі ұйымымен (ЕҚЫҰ) ынтымақтастық мәселелері жөніндегі арнайы өкілі, Қазақстан Республикасынан Құқық арқылы демократия үшін Еуропалық комиссияның (Еуропа Кеңесінің Венеция комиссиясы) мүшесі, Қазақстан Республикасы Жоғары аудиторлық палатасының мүшелері үшін жартылай люкс сыныптамасындағы қонақүйдің бір орындық нөмірінің құны бойынша;

осы тармақшаның екінші, үшінші, төртінші абзацтарында көрсетілмеген басқа мемлекеттік қызметшілер үшін стандарт сыныптамасы бойынша қонақүйдің бір орындық нөмірінің құны бойынша;

Қазақстан Республикасының Мемлекет басшысымен, Қазақстан Республикасының Премьер-Министрімен, Қазақстан Республикасының Парламенті Сенатының Төрағасымен, Қазақстан Республикасының Парламенті Мәжілісінің Төрағасымен, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік кеңесшісімен бірге жүретін адамдар үшін іс жүзіндегі шығындар бойынша, оның ішінде броньдау бойынша шығыстар;

өткізу кезеңінде қонақүйде тұру құны Қазақстан Республикасы Премьер-Министрімен келісу бойынша қонақүй нөмірлерін жалдау бойынша шығыстарды өтеудің бекітілген шекті нормаларынан асатын халықаралық іс-шараларға Қазақстан Республикасының делегациясы құрамында қатысатын адамдар үшін – іс жүзіндегі шығындар бойынша;

әскери-саяси қақтығыстар болып жатқан елдерге іссапарға жіберілген адамдар үшін - іс жүзіндегі шығыстар бойынша. Әскери-саяси қақтығыстар болып жатқан елдердің тізбесін Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрі айқындайды;

6) құзыретіне Қазақстан Республикасының мүдделерін халықаралық төреліктерде, шетелдік соттарда және шетелдік мемлекеттік органдарда қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі жұмысқа қатысу кіретін мемлекеттік органдардың лауазымды адамдарының ұзақтығы 41 күннен 180 күнге дейінгі үздіксіз ұзақ мерзімді қызметтік шетелдік

іссапарларына стандарт сыныптамасы бойынша қонақүйдің бір орындық нөмірінің құнына 0,5 коэффициентін есепке ала отырып, тұрғын үй-жайды жалдау жөніндегі шығыстарды өтеу нормалары (тәулігіне бір адамға) қолданылады;

7) шетелде қысқа мерзімді іссапарларда жүрген қызметкерлердің тәуліктік және қонақүй нөмірлерін жалдау бойынша шығыстары мынадай нормалар бойынша АҚШ долларымен және евромен өтеледі:

Р/с №	Мемлекет	Тәуліктік		Қонақ үй нөмірлерінің сыныптамасы					
				люкс		жартылай люкс		стандарт	
		АҚШ доллары	евро	АҚШ доллары	евро	АҚШ доллары	евро	АҚШ доллары	евро
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Аустрия Республикасы		80		435		320		230
2.	Аустралия	90		400		300		250	
3.	Әзербайжан Республикасы	80		250		200		150	
4.	Албания Республикасы	80		180		150		120	
5.	Алжир Халық Демократиялық Республикасы	80		150		120		100	
6.	Антигуа және Барбуда	80		180		150		120	
7.	Аргентина Республикасы	80		330		210		120	
8.	Мысыр Араб Республикасы	90		200		175		120	
9.	Багам Аралдары Достастығы	80		150		120		100	
10.	Белиз	80		150		120		100	

173.	Бразилия Федератив тік Республикасы	80		330		210		150	
174.	Германия Федератив тік Республикасы		80		400		210		165
175.	Комор Аралдары Федералды Ислам Республикасы	80		150		120		100	
176.	Финляндия Республикасы	80		400		300		200	
177.	Француз Республикасы		80		415		290		230
178.	Малайзия	90		300		270		170	
179.	Нигерия Федератив тік Республикасы	80		150		120		100	
180.	Эфиопия Федератив тік Демократиялық Республикасы	80		240		180		120	
181.	Чех Республикасы		80		255		210		125
182.	Швейцария Конфедерациясы	80		415		290		230	
183.	Экваторлық Гвинея	80		150		120		100	
184.	Эстония Республикасы		80		330		175		125

185.	Оңтүстік Африка Республикасы	80		190		160		100	
186.	Ямайка	80		180		150		120	
187.	Жапония	100		360		325		220	

;

7-1) валютаны есептеу үшін Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі теңгеге аударылған күнге белгілеген бағам қолданылады;

8) осы тармақтың 7) тармақшасында көзделген тәуліктік шығыстарды өтеудің нормалары осы тармақтың 6) тармақшасында көрсетілген лауазымды адамдардың ұзақ мерзімді қызметтік шетелдік іссапарларына да қатысты қолданылады.

9) іссапарға жіберілген адам шетелге баратын кезде Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын кесіп өткен күн және Қазақстан Республикасына қайтқан кезде Қазақстан Республикасына келердің алдындағы шет мемлекеттің Мемлекеттік шекарасын кесіп өткен күн іссапар мерзіміне қосылады.

Егер жол жүру құжатына сәйкес Қазақстан Республикасынан ұшып шығу (кету) ағымдағы тәуліктің 21:00 сағатынан кеш жүзеге асырылған жағдайда, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын кесіп өткен күн іссапар мерзіміне қосылмайды.

Егер жол жүру құжаттарына сәйкес шет мемлекеттен ұшып шығу (кету) ағымдағы тәуліктің 00:00-ден – 03:00-ге дейінгі сағаттары аралығында жүзеге асырылса, Қазақстан Республикасына келердің алдындағы шет мемлекеттің Мемлекеттік шекарасын кесіп өту күні іссапар мерзіміне қосылмайды.

10) егер қабылдаушы тарап осы тармақта көрсетілген қандай да бір іссапар шығыстарын өзінің есебінен төлеген жағдайда, тиісті іссапар шығыстарын төлеуге қаражат бөлінбейді.

Ескерту. 7-тармаққа өзгерістер енгізілді – ҚР Үкіметінің 30.10.2018 № 694 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 29.12.2018 № 934 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 13.06.2019 № 403; 18.03.2021 № 145 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 17.11.2022 № 920 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 09.02.2023 № 103 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 16.02.2024 № 97 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) қаулыларымен.

Қазақстан Республикасы
Үкіметінің
2018 жылғы 11 мамырдағы

№ 256 қаулысына
қосымша

Қазақстан Республикасы Үкіметінің күші жойылған кейбір шешімдерінің тізбесі

1. "Мемлекеттік қызметшілерге республикалық және жергілікті бюджеттер қаражаты есебінен қызметтік шетелдік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу туралы " Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 6 ақпандағы № 108 қаулысы (Қазақстан Республикасының ПҮАЖ-ы, 2008 ж., № 5, 60-құжат).

2. "Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 6 ақпандағы № 108 қаулысына өзгеріс енгізу туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2010 жылғы 29 қарашадағы № 1273 қаулысы (Қазақстан Республикасының ПҮАЖ-ы, 2011 ж., № 3-4, 44-құжат).

3. "Қазақстан Республикасы Үкіметінің кейбір шешімдеріне Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 16 қазандағы № 1098 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Үкіметінің кейбір шешімдеріне Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі мәселелері бойынша енгізілетін өзгерістер мен толықтырулардың 7-тармағы (Қазақстан Республикасының ПҮАЖ-ы, 2014 ж., № 64, 585-құжат).

4. "Мемлекеттік қызметшілерге республикалық және жергілікті бюджеттер қаражаты есебінен қызметтік шетелдік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу туралы " Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 6 ақпандағы № 108 қаулысына толықтырулар енгізу туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 9 желтоқсандағы № 1290 қаулысы (Қазақстан Республикасының ПҮАЖ-ы, 2014 ж., № 79 , 682-құжат).

5. "Мемлекеттік қызметшілерге республикалық және жергілікті бюджеттер қаражаты есебінен қызметтік шетелдік іссапарларға арналған шығыстарды өтеу туралы " Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 6 ақпандағы № 108 қаулысына өзгерістер енгізу туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 8 желтоқсандағы № 975 қаулысы (Қазақстан Республикасының ПҮАЖ-ы, 2015 ж., № 62, 490-құжат).

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК